POLITICORVM APHORISMORVM SILVA,

Ex optimis quibusq. tum Græcis, tum Latinis scriptoribus (quos sequens pagina indicabit) collecta,

Per LAMBERTVM DANAEVM.

Est verò horum Aphorismorum cognitio res cum per se scitu dignissima: tum verò Principibus ipsis & Rebuspublic. ac vtrorumque consiliariis (qui modò rectè & prudenter Rempub. administrare cupiunt) omnino necessaria.

LABORE ET CONSTANTIA

LVGDVNI BATAVORVM,
Ex OFFICINA PLANTINIANA,
Apud Franciscum Raphelengium,
cIↄ. Iↄ. XCI.

AVCTORES, EX QVIBVS decerpti sunt hi Aphorismi Politici. Ac primùm

Historici *Græci.*

Thucydides.
Xenophon.
Polybius.
Herodotus.

Historici Latini.

Sallustius.
T. Liuius.
Cornelius Tacitus.

Historici Gallici.

Philippus Comminius.

PHILOSOPHI.

Plato.
Aristoteles.
Plutarchus.

ORATORES *Græci.*

Isocrates.
Agapetus.

Oratores Latini.

M. Cicero.
C. Plinij secundi Panegyricus Traiano dictus.

AMPLISSIMIS FLANDRIÆ, NOBILISSIMÆ BELGII PROVINCIAE,

Membris, Dominis Gandauensis, Brugensis, Yprensis, Franconatensis Conuentus Ordinibus, Dominis suis plurimùm obseruandis.

DIOGENEM illum, qui Platoni & ætate, & sectæ auctoritate æqualis fuit, quum Athenienses omnes in muniendis propter metum hostium mœnibus occupatos, variéque laborantes cerneret, nec ipse in eodem opere (quòd esset & Philosophus & peregrinus) ascriberetur, ferunt, ne in communi omnium negotio solus sederet spectator & otiosus, dolium suum sursum deorsumq. voluisse reuoluisse, vt (quod solum poterat) animi sui in Atheniensibus adiuuandis propensionem, si in ea re ipsius opera egerent, faceret testatam. Quod ab

Athenienſibus animaduerſum, & ſummopere laudatũ,& poſtea monumentis traditum eſt. Et quidem vtrumq. rectè: Fuit enim boni viri, quantumuis peregrini & aduenæ (qualis procul dubio fuit inter Athenienſes Diogenes, vt potè natione Sinopenſis) communi illi omnium indigenarum ſollicitudini & curæ ſuam quoque pro virili adiungere,& ſe tam paratum, quàm reliquos, in eius regionis, in qua verſabatur, communi ſalute tuenda palàm & apertè demonſtrare. Id quod fecit Diogenes. Fuit etiam prudentum, gratorumq. ciuium, etiam eius hominis, cuius, propter patrias leges, opera non vterentur, animum tamẽ erga ſe tam beneuolum probare, minimeque aſpernari: id quod Athenienſes ſapienter, vt pleraque alia, tunc præſtiterunt. Ego verò, Viri ampliſſimi, vtroque hoc exemplo commonefactus,

factus, & summæ animi vestri æquitati confisus, in communi hoc omnium vestrum pro patria defendenda labore non dubitaui & ipse meam (si quid fortassis ipse homo peregrinus adiuuero) vobis operam, quantacunque esse potest, prolixè & benignè offerre, ac polliceri. Verùm quum vna hæc vobis commodandi ratio mihi adsit, vt quæ ab aliis ad bene gerendam Rempub. antea prudenter dicta, factaque, ex variis historiis meminissem, ea vobis in hac rerum perturbatione suggererem; officio in ea re meo deesse nequaquam volui. Affero igitur vobis, Viri præstantissimi, non longas, & perplexas de Repub. bene administranda disputationes: sed breuissimos de quauis politicæ gubernationis parte Aphorismos; nec eos etiam ipsos nudos, ac dubios, sed partim scriptorum, (ex quibus illi decerpti sunt) iu-

 dicio

dicio confirmatos,& velut veſtitos:partim etiam exemplis rerum iam geſtarum comprobatos, quò maior eorum veritas & fides omnibus appareat, quæ teſtem etiam habet omnium hominum & ætatum memoriam, atque experientiam. Neque verò fortaſſis intempeſtiuum, hoc præſertim tempore, aut vobis iniucundum munus hoc fuerit. Nam quemadmodum repentinæ procellæ, inexſpectataque aëris commotio affert plerumq. etiam peritiſſimis naucleris magnam in mari artis ſuæ perturbationem, vt in quem portum confugere, in quod littus appellere debeant, neſciant: ſic qui nunc eſt rerum veſtrarum ſtatus, certè quidem magnas etiam perſpicaciſſimis prudentiſſimisq. alioqui πολιτικοῖς viris tenebras offundit, vt veterum prudentumq. ſcriptorum, quales hic vobis profero, conſilio habeant

opus,

opus, quo in iſta tempeſtate tutum aliquem portum vel procul ſaltem intueri, & aliquod remedium perſpicere poſſint. Quod vt efficiatis, Dominũ Deum toto pectore rogo, imò obſecro. Interim hoc, quicquid eſt & laboris, & induſtriæ noſtræ, tam beneuolo gratóque animo à vobis accipi cupio, quàm prompto V. Dominationibus à me nunc offertur. Valete, Viri ornatiſſimi. Gandaui, quæ eſt Flandriæ Metropolis, Calendis Martiis, Anno temporis vltimi M. D. LXXXIII.

V. D. addictiſſimus

Lambertus Danæus.

LECTORI BENEVOLO.

NON *dubito, amice Lector, quin rationem quidam à nobis postulaturi sint, quam ob rem in collocandis auctoribus (ex quibus hosce* Politicos *Aphorismos decerpsimus*) Herodo-*tum postposuimus* Thucydidi, *itemq;* Xenophonti, *&* Polybio. *Verùm hæc nostri consilij ratio fuit, quòd nusquam tam certa* Herodoti, *quàm eorum, quos illi præposuimus, præcepta nobis videbantur.* Itaque *in illa nostra historicorum* Græcorum *serie potius veritatem Aphorismorum, quàm auctorum ipsorum ætatem spectauimus, ac secuti sumus.* Cur *verò plerosq; laudatos scriptores tum* Græcos, *tum* Latinos *omiserimus, veluti ex* Græcis *historicis* Dionysium Halicarnasseum, Diodorum Siculum, *Appianum : ex Latinis autem* C. Iulium Cæsa-*rem, Iustinum* Historicum, Orosium, *& alios similes : ex oratoribus autem* Demosthenem; *hæc causa fuit, quòd qui ex iis colligi posse videbantur Aphorismi, planè cum his nostris consentiant : vel peculiarem, & vnam duntaxat prælij committendi vel aciei instruendæ rationem explicent : vel vnius gentis oppida, & originem describant, ac narrent : quæ res nostro huic proposito (quod est vt* Reip. *bene gerendæ*

rendæ generalia præcepta traderemus) haudquaquam satis certè quidem quadrabat. Nec tamen diffiteor, quin in his ipsis Aphorismis nostris multa occurrant repetita, nec à diuersis tantùm; verùm ab vno & eodem scriptore. Sed illud, quod sæpiùs sese offerebat, in eo præsertim auctore, quem nobis sequendum elegeramus, absque piaculo non potuimus prætermittere, ne præuaricari censeremur. Verùm enimuero ista erit repetitorum hîc Aphorismorum vtilitas, quòd tantò verior eorum doctrina censebitur, quanto & sæpius, & à pluribus proposita, & quauis hominum ætate confirmata nobis apparet. Cæterùm Machiauelli scripta omnia hîc neglexímus, quæ tamen perplurimi ex iis, qui ad Reip. gubernacula hodie sedent, probant, & sequuntur. Verùm id nos duplici de causa fecimus. Primùm, quòd eædem illæ Machiauellicæ Regulæ Politicæ iam pridem confutatæ ab Anonymo quidem, verùm disertissimo eruditissimoq; viro perpulcrè videntur. Itaque quod ipsa ratio, disputatióque contraria falsum esse monstrauit, minimè pro vero fuit à nobis hîc cuiquã suggerendum, ac proponendum. Deinde tristissimi & planè Tragici exitus, & naufragia eorum, qui huiusmodi Machiauelli præcepta, tanquam suam in regenda Repub. Cynosuram secuti

 sunt,

ſunt, illa, inquam, eorum naufragia, reddunt totam illorum præceptorum collectionem, velut formidabilem ſcopulorum occurſum, deteſtandam ac infamem. Nam *vt ex infinitis eorum exemplis pauca, & quidem dicis gratia deligam, vel vnius* Cæſaris Borgiæ *exitus fœdiſſimus oſtendit, quàm ſit funeſta omnibus* Rempub. *gerentibus iſtius* Machiauelli *doctrina, & præceptio.* Et *quidem minimè dubium eſt, quin* Cæſar Borgia *Alexandri* VI. *Pontificis* Romani *filius amplexus fuerit, imò pro oraculis habuerit* Machiauelli *dogmata politica: quin verò ipſemet* Machiauellus *quum illum* Principem *eximium formaret, habuit ante oculos* Borgiam *ipſum, velut abſolutiſſimam illius* Principis *ſui tabellam, ac ideam. Adeò vt ſi cui bene feliciterq́; vnquam* Machiauellica Politia *cedere debuit, vnum maximè hunc* Borgiam *tanquam perfectiſſimum & ipſiſſimum illius exemplar, eſſe feliciſſimũ oportuerit. Verùm quid accidit? Secius omnino, quàm omnes fortaſſe mortales* Machiauellicorum *ſcriptorum amantes vellent, aut exiſtiment.* Omnium *enim hominum infeliciſſimus infortunatiſſimúſque tandem extitit* Cæſar *ille* Borgia. Quid *enim?* Vrbinatem Ducatum *(quæ eſt minima quædam* Italiæ *portio & dignitas occupatu facillima)* Borgia *iſte,*

& ta-

& tamen per infinita scelera, solum inuasit. vix occupatum retinet, idq́; etiam ad paucos duntaxat annos. Tandem ex eo ipso Ducatu, imò ex tota Italia eiectus, inuisus generi ipsi humano, & velut hominum ἀλάϛωρ ex hominum consortio exclusus, in culina regis Arragoniæ miser, exul, mendicus, latitans diu iure culinario, ossáque rancida, velut in fœdißimo spurcißimoq́; carcere, victitat: ac tandem illic inglorius, exosus, hominum omnium vocibus allatratus infelicem animā proiicit, & exflat. Hic Principis Machiauellici tristißimus exitus fuit. Alterum Tragici Machiauellicorum consiliorū exitus exemplum est in Ludouico Sfortia: Hic enim fuit in istis præceptis apprimè institutus, ac solerter eà omnia ad vnguem obseruans, tandem Mediolanensem Ducatum, sed magna cum perfidia, vsurpauit, & ad tempus tenuit. Verùm ex eo postea Gallorum armis depulsus vnà cum uxore in arce Lochiana in Gallia diu miser & captiuus vixit & consenuit, & in eadem cum suis illis præceptis Machiauellicis mortuus ac sepultus iacet. Sic nempe Deus vlciscitur, & quidem iustè, omnes eos qui humanæ mentis reliquam lucem (quantum in se est) exstinguentes, & veritatem ipsam Dei in iniustitia detinentes, præcepta Politica omnibus æquitatis,

tatis,

tatis, moderationis, virtutis legibus; humanitati denique ipsi contraria scribunt & comminiscuntur. Et certè quidem iampridem verũ esse quæuis mundi ætas experitur, quod sapientißimè scriptum reliquit Aristoteles, & ex Aristotele tum Diodorus Siculus, tum noster Comminius, videlicet Tyrannorum & eorum omnium, (qui sæuis in gubernanda hominum societate consiliis vtuntur) familiam totam aut vix, aut nunquam ad annos vsque centum viginti in eo imperio permanere, sed vel à Deo deleri: vel à subditis de huiusmodi gradu fœdè deturbari. Denique quod in his nostris Aphorismis nonnulli fortaßis extabunt, qui animos hominum ad Tyrannidem informare videbuntur, id nobis minimè vitio verti debet. Nec enim illos ea mente collegimus, sed vt doceremus quomodo Tyrannica ingenia, eorúmque artes & astus deprehendi possent, vt ab iis homines patriæ amantes maturè sibi cauerent, atque huiusmodi technis prudenter occurrerent. Sic Medici de venenorum natura scribunt: Sic Dialectici Sophistarum gryphos tradunt; non quòd istas corruptelas probent illi, sed vt damnent, & quomodo à nobis euitari poßint, ostendant. Porrò de meipso (si quis fortasse nobis inuidebit) nihil aliud hoc loco dicam, quàm me non esse nescium quid Hannibal

Phormioni

Phormioni Philosopho de instruenda acie disputanti responderit. fateor enim ista melius à summis viris per totam ætatem in Repub. versatis potuisse colligi: Verùm qui me hæc scribere fortassis mirabitur, quasi prorsus Reipub. imperitum, ille hoc à me responsum sibi habeat, Me qualiscunque sim, & quacunque conditione vtar, me, inquam, fortasse & plura expertum, & tractasse etiam in publicis negotiis, & prudentiores audiisse, quàm ille ipse, qui nos aspernatur, & qui se fortaße magnum quendam politicum, & istarum rerum callentem virum existimat. Nec verò si quis ista præcepta negligens, malum suorum consiliorum euentum sentiat; tunc clamitet, perperam ex euentu sua consilia damnari (nec enim rerum euentum eße in hominum potestate) sed potius intelligat, ex tristißimo illo sui consilij exitu (qui præuisus fuerat) Aphorismos nostros nostráque hæc præcepta confirmari, & merito illi, vti temere contempta, exprobrari.

QVID POTISSIMVM IN LEGENDIS HISTORIIS SPECTANDVM ET CONSIDERANDVM.

Ex Polybij Lib. 3.

Si quis ex historia tollat, *Quid, Quomodo, Cuius gratia* sit actum, *Quis finis* fuerit: quod superfuerit, velut contentio quædam, non doctrina erit: & in præsentia quidem iucunditatis fortassis aliquid, in posterum verò nullam prorsus ad vitam humanam, vtilitatem afferet.

Idem Polybius Lib. 5.

Quo fit, vt mihi quidem videatur ex omnibus animalibus nullum stolidius, aut magis expers rationis esse, quàm hominem, qui à plerisque callidissimus omnium iudicari solet. Quot enim castra? quot munimenta? quot arces? quot & quales ciuitates per hunc modum in manus hostium deuenere? Quæ quum quotidie accidant, cernanturque ab omnibus, semper tamé nescio quo modo noui ac rudes in huiusmodi rebus videmur esse. Quod ideo fit, quoniam ea, quæ superioribus seculis acciderunt maioribus nostris, non consideramus: sed ad apparatum frumenti, & pecuniarum, & murorum, & sagittarum intenti, cum labore & sumptu hæc duntaxat conquirimus. Quod verò facillimum est, maximóque in periculosissimis temporibus vsus affert, id omnes contemnimus, & pro nihilo ducimus: quum nobis alioqui liceat cum quiete & tranquillitate in historiis & commentariis rerum gestarum ea discere, & quasi experiri.

Diodo-

Diodorus Siculus in Procemio Bibliothecæ.

Magnas merito gratias rerum ſcriptoribus homines debent, qui ſuo labore plurimum vitæ mortalium profuere. Oſtendunt enim legentibus præteritorum exemplis, quid nobis ſit appetendum, quídve fugiendum. Nam qui multa experimenta rerum variis cum laboribus periculiſque, ipſi procul ab omni diſcrimine poſiti geſta legimus, nos admonent maximè quid conferat ad degendam vitam. Cognitio igitur ex aliorum tum ſecundis, tum aduerſis rebus percepta doctrinam habet ad omnia valde neceſſariam. Pulcrum eſt enim ex aliorum erratis in melius inſtituere vitam noſtram: & non tam quid alij egerint quærere; quàm quid optimè ab iis actum ſit, nobis proponere ad imitandum. Seniorum conſilia, quos longa ætas prudentiores effecit, laudantur. At hos tantò antecellit hiſtoria, quanto plura rerum exempla complectitur diuturnitas temporis, quàm hominis ætas. Itaque ad vitæ inſtitutionem, réſque præclarè gerendas vtiliſſima cenſenda eſt hiſtoria.

M. Tullius Cicero lib. 2. De Oratore.

Hiſtoria eſt teſtis temporum, lux veritatis, vita memoriæ, magiſtra vitæ, nuntia vetuſtatis, &c.

Idem eodem libro.

Poſt illum (Herodotum) Thucydides omnes dicendi artificio, mea ſententia, facilè vicit, qui ita creber eſt rerum frequentiâ; vt verborum prope numerum ſententiarum numero conſequatur.

Idem lib. 1. Epiſtolarum ad Q. fratrem.

Cyrus ille à Xenophonte non ad hiſtoriæ fidem ſcriptus, ſed ad effigiem iuſti imperij: cuius ſumma grauitas ab illo Philoſopho cum ſingulari comitate coniungitur: quos quidem libros non ſine cauſſa

noſter

nofter ille Africanus de manibus ponere non fole- bat. Nullum eft enim prætermiffum in his officium diligentis & moderati imperij: eaque fi fic coluit ille, qui priuatus futurus nunquam fuit, quonam modo retinenda funt iis quibus imperium ita datum eft, vt redderent: & ab iis legibus datum eft, ad quas reuertendum eft?

M. Fabius Quintilianus lib. 12. Inftitut. Orator. cap. 4.

Hiftoriæ funt iudicata, & teftimonia.

P. Martyr in librum Iudicum.

Vfus exemplorum eft duplex: Vnus, vt ea imitemur, quæ à viris bonis gefta funt: fugiamus autem, quæ à malis funt perpetrata. Alter, vt ex rebus, quæ fingulatim narrantur, generatim, ac in vniuerfum aliquam vtilem fententiam eliciamus.

APHO-

APHORISMI POLITICI

EX THVCYDIDIS Historiæ libro I.

LAMBERTI DANÆI SVCCIDANEA OPERA.

INTER populos vicinos creſcens nimiùm vnius potentia primùm parit inuidiam, ac deinde bellorum cauſſas ac ſemina, quæ variis aliis honeſtiſq. cauſſis tamen prætexuntur. *Inuidia potentiæ Athenienſium creſcentis mouit bellum Peloponeſiacum.* 1

Potentum vicinorum incendium ac bella aut à vicinis quietis ſtatim extinguenda, aut ipſos quietos vicinos trahent in idem bellum, ac iiſdẽ malis inuoluent. *Tota Græcia implicata bello à Corinthiis & Corcyrenſibus primùm commoto. vide quoque finem primi libri.* 2

Vicinæ calamitates potius quum licet, 3

absque periculo spectandæ, quàm sese illis absque caussa grauissima implicandum, ne tota clades in nos ipsos tandem, quamuis duntaxat incendio superuenientes, non autem in ipsos incendij autores incumbat & ruat.

4 Non semper prudentiæ est nolle cum aliis periclitari; sed demum vbi extra teli iactum & periculum tutus in aliorum discrimine, atque etiam post victoriam esse potes; alioqui aliis periclitantibus quiescere nobis non expedit. *In oratione Corcyrensium.*

5 Nullus princeps à suis subditis iustè puniendis arcendus est; & qui id facit, parem in se legem statuit, ne suos & ipse subditos puniat delinquentes. *Oratio Corinthiorum apud Athenienses.*

6 Maximè aduersari censetur qui Reipub. vel Principi vltionem suorum subditorum parandi obstat: maximè amicus qui eam iuuat. *In eadem oratione Corinthiorum Athenis.*

7 Initiis potentiæ vicinæ nimium ac manifestè crescentis à vicinis maturè occurren-

currendum & syncretismo resistendum. *In oratione Corinthiorum Lacedæmon. quòd siuissent Atheniensium potentiam crescere: & in oratione Corinthiorum ad socios & Lacedæmonios.*

Bella non temerè, sed meditatò & post longam deliberationẽ demum suscipienda. *In oratione Atheniensium Lacedæmon.* 8

Pecunia neruus belli. 9

Bella non magis armis quàm sumptibus geruntur. *In oratione Archidami.* 10

A mediterraneis aduersus maritimos bella non nisi cum magnis sumptibus suscipi possunt, neque mediterranei maritimos valdè sæpenumero incommodant. hi autem illos plurimum. *In Oratione Archidami.* 11

Nec criminationibus nec laudibus eorum qui nos ad bella secum & sua caussa suscipienda incitare volunt, facilè credendum. *In oratione Archidami.* 12

Nimia segnities aut pigritia sociorũ aut subiectorum in officio faciundo præstandisq́. promissis, causa est, vt à potentiore socio, aut principe suo duriùs & præter 13

conuentum tractentur. *Vbi de Imperio Atheniensium in Insulares immutato agit.*

14 Socij quorum opera strenua in bello, aut non accersendi nobiscum, aut temerè non dimittendi. Inde enim suspiciones graues, ac postea simultates & bella nascuntur. *De Atheniensibus euocatis à Lacedæmoniis contra Messeneos & postea dimissis.*

15 Qui prospero bellorum successu inflatus est, ea quæ necessariò sunt post victoriam cogitanda, non cogitat. *In oratione Corinthiorum ad socios.*

16 Qui propter nimium quietis desiderium & voluptatis fruitionem segnis est, dum nimium diu quiescit, tandem se sua quiete priuat, & in periculum adducitur. *In oratione Corinthiorum ad socios.*

17 Bellum perrarò eum finem habet qui sperabatur. *In oratione 2. Corinthiorum ad Lacedæmonios socios.*

18 Ea Respub. facilè vinci potest, cuius vires sunt mercenariæ & extraneæ, non vernaculæ. *In oratione Corinthiorum ad socios Lacedæmonios.*

19 Ephoris & ordinibus Reipub. fas est

coniicere

coniicere Regem in carcerem. *In historia de Pausania.*

Stultum est principi tyranno malè sibi 20
conscio, sese iudicum potestati permitte-
re: sed vel vi pugnandum, vel fugiendum.
In historia de Pausania.

Magnis viris post res præclarè gestas 21
ferè tyrannidis aut in alios dominandi
cupido obrepit: saltem cupiditas amplio-
ris cuiusdam splendoris, & rei consequen-
dæ: ergo nisi illorum virtus compensetur,
iustoque præmio ab iis quibus benefece-
runt, donetur, consilia cum hostibus sæpè
capiunt, Reipub. cui benefecerint noxia.
Pausaniæ & Themistoclis exemplum.

Quicquid ex æquitate & iustitia facien- 22
dum est, licet sæpè non ex dignitate Reip.
fieri videatur, nihilominus faciendum est,
vt bellum & calamitas imminens euite-
tur. *In postremo libro vbi de edicto Athenien-
sium in Megarenses non reuocato disserit.*

Bella sustinent magis opes superfluæ 23
quàm violentæ collationes. *In oratione
Periclis.*

Qui non vno gentis concilio velut 24
summo

summo magiſtratu vtuntur, ſed gente diſpares, ſuffragio tamen inter ſe ſunt æquales; nihil in communem Reipublicæ ſalutem conſulunt, ſed vel ſuo quiſque commodo vacant, vel, quod agendum pro communi ſalute eſt, abſque matura deliberatione decernunt. *In oratione Periclis.*

25 Magna res eſt maris imperium: & ars nautica eſt quæ non interuallis duntaxat temporum, ſed continuè exerceri debeat, vt Reſpublica in ea ſit potens & polleat. *In oratione Periclis.*

EX LIBRO SECVNDO THVCYDIDIS.

1 RVPTI fœderis pœna vt plurimum ſequitur ipſos perfidos & fœdifragos. *De Thebanis Plataas occupantibus.*

2 Vrbs de nouo vi occupata eſt maiore quàm ſint illius ciues præſidio & numero tenenda. *De Thebanis expulſis Plataa oppido.*

3 Omnes inter belli initia ardentius ſeſe tuentur, & alios oppugnant. *In apparatu belli Lacedæmoniorum & Athenienſium.*

Bella

Bella inchoantibus & societates vete- 4
res recognoscendæ ac nouæ comparandæ. —
Ibidem.

Magnum ad conciliandum nobis vici- 5
norum & remotiorum populorum ami-
citiam in bello momentum habet fama —
de vindicandis iis qui tyrannide oppri-
muntur, & liberis populis à seruitute in-
digna liberandis. *In apparatu Lacedæmonio-
rum & Atheniensium.*

In hostili terra manentes oportet sem- 6
per esse præsenti animo, ac diligentius
sibi cauere, ac excubias agere, & omnibus
periculis prospicere. *In oratione Archidami.*

Incendia, cæteraq. huiusmodi damna 7
& insolita, facilè eos qui ea patiuntur, ad
iracundiam, eruptiones & prœlium inci-
tant. *In oratione Archidami, dum Acharnei agri
vruntur.*

Non committendum vt hostium lega- 8
ti, qui nostros terrere possunt, cùm quo-
piam nostrorum colloquantur. *Post ora-
tionem Archidami.*

Hostium duci strenuo conflanda, quan- 9
tum fieri potest, inuidia, vel parcẽdo illius

agris, vel aliud quidpiam prætetquàm cæteris, illi gratificando. *De agris Periclis non vastatis.*

10 Bella, consilio, pecuniæ vi, & resistendo potius quàm aggrediendo conficiuntur. *Periclis dictum.*

11 Vnum totius Reipub. concilium, commune ac summū esse præstat, quàm plura. *De Theseo concilia Atticorum tollente.*

12 Hostem abducere à nobis ad sua tutanda cōsultissimū, si qua ratione fieri potest: itaque in illius regionem irrumpendum. *Sic Periclis consilio irrumpunt Athenienses in Peleponesum: Scipio in Africam: Agathocles in agrum Carthaginiensem.*

13 Fortiter pro patria in bello morientibus, honos & præmia eorum liberis donentur in exequiis occisorum. *Ex oratione funebri Periclis.*

14 In democratia honores omni hominum, id est, ciuium ordini, prout eorum quisque sui specimen dat, communicentur. *In oratione funebri Periclis.*

15 In democratico statu plus concedendum est libertatis, publicæ voluptatis, & licentiæ,

licentiæ, quàm in vlla alia Reipub. forma. *Pericles in oratione funebri.*

In democratico ſtatu faciliùs hoſpites, & extranei in numerũ ciuium cooptantur, aut habitare in Repub. conceduntur, quàm in vlla alia Reip. forma. *Pericles in oratione funebri.* 16

Viro prudenti triſtior eſt publica contumelia, ignominiæ comes, quàm mors cum publica laude coniuncta. *Pericles in oratione funebri.* 17

Liberos eorum qui pro Repub. fortiter occubuerunt, pauperes æquum eſt à Repub. ipſa ali publicè. *Mos Athenienſium: In oratione Periclis funebri.* 18

Peſtis ſæuiens manifeſtum Dei flagellum eſt, & vires publicas minuit. *De peſte Athenienſium.* 19

Præſtat Rempublicam publicè eſſe felicem, tutam & diuitem, quàm ſingulos & priuatos: nam illa felice, & hi quoque ſeruantur: his ſolùm beatis; illa verò miſera, tandem & ipſi euertuntur. *In oratione Periclis ad Athenienſes.* 20

Conſiliarium Reipublicæ idoneum 21

oportet & ea nosse quæ facto sunt opus, & quæ cognoscit explicare posse: Item patriam seu Rempublicam vnicè amare; denique pecuniam quoque contemnere. *Pericles in oratione ad Athenienses.*

22 Imperium aut vi non occupandum in alios, aut, ni perire omnino volumus, etiã vi retinendum; quoniam in occupando multos offendimus, & in nos prouocamus. *In oratione Periclis ad Athenienses.*

23 Diuturna quies & securitas à bellis extraneis non conducit potenti & bellicoso populo, sed infirmo. *Ibidem.*

24 Ob res maximas & iustas inuidiam aliorum subire non est metuendum Reipublicæ aut principi bono. *Ibidem.*

25 Vulgus mobile est, & facilè probat quod anteà damnarat. *De Pericle ab Atheniensibus electo.*

26 Maritimæ ciuitati & Reipublicæ satis est, etiam dum terra inuaditur, si maris imperium retineat: terram autem & agros vastari potiùs quàm se de imperio maris deiici patiatur. *Consilium Atheniensibus à Pericle datum.*

Magnum

Magnum eſt ad potentiæ famam conſeruandam & ſocios in officio continendos momentum, non abduci Rempublicam à propoſito & ſemel ſuſcepto negotio, licet aliundè prematur. *De Athenienſibus Potidea obſidionem vrgentibus, & Romanis Capuanam.* 27

Colonias in alienam gentem & nuper deuictam mittere, eſt tutiſſimum ad imperium illic retinendum. *De Potidea, in quam Athenienſes coloniam dimiſerant.* 28

Intra neutrales cenſeri non debent qui ſeſe alterutri parti addixerunt, vnique dumtaxat parti fauent. neutralitatis enim ius hoc ipſo violatur. *& libro 3. de Plataenſibus.* 29

In oppugnando temeritas ſemper malè cedit. *De Charum temeritate in aggredienda Strato Acarnanum vrbe.* 30

In prælijs ordo & ſilentium militum plurimum ad victoriam conferunt & iuuant. *In oratione Phormionis ad milites.* 31

Si paucis nauibus contra plures dimicandū eſt, ſunt anguſtiæ maris eligendæ. 32

Victores dum ordines nō ſeruant, ſæpè 33

victis

victis ipsi dederunt occasionem vincendi. *In pugna nauali Atheniensiũ & Lacedæmoniorũ.*

34 Portus maris absq. præsidio nunquam relinquendus. *De Piræo penè intercepto.*

35 Conciliare tibi eum qui apud hostem plurimum potest, semper tutissimum, vt hostis consilia & noris, & dissipes, vel impedias. *De Perdicca Senthen Sitalcis patruelem conciliante.*

36 Coniugia inter hostes & hostium duces inita, est facillima belli dissoluendi ratio. *De Perdicca sororem Stratonicam collocante Seuthæ duci hostium.*

EX LIBRO TERTIO THVCYDIDIS.

1 ANTE bellum hostibus indictum, nec subditi, nec socij iure subtrahi, aut etiam deficientes recipi possunt à nobis. *De Lacedæmoniis Lesbios repudiantibus.*

2 Subditorum & sociorum remotiorum res sæpius inspiciendæ, maximè si eorum fides nobis dubia est, aut de defectione rumor sit aliquis.

3 Imparatis bellum quacumque ratione est

eſt differendum,& auertendum. *De Mitylenæis naues Athenienſium inexpectatas à ſe remouentibus.*

4 Imparatis interea temporis omnia præparanda, quo fœdera durant. *De iiſdem Mitylenæis.*

5 In hoſtico non temerè, præſertim locorum imperitis longiùs progrediendum eſt. *De Aſopo Phormionis filio.*

6 Fœdera inter diuerſas Reſpub. aut mutuus metus, aut mutua æquitas conſeruat, eaq́ue reddit firma ac diuturna. *In oratione Mitylenæorum.*

7 Honeſtè & iure à fœdere receditis, cui fœdus non eſt ab alia parte ſeruatum, ſed prius violatum, vel vt violaretur manifeſtè tentatum. *In oratione Mitylenæorum.*

8 Honeſtè ab eius fœdere & ſocietate receditur, qui communem cauſſam & libertatem opprimere conatur & tentat. *In oratione Mitylenæorum.*

9 Non præter ærarij facultates exercitus alendus, aut conſcribendus. *De Athenienſibus, qui ærarium numero nauium nimio exhauſerant.*

10 Ad eruptiones ex obſeſſo oppido faciendas maximè idonea nox tempeſtuoſa,& illunis,eaq́ue obſeruanda à ducibus. *De Platæenſium eruptione.*

11 Auxilia ad certum diem vel tempus obſeſſis promiſſa,& non præſtita,ſeu miſſa, maiorem promittentium contemptum gignunt, & iuſtam ſe dedendi, paciſcendiq́ue cum hoſtibus occaſionem ſæpè dant obſeſſis. *De Lacedæmoniorum quadraginta nauibus nimium tardis in ferendo Mitylenæis auxilio.*

12 Omnes à ſe alioqui beneuolos futuros abalienat in bello, qui inermes æquè atque armatos trucidat: qui nihil mali de ſuo aduentu ſuſpicantes pro hoſtibus tamen habet, & crudeliter tractat. *Legati Auæorum Samiorum ad Alcidam.*

13 Meliùs agitur cum ciuitate,in qua legibus, licet haud ita æquis, paretur; quàm cum ea,in qua ſunt quidem leges æquiſſimæ, ſed quibus vel non paretur omnino, vel pro libitu tantùm cuiuſque. *In Cleonis oratione.*

14 Tres Reipub. cladium cauſſæ: nimirum,

rum, nimia in peccantes lenitas: nimia otij & voluptatum fruendarum ac retinendarum pertinacia & libido: nimia denique inanium oratorum licentia & autoritas, qui nos verbis potius demulcent & audaces faciunt, quàm factis & tutos præstent. *In oratione Cleonis.*

Hostes sæuissimi esse solent, qui nulla iniuria lacessiti ad nos perdendos veniunt. *Ibidem.* 15

Quanquam subditi aut socij rebelles sunt puniendi, non tamen ea pœna, quæ vel eos ad desperationem adigat, vel aliis, si nos offenderint persuadeat, nos semel offensos implacabiles fore, ac proinde nihil æqui à nobis impetrari posse, denique cunctis mortalibus nos odiosos reddat. *In oratione Diodoti, & reuocato edicto Atheniensium contra Mitylenæos.* 16

Semel seditione irritatos animos quanta mala consequantur, docet exemplum Corcyrensium: & postea *libro quarto* eorundem factum. 17

Ad tollendam seditionem sunt illius autores vtrinque licet pauci, puniendi: 18

Consi-

Consilium Nicostrati Atheniensis ad Corcyreuses: cæteri paulatim eiiciendi.

19 Seditionis initia sunt periculosissima, quæ nisi exstinguantur, ad alias eiusdem Reipub. vrbes atque etiam sæpè ad vicinas emanat. *De Corcyrensium seditione, quæ alias quoque Græciæ ciuitates turbauit.*

20 Quibus in locis & prouinciis alij populo, alij optimatibus fauent, seditiones exoriri necesse est. *De Græcis seditiones propterea mouentibus.*

21 Ciuilia bella hominũ mansuetam prius naturam efferant, & vitia crudelitatemque, in fortitudinem, & virtutum nomina magno errore commutant. *Thucydides in descriptione seditionum Græciæ.*

22 In bellis ciuilibus perfidia maximè viget, insidiæ, crudelitas, Dei contemptus. *Ibidem.*

23 Ciuilia bella maximè excitat auaritia, ambitio, & suæ partis tuendæ studium etiam inane, & ostentatorium.

24 Iam bello occupatis & laborantibus bellum aliud & quidem longinquum minimè suscipiendũ. Nam susceptum caus-

sam

ſam ruinæ affert. *De Athenienſibus Siculum bellum cum Peloponeſiaco ſuſcipientibus.*

Alienis conſiliis alienoque ductu non 25
eſt temerè & facilè cum exercitu pergendum Duci,in loca ipſi ignota, niſi validus ſit ipſius exercitus,& reditus rationem ſibi prius planè compertam habeat, itemque à duce viæ, obſides habeat. *De Demoſthene in Ætolos perſuaſu Meſſeniorum irruente.*

Celeritas Ducis in bellis & in exequen- 26
do, magna commoda affert. *De Eurylocho & Athenienſibus Cytheram, & Thyream occupantibus.*

Hoſtibus conflanda apud omnes quan- 27
ta poteſt maxima inuidia, maximè ea, qua ſociorum deſertores videri poſſint. *De Demoſthene Lacedæmonios ſolos dimittente; Ambracios retinente.*

Ne auxiliares populi, qui iam ſunt no- 28
bis formidabiles, aut grauiores hoſtibus, ſedem firmam apud nos,& in locis vicinis habeant,cauendum eſt. Itaque quàm primùm illi ſunt honeſtè cum præmio à nobis dimittendi. *De Acarnanibus qui Ambraciam expugnari ab Athenienſibus noluerunt.*

29 Spolia hostium & manubiæ, ex æquo, vel ex pacto sincerè inter nos & socios belli sunt diuidendæ, magnæ enim rixæ solent inde oriri. *De Ambraciorum spoliis diuisis inter Acarnanes, & socios Athenienses.*

EX LIBRO QVARTO THVCYDIDIS.

1 HOSTI vt sese in nostro agro, aut in vicino muniat, minimè concedendum; sed est inde primo quoq. tempore, & ante confirmatas vires deiiciendus. *De Pylo oppugnata à Lacedæmoniis, sed non statim. Posteà de Isthmo Nethonis occupato ab Atheniensibus; Item de Cythera insula.*

2 In rebus deploratis audacia militibus potiùs quàm consilio opus est. *In oratione Demosthenis ad milites.*

3 Pax tuta, cuiuis bello, etiam iusto, est præferenda; adeò vt ne magnæ quidem alicuius prosperitatis inexspectato euentu recusari debeat oblata. *In oratione Lacedæmoniorum apud Athenienses, & in oratione Hermotimi.*

4 Beneuola reconciliatio animorum facit diutur-

diuturniorem pacem, quàm plerumque vnius partis victoria. *In oratione Lacedæmoniorum ad Athenienses.*

Hominum multitudinem ad bellum aut pericula concitantium, optimum frenum est, si ipsimet in ista pericula ac bella deducantur & obiiciantur, fiantq́. eorum vt cæteri participes. *De Cleone misso Pylum.* 5

Seditione semel irritati, ac mutuis iniuriis lacessiti ciues, vix, ac ne vix quidem priùs conquiescunt, quàm parte vna ab altera prorsus exstincta. *De Corcyrensibus. De Megarensibus.* 6

Nouas arces & munitiones extruere minimè concedendum est subditis. *De Chiorum muro diruto.* 7

Vt pax inter diuersas Respub. fiat, vt plurimum oportet quamque cedere de suo iure. *In oratione Hermotimi.* 8

Quibus aliena auxilia ad bellum gerendum sunt accita, aut necessaria, iis pax maximè est quærenda, & oblata acceptanda. *In oratione Hermotimi.* 9

Turpe est, si quæ Respub. vt aliam vlciscatur, acceptamq́. iniuriam vindicet, 10

ipsa in maiorem quàm alij paret, calamitatem incidat, aut se det præcipitem. *In oratione Hermotimi.*

11 Ne colloquiorum de pacis prætextu proditiones vrbium tententur, fiantque intercollocutores, maximè cauendum est. *De Megarensibus.*

12 Ne qua noctu fiat portarum apertio vllis ingressuris, nisi prius illi quotiescumque ingrediuntur, qui, qualésve sint semper, diligenter explorentur. *De nauigio Megarensium, quod carro vehebatur.*

13 Aliò properantibus curandum, vt quàm amicissimè fieri poterit, per vicinos pacato transire liceat: Itaque & in iis præoccupandis, & in ipso transitu festinandum. *De Brasida Thessaliam transeunte.*

14 Ad imminentes nobis hostis vires auertendas, bellum in ipsius hostis solũ transportandum. *De Brasida in Thrasiam misso.*

15 Quum hostis nobis imminet, est tunc à seruitiis & priùs suspectis subditis maximè cauendum, & ne quid illi moueant moliantúrve inter se collecti. Quamobrem sunt, vel in diuersa & insueta illis loca

loca diducendi, vel certis locis ſeparati cuſtodiendi. *De ſeruis Lacedæmoniorum Pylo capta in Peloponeſo.*

Vt quiſque populus, vel priuatus maximè ſe dignum libertate & immunitate putat, ita maximè inſidiatur ei, qui in ſeruitutem ſe abducit, aut opprimit, & vt primo quoque tempore ab eodem deficiat, occaſiones quærit. *Ibidem.* 16

In duce peregrini exercitus virtus & continentia; & in ipſo quoque exercitu peregrino modeſtia cõciliat tum vtriſque, tum etiam toti genti eorum fauorem in quorum regione & oculis ſic verſantur. *De Braſida conciliante omnes Lacedæmoniis.* 17

Facilè obruuntur à quibus iam graue bellum ſuſtinetur, ac ſuſceptum eſt, quum ſe eodem tempore aliis & pluribus bellis implicant ambitioſè. *De Braſida conciliante ſibi Archibæum, non oppugnante.* 18

Vel ſola fama de noſtro in libertate oppreſſis reſtituenda ſtudio & conatu beneuolentiam omnium nobis in bello conciliat, & multos ſocios adiutoreſque adiungit, multoque magis res ipſa, id eſt, liber- 19

tas oppreſſis re ipſa reddita. *In oratione Braſidæ ad Acanthios.*

20 Fraus in principibus fœdior eſt quàm violentia. *In oratione Braſidæ ad Acanthios.*

21 In ſtratagemate dierum aut locorum pactorum error plurimum obeſt, totumque ſtratagema reddit periculoſum, vel inutile. *De rebus Bœotiis.*

22 Poſtquam inſidiæ detectæ ſunt, iis quoque quieſcendum eſt, qui nondum noti ſunt ac detecti. *Ibidem.*

23 Vbique detrectatio certaminis & prœlij à nobis facta reddit hoſtem audentiorem. *In oratione Pagondæ ad milites.*

24 In certamine ſeu prœlio auxiliũ quantumuis exiguum ex inſperato pro nobis hoſtibus oſtentatum, vel in eos irruens, etiam eos victores in fugam vertit. Nam formidoloſiores ſunt hoſti qui pugnæ interueniunt, quàm ipſi qui pugnant. *De victis apud Delium Athenienſibus.* Et lib. 5. *in Oratione Braſidæ ad milites.*

25 In bello multa condonanda quæ contra leges domeſticas neceſſitate belli vrgente

gente

gente perpetrantur. *In responso Athenienſium ad Bœotios.*

Æquæ deditionis conditiones iis pro- 26
ponendæ, quos ſtatim in poteſtate habere volumus: Sunt autem eæ conditiones æquæ, quæ & illis manentibus in ſua ſede libertatem ac bona concedunt: & abire volentibus liberam abeundi quocumque voluerint cum ſuis rebus intra certos dies veniam permittunt. *In pactis Braſidæ cum Amphipolitanis.*

Vbi oppidum aliquod noſtrum ab ho- 27
ſtibus captum eſt, ſunt vicina loca, ne itidem capiantur, milite extraordinario ac maiori pręſidio firmanda ac cuſtodienda. *Thucydide muniente Eionem.*

Diu oppreſſos ſollicitat ad defectionem 28
imperium alterius potentis Reipub. mitiùs oſtentatum. *De Torona & aliis ciuitatibus ad Braſidam deficientibus ab Athenienſium imperio.*

Fœdifragus non eſt qui ſubditos hoſtis 29
ſui ad ſe deſciſcentes recipit, antequam de propoſitis fœderibus ſit planè conuentum. *De Braſida Sciona recipiente.*

30 Imperatorem prudentem in bello, non tam de nouis oppidis occupandis, quàm de occupatis firmandis ac retinendis sollicitum esse oportet. *De Brasida post Mendam captam.*

31 In receptu ex prœlio faciendo, qui maximè constanti animo sunt, faciliùs tutiúsque se recipiunt ac seruant. *De Brasida Illyrios sustinente.*

32 Quandoquidem strenuitas in bello Regibus ac Principibus ignauis ac timidis est inuisa, de industria strenui duces ab illis deseruntur, vel in rebus gerendis impediuntur. *De Perdicca deserente Brasidam, & ad Athenienses deficiente.*

33 Ducis aut exercitus peregrini, cui se populus vltrò recens dedidit, sæuities aut durius statim imperium, imo vel solum aliquod dictum factúmve acerbius facilè impellit eos ad excutiendos nouos dominos, & vt prius imperium à se abdicatum requirant, facit. *De Polydamida, & Mendensibus.*

34 Deficientes socij, aut subditi, à nobis sunt statim oppugnandi ac recipiēdi, dum

nostri

noſtri metus adhuc apud eos durat, & priuſquam alieno cuipiam imperio aſſueuerint, idemq́ue dum noſtri memores ac fautores aliqui inter eos adhuc ſuperſunt. *De Athenienſibus in Meudenſes, Scionæos, Amphipolitanos deficientes, expeditionem ſuſcipientibus.*

Vt ſubditi, quos ſuſpectos habemus, in officio ac pace contineantur, ſunt muris, foſſis ac propugnaculis omnibus ſpoliandi. *Theſpenſium muri à Thebanis diruti.* 35

EX LIBRO QVINTO THVCYDIDIS.

IN bellis qui priùs inſtructus & paratus prodit, magnas hoſti commoditates eripit, & metum iniicit. *De Athenienſibus poſt fœdera paratiſſimis.* 1

Hoſtis nunquam cõtemnendus, quantumuis timentis ſpeciem præ ſe ferat. *De Cleone Amphipolim obſidente, & Braſidæ vires contemnente.* 2

Poſtquam clades & calamitates vltrò citroq́ue fuerint acceptæ, etiam qui prius irreconciliabiles, obſtinati & ſuperbi erãt, ad fœdera mutua paciſcenda facilè indu- 3

cuntur. *De fœderum, quæ inter Lacedæmonios & Athenienses facta sunt, caussis.*

4 Insperatæ inusitatæque clades acceptæ subditos & socios ad rebellandum desciscendumque facilè mouent. Itaque tunc pace potiùs, quàm bello ad eos in officio continendos est opus. *Ibidem.*

5 Duces exercitus, & Primores Rerumpublicarum semper sunt belli tempore multorum inuidiæ & calumniæ obnoxij, propter detrimenta quæ priuati, & quidem multi tunc accipiunt, itaque non sunt tunc priuatorum querimoniæ aduersus eos pro iustis criminibus audiendæ, vel ij propter eas à munere deponendi. *Ibidem.*

6 Fœderum illibatorum conseruandorum, optima expeditissimaque ratio est, si ab iis qui fœdera paciscuntur, commune aliquod concilium, quod de eorum inter se cõtrouersiis postea cognoscat & iudicet, communi consensu constituatur. *In fœderibus Atheniensium, & Lacedæmoniorum. Item Amphyctiones.*

7 In fœderibus paciscendis, non tantùm ipsis bellorum primis auctoribus & duci-

bus

bus populis, verùm etiam eorum ſociis vtrimque cauendum eſt, & conſulendum, ne illi vel inter ſe cōciliati bellum aduerſus paciſcentes moueant, vel ſe ad alios vtrorumque hoſtes adiungant: atque ita hæc fœdera tandem irrita faciant, aut inutilia. *De Lacedæmoniis qui in ſuo cum Athenienſibus fœdere, ſociis non ſatis cauerunt.*

8 Principum potentiorumq́. populorum opes, fides & auctoritas infirmioribus ſociis ſuſpecta ſemper eſt, ne ſe in ſeruitutem redigant, ſed tunc præſertim quum iidem illi potentiores populi ſeſe cum ſuis hoſtibus, vel aliis validis populis reconciliarunt atque fœdus inierunt. *De cauſſa cur Peloponenſes deſciuerunt à Lacedæmoniis.*

9 Fœdera inter Reſpublicas eadem gubernationis forma vtentes ſunt commodiſſima & maximè ineunda: inter populos autem, aut Reſpublicas quæ diuerſam à noſtra formam habent, non ſunt tam firma & commoda. *De Bœotiis Argiuorum fœdera recuſantibus, & Argiuis Athenienſium ſocietatem Lacedæmoniacæ præferentibus.*

10 Qui ex pacto, vel ſorte prior implere fœdera

fœdera tenetur, ſi non implet, non ſunt eidem fœdera illi ſeruanda à nobis. *De Athenienſibus qui Lacedæmoniis iuſtè non ſeruarunt fœdera.*

11 Perfidi ac fœdifragi aliqui ex eo eſſe vel intelligũtur, quòd multis technis & commentitiis prætextibus ſe ſuaque conſilia ſimulant diſſimulántve, & vehementer laborant ne ea deprehendantur, quæ tamen iam ex effectis & ex parte innoteſcunt. *De Lacedæmoniis qui fœdera cum Athenienſibus facta fœdis artibus vtentes fregerunt.*

12 Vel vnius hominis potentis atque apud populum vel principem gratioſi publicus contemptus & ignominia ſæpè totam Rempublicam turbat & commouet, imò etiam in diſcrimen adducit: ac proinde nemo, qui tantus eſt, temere & abſque occaſione manifeſta eſt irritandus. *De Alcibiade contempto à Lacedæmoniis, & propterea excitante in eos populum Athenienſium.*

13 Autoritati potentum ac gratioſorum in Repub. hominum multum detrahit, ſi de iis multum Reipublicæ polliceantur, à quibus nihil tamen poſteà impetrant. Itaque

que ſobriè eſt illis de aliis promittendum.
De Nicia multa de Lacedæmoniis pollicente.

Magna & inteſtina bella in omnes vici- 14
nos tandem ſparguntur per antegreſſas
duorum duntaxat vicinorum primùm inter ſe proritationes, & iniurias. Quibus proinde maturè obuiam ab aliis vicinis eundum eſt, nimirum conſtitutis qui ius vtrique parti irritatæ & ſeſe armanti dicant: Denique curandum vicinis populis, vt pax inter vicinos colatur. *De Lacedæmoniis & Eleïs; Arginis; & Epidauriis vltrò citróque ſeſe irritantibus.*

Nutantes & de defectione aut bello 15
cogitantes ſubditi aut ſocij præueniendi ſunt, nimirum aut in eos iuſtè ſuſcepto bello, aut iis ipſis ad diuerſas cogitationes diſtractis, & ad bella externa abductis.

Acies inſtructæ conſiliaque de prœlio 16
committendo vt temerè non ſuſcipienda, ſic non temerè mutanda & deponenda. Deponuntur autem & ſuſcipiuntur temerè, niſi ex Reipublicæ quæ alit exercitum, conſenſu, ac ducum exercitus præcipuorum conſilio id fiat: Atque inde vel

magna

magna ſequitur in duces ipſos inuidia, vel rei bene gerendæ occaſio prætermittitur. *De Agide ſolo paciſcente cum Arginis: item Traſylo Argino cum Lacedæmoniis.*

17 Non modò difficilis eſt, verùm etiam parum diuturna quæ fit ex vna forma in aliam mutatio Reipub. niſi firmiſſimis præſidiis noua illa forma conſtituta muniatur, vt illi paulatim ciues aſſueſcant. *De Argina plebe eiiciente Ariſtocratiam.*

18 Tam verum eſt iuſtitiam in bellis ſuſcipiendis requiri, vt ij etiam qui bellum ambitiosè aut auarè aliis inferunt, ac proindè iniuſtum, iidem prætextum tamen ſui cœpti iuſtum captent aliquem, nimirum ſuam vtilitatem definientes eſſe iuſtitiam. *In diſceptatione Athenienſium & Meliorum.*

19 Crudelis eſt ſemper eorum qui ſeruiunt in dominos ſuos victoria: Itaque totis viribus ea ſemper propulſanda eſt & impedienda: æquior autem eſſe ſolet ſociorum in ſocios aut parium in pares dominatio.

EX LIBRO SEXTO THVCYDIDIS.

CVM de quouis bello suscipiendo prudenter & diu deliberandum est; tum verò præsertim de eo quod est & longinquum & periculosum: id est, quod aduersus validum ac bellicosum hostem & à nobis procul remotum gerendum est. *De bello Siculo diu deliberato.* 1

Amentia est, eos adoriri, quos neque victor in officio retinere possis, & ad quos postea ab iis semel victus regredi non possis. *In oratione Niciæ ad Athenienses.* 2

Vt quæuis clades remotissimè accepta est; ita maximè horribilis cēsetur, & conseruat eos qui acceperunt. 3

Extranei auxilium societatemq́. à nobis petentes vt plurimum de se, suis opibus, suaq́ue potentia, & fide strenuè mentiuntur; Itaque nisi prius res eorum à nobis fuerint exploratæ, iis non est credendum. *In oratione Niciæ.* 4

Is optimè imperat, qui de Repub. cui præest, optimè meretur, saltem qui sciens 5

pru-

prudẽſúe nihil illi nocet cõſilio vel facto.

6 Inuidiam & exitium ſibi ſtatim conciliat, præſertim in democratico ſtatu, & accerſit, qui quamuis alioqui ſtrenuus & vtilis Reipublicæ vir ſit, tamen præter cæteros coæquales ſuos nimia veſtium, victus, apparatusq́ue reliqui oſtentatione & lautitia vtitur, ac proinde anteire illos velle videtur. *Alcibiadem hæ res perdiderunt.*

7 Imperium eorum latiſſimè extenditur, qui aliis auxilium petentibus, ſtatim & impigrè ſuccurrunt. *In oratione Alcibiadis.*

8 Reſpub. nimio ocio ac felicitate fruens, facilè, tum domi ſanctos mores priſtinos; tum etiam foris & in bello, ſtrenuitatem amittit. *In oratione Alcibiadis.*

9 Qui ratione à periculoſo incepto reuocari non poſſunt, iidem ſæpè ſumptuum propoſita magnitudine, & apparatus immenſitate ac oſtentatione deterrentur, ac reuocantur.

10 Hoſti inuadere volenti, ſi vltrò ipſe occurras, & tuis animos addis, & hoſti detrahis. *In oratione Hermocratis ad Syracuſios.*

11 Democratiæ fundamentum eſt, oportere

tere

tere totam ciuitatem, non autem illius partem duntaxat, in consilium de rebus publicis admitti: itemque populum, postquam audierit esse iudicẽ deliberationum publicarum. *In oratione Athenagoræ.*

Exploranda quæ nunciantur. 12

Præstat se ex vano metu & rumore ad- 13
uersus pericula præparare, quàm ex nimia securitate, & hostium contemptu imparatum ab iis opprimi. *In oratione Magistratus ad Syracusanos.*

Malè auxiliares suos ad pugnandum 14
& persistendum animãt ij, qui eos, in ipso eorum aduentu & rerum principio, frustrantur & deludunt. *De Egestanis qui Athenienses deceperant.*

Omnis exercitus extraneus maximè 15
statim in ipso aduentu & initio est terrificus: ergo primo quoque tempore est illi aduersus hostem eundum, ac prœliãdum; ne si terror iste mora diuturna euanuerit, hostes animum recipiant, & in eum audaciores fiant. *Consilium Lamachi tertij ducis Atheniensium, postea reipsa comprobatum. libro 7. De Gylippo. De Demosthene libro 7.*

16 Sæpè ex turpibus caufis magnorum & pulchrorum tamen facinorum occafiones natæ: quocirca fæpè prudentibus viris eft iis abutendum. *Pififtratidarum tyrannis ab Ariſtogitone ex vrbe Athenis ob amorem fœdum expulfa.*

17 Coniuratio nifi & paucis confciis & quamprimum executioni mandetur, facilè detegitur. *De Hermodij & Ariſtogitonis infidiis detectis.*

18 Tyrannidis inchoantis & glifcentis initia & diligenter perquirenda & quamprimum exftinguenda, ac feuerè nemine tamen iniuftè damnato punienda. *De Athenienfibus, qui de Hermis fractis inquifitionem feueram inſtituerunt.*

19 Violatæ religionis prætextu fæpè in viros bonos & Reipublicæ vtiles ac egregios (quoniam alia occafione euerti non poffunt) infidiæ & criminationes magnæ & falfæ ftruuntur ab inimicis, quæ proindè non funt facilè admittendæ. *De Alcibiade hoc crimine falsò accufato & oppreffo.*

20 Fallacia, falfa fpes, & ftratagema quodcumque facilè hofti perfuadetur per homines

mines subornatos, illi notos & familiares.
De Cataneis Syracusanos decipientibus.

Apparatus exercitus in speciem ipsam terribilis & solito maior terret hostes, & proindè maturè ea occasione in hostem vtendum est. *In oratione Niciæ ad milites.* 21

In prœliis ac victoriis absq. firmo equitatu nullum hosti etiã fugienti, magnum incommodum inferri potest. *De Syracusanis Athenienses victores prohibentibus.* 22

Peditatus quantumuis firmus absque equitatu in prœliis tanquam nudus censetur. *Ibidem.* 23

In ducendo hibernandoque exercitu præcipua commeatus seu annonæ cura ducibus habenda est. *De Nicia, se Catanam recipiente.* 24

Imperantium multitudo & turba (licet per vices id faciant) & domi & foris nocet. *In oratione Hermocratis.* 25

Non est satis, milites ipsos in exercitu & prœliis esse strenuos, nisi & duces habeant intelligentes, & eos quoq. ipsos strenuos, & nisi ordo & obedientia simul coniungatur, & seruetur à singulis. *Ibidem.* 26

27 Summos belli duces ſummo, à quo prouocare, aut cui reſiſtere non liceat, præditos imperio eſſe oportet; vt faciliùs bella gerant, alios ſibi obſequentes reddant, ſintque omnia eorum conſilia magis arcana. *Ibidem.*

28 Optima regionis totius tutandæ aduerſus extraneos hoſtes irruētes ratio eſt ſyncretiſmus, id eſt, quum omnes regionis illius populi & vrbes communi conſenſu ac viribus aduerſus huiuſmodi extraneos conueniunt & pugnant, eoſq. à ſuis ceruicibus communiter propellere conantur. *In oratione Hermocratis ad Camarinenſes.*

29 Ad hoſtium vires paulatim debilitandas maximè prodeſt ſocios ab iis abducere, vel eos cum ſociis ſuis committere, vel alios aliis ſuſpectos reddere, vel denique meliorem eorum ſubditis æquioremque conditionem offerre. *Ibidem.*

30 Quo plura quælibet Reſpub. aut princeps habet, eo plus occupatur; ac proinde difficiliùs etiam ſingulis neceſſariis proſpicit. *In oratione Euphemi.*

31 Maximè hoſtes terret, qui incommoda

ex ea

ex ea parte & ea ipſa quæ illi iidem maximè timent & formidant, infert. *In oratione Alcibiadis ad Lacedæmonios.*

Princeps aut dux hoſtium quiſpiam ad nos transfugiẽs, illis maximè nocet: nam moram paratis ab illis rebus affert, & eorum conatus interrumpit, & conſilia patefacit. Itaque vt tales in noſtras partes tranſeant, nullis nõ conditionibus & præmiis eſt nitendum. *De Alcibiade.* 32

Qui hoſtis vehementer nocuit, idem ille amicus plurimùm prodeſſe poteſt. *In oratione Alcibiadis.* 33

Hoſtes noſtros terret ſi non tantùm à ſociis noſtris bellicoſis accipimus milites, ſed etiam belli ſtrenuos duces. *De Lacedæmoniis Gylippum mittentibus, & Syracuſis excipientes.* 34

Celeritas in exequendo, eſt cauſſa maxima victoriæ, eademq. terret plurimùm hoſtes. *De Syracuſanorum metu ab Athenienſibus, lib. 1. de Gylippo Lacedæmonio.* 35

Prudentis eſt ducis, ne minimæ quidem rei, quæ hoſtibus animum addere poſſit, depellendæ & eripiendæ occaſio- 36

nem prætermittere. *De Nicia Gylippum Lacedamonium negligente.*

EX LIBRO SEPTIMO THVCYDIDIS.

1 EST prudentis imperatoris, vbi res & fortuna eius prospera, manifestè labi multumque inclinare cœpit, maturè deliberare vtrum in bello suscepto perseuerandum, an potiùs ob eo desistere debeat. *De Nicia admonente prudenter Athenienses.*

2 Naues nimium diu sub dio & in mari retentæ, tum putrescunt, tum etiam ad prœlium (quia sunt humdiores) postea minus aptæ existunt. *De nauibus Atheniensium, ex epistola Niciæ.*

3 Temeritas superbiaque populorum iniusta bella suscipientium, eos perdit funditus: Æquitas autem & moderatio differentium donec iustè id & commodè facere possint, eos seruat, & tandem victores efficit. *De Atheniensibus temere in bellum Siculum incumbentibus, ac victis: & Lacedamoniis æquius agentibus; post epistolam Niciæ.*

4 Etiam audaces viros & milites terrent

ij, qui

ij, qui illis contrà obuiam eunt,& ipſi audacter. *In oratione Hermocratis.*

Præſidium perpetuũ & firmum, quantum fieri poteſt, in hoſtili relinquendum, 5
quód regionem vaſtet, vt & terrorem & damnum hoſtibus afferat. *De Decelia, & Pylo muris circumdata.*

Barbari quibuſcumque in locis non timent, ſunt ſæuiſſimi. *De Thracibus Macharopheris.* 6

In nauali prœlio qui nautas aut naucleros occidunt, facilè ſibi victoriam comparant. Ad eos verò cædendos conducit paruis nauigiis peritos iaculatores imponere, qui tempore conflictus naualis eos telis petant. *De tertio Syracuſanorum prœlio aduerſus Athenienſes.* 7

Multorum à nobis defectiones ſequi ſolent, vbi aperto Marte inſigni aliqua clade victi ſumus, niſi quamprimum alius exercitus iſque robore firmus comparetur, & hoſtibus opponatur. *De Demoſthene confirmante ſocios Athenienſium deficientes.* 8

Prœlium noctu committere, niſi exploratiſſimo in loco, teſſeraque facili data, ac 9

denique ratione ad receptum victis idonea priùs constituta, periculosissimum est. *De Demosthene noctu Epipolas inuadente.*

10 Dissoluere bellum maturè præstat, & dum adhuc spes aliqua euadendi superest, quàm rebus in dies pessum manifestè magis magisque euntibus, omni spe & auxilio vicino destitutos, pertinaciter per miseram ambitionem in bello tamen permanere. *De Nicia obstinato, qui tandem exercitum Atheniensem perdidit in Sicilia.*

11 Qui de victoria præsumens vincitur: aut qui aliis imperare cupiens, eosque superbè aggreditur, si ab iisdem superatur, longè deiectiori turbatioreque est animo, quàm qui de sese talia minimè præsumpserat. Itaque is facilè vel ad iniquas conditiones pacis adducitur, vel omnino profligatur ac internecione deletur. *In oratione Gylippi ad milites.*

12 Quæ & à quibus consilia, siue palam, siue clam suggerantur, diligenter perpendendum; & prius quàm fides illis habeatur, diiudicandum; ne pro amico vel salubri consilio insidiosum afferatur. *De Hermocratis*

mocratis in retinendis Atheniensibus stratagemate.

Victis sese recipientibus quàm celerrimè iter est faciendũ, vt loca per quæ eundum est, præoccupent antequam ab hoste teneantur, & vsquequo aliquod insuperabile vallum ac interstitium inter se & hostes obiecerint, velut flumen, oppidum suum &c. *De Atheniensibus fugientibus.* 13

Superstitiosa tonitruum, eclipseon, cæterarumque rerum naturalium obseruatio multos terrores parit, inanes illos quidem, sed tamen rebus bene gerendis inutiles & noxios, & moras iniicientes. *De Nicia plenilunium obscurum obseruante. De Atheniensium exercitu fugiente, & fulgura obseruante.* 14

EX LIBRO OCTAVO THVCYDIDIS.

MAGNAS clades, magna sociorum & subditorum defectio sequi solet: itaque curandum, vt firmis, si fieri potest, tunc maximè præsidiis teneantur; & hostibus aliquid negotij inexspectati obiiciatur. *De Atheniensium consternatione & sociorum defectione.* 1

2 Poſt magnas calamitates acceptas,ſumptus publici priuatiq́ue coërcendi ſunt ac moderandi, vt pecunia ſuppetat ad publica negotia, imò etiam poteſtas extraordinaria,quæ maturè occurrat incommodis, vel potius noua decernenda. *Ibidem.*

3 Defectionum conſilia non tantùm occultè agitanda, verùm etiã quamprimum exequenda, ne deprehendantur, aut impediantur. *De Coijs qui ab Athenienſibus fuerunt deprehenſi.*

4 Etſi belli initia feliciter non ſuccedunt, propterea tamen non eſt animo ſtatim deſpondendum & langueſcendum. *Alcibiades ad Eudium Ephorum.*

5 Vt quiſpiam Princeps vicinos populos facilè ſuperare, aut inter eos à quibus ſibi metuit, regnare ac tutus eſſe poſſit, ſunt diſcordiæ inter vicinos & eos quos metuit,ſerẽdæ & alendæ ,ac ſemper illius,qui fuerit potentia inferior,partes adiuuãdæ, & aduerſus ſuperiorem defendendæ ac ſuſtentandæ. *Alcibiadis conſilium Tiſſapherni.*

6 Tempori calamitatiq́ue in politicis rebus cedendum eſt, itaque & prior ſtatus

Reipub-

Reipublicæ immutari, & antea facta decreta reuocari debent, ſi ſic ſuadeat Reipub. vtilitas. *De Athenienſibus Alcibiadem reuocantibus, & ſtatum Reipublicæ mutantibus.*

In bellis diſſenſiones ducum corrum- 7
punt, aut inutiles reddunt multas rei præclarè gerendæ occaſiones: imò etiam ſæpè toti exercitui exitiũ afferunt. *De Pedarito & Aſtyocho ducibus Lacedæmoniis diſſentientibus.*

Vbi ærarium publicum omnino deeſt, 8
vel eſt tenue ac inualidum, ibidem rerum præclarè gerendarũ fundamentũ deficit: vnde neceſſariò publicũ ærarium habendum eſt, & illud etiam pro magnitudine imperij, & cœptorum conſiliorumq. ratione copioſum ac locuples. *De Athenienſium ærario poſt Siculum bellum exhauſto.*

Præter ordinarium ærarium, quod pu- 9
blicis ſumptibus ordinariis ſit deſtinatum, aliud quoque ad extraordinarias clades ac calamitates ſubleuandas ſeorſim, ſanctéq. reſeruatum in quaque Repub. eſſe oportet. *De Athenienſium mille talentis in caſus extraordinarios ſepoſitis.*

In oppidis hoſti oppoſitis, & iis quorum 10

obſidio

obſidio timetur, commeatus pro numero pugnantium, & ciuium retinendorum ad tempus diuturnum depoſitus aſſeruari debet: itemq́ue cæteras belli munitiones, ibidem paratas eſſe, & conſeruari oportet.

11 Omnis Reipublicæ ſtatus ac formæ mutatio, multa ſecum incommoda trahit, ac proinde periculoſa eſt, ſubditis moleſta, ac ſeditionum & rebellionum occaſionem præbet. *De Athenienſibus Democratiam in Oligarchiam mutantibus.*

12 Curandum eſt ne foris exercitus à conſiliis diſſentiat, quæ Reſp. domi probat. *De Athenienſium exercitu qui Samij erat, & à Rep. Athenienſi diſſentiebat.*

13 Vires hoſtium maximè infringit, qui ſocios ab illis alienat, aut agros commeatum, aut pecuniam ſuppeditantes illis eripit. *De Alcibiade Deceliam ab Athenienſibus, & Tiſſaphernem à Lacedæmoniis auertente.*

14 Qui hoſtibus valdè ſunt vtiles duces, aut ſocij, ſunt variis modis apud eoſdem in ſuſpicionem à nobis adducendi. *De Alcibiade Tiſſaphernem adducente Lacedæmoniis in ſuſpicionem.*

Non

Non tantùm vincendum eſt, ſed etiam 15
victoria vtendum Duci, imprimis vt perterritis hoſtibus inſtet. *Hegeſandridas Lacedæmonius fructum victoriæ perdidit cunctando.*

Spes prædæ, vel nimius hoſtium victo- 16
rum contemptus, ſæpè pulcherrimas victorias corrupit, adeoque nonnunquam ex victis victores effecit. *De Peloponenſibus & Syracuſanis ad Abydum victis.*

EX XENOPHONTIS DE PÆDIA CYRI

LIBRO PRIMO.

LAMBERTI DANÆI SVCCIDANEA OPERA.

PRINCIPES qui imperant iniquè 1
& iniuſtè, ægrè ſibi obſequentes ſubditos, aut beneuolos habent. *In procœmio libri.*

Principes verò rectè & iuſtè imperan- 2
tes reddunt ſubditos ſibi facilè obſequentes, ac beneuolos. *Ibidem.*

Princi-

3 Principem nobilibus natalibus & prosapia generosa ortum, & corpore formosum esse, cõmendat populis: verùm rectè, à pueritia honestéque, omni virtutis, tolerantiæ, & laboris genere institutum & exercitatum esse, maximè decet ac necesse est. *De Cyro Persarum rege, cui hæc omnia tribuit Xenophon.*

4 Princeps patriis non peregrinis moribus ac institutis à pueritia est formandus. *De Cyro.*

5 In bene moratis ciuitatibus ætates hominũ distinctas esse oportet, vt cuiq. ætati suus morum præfectus & censor & inspector constituatur. *Sic in Persica Monarchia.*

6 Ingratitudinem vt maximum vitium, etiam in pueris detestantur Persæ.

7 Adolescentes ad cibi continentiam, sobrietatem & militares labores ab ineunte ætate sunt exercendi, vt strenui euadant. *Sic Persæ suos adolescentes instituunt.*

8 Venationis exercitium plurimũ est militari labori simile. itaq. militaturi sunt primis statim ab annis assuefaciendi venationi. *De Persarum liberis qui sic erudiuntur.*

In iis

In iis qui viri magni futuri ſunt ac euaſuri, apparent ab ipſa ſtatim infantia illuſtria eorum indolis eximiæ ſigna. *Sic in Cyro puero.* 9

Ebrietas maximè Principes dedecet. *Cyri etiam pueri dictum.* 10

Aditus ad Principem non debet eſſe difficilis. *De Saca damnato à Cyro.* 11

Optima eſt eius Principis adoleſcentis indoles,qui cum aliis certamen de virtute non recuſat. *Sic Cyrus in venatione cum æqualibus ſuſcepta.* 12

Is facilè in ſocietatem adducitur, cui nobiſcum commune periculum eſſe perſuadetur. *Sic Aſſyriorum Rex totam Aſiam aduerſus Medos concitauit.* 13

Belli iuſti initia à Dei inuocatione faciẽda. *Sic Cyrus profecturus in auxilium Medorum.* 14

Optima exercitus legendi ratio eſt, quum vir virum legit. *Sic Cyrus ducentos elegit, illi alios.* 15

Nemo in bellis ſtrenuus euadere vnquam concupiuit, ſolius laudis gratia, ſed & commodi quoque ſui cauſa. Quare ſtrenui ſunt & honore & præmiis afficiendi. 16

ciendi. *Cyrus in oratione ad ducentos à se electos.*

17 Strenui sunt bellatores qui & certandi laborem, & in exercitu famem & sitim, & reliquas belli ærumnas patienter ferre & absque fatigatione magna possunt. *Ibidem Cyrus.*

18 In bellis æquitas iustitiaque belli suscepti imprimis & noscéda Duci ipsi, & aliis ab eo proponenda. *Ibidem Cyrus.*

19 Hæc est belli iustè suscipiendi caussa duplex: nempe si vel iniuria iam illata nobis ipsis propulsetur à nobis, vel amicis sociisque lacessitis & petentibus auxilium feratur. *Ibidem Cyrus.*

20 Optimus est ille belli Dux & toti exercitui venerandus, qui curat & efficit ne quid necessarium ac præsertim commeatus desit exercitui. *In colloquio Cyri & Cambysis patris.*

21 Ducem & Principem non cœnæ sumptu, aut voluptatis fruitione, sed maximè prudentia & labore in exercitu ceteros præcedere oportet. *Ibidem.*

22 Pecunia, quæ non deficiat, paranda est ei qui

ei qui fidum & obſequentem ſtrenuum perſtantemque ſecum exercitum habere velit. *Cambyſes pater ad Cyrum.*

Milites in exercitu ſunt magis obſequentes in rerum neceſſariarum copia, magis autem ſtrenui dum duntaxat premuntur, non autem prorſus iis deſtituuntur. *Ibidem.* 23

Strenuum militem facit lucri ſpes præſertim magni, certa vel concepta. *Ibidem.* 24

Breui periturum eſt imperium eius ducis cuius culpa exercitus caret rebus neceſſariis & commeatu. *Ibidem.* 25

Boni exercitus imperatoris munus non in ſola acie inſtruenda poſitum eſt, aut locis ad victoriam oportunis capiendis; verùm etiam in tuendo exercitu ab inopia, morbis, ſeditione, ignauia, & eodem ad contentionem virtutis excitando cohortandoque. *Cambyſis conſilium ad Cyrum.* 26

Caſtra ſalubri loco ſunt capienda, ſi quibus in locis exercitus eſt diutius commoraturus. *Ibidem.* 27

Exercitum nunquã otioſum eſſe oportet, ſed in eo vt vel noceat hoſti, vel ſibi 28

neceſſaria paret, vel ſe militariter exerceat, ſemper occupatum. *Ibidem.*

29 In exercitu obſequentes præ cæteris milites ſunt publicis præmiis à Duce & quidem publicè afficiendi. *Ibidem.*

30 Militum obſequium & beneuolentiam maximè parat & conciliat Duci ipſius in curandis militum commodis & vtilitatibus prudentia, & illius velut communis patris cura & ſollicitudo erga milites, eaq́. toti exercitui nota & perſpecta. *Ibidem.*

31 Militum obſequium ac beneuolentiam Duci conciliat, ſi vnà cum militibus ipſe militariter cibum capiat, & ſi in laboribus ac periculis cum illis verſetur, & perſeueret: imò ſi plus iſtarum rerum, quâm milites alij, participet. *Ibidem.*

32 Tum maximè cum hoſte confligendum eſt, quum milites quidem non tyrones, ſed exercitati alacri animo id poſtulant, & loci conditio commoditasq́ue nobis fauet.

33 Hoſti, quacunque ratione fieri poteſt, incommodandum, vim inferendo, prædando inſidiis, ſtratagemate graſſando;

non

non tamen perfidia & fide data violata.
Cambyses pater ad Cyrum.

34 Noſtri, & ſocij in bello nulla iniuria ſunt ab exercitu publicè, vel priuatim afficiendi. *Ibidem.*

35 Obſeruandum quum hoſtes ſunt imparati, dormientes, frumentantes, ſecuri, iniquo loco poſiti, vt tunc eos aggrediamur, & qua caſtrorum, vel exercitus ſui parte maximè ſunt imbecilles.

36 Simulatio, trepidatio & metus à nobis fictus, facilè hoſtes in inſidias, aut ad audendum quidpiam, præter ipſorum vires inducit. *Ibidem.*

37 Noua inſtrumenta bellica & hoſtibus ignota ac inuſitata magnum illis terrorem afferunt: Itaque Duci in id maximè incumbendum, vt noua belli inſtrumenta inueniat. *Ibidem.*

38 Milites exercitati & eorum animi alacres ſunt magna victoriæ parandæ inſtrumenta. *Ibidem.*

39 Imperatoria ars multa exercitatione & meditatione eget, imò diu noctúque fiat aſſidua.

40 Nec certamen, seu prœlium in bello, nec aliud quidpiam maioris momenti, aut periculi in bello, vel pace, ante inuocatum Dei nomen, est à Principe vel Duce tentandum. *In fine libri.*

EX LIBRO SECVNDO XENOPHONTIS DE PÆDIA CYRI.

1 IMPERATORI & suæ & hostium copiæ, quantum fieri potest, sunt cognoscendæ, vt de toto bello melius deliberet.

2 In bello & prœlio imprimis spectandum Duci, quæ sua arma hostium armis, & quam exercitus sui partē parti hostium opponat. *In colloquio Cyaxaris & Cyri.*

3 Præmia in bello iis qui erunt strenui ante certamen seu prælium sunt publicè proponenda & pronuncianda.

4 In castris est varius exercitus per nationes distinguendus: nationes per vexilla: vexillum quodq. cum suo Duce per coniuncta cōtubernia inter se vicina sub oculis Ducis & cōmilitonum constituendum.

Labores

Labores in exercitu assidui faciunt, vt milites sint in eo mansuetiores. 5

Ministri exercitus, vti fabri, medici, chirurgi, tubicines, caduceatores, cornicines, qui machinas vehunt, & reliqui similes; sunt & ipsi quoque strenui à Duce exercitus, vti & strenui milites, honorandi, & ad epulas inuitandi. *Exemplum Cyri.* 6

Beneuolentiam militum conciliat Duci benigna distributio esculentorum & poculentorum suorum, partitioque ab eo inter milites facta, aut ad eos viritim, vel turmatim è sua mensa missa: vel ad cœnam eorundem cum Duce inuitatio. 7

In acie ne postremi progrediantur, nisi primi, seu anteriores in eodem agmine & turma processerint prius. 8

Ne ordine & in acie dispositi milites omnes id exequantur, quod vni ex illis duntaxat est imperatum & faciendum. 9

Conuitia in exercitu & inter milites seuerè coërcenda. Ex iis enim pugnæ & rixæ primùm priuatæ, pòst etiam sæpè totius exercitus inter se seditio nasci solet. 10

Nec in milite nec in Duce nimia seue- 11

ritas & naturæ agreſtitas eſt laudanda. *Aglaitada propterea reprehenſo.*

12 Milites ignaui ſunt ex exercitu ſtatim eiiciendi, vel dimittendi. Nam hi ſuo exemplo & iactatione alios deprauant & incitant, vt minus quidem laboris, plus tamen præmiorum petant.

13 Item ſeditioſi milites & factioſi, itẽ improbi & ſcelerati ne cæteros corrumpant.

14 Cuiuis militi ſtrenuo & præclara gerenti, ſiue nobili, ſiue plebeio, præmia proponenda, & quidem, ſi æqualia facinora plebeius miles generoſo ediderit, æqualia. *Decretum Cyri ex communi Ducum ſententia.*

15 Imperatoris exercitus, non ſingulorum militum iudicium eſſe debet, ecquis ſe ſtrenuè & dignè præmio in bello geſſerit, ecquis non. *Ibidem.*

16 Exercitus σκιομαχίαις in caſtris ſtrenuè exercendi. *Sic Cyrus.*

17 Funditorum, ferentariorum & eorum omnium qui eminus feriunt, magnus eſt in primũ aggrediendo, vel fugando exercitu vſus: comminus autẽ ferientiũ & gladiis rem gerentiũ vſus in fundendo, pro-
fligando

ſtigando cædendoq́. exercitu maior. *Ibid.*

Milites quos quiſpiam Dux velit alacri animo res bellicas gerere, & imprimis ſocij & auxiliares, ſunt tum præmiis, id eſt, pecunia; tũ verbis, id eſt, blanda oratione venandi & conciliandi. 18

Duci exercitus præter publicas pecunias, priuatis eſt pecuniis opus; vt ipſe per ſe ſtrenuos milites præmio afficere poſſit. 19

Venationis aut latrocinij ſpecie in hoſtico aut ſuſpectis ſociis oportuna loca occupare cõmodum & vtile ſtratagema eſt. *Sic Cyrus Armeniorum montes occupat.* 20

Quum celandus eſt hoſtes noſter aduentus, aditus nuntiorum occupandi, & quotquot occurrunt, vel capiendi ſunt ac retinendi: vel ſpecie latrocinij longiſſimè fugandi. *Sic Chryſantus Armenios.* 21

Ea eſt pro breuiſſima exercitui via eligẽda, quæ facillima & tutiſſima eſt. *Cyrus.* 22

Minimè iniuria ſunt ab exercitu afficiendi, quos ad te traducere velis: vel à quibus commeatum accipere ſit neceſſe. *Sic Cyrus præcepit.* 23

Celeritas in præoccupando imparato 24

hoste & præueniendo maxima, vt plurimum victoriæ caussa est. *& lib. 3. de Chaldæorum montibus occupatis.*

25 Per feciales tentandi prius, quàm nulla de officio præcedente admonitione prœlio aggrediendi etiam ij qui à nobis perfidi & vltro defecerunt quum essent prius subditi. *Sic Cyrus Armenios Medorum subditos tentat.*

26 Hostem perturbat, vel spem illius languidiorem facit, vel deiicit, subditorum, qui à nobis ad eum prius defecerant, ad nos retractio & reductio. *Cyrus reuocat Armenios ad Medos quorum antea subditi erant.*

EX LIBRO TERTIO XENOPHONTIS DE PÆDIA CYRI.

1 REGIS fuga, aut manifesta desperatio, vel trepidatio reliquum vulgus terret in exercitu, & in desperationem adducit. *Armenij Regis fuga populares terruit.*

2 Ad veniam impetrandam à Repub. vel Rege præstat hosti capto verum quàm menda-

mendacium dicere, & veniam ſummiſsè poſtulare, quàm proteruè in victorem inuehi. *Armenij Regis conſilium: item & Cyri.*

Subditi antea rebelles, ſed bello recepti, ſunt, quantum fieri poteſt, nobis aliquo beneficio conciliandi, quo ſint magis in poſterum fidi. *Sic Cyrus Armeniũ tractat.* 3

Hoſtium præſidia noſtræ regioni vicina ſunt deiicienda, vt facilè eos à noſtris finibus arceamus, & ad ſua tutanda reuocemus. *Sic à Cyro deiecta præſidia Chaldæorum.* 4

Noui populi bello parti ſunt beneficio afficiendi, quo lubentiùs nobis parêre velint. *Sic Cyrus Chaldæos.* 5

Eſt boni Principis vicini duorum vicinorum pacem cõſtabilire inter ſe, ac propterea ſe interponere, & vtrorumque iniurias ac fines præſidio in vtrorumq. confinibus à ſe conſtituto, cùm ab eo petitur vlciſci & ſeruare. *Sic ſeſe Cyrus interpoſuit inter Armenios & Chaldæos.* 6

Imperatorem in exercitum liberalem eſſe oportet, vt eius beneuolentiam ſibi conciliet. *Sic Cyrus beneficus in ſuum exercitum.* 7

8 Longè præſtat exercitum noſtrum in hoſtili, quàm in noſtromet agro alere, vt plus illi incommodi, nobis autem minus detrimenti adferamus. *In oratione Cyri ad Cyaxarem.*

9 Non tam ratio & cura habenda eſt, ne noſter exercitus nobis incommoda afferat, in noſtro agro manẽs, quàm vbi eum manere oporteat, vt hoſtili exercitui reſiſtere, & par eſſe poſſit. *Ibidem.*

10 Multũ alacritatis noſtris additur, multumq́ue terroris hoſtibus, cùm eos in ſuo ipſorũ agro, vel ceſſantes adoriri, vel aduenientes exſpectare audemus. *Ibidem.*

11 Prœlia animis magis quàm maximis corporum viribus iudicantur, & victoria prænuntiatur. *Ibidem.*

12 Nihil in bello, prœlio, hoſte inuadendo, niſi prius inuocato Dei nomine, aggrediendum, quum id feliciter ſuccedere velimus. *Sic Cyrus in Aſſyriorum agros irruiturus ſacrificat.*

13 Ad fallendos hoſtes ſæpè expedit ignes poſt caſtra facere. *Sic Cyrus.*

14 In caſtrorum metatione tutiſſimum eſt vallo

vallo & foſſa caſtra noſtra ſemper muni-
re. *Sic Cyrus.*

Quidquid in bellicis operibus repentè 15
fit & aſpicitur, multum terret hoſtem.
Sic Cyrus vallum loricatum & terreum faciebat.

Prœlium non priùs committendum, 16
quàm confirmatis à Ducibus ſuorum ani-
mis, & curato à militibus corpore, quan-
tum fieri & res, & locus, & tempus pati-
tur. *Sic Cyrus cum Aſſyriis dimicaturus.*

Propter hoſtium dubitationem, aut 17
hæſitationem non eſt quicquam à nobis
præcipitanter ac temerè ſuſcipiendum,
etiam aduerſus eos ipſos: nam ſæpè eſt ſi-
mulata. *Sic Cyrus diſſuadet Cyaxari ne caſtra
hoſtium aggrediatur.*

Hoſtis nec totus, ſed ex parte tantùm 18
collectus; nec aciem adhuc inſtructam ha-
bens; ſed eam inſtruens, ſi qua fieri poteſt,
adoriendus: vt facilis ſit nobis de eo vi-
ctoria. *Sic Cyaxares Aſſyrios vicit.*

EX LIBRO QVARTO.

1 HOSTIS fugiens non eſt abſque equitatu firmo perſequendus. *Cyri conſilium.*

2 Hoſtis fugiens eouſque perſequendus & quidem celerrimè & quamprimum, donec ſperat ſe euadere poſſe: ad deſperationem autem non cogendus. *Cyaxaris conſilium.*

3 Clades acceptas, præſertim magnas, ſequitur ſociorum defectio, item ſubditorum, niſi à victis vires quamprimum inſtaurentur. *Sic Hyrcani ab Aſſyriis defecerunt.*

4 Hoſtis fugiens quamprimum eſt perſequendus: nec verò victor exercitus in ſpoliis illius legendis, donec fugientem prorſus profligarit, debet retineri. *Cyri edictum perſequentis Aſſyrios.*

5 Nullum eſt lucrum victoria maius. *Ibidem.*

6 Præficiendus eligendusque ſemper aliquis in exercitu, qui in toto illius itinere commeatus curam habeat. *Cyri dictum.*

7 Spolia Imperatoris iuſſu ab vno aliquo

fido delecto & legenda ſunt & fideliter ſeruanda, donec ex communi omnium ſententia inter omnes diuidantur. *Sic Cyrus in ſpoliis Aſſyriorũ fugientium legendis fecit.*

Studendum eſt, vt quæ gens peditatu valet, & ad pedeſtrem pugnam ſtrenua eſt, eadem quoque equitatu, ſi fieri poteſt, valeat, atque ad pugnam quoque equeſtrem exerceatur. *Sic Cyrus perſuaſit Perſis, qui optimi pedites erant.* 8

Regio bene culta pretioſa admodum poſſeſſio: malè verò habitata caret infinitis bonis. *Cyri ad Hyrcanos dictum.* 9

Vt victoria tuta paretur, omnes reſiſtentes, vim inferentes ſeu repugnantes ſunt occidendi: arma verò tradentes ſeq. dedentes ſunt conſeruandi. 10

Qui ſe in bello aut prœlio populi totos & populariter dediderunt, & à nobis capti ſunt, commodiùs ad ſua remittuntur, ſed omnibus demptis armis: aut in ſuo agro & ſedibus iuſto præſidio impoſito, retinentur, quàm vel retineantur apud nos, vel in alienas regiones tranſportentur, niſi manifeſta rebellionis ab iis in ſede & regione 11

gione sua manentibus futura signa cernantur & appareant. *Sic Cyrus captiuos Assyriorum tractauit.*

12 Quamdiu expectatur aut metuitur hostis, nec auxilia sunt dimittenda, nec distrahendæ vires nostræ. *Sic Cyrus Medos retinuit.*

13 Cauendum est ne Principi tibi infesto subiiciaris, & in eius potestate maneas & sis. *De Gobria transfugiente ad Cyrum.*

14 Regis in Principes & primarios Regni viros iniuria, nisi verbis, vel donis ab eo leniatur, eos à Rege cum tota ipsorum regione facilè alienat: *Assyrius Gobriam coëgit deficere.*

EX LIBRO QVINTO XENOPHONTIS DE PÆDIA CYRI.

1 LIBIDO atq. amor spurcus sæpè strenuos viros à bonis cœptis auocant, & ignauos reddunt. Itaque continentes minimeque libidini & scortationi eos addictos

ctos esse oportet. *De Cyro recusante videre Abradatæ uxorem.*

Magna in adolescente Imperatore virtus est continentia. *Exemplum Cyri.* 2

Sociorum exercitus non per vim, sed beneuolentia conciliandus ac retinendus. *Sic Cyrus Medos retinuit.* 3

In hostem quem breui debellare & perterrefacere volumus, sunt concitandi, & in nostram societaté contra eum asciscendi omnes qui illum aliqua ex caussa infensè oderunt. *Sic Cyrus Cadusios & Sacas excitat in Assyrios.* 4

Hosti perterrito instandum. *Sic Cyrus Assyrios premebat.* 5

Quo maior est trepidantis exercitus numerus, eo maior est illius metus. *Cyri dictum.* 6

In hostico quicunq. nobis vi resistunt, possunt occidi, imò sunt à nobis occidendi. *Cyri præceptum in Babylonios ducentis.* 7

In hostico ingressus exercitus statim omnia cædibus & rapinis impleat, vt magnum hosti terrorem de se iniiciat. *Sic Cyrus ingressus fines Babyloniorum.* 8

9 Socij præsertim noui maiori prædæ captæ parte donandi sunt, vt nobis lubentiùs militent, & magis magisq. concilientur. *Sic Cyrus donat Gobriam.*

10 Nullæ periculosiores tectioresque in bello sunt insidiæ, quàm quum ex composito aliqui in vtroque exercitu Duces agunt, tanquam valde inter se sint hostes quum tamen sint amicissimi, & vltro citroque exercitum alter alterius infestat, verùm ex collusione aliis incognita. *Sic Cyrus egit cum Spadone.*

11 Nouis sociis laborantibus est auxilium statim, quo magis nobis concilientur, ferendum. *Sic Cyrus Gadatæ tulit contra Assyrios.*

12 Duces hostium, quibus ipse regionis aditus commissus est custodiendus, sunt in nostras partes, quantum fieri potest, præter cæteros traducendi: vt ij aditus primi locorum occupentur à nobis. *Sic Cyrus Gadatam conciliauit sibi.*

13 Noctu proficiscenti exercitui maximè silendum. Nam nocturnum iter tutissimum fit per aures, diurnum per oculos; vtrumque tamen per præmissos semper equites

equites & exploratores. *Cyri dictum.*

Imperatorem exercitus oportet non 14
tantùm nomina,sed ingenium etiam,animum & industriam singulorũ centurionum sui exercitus nosse. *Sic Cyrus norat.*

Imperatorem,dum exercitus iter facit, 15
vno duntaxat loco cõsistere non oportet: sed in diuersis partibus exercitus variè versari, vt obseruet vtrum ab omnibus ordo seruetur, vel num quæ in exercitu sint rixæ. *Sic Cyrus.*

Imperatori summam militum bene- 16
uolentiam conciliat,si vulneratos in prœlio excipiat ipse, curet,foueat,& ipse cum Medicis, dum eorum vulnera tractantur, adsit. *Sic Cyrus Cadusios milites curauit.*

Cuius exercitus est hostili minor,illius 17
pars nulla debet ab vniuerso exercitu diuelli. *Sic Cadusij victi ab Assyriis.*

Pars exercitus inscio Imperatore non 18
debet quoquam prædandi, vel pugnandi gratia progredi. *Sic Cadusij victi.*

Æquum est etiam in mediis bellis, ne 19
agricolis, & agrorum arationi noceatur. *Sic Cyrus.*

20 Gratiosi apud populum principes viri sunt semper Regibus formidolosi, maximè verò quum rem publicam præclarè gerunt, aut bella fortiter administrant. *Sic Cyrus Cyaxari.*

21 Nunquam committendum Principi, vt omnibus suis subditis sit simul odiosus & exosus: tunc enim prorsus perierit. *Cyri dictum.*

22 Regum ignauorum cor vrit, quum quempiam suorum suis auspiciis res magis præclaras gerere vident, quàm seipsos. *Sic Cyaxares vrebatur ob res Cyri.*

23 Cauendum primariis in regno viris, ne se maiori comitatu, aut populi beneuolentia ac fauore conspicuos cerni patiantur, quàm ipsummet Regem, si modò tuti viuere, & non suspecti Regi velint. *Cyaxaris.*

24 Milites dum videntur haberi contemptui, boni quidem & strenui, desinunt esse alacres: mali verò, fiunt deteriores. *Cyri dictum.*

EX LI-

EX LIBRO SEXTO XENOPHONTIS.

ANTE confectum bellum neque dimittendus est exercitus, neque dissoluendus: sed retinendus, & ad terrorem hostis & ad nostrorum conseruationem. *Deliberatio Cyaxaris.* 1

Hiberna exercitus illic demum commodè collocantur, vbi non modò Duces ipsi; sed & milites, & militum famuli, ac imprimis equi tecti tecto ac commeatu abundare possint. *Cyri consilium.* 2

Durissimi hostes duo, atq. à nullo exercitu expugnabiles, ac proinde cauendi, nimirum fames & frigus. *Cyri dictum.* 3

Exercitum maturè dissoluere præstat, quàm pati, vt fame, vel frigore expugnetur, quòd nullibi commodè propter multitudinem hibernare possit. *Cyri dictum.* 4

Exercitus in hostico commodè & tutò demum ibi hibernet, vbi castella vicina occupauit. *Cyri dictum.* 5

Hostis, quamuis longissimè absentis, 6

res ſunt à nobis explorandæ & per exploratores fidos cognoſcendæ. *Sic Cyrus explorat res Aſſyrij in Lydiam fugientis.*

7 Exploratores optimi, ſunt principes viri, non vulgares, qui hoſtium conſilia & ordinem, nō tantùm vires videre poſſunt ac renunciant: & qui ea duntaxat conſilia noſtra hoſtibus referũt, quibus impediantur ipſorum ſana cœpta & fortia. *Sic Araſpam inſtruit Cyrus.*

8 Exploratores ij ferè apud hoſtes fidem impetrant, qui in noſtro exercitu magni nominis quum eſſent, ex iuſta cauſa fugiſſe cenſentur, licet nobiſcum colludant: vtpote ſi credantur illi à nobis offenſi, & indignè tractati. *Sic Araſpas à Cyro fugit ad Aſſyrium.*

9 In exercitu cataphractos equites & reliqua huiuſmodi exercitus robora eſſe oportet, quæ in acie hoſtibus velut turres inexpugnabiles opponantur. *Sic Cyrus parauit currus falcatos.*

10 Capta vxore aut liberis Principum, & ipſi quoque facilè poſtea in noſtras partes traducuntur, præſertim ſi vxor & liberi

eorum

eorum benignè à nobis tractentur. *Sic Cyrus traduxit ad se Abradatam.*

Exploratores optimi sunt ij quoque, 11
qui extranei nobisque palam nondum addicti, alieno, id est, suorum Principum nomine ad hostes eunt, vt in eorum castris versentur, & eos nobis explorent, & speculentur. *Sic Cyrus misit Indos ad Assyrium explorandum.*

Animorum in bello vel certamine ca- 12
pessendo alacritas est optimum futuræ victoriæ aut felicis exitus prognosticon. *Cyri dictum.*

Ea certamina & domi, & in exercitu 13
publicè instituenda, præmiisque ornanda, quæ ad vsum pugnæ & prœlij prodesse postea possunt. *Sic Cyrus.*

Exploratores & ij quoque esse solent, 14
qui specie transfugarum à nobis ad hostes desciscunt, vt ad nos postea redeant rebus hostium perspectis.

Publicus exercitus nostri metus & con- 15
sternatio de hostium viribus & numero, est quamprimũ ab Imperatore cõuocatis Ducibus & militibus tollenda. *Sic Cyrus.*

16 Hoſtes quamprimū ſunt aggrediendi, dum & imparati adhuc ſunt, & auxilia ſuorum expectant. *Cyri conſilium.*

17 Profecturo exercitui commeatus eſt pro numero dierum & numero hominum parandus, vel equis, mulis, ac plauſtris ferendus. *Sic Cyrus aduerſus Crœſum iturus.*

18 Expeditiſſima commeatus parandi ratio, ſi milites aquam bibere aſſueſcant & ſoleant. *Sic Cyrus.*

19 Commeatus plurimum milites alit, qui cibis ſalſis, acutis, & mordacibus conſtat. *Cyri vox.*

20 Profecturo exercitui, & ea quæ in itinere ægrotis ſunt neceſſaria parentur, & lora ſeu vincula, quibus equi ſarcinæque colligantur: & fabros ac reliqua inſtrumēta quæ hominibus & equis calceandis, curribus trahendis, armis reficiendis, veſtibus reſarciēdis ſunt neceſſaria. *Sic Cyrus.*

21 Eſt Ducum cuiuſque vexilli ſeu centurionum perſpicere, quanta ſit ab vno quoque milite ſuo parata commeatus copia: & negligentes coërcere. *Sic Cyrus.*

Merca-

Mercatores qui necessaria exercitui afferant, præmiis & priuilegiis inuitandi, vt castra sequantur. *Sic Cyrus.* 22

Impedimēta exercitus, vel in medio, vel in extremo agminis collocentur. *Sic Cyrus.* 23

Quum profecturus est exercitus, cuique non modo agmini, sed etiam centurioni suus, quem seruet, in proficiscendo locus constituatur ab Imperatore. *Cyrus sic.* 24

In impedimētis collocandis suus cuiusque centuriæ impedimētis locus, ac signū quo dignoscatur constituendum est, & vt faciliùs illius centurię milites ex iis si quid habent opus, accipiant, & inueniant. 25

Profecturum exercitum speculatores equites semper præcedant quàm longissimè possunt: & maturè singula renuntient exercitui. Hi verò equites quoscunq. ex indigenis possunt, capiant, & de hostium loco, statu, numero interrogent, & quàm certissima queunt, expiscentur. *Sic Cyrus incedebat.* 26

Qui sublatis dextris ex hostico ad nos transfugiunt, benignè excipiendi, & ad Imperatorem deducendi. *Sic Cyrus.* 27

28 Non extenuandæ hoſtium vires vbi conſilium de certando capitur, ſed potius augendæ. *Sic Cyrus Araſpan iubet.*

29 Certamen non debet, quantum quidem nobis licet, cum hoſte committi, niſi prius noſtri milites corpora curarint, & equis, machinis, cæteriſque rebus bellicis reliqua neceſſaria proſpecta fuerint, ne inter pugnandum harum rerum defectus plurimum noceat.

EX LIBRO SEPTIMO.

1 In acie ſtruenda maximè proſpiciendum eſt, ne noſtra ab hoſtibus circumueniri poſſit, aut ne noſtri ordines, ſeu agmina ſic inter ſe procul collocentur, vt alij aliis laborantibus auxilio ſtatim adeſſe non poſſint. *Sic Cyrus aciem Lydorũ damnauit.*

2 Magnarum ac capitalium vrbium direptiones ſunt, quantum fieri poteſt, prohibendæ, ne vel reliquæ victi regni vrbes obſtinatiùs reſiſtant: vel milites nimium ditati diffluant. Ergo ſeſe certa mercede militibus data redimant. *Sic Cyrus Sardes conſeruauit.*

Belli-

Bellicosis populis victis arma sunt adimenda: ludi, conuiuia, lucra ex mercimoniis duntaxat relinquenda. *Sic Cyrus Lydis ademit arma.* 3

Qui duas factiones sibi contrarias in eadem Rep. tollere cupit, se vtriusque amicum præbens, castella & arces vtriusq. occupet & diruat. *Sic Cadusius in Caria.* 4

Fluminis abductio, commeatus interceptio, fossarum completio, munimentorum & præsidiorum ereptio, multum obsessos terrent & turbant. *Sic Cyrus Babylonios exterruit.* 5

Oppida facilè tunc capiuntur, quũ ciues securè conuiuia agitant, nihil de hostium conatu suspicantes. *Sic Cyrus cepit Babylonios.* 6

Dum oppidum capitur, qui extra ædes occurrunt, interimendi: item qui armati in ædibus se celant, nec arma abiiciunt. *Sic Cyrus in Babylonios.* 7

Regia maiestas, quæ pluribus populis imperat, quo sit venerabilior subditis, debet externè quoque splendêre: ac proinde Rex custodiam corporis habeat, Regiam 8

ſupellectilem, ſumptus longè maiores priuatis faciat, venationem habeat. *Sic Cyrus poſt Babylonem captam.*

9 Capta vrbe, quidquid in ea eſt ac reperitur hominum aut bonorum, iure victoriæ cedit victori. *Cyri dictum.*

10 Deuicto populo arma detrahenda, & Duces præfectíque dandi non è ſuis popularibus Principib. præſertim potentibus & factioſis; ſed ex ipſo victorum numero. *Sic Cyrus.*

11 Optima Principũ cuſtodia, corũ virtus, & ſubditorũ beneuolentia. *Cyri ſententia.*

EX LIBRO OCTAVO.

1 BONVS Princeps erga ſubditos ſimilis eſſe debet bono patri familiâs erga domeſticos. *Chryſantis dictum.*

2 Incolumitas Regni in eo ſita eſt, ſi Principi promptè omnes pareant, etiam proceres. *Ibidem.*

3 In ea demum Rep. ſubditi & proceres ſunt boni, continentes & ſtrenui, vbi ipſe ſummus Reipub. magiſtratus eſt talis. *De Cyro.*

Qualis Princeps, tales & reliqui ciues. 4

Quo multum otij Principibus ad res 5
publicas curãdas ſuppetat, domeſticarum rerum ac bonorum curam aliis, ſed paucis ac fidis debent committere. *Sic Cyrus.*

In magnis imperiis eſt magnis ſumpti- 6
bus & impenſis opus. *Cyri ſententia.*

Proceres ac Principes Regni maximè 7
Regi & ſummo magiſtratui pro officio faciundo coguntur adeſſe, quum nihil abſentibus tribuitur, præſentibus autem ſolis quæ facillima & maximè honeſta ac fructuoſa ſunt, demandantur. *Sic Cyrus.*

Eſt boni Regis imprimis diuini cultus 8
conſtituendi, & conſtituti exercendi curam habere. *Sic Cyrus Magos inſtituit.*

Quanto pientiores ſubditi, tanto mi- 9
nus nefarij, & vel inter ſe, vel in Principem minus quoque ſcelerati & rebelles. *Cyri vox.*

Optima Principis educatio & vita cæte- 10
ros ſubditos ad eaſdem virtutes inuitat.

Venatio iis qui rebus bellicis vacant èſt 11
exercenda. *Sic Cyrus.*

Toga

12 Toga seu stola, id est, longa vestis maximè decet Reges ac magistratus. *Cyrus eam assumpsit.*

13 In quibus vrbibus nemo plura artificia exercere permittitur;sed vnus vnum duntaxat;illic artificia sunt & præstantius elaborata, & magis industria. *Xenophontis sententia.*

14 Regibus multi oculi & aures habendæ, id est, multi homines fidi, qui verè referant ea quæ passim fiunt, & audiuntur. *Sic Cyrus suos speculatores domi per totum regnum dispositos habuit.*

15 Esse debet hoc Principis propositum, vt subditos suos felices faciat, vt iis felicibus vti possit. *Cyri sententia.*

16 Liberalitas Regis ea est toleranda, quæ publicum ærarium non minuit, verùm illa tantùm largitur, quæ ipsi ex priuato lucro eueniunt, vt multos sibi conciliet.

17 Vt ciues subditique bene valeant, debet quoque prospicere bonus Princeps. *Sic Cyrus.*

18 Quo regia maiestas augustior appareat subditis, est operæpretium vt Rex quotannis

annis ſaltē ſemel regiè ipſe ornatus, cum regio comitatu & pompa, honeſta aliqua de cauſa (velut ius dicturus, vel ad Dei cultum) prodiens, venerandus à ſubditis conſpiciatur. *Sic Perſarum reges ex inſtituto Cyri.*

19 Imperatorem non modò in bellis ſtrenuum eſſe oportet: verùm etiā in iiſdem munificum,& in cōuiuiis opiparum ac liberalem erga tum milites, tū Duces ſtrenuos, ſibiq́ue deditiſſimos. *Cyri exemplum.*

20 Principibus ſunt ij gratiſſimi atque amiciſſimi, qui quæ ipſi Principes de ſe honeſtè dicere non audent aut poſſunt, de illis, tanquam ſua eſſet ſententia, dicunt. *Sic Chryſantas Cyrum, Epheſtion Alexandrū amauit.* Hi verò ſi quidem boni viri fuerint, ſanè perquam vtiles ac neceſſarij ſunt Principibus: ſin verò mali, velut peſtes & aſſentatores teterrimi ſunt cenſendi.

21 Exercitus non tantùm in caſtris, ſed etiam in progrediendo ſeu itinere faciendo compoſitus eſſe debet, ordines ſeruare, ſingulorum Ducum & centurionum certa ſigna, & loca diſtincta habere, vt & dignoſci, &

ſci, & paratus eſſe ad omnes occaſiones poſſit. *Sic Cyrus cum exercitu incedebat.*

22 Hæc vltro citroq. inter Regem & ſubditos mutua promiſſio eſt, ad quã ſe vtrique viciſſim obligant, & qua ab vna parte non ſeruata, tollitur obligatio, & libera manet pars quæ promiſſionem ſeruauit; nempe, vt Rex quidem ſubditos ſuos aduerſus extraneos hoſtes tueatur: inter ipſos autem ſubditos leges patrias & conſeruet ipſe, & ab aliis ſeruari curet: Subditi verò vt talem à ſe delectum aut probatum pro ſummo magiſtratu retineant ac honorent: atque eidem laboranti, aut à ſubditis neglecto, vel ab extraneis impetito, auxilium & obſequium, quale iuſſi erunt, præſtent. *Cambyſes apud Perſas ſic.*

23 Qui præpoſiti bene & fideliter commiſſas ſibi prouincias regunt, aut nunquam aut rarò ſunt mutandi. *Cyri conſilium.*

24 Ne qui Prouinciis præſunt, ſummum in eas imperiũ ſibi vſurpent, & à Repub. vel Rege deficiant, adiungendi iis alij, qui ſint vel pecuniarum Quæſtores, vel vrbium Præfecti, & tanquã Præſidum prouinciæ

uinciæ inſpectores, mutuoq; alij aliorum obſeruatores. *Sic Cyrus Satrapas allegit Præſidibus, iam à ſe conſtitutis.*

25 Singulis annis publici cenſus, item exercituum, id eſt, peditum, equitumque totius regni numerus recenſeatur & ineatur. *Sic Cyrus.*

26 Annuatim inſpectores in ſingulas prouincias cũ poteſtate extraordinaria mittendi, qui Regionis ſtatum, ſubditorum querimonias audiant, ac Præſidum conſilia intueantur, ac emendent ipſi, vel ad Regem referant. *Sic Cyrus inſtituit.*

27 In magnis regnis & latè patẽtibus nuntios pedeſtres, vel equos citos diſpoſitos eſſe in quauis illius regni parte, commodiſſimũ eſt, vt de rebus omnib. citiſſimè à quaque Prouincia Rex aut Reſp. admoneatur. *Sic Cyrus conſtituit Paraſangas.*

28 Etiam in electiuis Regnis maiorem natu filium ex pluribus defuncti Regis liberis eligi æquius eſt, niſi illius ſtoliditas, aut ignauia manifeſta obſtet. *Sic Cyrus elegit maiorem natu.*

29 Moriens Rex liberos ſuos ſibi in imperio

perio succeſſuros de officio monere ſeriò debet, & ad pietatem, atque erga ſubditos æquitatem ſeruandam exhortari, & iureiurando obſtringere. *Sic Cyrus ſuos liberos.* Item Principes cohortari tum ad mutuam inter ſe concordiam, tum ad Regi futuro obedientiam præſtandam.

30 Maximè fidi eſſe ſolent Regi indigenæ & conſanguinei cum eo ab ineunte ætate nutriti, & ab eo non offenſi.

31 Vita factaque Regum occulta diu eſſe non poſſunt. *Cyri ſententia.*

32 Vna fidelitas & veritas inter reliquas virtutes plurimos regibus conciliat tum domeſticos tum extraneos: Perfidia verò multos ab iis auertit, & ex amicis hoſtes reddit exitiales. *Xenophontis ſententia.*

33 Impietas ac perfidia Regnum Perſarum quamuis ditiſſimũ perdidit, eorũ ſubditos omnes corrupit, & Perſas omnibus mortalibus inuiſos & exoſos reddidit. *Xenoph.*

34 Veteris ſanctæque diſciplinæ in benè moratis Rebuſp. conſtitutæ neglectio ſecum ruinam quoque imperij trahit. *De Perſis Xenophon.*

Bonorum

Bonorum Reipub. inſtitutorum atque 35
ſanctorum morum duæ teterrimæ peſtes ac corruptelæ; nimirum publica voluptatis licentia; & pecuniæ congerendæ ſeu auaritiæ laudatum tanquam rei honeſtæ ſtudium. *Xenophon.*

Ibi perit rei militaris ſtudium, vbi non 36
illius periti homines, ſed cuiuſuis vocationis homines ex fauore, non ex virtute exercitui, vel militibus præficiuntur. *Xenophon.*

EX XENOPHONTIS LIBRO DE REPVBLICA LACEDÆMONIORVM.

IMBECILLIORES liberi gignuntur ex 1
imbecillioribus parentibus, ex frequentiore coitu, ex parentibus, ætate vel prouectioribus, vel iunioribus adhuc.

Liberorum in eadem ciuitate educatio 2
vt ſit & modeſta & beneuolentiæ inter eos conciliatrix, ſic fiat, vt

Sit vnus & idem omnium præceptor 3
communis, homo liber, non ſeruus con-

 ditione,

ditione, honoratus, non vilis.

4 Peccantes pueri cuiuſcunque ſint conditionis, æqualiter puniantur: officium verò facientes laudentur æqualiter.

5 Ne à teneris annis nimium delicatè aut gulosè alantur; vel ſumptuosè veſtiantur; vel otioſe domi contineantur.

6 Puerorum induſtria & corpus aliquo honeſto certamine ac præmio propoſito publicè priuatimq́ue exerceatur ac excitetur.

7 Omnes pueri diſcant reuereri publicè omnes ſeniores velut parẽtes ſuos ac honorare; iisq́. etiã ſuperuenientibus cedere.

8 Spurci tùm amores, tum amatores omnes ab adoleſcẽtibus arceantur quàm longiſſimè.

9 Iuuenilis ætas eget maximè freno (Eſt autem ea iuuenilis, quum quis excedit ex ephebis) ac honeſtis laboribus, (qui ſint eorum ingenij ad maiora capeſſenda experimentum) probetur & exerceatur.

10 Iuuenes cum ſumma modeſtia publicè priuatimq́ue incedant.

11 Alij aliorum ſint obſeruatores.

Legibus.

Legibus, non iræ, aut voluptati suæ parêre maturè & ab incunte ætate assuescant. 12

Victus autem ratio, præsertim sub iisdem præceptoribus, publica sit. 13

Ad sanitatis, non voluptatis, aut auiditatis rationem instituta. 14

Ab eorum victu compotationes, inuitationes, inebriationesque quàm fieri potest, absint longissimè. 15

In suis congressionibus & cibo capiendo sermones honestos de rebus à se vel ab aliis præclarè gestis habeant. 16

Cibum semper præcedat eorum exercitatio. 17

Nobilibus ac generosis ad arma tractanda idoneis artes omnes sordidæ, & quæ solum lucrum captant, interdicendæ: 18

Liberales autem & militares duntaxat concedendæ. 19

Omnes ac præsertim potétissimos quosque & maximæ authoritatis in Rep. aut Regno viros Legibus ac Magistratibus parêre oportet, & ad eam rem assuefieri. 20

Legibus iis maximè parent omnes, 21

quas & Deo probari, & iuſtas eſſe ſciunt, quáſve volentes ac conſentientes ipſimet receperunt.

22 Summa quæuis poteſtas in Repub. eſt certis legibus coërcenda & vinculis: non autem liberè quiduis pro animi arbitratu agere permittenda. *Sic Spartæ ab Ephoris Reges coërcentur: Ephori ipſi, à populo & Regibus.*

23 Ignauis atque è bello fugientibus, publica ignominia, cuius ipſoſmet fugientes pudeat, publicè irroganda.

24 Senectus ab omnibus publicè venerãda.

25 In vnoquoque ciuium ordine ætas militaris præſcripta deſcriptaque eſſe debet.

26 Omne artificiorum ad bellum neceſſariorum genus in Repub. bene inſtructa abundare debet: item & parati ſemper currus & iumenta, quæ bellica inſtrumenta vehant.

27 In certas turmas & cohortes quilibet exercitus diuidendus: cuiq. autem turmæ & cohorti, non vnus; ſed tot præſint, quot ſunt neceſſarij.

28 Caſtra metanda circulari forma, non quadrata.

In ca-

In caſtris ipſis militares exercitationes 29
inſtituantur ac fiant.

In caſtris Deus inuocandus, præſertim 30
quum vigiliæ ſeu excubiæ collocantur.

Bella & à Dei inuocatione & poſt diu- 31
turnam deliberationem ſuſcipienda.

Regum opes aut reditus ne ſit nimium 32
tenuis, vel opulentus. Tenuis quidem, ne
non pro dignitate ac merito afficere præmio poſſint aliquem, rebusq́. ac oneribus neceſſariis ſatisfacere propter inopiam. Opulentus autem nimium, ne Reges aut inſoleſcant, aut tyranni euadant.

EX LIBRO XENOPHONTIS DE REPVBLICA ATHENIENSIVM.

DEMOCRATIA ſeu populare impe- 1
rium eſt teterrimus optimarum Reip. formarum ſtatus.

Quibus in locis ac populis artes ſordi- 2
dæ, lucroſæ, vel nauticæ plurimum exercentur, ibi magna eſt ſeruorum, inquilinorum, ac opificum licentia ac petulantia.

3 In democratia vtilitas populi, non autem ius; libido, non æquitas ſpectari & vincere vt plurimum ſolet.

4 In democratia generoſi & diuites vexantur, ac periculosè viuunt.

5 In democratico ſtatu ſocij facilè bonis ſpoliantur ne rebellent.

6 In democratia populus vult ius à ſe vno vndique peti, tum honoris gratiâ; tum vt omnes in metu ſui contineat, & ne imperium ſuum autoritatemque alij concedere videatur.

7 Centeſima mercium exacta in portu Athenienſium tributi nomine.

8 Quæ vrbes mari imperant, ſunt amicæ & ſociæ habendæ, ne commeatum prohibeant: aut nè nos vicinos ex improuiſo adoriantur.

9 Naualis ſcientiæ & militiæ maior eſt tum vſus, tum cõmoditas, quàm terreſtris.

10 Inſularis oppidi magna eſt, præ terreſtri, ſecuritas.

11 In democratico ſtatu minus ſemper ſunt firma cõtracta cum aliis populis fœdera, & ipſamet Reip. decreta.

Optima-

Optimates quique inimici populo, & 12
populari statui.

In democratia tenues potiùs quàm di- 13
uites ac optimates præficiendi, ne Reip. forma statim euertatur.

EX HISTORIARVM POLYBII LIB. I.

EXERCITVS extraneus nequaquam est in aliquod nostrum oppidum, præsertim robustus, temerè & facilè intromittendus. 1

De Mesana & Rhegio occupatis.

Est fidelis Reipub. item Ducis & Imperatoris, suos qui contra ius occuparunt oppida sociorum specie ferendi auxilij bello persequi, & comprehensos grauiter punire. Nec enim vllis, nedum sociis prætextu auxilij ferendi sua sunt adimenda. 2

De Romanis Romanos 300. qui Rhegium occuparant, punientibus.

Ad populi victi beneuolentiam erga 3
se captandam prodest plurimũ moderatè

parta victoria vti. *Hieronis exemplum.*

4 Militum seditiosorum, aut extraneorum, qui sunt inutiles, tollendorum hæc est expeditissima ratio, si prætextu certaminis hostibus obiiciantur, & in acie cædendi deserantur. *Hieron sic deleuit seditiosos.*

5 Vicini populi nimium crescentis potentia est maturè quacunque ex occasione deprimenda & sistenda. *Sic Romani Carthaginiensium potentiæ obstiterunt Mamertinis succurrentes.*

6 Exercitui in peregrino solo versanti societates indigenarum regionis minimè recusandæ, imò ambiendæ. *Sic Romani in Sicilia Hieronis amicitiam acceptant.*

7 Hostis superandi victoriæque obtinendæ facillima ratio est, si arx & præsidium quod habet hostis maximum, & in quo militum annonam & commeatus reponit, capiatur. *Sic Romani Agrigentum.*

8 Obsidio absque commeatu & annona parata; aut horreo vicino, neque tuta, neque diuturna, neque felix esse potest. *Sic Romani Erbeso capta pressi.*

Post

Post victoriam partam non sunt excubiæ negligentiùs ab exercitu agendæ. *Sic peccatum à Romanis victo Annone.* 9

Aduersus hostem in nauali bello & re nautica potentem parandæ naues, exercitiumque rei nauticæ colendum. *Sic Romani Carthaginiensibus.* 10

Nouæ in bello machinæ & hostibus incognitæ magnum ad victoriam momentum afferunt. *Sic corui nauium à Romanis excogitati.* 11

Imperator in prœliis infelix, ab exercitu est remouendus. *Sic Annibal in primo bello Punico est remotus.* 12

Bellum in hostile solum transferre, quantum possumus debemus. Nam ea ratione magis terretur hostis, & ad sua tutanda reuocatur. *Sic Romani in Africam traiiciunt.* 13

In hostico versantes omnia terrore, incendiis, rapina implere debent ad sui metum iniiciendum: item loca ad sese recipiendum munire, ac denique perculsis iam hostibus insistere. *Sic Regulus in Africa egit.* 14

15 Magnas exercitus clades solet sociorum ac vicinorum defectio,incursioque sequi. *Sic Carthaginiensibus victis accidit.*

16 Ducum in exercitu imperitia etiam strenuis militibus obest,ac cladium caussa est. *Xantippi dictum.*

17 Æquæ conditiones etiam victis vt sese summittant, offerendæ. Sunt auté æquæ, quibus omnino neque laude neque rebus suis spoliantur. *Regulus durior Carthaginem non cepit.*

18 Acies sic instruenda vt ab hoste vel tota, vel ex parte circumueniri non possit. *Regulus sic peccauit.*

19 Imperatoris citra controuersiam militaris & periti, vel vnius præsentia ac sententia, centum Ducum imperitorum iudicio & strepitui præferenda est. *Sic vnus Xantippus restituit rem Carthaginiensibus.*

20 In hostico vires nostræ præ fiducia animi à nobis imminutæ, magnarum sæpè cladium causam afferunt. *Sic peccarunt Romani, dum Regulum in Africa cum parte tantùm copiarum relinquunt.*

21 Duobus maximè modis homines solent

lent in melius ſententiam mutare; vel propriis calamitatibus edocti; vel cladium alienarum exemplo admoniti. *Polybij ſententia.*

Dux peregrinus, poſt res præclarè in alieno ſolo à ſe geſtas, ſtatim ne ſit multorum inuidiæ obnoxius, diſcedat. *Sic Xantippus ſe recepit.* 22

Suis in hoſtico laborantibus eſt totis viribus ſuccurrendum, ne alij fiant ignauiores, & hoſtes audentiores. *Sic Romani ſuis in Africa obſeſſis auxilium ſtatim ferunt.* 23

Etiam ſummos Imperatores oportet nautis in re nauali ac nauigatione parere. *Polybij ſententia.* 24

Nimia vel rerum proſperè geſtarum fiducia; vel oppidorum hoſtilium intercipiendorum auiditas, ſummos duces & exercitus in diſcrimen ſæpè adducit. *Sic Aemilius & Fuluius claſſem amisère.* 25

Non qui pedeſtri certamine fidunt & audacia valent, iidem in nauali prœlio, vel iiſdem de cauſſis fidere & audaces eſſe in terra debent. *Polybij ſententia.* 26

Hoſtes

27 Hoſtes poſt infortunium & cladem vndecunque acceptam à nobis vrgendi, & infeſtandi. *Sic Carthaginienſes Romanos poſt claſſem amiſſam.*

28 Eſt conſtantis populi poſt cladem ſemel acceptam hoſti non ſtatim cedere, ſed vrgenti & inſtanti fortiter reſiſtere, imò maioribus etiam viribus collectis illi obuiam ire. *Sic Romani Carthaginienſibus reſtiterunt poſt naufragium, & poſt claſſem Drepani amiſſam.*

29 Nautica res nec quouis anni tempore, nec ab imperitis, nec pari animorum obſtinatione, atque pedeſtre bellum geri aut adminiſtrari debet. *Ibidem.*

30 Exercitus ſemel nouo aliquo armorum, machinarum aut militum genere perterritus, neque facilè neque citò aduerſus ea confirmatur. *Sic Romani elephantis diu ſunt terrefacti.*

31 Non quæuis hoſtium fuga, mora & detrectatio certaminis, eſt verum pauoris illorum ac metus ſignum, ſed ſæpè ſtratagema eſt, ad nos in locum iniquum alliciendos, vel ſecuriores, ac minus cautos reddendos. *Sic Cæcilius conſul.*

Oppidum

Oppidum quod Regni ac nostrorum 32
finium clauis est & munimentũ, vti summis viribus est oppugnandum; sic oppugnatum defendendum. *De Lilybæo sic oppugnato & defenso.*

In obsidione est magnus periti & stre- 33
nui Ducis, si vsquam alibi, vsus. *De Imilcone Lilybæo.*

In obsidione qui præsertim peregrini 34
de deditione agere deprehenduntur, muneribus & exhortationibus confirmandi, & leniendi potiùs quàm vi reprimendi. *Sic Imilco Gallos Lilybæi.*

Nostris obsessis & fortiter se gerentibus 35
est quamprimum mittendum auxilium, & totis virib. hoc enim eos valde confirmat. *Sic Carthaginienses Lilybæis.* Denique quid agant dietim, quantum fieri potest, explorandum.

Duci obsesso vtendum est & quidem 36
confestim alacritate animorum, quam in suis videt, ad irruptiones faciendas & hostium obsidentium machinas corrumpendas. *Sic Imilco Lilybæi.*

Præmia militibus sunt proponenda 37

quo

quo ad magna facinora edenda excitentur. *Sic Imilco, sic Appius Claudius.*

38 Obsessis ad incendendas hostium machinas vento, si quis opportunus exoriatur, maturè vtendum est. *Sic Imilco Lilybæi.*

39 Oppida quæ vi oppugnari non possunt, fame vel longo tædio tandem deditione capiuntur. *Sic Lilybæum captum.*

40 In prœlio nauali potior est eius conditio qui pelagus tenet, & in pleno mari nauigat, quàm qui circa litus pugnat. *Sic Carthaginiensium classis Drepani fuit superior.* Est enim naualis certaminis ars & commoditas summa, si per medios hostes præterlabi, ac deinceps in pugnantes impetum facere possis.

41 Hosti fortiter aggredienti opposita vicissim fortiter vis ac virtus terret eum & fugat. *Sic Appius Claudius ab Adherbale fusus Drepani.*

42 Classi & loca importuosa semper & quouis tempore fugienda, ac tempestates præuidendæ: alioqui facilè perit. *Sic Romanorum classis in Pachyno.*

Clades

Clades accepta, si fieri potest, nouo aliquo lucro statim, & damno hosti illato compensanda; alioqui languidiores fiunt victi. *Sic L. Iunius Erycem montem cepit.* 43

Quum Resp. per se & ob inopiam publici ærarij quidpiam efficere non potest: priuati sunt persuadendi, vt inter se eos sumptus partitos ferant & faciant. *Sic Romani quadriremes instruxerunt.* 44

Eadem alea belli sæpius tentanda vbi vires Reipub. ferre possunt. Nam quæ semel feliciter non successit, postea succedere potest. *Sic maritima res tandem rectè successit Romanis.* 45

Nauticæ rei intermissum studium & exercitatio, magnarũ postea in nauali prœlio cladium caussa est: Itaq. nunquam est intermittenda. *Sic Carthaginienses victi.* 46

Quum Reipub. vires non patiuntur aleam belli amplius tentari, est & maturè & prudenter cum hostibus, vel per se, vel per socios de fœdere agendũ, priusquam id hostes ipsi penitus nosse possint dissimulato & prudenter celato ruinæ nostræ metu. *Sic Amilcar fœdus fecit.* 47

Est

48 Eſt optimi Ducis ſcire & vincere,& cedere prudenter tempori. *Polybij ſententia.*

49 Diuturna bella tandem alterutrius partis calamitas finit,etiam quæ prius neque ratio, neque æquitas terminare poterat. *Sic primum bellum Punicum finitum.*

50 Magnas exercitus clades defectio ſociorum ac ſubditorum ſequi ſolet. *Sic Numidæ & extranei defecerunt à Carthaginienſibus victis apud Egadem inſulam.*

51 Extranei milites ſtipendiarij, vel habendi non ſunt,vel ſunt illis ſua ſtipendia fideliter perſoluenda, ne in nos ipſos inſurgant. *Sic Carthaginienſibus bellum periculoſiſſimum conflatum.*

52 Vbi extraneorum militum magna eſt multitudo, non ſunt ſimul habendi, ſed diuerſa in loca (ne inter ſe cõtra nos conſpirent) deducendi. *Sic Giſco.*

53 Otium & ſegnities militum in caſtris, aut præſidiis; itemque nulla eorum diſciplina, omnium ſeditionum fons eſt. *Polybij ſententia.*

54 Exercitus extraneus ex pluribus & diuerſis populis conflatus vti ad obedien-

dum

dum paratior eſt; ita ſi ſemel ſeditionem moueat, implacabilis. *Sic exercitus Carthaginienſium extraneus.*

Extranei exercitus pignora apud nos retinere ſatius eſt, ne vel in nos cõiurẽt, vel perfidi ſint. *Peccatum in eo à Carthaginienſibus.* 55

Ab extraneis propter ſtipendia non perſoluta ſemel irritatis nouæ quotidie petitiones, nouæque belli occaſiones, & querimoniæ proponuntur & quæruntur. *Sic ibidem.* 56

Ad ſedandas militum ſeditiones plurimum confert ex iis quempiam ad eos mittere, qui cum ipſis militarit, eos humaniter tractarit, & quem ipſi diligant. *Sic Giſco miſſus ad tumultuantes milites.* 57

Cùm in quauis ſeditione, tum præſertim militari, peſſimi quique ſe duces conſtituunt: itaque vel tollendi vel leniendi præcipuè. 58

Nimia imperantium crudelitas & auaritia facit, vt quæcunque occaſio occurrerit, ſubditi ſtatim rebellent. *Sic Carthaginienſium crudelitas & auaritia Afros ad rebellionem oblata occaſione impulit.* 59

60 Infirma est Respub. imò facilè euertitur, quæ nullos nisi extraneos milites suos habet. *Sic Carthaginienses penè post primum bellum Punicum euersi.*

61 Remp. prudentem oportet in consiliis capiendis non tantùm præsentia, spectare; sed etiam futura prospicere. Itaque non contentam esse rebus prosperè ad tempus fluentibus; sed quis exitus inde sit futurus, perpendere. *Polybij sententia.*

62 Hostis fugiens & perterritus, est persequendus, nō autem sinendus vires & animum colligere. *Anno propterea accusatus, Amilcar contrà laudatus.*

63 Securitas post victoriam atque segnities Annonem perdidit.

64 Qui Principes pecuniæ colligendæ atque ærario augendo potissimùm sunt addicti, & in ea re industrij; rarò viri strenui ac militares esse solent aut euadunt. *Sic Anno Carthaginiensis.*

65 Nimium præcipitanter spes victoriæ in ipso certamine concepta, facit, vt ordines non seruentur, ac vincendi occasionem hostibus sæpè præbuit. *Sic Libyes*

victi

victi ab Amilcare. & lib.2. de Ætolis ab Illyrico exercitu victis.

In sociorum defectione magnum ad eos perterrẽdos & profligandos momentum affert, si qui ex illis vel sponte & vltro, vel à nobis sollicitati & retracti ad nos redeant. *Sic Narna Numida Libyas deficientes à Carthaginiensibus terruit.* 66

In bello ciuili seu sociali victoris in captiuos clementia & eorum liberalis dimissio, tractatio, & ad se inuitatio, multum ad contrariæ partis exercitum dissoluendum, & ad se pertrahendum potest. *Sic Amilcar post partam victoriam aduersus stipendiarios.* 67

Hostis crudelis impetus & furor maximè contraria pariq. crudelitate in eum adhibita sistitur & coërcetur. *Sic Amilcar stipendiariorum exercitum.* 68

Ducum in exercitu discordia nasci maximè solet ex diuerso eorum ingenio, nimirum si eorum alter sit militaris, alter non; alter segnis, alter nõ: vel si sint ex diuersis etiã in eâdem vrbe partibus seu factionibus electi. Ergo nisi illi duces dissen- 69

tientes ſeparentur, tandem ipſum exercitum perdunt. *De Annone & Amilcare.*

70 Exercitus imbecillior poteſt vel ſaltem commeatum firmiori intercludere ſæpe: ac proinde id ſaltem conetur.

71 Ne cuiuſquam Principatus à vicinis ſinatur in tantum creſcere hoſtibus illius oppreſſis, vt pro libitu poſtea dominari in omnes poſſit. *Sic Hiero Carthaginienſes iuuit.*

72 In captiuos quibus fides data eſt, aut præter fas detêtos crudelitas admiſſa tandem à Deo ſeuerè punitur. *Sic ſtipendiariorum in Carthaginienſes crudelitas vindicata.*

73 Exercitus à prudente & ſtrenuo Imperatore ductus licet exiguus, longè fortior eſt, quantumuis magna multitudine confuſa, aut ab ignaro Duce gubernata. *Ibid.*

74 Præſtat etiam in bello nihil tam crudele facere aut ſponte attentare, quod tibi omnem cum hoſte futuro reconciliationis ſpem adimat. *Polybÿ ſententia.*

75 Bella ab imparatis & adhuc debilitatis propter alias clades ſunt redimenda etiam iniuſtè illata. *Sic Carthaginienſes Sardinia ceſsère Romanis conquerentibus.*

EX LI-

EX LIBRO SECVNDO.

EXCVBIARVM negligentia & nimiã etiam obſidentis exercitus ſecuritas hoſtibus & quidem obſeſſis victoriam ſæpè dedit. *De Epirotis qui ab Illyriis ad Phœnicem vrbem cæſi ſunt.* 1

Maritimis ciuitatibus & locis etiam pacis tempore præſidia neceſſaria; quoniam quouis tempore ab extraneis inuadi, & percurri facilè incuſtoditi poſſunt. *Sic Epirotæ, Ætoli, Achæi.* 2

Societas ea temeraria eſt & periculoſa, quæ ſpretis vicinis, longinquorum populorum amicitiam quærit & præfert, vel peregrinorum ignotorum fidei ſe committit. *De Epirotis.* 3

Populis de perfidia & leuitate communi omnium voce infamatis non temere vel fides habenda, vel ſua oppida & ſeſe committendum. *Polybij ſententia.* 4

Nullus extraneorum numerus eſt in oppidum vllum aut præſidiũ introducendus, qui viribus vel numero ciues ipſos ſuperet. *Polybij ſentẽtia de imprudẽtia Epirotarũ.* 5

6 Prædandi piraticamque in mari exercendi licentia à nullo rege suis subditis concedenda, quæcunque spes aut dulcedo aut participatio prædæ fiat aut affulgeat; reddit enim eos rebelles postea. *Sic punita Illyriorum piratica.*

7 Legati sacrosancti sunt: ac proinde pro iis violatis bellum iustè suscipitur. *Sic Romani contra Illyrios, & contra Gallos.*

8 Cauendum maximè maritimis ciuitatibus, ne piratæ vlli, quantumuis recens exorti, potentiam nimia earum patientia in mari acquirant: vel aquandi aut commeatus parandi prætextu in regionem, vel oppida ingrediantur. *Sic Illyrij Dyrrhachinis, Corcyrensibus & Achæis molesti.* Itaque sunt communibus viribus ab omnibus ciuitatibus maritimis statim opprimendi.

9 Qui in remota regione Principis nomine præest, semper periculosè ab ipso Principe irritatur, vel nimis quamdiu illic est & præest, terretur. Nam vel seditionem aduersus Principem mouere, vel alij regionem eam tradere solet. *Sic Demetrius Illyrius Corcyram tradidit Romanis.*

Vbi

Vbi iniusti, vel exosi subditis, vel vicinis imperij inclinatio prima fieri præsertim à potente vel æquiore hoste cœpit, statim tota illius ruina & integra euersio à vicinis impulsa, sequitur. *Sic Illyriorum regnum facilè à Romanis euersum.* 10

Ad profligatum quidem iam, sed de quo nobis in posterum metuimus, hostem frenandum, & semper coërcendum, tutissimum est, præsertim quum procul ab eius regno absumus, vel alium eius profligati & expulsi loco substituere regem, hominem illi inimicũ & infestum: vel vicinum potentia augere. *Sic Demetrius à Romanis contra Teutæ regnum Illyriorum auctus.* 11

Populi æmuli, aduersarij & vicini nobis vires ne vel adeò in pace nimium crescant, nobis est cauendum. *Sic Romani Carthaginiensium imperium suspectum in Hispania habuerunt.* 12

Quando bella eodem tempore duo imminent, aduersus diuersos populos, prudentis est Principis non vtrumque simul suscipere, sed vnum duntaxat. Itaq. cum eo qui se æquiorem præbet prius pacifcen- 13

dum eſt, & ex ea parte metus tollendus. *Sic Romani cum Carthaginienſibus fœdus iciunt, ingruente tumultu Gallico.*

14 Gentis vnius in ſe ipſam frequentes ſeditiones & diſcordiæ, ipſius gloriam, incrementum, & res præclarè geſtas corrumpunt, & hoſtibus delendam exponunt. *Sic Galli.*

15 Gentem aliquam alij genti hoſtem eſſe & velut ſpinam ac frenū Deus obiici voluit. *Sic Galli veteres Romanis à Deo obiecti.*

16 Contra hoſtem ſtrenuum bella diutina nos ipſos magis ſtrenuos tandem efficiūt: ac proinde minimè tutum diutius vicinos bello fatigare. *Sic Romani exerciti à Gallis.*

17 Exercitui in hoſtico verſanti exitialis eſt inter ſe ſeditio. *Sic Tranſalpini deleti.*

18 Extranei populi nō oratione duntaxat, & laude ſuorum maiorum; ſed donis quoque & pecunia, & facilitate rerum, itemque ſpe lucri propoſita in belli ſocietatem à nobis inducuntur. *Sic Tranſalpini à Boiis perſuaſi.*

19 Bella maxima non niſi maximo prius apparatu commeatus, pecuniæ, telorum. armo-

armorum,& exercitus noſtri,& ſociorum facto rectè ſuſcipi, aut diu tolerari poſſunt. *Sic Romani ſeſe præpararunt aduerſus Gallos.*

20 Prædæ ſeruandæ aut in tuto collocandæ, imminente præſertim hoſte, auiditas ſæpè pulcherrimas rerum gerendarũ occaſiones corrupit, & hoſti alioqui trepido victoriam conceſſit. *Sic Galli à Romanis victi.*

21 Magnum ad victoriam momentũ eſt, hoſtium impetum eminus ſuſtinere, aut in re inutili eludere: ipſos autem iam ita laſſos cominus & gladiis aggredi & cædere. *Sic Inſubres victi à Romanis.*

22 Magna militum ars eſt,ſcire qua ratione preſſi pedem,ſeruatis ordinibus referre, & prementes hoſtem pedem inferre debeant. Magna Imperatorum aciem inſtruentium ars quoque eſt, ſic aciem diſponere,vt ſpatium militibus ad pedem referendum liberum & tutum relinquant. *Sic Romani obſeruabant.*

23 Conſtantia in hoſte obſidendo, & eodem tempore obſeſſis ſuis ſuccurrendo, hoſtium animos prorſus infringit, & ob-

ſeſſum hoſtem fugere,aut ſe dedere cogit. *Sic Romani in obſidenda Acerra vrbe.*

24 Quæ prouinciæ ſuo potius quæque commodo, quàm patriæ libertati ſtudent,inter ſe conſentire non poſſunt. *Polybij ſententia.*

25 Quæ prouinciæ inter ſe diſcordant,facilè in concordiam adducuntur,vbi commune omnibus periculum ſingularum viribus maius cœperit illis imminere. *Sic Peloponneſij inter ſe coniuncti contra Philippum.*

26 Clementia publica atque iuris æqualitas ſocios quamuis prius inter ſe diſſidentes, in ſocietate retinet. *Sic Peloponneſij concordiam coluerunt inter ſe.*

27 Ad recuperandam libertatem facilè reliquæ vicinæ ciuitates incitantur vnius aut alterius exemplo,cui id feliciter ſucceſſit, & quæ poſtea reliquas illas ad ſocietatem inuitat & admittit. *Sic Achæorum vrbes excitatæ.*

28 Eiuſdem iuris, moris & gubernationis præſertim æquabilis perpetua conſeruatio & retentio facilè multis perſuadet, vt & ſe nobis adiungant, & nos æquos ac con-

constantes esse in promissis credant. *Sic de Achæis omnes Peloponnesij statuerunt.*

Quæ regna bella iniusta suscipiunt, facilem præbent Regibus suis viam, vt ex bonis Regibus tyranni euadant, nimirum semel iniustitiæ ex populi consensu assuetis. *Sic Cleomenes Lacedæmonius tyrannus euasit.* 29

Reges neminem naturâ habent amicum vel inimicum, sed ex suo commodo amicitias inimicitiasq́. metiuntur ac mutant. *Polybij sententia.* 30

Optime sibi consulunt tenuiores Resp. à potentioribus bello lacessitæ, quæ prudenter & proposita periculi magnitudine & vicinitate pelliciunt alias Respub. vel Regna potentissima in suam societatem æquis conditionibus, & quæ nullam tenuioribus seruitutem imponant, aut damnum afferant. *Sic Aratus Antigonum socium asciuit.* 31

Excubiæ nunquam sunt, etsi multa vicina auxilia parata sint, negligentiùs agendæ, ne ab hoste imparati inuadamur. *Sic Cleomenes cepit Megalopolim.* 32

Clemen-

33 Clementia victoris inexpectata in victos hostes, si quidem sint illi ingenuæ naturæ, ex inimicissimis solet amicissimos efficere; sin minus, tetriores. *Sic Mantinienses ab Arato humaniter tractati.*

34 Tyrannis omnium hominum iniurias & scelera complectitur. *Polybij sententia.*

35 Tyrannum non tantùm belli, sed etiam pacis tempore capere & occidere fas est. *Polybij sententia.*

36 Est prudentis Imperatoris, quum non potest hostem repellere, aut illi occurrere, se tuto in loco, contemptis vulgi querimoniis tantisper munire, & continere, & præsertim in metropoli seruanda laborare, dum maiores vires colligat, & hosti par aut superior esse possit. Quod illi quidem est quamprimum curandum, atque ita cum exercitu ad animos suorum confirmandos, primo quoque tempore hosti obuiam eundum. *Sic Antigonus Cleomenem repulit.*

37 Nunquam superioris loci opportunitas hostibus est concedenda, vt illi nimirum sinantur sine vi locum huiuscemodi occupare,

pare, tanquam poſtea quàm conſcenderint, laſſi & impares futuri; ac proinde facilè vincendi & deiiciendi. *Sic Lacedæmonij à Macedonibus victi in Laconica.*

Nimium præceps Regis aut Imperatoris victi de regno ſuo fuga integram victoriam hoſti relinquit: quæ ſæpè paruis occaſionibus & inſperatis poſtea oblatis, vel eripi tota illi potuit, vel minui; & regio dignitasque recipi. *Cleomenis fuga damnata.* 38

EX LIBRO TERTIO

CAVSSA belli à belli principio differt. Eſt enim cauſſa ratio quæ in deliberationem de bello ſuſcipiendo proponitur, facitque vt bellum decernamus: Principium verò belli eſt prima in bello iam decreto actio hoſtilis, id eſt, in hoſtem tentata. vtraque verò diſtinguenda, & in bello iuſta eſſe debet. *Polybius.* 1

Iniquæ conditiones, & vi neceſſitatéve extortæ potius quàm iure vllo belli & æquitate conceſſæ à populo victo victori, quumprimum datur occaſio, reuocantur, & vio- 2

& violantur, suntque magnorum inter vtrumq. populũ bellorũ postea causæ: ac proinde videãt victores ne victis nimium duras & iniquas conditiones imponant & ferant. *Hæ fuerunt secundi belli Punici caussæ.*

3 Nimia alicuius cum hostibus familiaritas eum de proditione facit suspectum. Itaque curandum, vt quos inter hostes maximè timemus, eos, si fieri potest, familiares nobis habeamus: aut saltem cum illis sæpè communicemus. *Sic Annibal redditus Antiocho suspectus.*

4 Prætextu legationis rés vicinorum & eorum quos nobis hostes futuros suspicamur, explorandæ. *Sic Romani apparatum Antiochi speculati sunt.*

5 Nimia felicitas & in cœptis prosper successus nos facilè ad bellum non necessarium suscipiendum impellit. *Sic Carthaginiensium felix successus in Hispania eos impulit ad secundum bellum Punicum suscipiendum.*

6 Quandoquidé peregrini facilè fiunt indigenis inuidiosi, cauendũ est peregrinis, ne quam inuidendi aut malè de se suspicandi occasioné dent, vel nimia libertate sua,

ſua, vel cum hoſtibus indigenarũ familiaritate. *Sic Annibal imprudens apud Antiochum.*

Magnam nouo exercitus Imperatori autoritatem conciliat illius tum animus omni auaritia manifeſtè vacuus, tum ſtrenuitas aliquo nouo cœpto factóve oſtentata. *Sic Annibal commendatus.* 7

Simulatio metus à nobis facta, ſæpè hoſtes noſtros temerarium quidpiam aggredi ſuadet vbi vincuntur. *Sic Carpetani victi ab Annibale.* 8

Bella nec ſæpè iis locis, quibus putantur, geruntur: nec eos exitus habent qui ſperabantur. Itaque non niſi poſt longam deliberationem ſunt ſuſcipienda, & rebus omnibus in vtrumque euentum paratis. *Sic Romani in ſecundo bello Punico decepti.* 9

Iis populis, quos Deus caſtigare vult, multa incommoda ſimul eodemque tempore inſperata eueniunt. *Sic Romanis Illyrij defectio, & Punicum bellum ſecundum.* 10

Magnum & longinquum bellum geſturis, nullus hoſtilis locus ipſis infeſtus à tergo relinquendus. *Ea de cauſſa Annibal Saguntum capit.* 11

Peregri-

12 Peregrinus exercitus recens adueniens, ſi quid præclarè geſſerit, totam regionem perterrefacit citò. *Sic L. Æmilius Illyricos vicit.*

13 Temeritas in milite ſeu Duce quantumuis ſtrenuo & robuſto frequens tandem eũ ipſum perdit. *De Demetrio Pharenſi.*

14 Quum fœdus publicum præter conſenſum Reipub. violatum eſt, ille qui violauit, eſt procul dubio dedendus læſis ac conquerentibus. *Sic Annibal petitus à Romanis.*

15 Bella ab iis iniuſtè ſuſcipiuntur qui primi fœdera publica ruperunt. *Sic damnati à Polybio Carthaginienſes.*

16 Conſultiſſimum eſt in Imperio quod pluribus diuerſiſq́. populis ac prouinciis cõſtat, vnius prouinciæ militibus alterius prouinciæ defenſionem committere: contraque, vt hoc pacto mutua quadam officij præſtatione inter ſe deuinciantur. *Sic Annibal miſit Hiſpanos in Africam: Africanos traiecit in Hiſpaniam.*

17 Ex populo recens deuicto Princeps obſides accipiat primariæ nobilitatis viros mares ac fœminas, ac præſertim iuniores in vtro-

in vtroque ſexu. *Sic Annibal ex ciuitatibus Carthaginienſium accepit.*

Bellum illaturi debemus veteres eorum, quibus illud indicturi ſumus, hoſtes prius in noſtram ſocietatem muneribus & communis periculi metu tentare & allicere. Itinera verò longa ſuſcepturis in hoſtem, prius viæ omnes explorādæ ſunt, quibus facilè traiici exercitus poſſit. *Sic Annibal illaturus bellum Romanis.* 18

Longinqua bella & itinera nunquam tutò abſque militum exploratis prius animis ſuſcipiuntur. *Sic Annibal.* 19

Coloniæ à nobis in hoſticum deductæ ſemper præſidio firmandæ, vt pro munimento nobis ſint. *Sic Romani aduerſus Annibalem.* 20

Coloniæ in agrum deuictum nunquam abſque magno ipſorum incolarum dolore ac metu deducuntur: itaque vallis & muris & præſidio firmandæ. nam inſidiis vel armis primo quoque tempore ab indigenis petuntur, & exſcinduntur. *Sic Cremona & Placentia à Boiis petita.* 21

Si quis potens hoſtis in Principem, vel 22

Rempub. vicinis formidolosam, aut suspectam, insurgit, facilè omnes illi vicini & ipsi quoque in eandem Rempub. vel Principem conspirant, & cum nouo hoste coniunguntur. Quamobrem huic maximè periculo est ab eo qui inuaditur, semper & maturrimè prospiciédum, firmissimis aduersus hostes istos vicinos præsidiis semper obiectis quantum quidem potest. *De Gallis, Boiis & aliis propter aduentum Annibalis insurgentibus in Romanos.*

23 Quum flumen, vel mons obiectus exercitui transeundus est, vel aliqua regio traiicienda, est transitus ab incolis pretio emendus, aut vi & celeritate præoccupandus. *Sic Annibal in traiiciendo Rhodano.*

24 Imperatori in hostilem agrum profecturo loca itineris notissima esse, vel per se vel per fidos viæ duces debent. *Polybij sententia.*

25 Exercitus quantumuis strenuus, est tamen mora reficiédus, vbi longo labore & inopia fatigatus fuerit, non autem statim hosti obiiciendus. *Sic Annibal refecit exercitum suum defatigatum in transitu Alpium.*

Exercitus

Exercitus peregrinus & in hosticum 26
perrumpens debet pulchro aliquo audacique facinore sui terrorem iniicere statim, non autem otiose quiescere, ne opprimatur, aut metus de illo euanescat: nā prima exercitus peregrini victoria & cita, omnes illi conciliat & ab hoste deficere cogit. *Sic Annibal conflixit cum Scipione post descensum ex Alpibus.*

Celeritas exequendi magnum hostibus 27
terrorem nostri adfert, & nobis victoriam de hoste imparato parit. *Sic Annibal.*

Vt militibus etiam ignauis nedum stre- 28
nuis animus addatur, non modò misera captiuorum & seruientium conditio est iis repræsentanda, verùm etiam spes omnis fugæ adimenda. *Sic Annibal suos ad pugnam animauit.*

Hostis tunc maximè aggrediendus, 29
quum adhuc est lassus, & itinere ac labore defessus.

Hosti in nostram regionem irrumpenti 30
nos occurrere præstat primo quoque tempore, & in primo ipso regionis aditu maturè & fortiter, eumque vel ab ingressu

ipso arcere, quàm iam ingressum, & omnibus suis metum iniicientem è finibus nostris conari depellere. *Sic Scipio occurrit Annibali adhuc irrumpenti in Italiam.*

31 Hostis in hostico famam sibi conciliet clementiæ erga eos quos deditione accipit. Item duces præsidiis & arcibus hostilis agri impositos, magnis donis & præmiis quàm maximè potest in suas partes alliciat & traducat: denique præsidia sibi dedentes magnis præmiis donet & afficiat. *Sic Annibal in Italia versatus.*

32 Maximè cauendum imperatori, ne exercitus territus, vel fessus, vel imparatus, aut iniquo omnino loco cum hoste confligat, néve in eo, vel ambitione, vel ira se abripi sinat, vel hostium contumeliis cedat, vel militum inani clamore vincatur. *Q. Fabius.*

33 Confligendi cum hostibus tunc maximè tempus est idoneum, quum eorum miles adhuc tyro est, vel nondum totus eorum exercitus collectus conuenit: vel præcipuus eorum Dux abest ab exercitu, vel per morbum inutilis ac debilitatus in

castris.

castris versatur; vel integra & alacris adhuc sociorum & militum nostrorum fides & voluntas perstat: vel denique adhuc recens partarum victoriarũ memoria inhæret,& hostis propter eas adhuc pauet. *Sic Annibal eligebat tempus certaminis.*

Insidiæ in medio certaminis in hostem 34
exortæ, facilè eum terrent, victoriam nobis parant, & hostem fundunt.

Strenuissimi & animosissimi quique in 35
insidiis collocandi. *Sic Annibal.*

Impransis & nondum curato corpore à 36
militibus prœlium si euitari potest,nunquam suscipiendum. *Sempronius propterea victus ab Annibale.*

Clementia victoris erga hostiúm socios 37
à se captos,& eiusdem sæuitia erga hostes ipsos captiuos,& terrorem illius hostibus iniicit, & sociorum illorum qui hostibus adhærent beneuolentiam ipsi conciliat, vt tunc facilè eos in suas partes traducere soleat. *Sic Annibal tractauit socios Romanorum.*

Exercitui in hostico versanti, magna 38
præda, vel multa impedimenta sunt magno impedimento, & sæpè occasio fugæ

vel cladis. Itaque ea vel nulla, vel pauca omnino trahēda, nisi prorsus sit commeatu destituta via, per quā est iter facturus. Nam campos tenenti exercitui, omnia quæ sunt in agris, patent. *Sic Annibal.*

39 Incendia, populatioque agrorum maximè incitat hostes ad pugnandum. *Sic C. Flaminius accensus ab Annibale.*

40 Est optimi Imperatoris nosse ingenium & naturam sui hostis, vt ea ad suum commodum ipse vtatur; hostem verò iis rebus quibus terretur, vel percellitur vel delectatur, decipiat. *Polybij sententia, & C. Flaminij, & M. Minutij exempla.*

41 Hostis iracundus & superbus quibusuis insidiis facilè patet. *Polybius.*

42 Non potest dux quispiam in exercitu ipso, exercitus Imperatore inscio, vel repugnante, polliceri hosti obsesso, vel dedenti sese, incolumitatem & salutem. *Sic Annibal Maharbali respondit post pugnam ad lacum Trasymenum.*

43 In cladibus Reipublic. extraordinariis, extraordinario magistratu opus est: & in magno terrore exercitus est eo Imperatore

tore opus, qui præter ordinem in omnes ius & imperium summum & de plano habeat. *Sic Romani crearunt sæpè Dictatores, vt Q. Fabium.*

Imperatori est cura de valetudine exercitus, de vulneratis, de lassis reficiendis, summa habenda. *Sic Annibal.* 44

Exercitus pluribus cladibus iam acceptis perterritus, eidem hosti non est temerè obiiciendus. Obiicitur autem temerè, si prusquam cõfirmetur aliqua felici pugna & victoria de hoste, tamen iterum in aciem educatur & pugnet. 45

Hostis sæpius victor potius cunctatione quàm prœlio subigitur, modò illi oppida firma nulla sint, in quæ se tutò recipiat, nobis autem & militum multitudo adsit, & suppetat commeatus. Sequendus tamen est, & quantum licet premendus, conferto non dissipato agmine. *Sic Q. Fabius domuit Annibalem.* 46

Mars imperium in omnẽ partem maximum momentum habet, siue ad cõmeatum inuehendũ, siue ad milites traiiciendos, siue ad hostium potentiam mariti- 47

mam infringendam. Ac proinde omni ſtudio vel comparãdum, vel retinendum. *Carthaginienſium ſententia.*

48 Portus maris nunquam ſuis ſpeculatoribus carere debet.

49 Peregrini populi animos plurimum tibi concilias, & eos ad te ab hoſte traducis, ſi ipſorum obſides ab hoſte detentos tu captos illis reſtituis, vel afficis & deneneris beneficio, ei ſeueritati (quam hoſtis in eos exercuit) contrario, idque primo quoque tempore. *Sic Scipiones ad ſe traduxerunt Hiſpanos.*

50 Eſt prouidi Ducis, præſertim in hoſtico verſantis, maturè hybernis exercitus conſtituendis, & commeatui, ſeu annona proſpicere. *Sic Annibal Gerione.*

51 Prædæ conſeruandæ ſtudium ſæpè timidiores milites facit; vti parandæ auiditas facit audentiores: itaque parta tuto in loco deponatur.

52 Ea potiſſimùm hoſtium oppida, vel oppugnanda, vel, ſi fieri poteſt, intercipienda, in quibus commeatus, annona, resque aliæ ad bellum neceſſariæ ſunt ab

iis

iis collatæ & collocatæ. *Sic Annibal Neapolitanam arcem cepit.*

Magno cum periculo semper tyro exercitus contra veteranum dimicat: idque maximè semper cauendum. *Hæ fuerunt caussæ cladium Romanorum contra Annibalem pugnantium.* 53

Nihil contentione summorum Ducum in exercitu periculosius: *In L. Æmilio & C. Varrone.* 54

In patentibus agris nunquam ei sponte & vltro certamen suscipiendum qui equitatu est longè inferior, quàm hostis. *Polybij sententia.* 55

Magnas exercitus clades subditorum & sociorum defectio sequi solet. *Post Cannensem pugnam tota vetus Græcia à Romanis defecit.* 56

Est constantis populi, Principis, vel Reipub. etiam post clades magnas, & quidem sæpius acceptas, se suamque tamen libertatem ac dignitatem aduersus hostes velle tueri: quod consilium tunc probandum est, quum citra manifestam totius Reipub. ruinam id fieri potest, & hosti 57

resisti, quòd vires supersint adhuc. *Sic Romani post Cannensem pugnam fuerunt constantes.*

EX LIBRO QVARTO.

1 QVI populi sunt soliti viuere bellis, præda vel latrociniis, vix pacem inter se, vel cum vicinis ferre possunt & colere. *De Ætolis.*

2 Quamdiu hostis in nostro agro versatur, vel in vicinia, quidquid ille polliceatur, exercitus noster non est dimittendus. *Sic Aratus ab Ætolis victus.*

3 Piratæ vagantes, & mare nostrum regionemq́. infestare & prædari semel ausi, nisi magnis viribus repellantur, iniurij esse perseuerant: imò etiam crescunt eorum rapinæ, vires ac audacia. *De Ætolis & Illyriis coniunctis in piratica exercenda.*

4 Periculosus semper est ac metuendus in libera ciuitate magnus ciuium restitutorum, qui in patriam prius coniurauerant, numerus, ibidem habitans: ac illi proinde nulli sunt Reipub. parti præficiendi. *Sic Cynethenses & Arcades.*

Prodi-

Proditores vrbium sæpè ne ipsi quidem 5
per proditionẽ euadunt, sed ab hoste trucidantur. *De Polemarchis Cynethensibus.*

Musicæ studio assuefaciendi populi, qui 6
natura sunt ingenij ferocioris aut agrestioris. *Polybius de Arcadibus.*

Crudelitas feritasque etiam in dome- 7
sticos duntaxat exercita, tamen est exosa exteris. *De Cynethensibus ob eam causam exosis omnibus.*

Quibus in locis non consentiunt inter 8
se præcipui magistratus de pace, vel bello: sed ex iis alij huic, alij illi fauent, maximas seditiones oriri necesse est. *De Lacedæmoniorum Præsidibus inter se dissidentibus.*

Princeps priuatas iniurias sibi factas con- 9
donare potest: publicas verò, id est, Reipub. factas, aut aliis etiam priuatis illatas remittere non potest. *Philippi Macedonum Regis sententia.*

Qui populi latrocinia piraticamq́. ex- 10
ercuerunt, multos tandem sibi hostes experiantur necesse est. *De Ætolis toti Græciæ exosis.*

Qui liberi etiam collecti populi per se 11
sunt

ſunt hoſtibus impares, ſeſe ad vnius alicuius potentis Reipub. vel Principis imprimis vicini ac fidi ſocietatem adiungant, &c. quem ſuum protectorem conſtituant, libertate ſua interim retenta. *Sic Græci confugiunt ad Philippum Macedoniæ regem.*

12 Fama de bello pro libertate populis oppreſſis reſtituenda à nobis ſuſcepto, multos nobis conciliat & ſocios facit. *Sic à Græcis bellum contra Ætolos ſociale ſuſceptum, gratum fuit omnibus.*

13 Quum quis populus aut Reſpub. in Ducem eligit, eum qui multis fecit iniuriam; aut quum prædas ab eo factas retinet, proculdubio ſeipſam illarum iniuriarum, vel autorem, vel ſociam magno ſuo malo facit. *Sic Ætoli cùm Scopam in Ducem elegerunt.*

14 Inter malos ſocietas facilè debilitatur, maximè ſi ab vna eorum parte æqualis prædæ diſtributio non fuerit ſeruata. *Polybij ſententia.*

15 Fugienda quidem ſunt bella, ſed non ita tamen, vt peſſima quæque, ne ſuſcipiamus bella, perpeti velimus, vt fugam, ſerui-

ſeruitutem, ac duriora quàm ſit bellum ipſum. *Polybij ſententia de Meſſeniis.*

In communi bello & cauſa non ſunt noſtra, id eſt, vnius prouinciæ commoda, aut iniuria, totius ſocietatis commodis aut iniuriæ præferenda. *Sic malè Meſſenij: ſic Epirotæ.* 16

Eorum eſt optanda ſequendaque maximè ſocietas, qui ſemper officium & fidem ſeruarunt, etiam dum incommoda acceperunt data. *Sic Acarnanes.* 17

Nihil eſt aut faciendum inhoneſtè, vel patiendum turpiter, vt pace nobis frui quocunque modo liceat. Nec enim pax eſt ſemper quouis bello anteponenda. *Polybius contra Pindarum Poëtam.* 18

Difficile eſt periurum hominem latere ac effugere Deum. *Sententia Meſſeniorum.* 19

Nihil tam communem totius Regionis pacem aduerſus extraneos hoſtes, aut incolas illius quoſdam illi inſidiantes tuetur, quàm omnium vel præcipuarum illius regionis vrbium mutuum fœdus & ſyncretiſmus. *De Meſſeniis & Megalopolitanis.* 20

Bello,

21 Bello assueti populi nunquam inter se absque graui seditione agunt, præsertim si Rege aut bello careant: suntque in rebus suis domesticis administrandis promptissimi & sæuissimi. *Sic Lacedæmonij.*

22 Ingratus est populus, qui, spretis legitimis Principum bene de se meritorum familiis, regnum ad alienas & ignotas transfert. *Sic Lacedæmonij.*

23 Maritima ciuitas in ostiis maris, per quæ res inuehuntur aut euehũtur sita, est amica habenda, & à tota vicinia aduersus hostes defendenda. *Sic Byzantium.*

24 Nihil magis infidum & suspectũ quàm vicinus hostis: nihil verò bello barbarico crudelius ac formidolosius. *Polybius.*

25 Sæpè insperatæ victoriæ Duces ipsos ad regnum occupandum mouent & impellunt, alioqui modestos. *De Achæo.*

26 Inter vicinos reges siti populi liberi & iis imbecilliores, vtrorumque maiestatem æqualiter, quantum in se est, colant. *Byzantij propterea à Prusia accusati.*

27 Summa prudentia est ad vires hostium debilitandas præcipuum eorum socium,

vel

vel vi, vel beneficio, vel præmio ab iis abducere. *Sic Rhodij Achæum à Byzantiis abduxerunt.*

Vicinis inter se belligerantibus, potentior vicinus sese interponens facilè inter eos pacem & fœdus conciliat. *Sic Canarus Rex Gallorum inter Prusiam & Byzantios.* 28

Vbi omni sperato auxilio destituimur, & vires nostræ labascunt, hostium verò crescunt; pax primo quoq. tempore quærenda & ineunda. *Sic Byzantij.* 29

Ne nimia insequendi prædandiq́ue hostis auiditate vrbẽ defensoribus vacuam, præsertim vbi sunt vicini hostes, relinquamus cauendum est. *Sic Lyciorum vrbs à Gnossiis euersa.* 30

Vbi inter liberas ciuitates potentiores duæ inter se fœdus arctius ineunt; hoc cæteris debet esse meritò suspectum: quare sibi diligentius prospiciant, & ab iis caueant. *Sic Gortynes & Gnossij reliquam Cretam oppresserunt.* 31

Bellum moturi, in societatem asciscant vel sollicitent omnes qui eorum sunt hostes, aut eos oderunt, in quos ipsi bellum parant. 32

parant. *Sic Achæi in Ætolos, & Pellyrenei in Gnoſsios.*

33 Ebrietas ab excubiis arcenda : ſæpe enim capiendarum ab hoſtibus vrbium cauſſa fuit. *De Ægira capta.*

34 Qui totius ſocietatis Dux non ſuccurrit per ignauiam parti ſociorum oppreſſæ, ſed illius ſpem fraudat, eſt diducendæ ſoluendæque illius ſocietatis occaſio maxima. *De Arato Iuniore Dymenſes non iuuante.*

35 In communi ſocietate quæ pars ob non latum ſibi auxilium, & inſtans tamen periculum nihil in commune amplius contribuit, ſed in ſuam vnius cauſſam ad defenſionem ſua tributa reſeruat, peſſimè tandem & ſibi ipſi & toti ſocietati conſulit. *Sic Dymenſes, Pharenſes & Trirenſes reprehenſi.*

36 Qui mercenario militi ſtipendia minimè perſoluere cenſentur, & vulgo creduntur, vix etiam in ſummis ſuis periculis poſtea mercenarium militem habere poſſunt. *Sic Achæi mercenariis deſtituti.*

37 Inter plures diuerſas liberas Reſp. tamdiu ſocietas durat, quamdiu ſpes eſt aliam ab alia

ab alia ſubſidium accepturam eſſe. *Polybij ſententia.* Vbi verò ſpes illa prorſus deficit, tunc priuatim vnaquæque ſibi ſuiſque rebus conſulere ac conſilium capere ſolet.

Vbi in ſua ipſius regione hoſtis eſt perterritus & imparatus, eſt perſequendus; non autem tempus illi concedendum per longam alicuius ſui oppidi à nobis ſuſceptam obſidionem. *Hac ratione peccat Philippus mouens in Ætolos.* 38

In hoſtico verſans exercitus omnia terrore, cædibus, rapinis in reſiſtentes debet implere. *Sic Philippus in Ætolia.* 39

Celeritas Ducis & iter perfectum priuſquam ſperari poſſet, illi imparatum hoſtem, & qui facilè vinci poſſit, obiicit. *Sic Philippus vicit Elienſes: item Pſophidiam vrbem cepit.* 40

Exercitus extraneus ſi in ipſo primo ſuo aduentu quid præclarum & inexpectatum gerit, omnes terret, & facilè ad deditionem cogit. *Sic Philippus Peloponneſi Pſophidium, Laſſionem, Stratium cepit, & Triphyliam intra ſex dies.* 41

42 Is socius extra omnem perfidiæ suspicionem esse debet, qui quamuis potẽtior, tamen aliis sociis oppida & præsidia à se capta restituit, quæ sunt ipsis commodissima ad se tutandos. *Sic Philippus Achæis.*

43 Nimiæ opes & commeatus in aliquo oppido congestus inuitat hostem ad illud obsidendum. *Sic villa Thalamus à Philippo obsessa.*

44 Qui socios diripit, iisque, aut eorum patientia, vel corporibus abutitur, statim ab iis deseritur. *Sic Ætoli à Messeniis deserti.*

45 Familiæ, regno quod prius obtinebant priuatæ, solent cum magnis cladibus, & in Remp. conspirationibus illud repetere. Itaque illæ sunt aut omnino eiiciendæ, aut ab iis sibi semper cauendum est. *Sic Chilon Lacedæmonius grassatus Spartæ, quòd priuatus esset regno.*

46 Tyrannidis in socios vsurpandæ initium est curare, vt inter eos Dux ex iis eligatur, qui prorsus tyranno faueant, & Reipub. salutem prodere sint soliti: Item vt boni patriotæ in odium apud socios addu-

adducantur. *Sic Apelles in Achaos tyrannidis initia iecit.*

Præda belli diligenter & iuſtè ab ipſo Imperatore diſtribuenda exercitui, ne qua ſeditio in eo oriatur. *Sic Philippus Rex agebat.* 47

In aula Principum non tantùm vituperando, ſed etiam laudando ſæpè fit bonis calumnia, & eorum famæ & bonis aulici inſidiantur. *Polybij ſententia.* 48

EX LIBRO QVINTO.

QVI Magiſtratus ab omnibus ſpernitur, inutilis eſt, ac proinde deponendus: alius ſubſtituendus. *Sic Epiratus deiectus: Aratus ſenior ſubſtitutus.* 1

Nihil in aula Principũ periculoſius eſt Magnatibus & proceribus Regni, quum ſunt calumniatores bonorum. *Sic Apelles ſub Philippo fuit.* 2

Princeps prudens ſibi à quouis aulico Magnate ambitioſo caueat, néve illi multum tribuat, aut eum creſcere ſinat, quantumuis appareat Regis amans. Nam tandem hic ipſe in Regem conſpirat, ſi quæ 3

ambitiose cupit consequi, aliter non possit. *De Apelle.*

4 Is autem Aulicus ambitiosus esse proculdubio est censendus, qui prætextu regiæ dignitatis amplificandæ omnia pro animi libitu ipse administrat, veteres Regni officiarios, & iam probatos mutat, alios autem sibi fauentes in eorum locum constituit. *Sic Apelles apud Philippum Regem.*

5 Ea maximè vrbs, si fieri potest, est capienda, quæ nostris finibus ad excursiones in nos faciendas imminet, hostibusque tutissimum præbet receptum. *Sic Cephalenia tentata à Philippo.*

6 Ducum inter se discordia maximum rerum agendarum impedimentũ est. *De Leontio & Arato seniore in exercitu Philippi.*

7 Vel consiliarij vnius perfidia in Regio publicóve consilio potentis, maximas rerum pulcherrimè gerendarum occasiones Reipub. eripit: ac proinde fidi in publicum consilium solùm admittendi: & si qui perfidè consuluisse deprehendantur, grauissimè sunt ad cæterorum exemplum puniendi. *De Leontio.*

Æmulo-

Æmulorum & sibi mutuò inuidentium consiliariorum inter se contentio, in caussa est, vt malè Reipub. consulant; dum alter alterius consilia euertere vult ac conatur. *De Leontio in exercitu Philippi Regis Macedonum.* 8

Iter exercitui aut prœlium, nisi prius refectis cibo corporibus, minimè est suscipiendum. *Sic Philippus Rex Macedonum.* 9

In hostico quidpiam occupare cupienti, est festinatione nō procrastinatione opus, vt imparatos hostes opprimat. *Sic Aratus Philippo Regi. Sic Thermus capta est.* 10

Etiam in vrbibus captis à templis religionis diuinæ ergô abstinendum est. *Ex Polybij sententia.* 11

Iura belli permittunt sæuire in armatos hostes, eorum castella, portus, ciuitates, villas, item messes & fructus deuastare, aliaque his similia facere, quibus hostium vires debilitentur; nostræ confirmentur: ea verò destruere, quæ neque nobis quidquam emolumenti, neque hostibus quidquam detrimenti afferunt, est hominis rabiosi, & planè furentis. *Polybius.* 12

13 Eſt tyrannus qui imperat malefaciendo, non benefaciendo ſuis, & eis terrorem iniiciendo; denique qui in mutuo ſemper cum ſubditis ſuis odio & diffidentia verſatur. *Polybius.*

14 Eſt Regis, benefaciendo vniuerſis, ſponte ſubditos ſubiectos habere, eóſque cum liberalitate & clementia regere, & in mutua cum ſubditis beneuolentia ſemper viuere. *Polybius.*

15 Benignitate & clementia vincitur hoſtis glorioſiùs quàm armis. *Polybius.*

16 Re feliciter geſta, & Deo gratiæ agendæ: & Duces benignè collaudandi, conuiuio præmiiſque excipiendi. *Sic Philippus ex Ætolia rediens.*

17 Princeps adhuc iuuenis, & tamen iam militaris & ſupra ætatem prudens, magnum ſui terrorem omnibus hoſtibus iniicit. *Sic Philipus Macedonum Rex.*

18 Celeritas in Duce ſumma laus. *Ibidem.*

19 Excubiarum negligentia, aut caſtra nulla foſſa vel vallo munita, ſemper hoſtium inuaſioni facilè patent. *De Meſſeniis à Lycurgo propterea interceptis.*

Sedi-

Seditioſi Duces in exercitu ſunt ſtatim 20
necandi, vel ſaltem è caſtris emittendi. *De Leontio, Megalea, & Apelle in exercitu Philippi.*

Dux Prouinciæ militibus minimè gra- 21
tus, aut mutandus eſt; aut res ſtatim dilabetur. Is verò minimè gratus intelligitur, cui non paretur per contemptum. *Sic Eperatus Dux Ætolorum.*

Niſi ſtipendia militibus, præſertim ex- 22
traneis, perſoluantur, ſtatim illi dilabuntur: atque propterea patet facilè Regio hoſti. *Sic Achæi non perſoluentes ſtipendia expoſiti Ætolis.*

Qui bellicoſo Principi ſuccedit ipſe in- 23
ers, libidinoſus, & ebrioſus, cùm à ſubditis externiſque facilè ac ſtatim contemnitur, tum etiam coniurationes multorum, quibus patet, experitur: ac tandem facilè regno expellitur, vel occiditur. *De Ptolemæo Philopatore.*

Quamdiu eſt infirma adhuc Regis 24
ætas, multæ inter Principes regni coniurationes, rixæ, & ſeditiones aliorum in alios eſſe ſolent. *Sic Antiochi Magni infirma adhuc ætate.*

25 Aulici auari aut ambitiosi qui sunt gratiosi Regibus, semper Reges ipsos aut Regnum aliquibus difficultatibus implicant; item bonos & fideles consiliarios vexant, vel suspectos habent: strenuos Duces ipsi ignaui apud Regem perpetuò accusant, vel in suspicionem adducunt, vt in his turbis vel soli regnent, vel præcipuè præ cæteris. *Sic Hermia sub Antiocho.*

26 Aduersus eos qui defecerunt, tutiùs regni Duces quàm Rex ipse pugnat. *Hermiæ sententia.*

27 Nimia ob hostem fugientem exercitus securitas, ebrietas ac negligentia eum sæpenumerò perdit. *Sic Xenoetas à Molone fusus.*

28 Coniurationis initiis maturè totis viribus resistendum, ne illa conualescat. *Sic Molo victor ob negligentiam Antiochi.*

29 Ciuile & domesticum bellum potiùs quàm extraneum curandum & conficiendum. *Sic consiliarij Antiochi.*

30 Cui suus exercitus est suspectus, ne cum hoste prœlium committat. *Sic Molo.*

31 Nimium potentes & Regibus sui formidolosi Proceres aut aulici, miserum & tragcum

tragicum tandem vitę exitum ab ipſiſmet Regibus, à quibus ſe formidari & metui voluerunt, conſequuntur. *De Hermea purpurato Antiochi.*

Regij gubernatoris crudelis & impotentis triſtiſſimus ſolet eſſe tum ipſius, tum familiæ quoque eius exitus. *De vxore & filiis Hermea.* 32

Ea maximè oppida ſunt quocunque modo retrahenda & capienda, quæ hoſtibus aditum ad noſtra inuadenda præbent, ſuntq́ue velut arx noſtris ceruicibus impoſita. *De Seleucia.* 33

Quorum oppidorũ Duces & præſidiarios pecunia tentare & corrumpere poſſumus; ea ſunt obſidenda quamprimum: nam facilimè capiuntur. *De Seleucia.* 34

Strenuus ac bene de Repub. meritus Prouinciæ alicuius Præſes ſeu Præfectus minimè publicè à Rege vel Repub. contemni aut iniuria affici debet. Solet enim huiuſmodi iniuriam ſibi factam, Prouinciæ ſuæ deditione hoſti facta, vel in Regem ipſum ſeditione cõmota, plerumque vlciſci. *De Theodoto offenſo à Ptolemæo Rege.* 35

36 Imbecillis Princeps quíve omnem belli curam, vel exercitium abiecit, facilè ab hoſte vincitur,& à ſuis Ducibus deſeritur, ſi vrgeat hoſtis. *Sic Ptolemæus.*

37 Aditus regionis nunquam abſque præſidio deſerendi. *Garſyeris ſic aditus ad Peduem occupat.*

38 Induciarum tempore ne hoſtium plures milites prætextu emendi commeatus aut aliarum rerum in vrbem noſtram ingrediantur, cauendum eſt. Hac enim ratione & ſæpè & facilè oppida occupant. *Sic Selgenſium vrbs amiſſa.*

39 Transfuga is eſt periculoſiſſimus, qui propter linguæ & armorũ ſimilitudinem in noſtris caſtris ignotus verſari poteſt. *Sic Theodotus in caſtris Ptolemæi.*

40 In medio certamine Rex conſpectus vel pugnans, vel ad ſuos confugiens, denique inter eos verſans, illis maximè animum addit. *De Ptolemæo ſe ad ſuos recipiente.*

41 In recipiendis ciuitatibus, quæ defecerant, iis præcipuè clemens ac benignus ſit Princeps; quæ diutius ac conſtantius in cum

eum fideles permanſerunt. *Sic Attalus in Smyrnaos.*

Eſt regium & liberale ſuccurrere tum 42
vicinis, tum remotis ciuitatibus etiam liberis, & quæ nobis nõ ſunt ſubiectæ, quum fuerint grauiter afflictæ. *Sic Ptolemæus, Antiochus & alij reges Rhodiis ſuccurrerunt.*

Seditionibus, ira & ſimultatibus plena 43
ſunt apud eos populos omnia quibus ſumptus neceſſarij deſunt. *Sic Megalopolitani. Polybij quoque ſententia.*

Milites ſæpius antea perterriti plerum- 44
que ex leuibus prœliis cum hoſte & ex parta in iis victoria confirmantur: itemque oppida animum recipiunt, quæ prius animum deſpondere prorſus cœperant. *Sic Achæi confirmati à præfecto claßis.*

Nautici milites in portibus aut mariti- 45
mis vrbibus deficiẽtes, plurima ſecum incommoda afferunt. Itaque ne deficiant, ſunt iis maximè ſtipendia perſoluenda. *De Scerditaida deficiente à Philippo.*

Vbi iuſtus exercitus deeſt, qui hoſtibus 46
opponi, aut ſatis noſtra tutari poſſit, tunc iniuriis hoſtiũ patemus, & direptionibus, cladeſ-

cladesque accipimus: denique fit bellum latrocinium potius quàm bellum: itaque maximè prospiciendum est vt bello suscepto nunquam nobis iustus desit exercitus: nam quod auaritia seruare & parcere studet, hostis eripit. *De Achaeorum & sociorum statu vbi Philippus exercitum dissoluit.*

47 Cauendum est ne in pactionibus cum hoste initis de vrbibus prodendis proditores hostem ipsum vrbanis prodant cũ quo de prodenda vrbe paciscuntur. *Sic Iason Ægetam Ætolum prodidit.*

48 In vrbium intercipiendarum conatu summopere videndum est, & cauendum Ducibus, ne loca & aditus illarũ vrbium minus comperta habeant, scalas breuiores afferant, die & hora pacta non adsint, aut quippiam in huiusmodi aliis rebus peccent. Facit enim ea res, vt eludantur & pereant conatus isti, strenui milites in posterum timidiores fiant, & hostis de vigilando admoneatur. *Polybij sententia.*

49 Ea oppida præcipuè capienda ex quibus hosti ad nos aditus, vel nobis ad eum patet. *Sic Philippus Thebas cepit.*

Principi

Principi longinquam expeditionem paranti non modò regnum priùs est componendum; verumetiam vndique cum vicinis populis pax & quies & securitas stabilienda. *Sic Philippus in Illyrium profecturus.* 50

Facilè persuadetur Principibus bellicosis, imperandi auidis, felicibus & victoriosis, vt longinquam expeditionem & bella non necessaria suscipiant. *Sic Demetrius Pharensis Philippo de transfretando in Italiam.* 51

Magna imperia nascentia vel crescentia omnibus populis sunt metuēda etiam remotis. Nec enim facilè antea cōquiescunt, quàm omnia domuerint. Itaque de impediendo eorum cursu sunt maturè consilia capienda: Syncretismi ab aliis populis inter se faciendi. Nec sunt illa vllo prætextu & occasione in auxilium ab vllo populo vocanda. *In oratione Agelai in concilio Græcorum* 52

Ad magna imperia nascentia, vel crescentia oculos conuertunt omnes: & quas simultates, inimicitias, & rixas inter se habent, ad ea imperia deriuant, vt se quidem vlciscan- 53

vlciſcantur in ſpeciem conantes; re autem ipſa eadem illa imperia ſuis diſſenſionibus amplificantes. *Sic res Græcorum & Afrorum ad Romanos delata.*

54 Qui populi in eadem regione ad principatum in alios obtinendũ natura feruntur, vel ſunt libertatis præ cæteris amantes; iidem indeſinenter inter ſe dimicant, quòd ſtudeant alij aliis priores eſſe. *Sic Peloponneſij inter ſe. Polybius.*

55 Panicus terror, id eſt, qui nulla iuſta de cauſſa exercitui ſiue pedeſtri, ſiue nautico incidit, optimas rei præclarè gerendæ occaſiones corrumpit. Itaque ne incidat, néve quidpiam temerè in exercitu credatur, eſt ab Imperatore diligenter proſpiciendum. *Sic turbata Philippi Regis nauigatio in Illyrium.*

EX LIBRO SEXTO.

1 NEC ſolæ cæ tres Reipub. formæ eſſe poſſunt, quæ à Philoſophis traduntur, Monarchia, Ariſtocratia, & Democratia (ſunt enim plures:) nec cædem quoque meræ & puræ conſtitutæ ſunt commodæ:

modæ: verùm eæ demum quæ ex tribus illis formis ſimul mixtis conſtant.

Regnum eſt non quæuis poteſtas Mo- 2
narchica; ſed ea duntaxat quæ ſpontaneo ſubditorum conſenſu vni alicui in cæteros eſt conceſſa: quæ magis beneuolentia ciuium quàm timore continetur ac conſeruatur, & quidem certis legibus ac poteſtatis finibus circumſcripta, non pro regentis arbitrio libera & effrenis. *Polybius.*

Ex regno malè adminiſtrato & in ty- 3
rannidem vergente ac labente ſolet oriri Ariſtocratia. *Polybius.*

Ariſtocratia eſt ea Reip. forma in qua 4
iuſtiſſimi ac prudentiſſimi quique ad gubernandam Remp. eliguntur æquali inter ſe poteſtate præditi. *Polybius.*

Democratia eſt ea Reipub. forma, in 5
qua multitudo pietate & honeſtis moribus informata id decernit, quod ad Reip. gubernationem pertinet. *Polybius.*

Ariſtocratia malè adminiſtrata in De- 6
mocratiam delabi ſolet ac mutari. *Polybius.*

Ex Democratia malè adminiſtrata, 7
vbi imperioſior ac inſolentior fuit multitudi-

titudinis poteſtas, Regnum ſeu Monarchia naſci ſolet. *Polybius.*

8 Formarum Reipub. origo ex eo primùm nata eſt, quòd in vaga, & nullis adhuc legibus coërcita hominum multitudine, qui corpore robuſtior erat, principatum in alios vſurpare cœpit. *Polybius.*

9 Legum & iuris cuique præſcribendi initium fuit tum filiorum in parentes, tum beneficiariorũ in benefactores manifeſta ingratitudo ab omnibus hominibus communi voce damnata. *Polybius.*

10 Regnum & vnius dominatio prima omnium Reip. formarum inter mortales fuit conſtituta. Ij verò in Reges primùm electi conſenſu populi, qui in alios fuerant benefici, velut qui eos ab incurſu ferarum, vel ab iniuria aliorum hominum defendere vi corporis aut prudentia animi ſolebant ac poterant. *Polybius.*

11 Eorum, qui ex ſtrenuis & beneficis parentibus nati ſunt, beneficia in populum tandem effecerunt Regna hæreditaria: eorundem verò inſolentia effecit Regna electiua.

Vrbium

Vrbium arciumq. ædificatio primùm à Regibus facta est, tum ad ipsius Regni maiorem contra hostes externos securitatem; tum etiam ad ipsorummet Regum in subditos auctoritatem, ac sæpè tyrannidem stabiliendam. *Polybius.* 12

Quamdiu Reges suo munere rectè & sincerè fungebantur, parum à reliquis hominibus, victu vestituque differebant: Vbi verò ad lasciuiam & libidinem sua illa potentia abuti cœperunt, tum verò & victum & vestitum & apparatum insolentiorem & sumptuosiorem cæteris habere voluerunt. 13

Prima coniurationum in Reges causa & origo fuit eorum non in quosuis, sed in generosiores atque animosiores subditos suos contumelia: qui plebem ob similium iniuriarum metum aut sensum in societatem sui consilij & facti asciuerunt. 14

Hæreditaria honorum & bonorum publicorum successio, & à patribus in filios etiam imperitos rerum & caussæ cur ea consequuntur continuatio, effecit ipsos successores insolentes & obliuiosos: & 15

caussa fuit, vt optimæ Reip. formæ, velut Regnum & Aristocratia, in Tyrannidem & Oligarchiam tandem degenerarent.

16 Tamdiu veræ Reip. formæ in suo statu durant, quamdiu qui in iis præsunt, omnia referunt non ad suam vtilitatem, vel libidinem; sed ad ipsius Reipub. commodum & salutem, idque sincerè & non fictè.

17 Tum Monarchiæ tùm Aristocratiæ iniuriæ populū ad Democratiam inuitant.

18 Plebs largitionibus & alienis bonis, non sua industria aut labore viuere assueta, facilè imperium in seipsam diuitibus præsertim audacibus vendit. Nam hi muneribus plebem corrumpunt: atque ita tyrannos sibi ipsi plebs imponit.

19 Quælibet Respub. habet sua initia, auxesin seu incrementa, & finem seu decrementum à Deo constitutum. *Polybius.*

20 Ærarij publici potestas & dispensatio penes concilium publicum, non verò penes vel Regem, vel Quæstorem esto. *Polybius. Sic Senatus Romanus eam potestatem habuit.*

Iudicia publica in vnoquoque Regno constituenda, quæ & priuatorum lites decidant; & scelera publica puniant: & prouinciarum seu partium Regni lites inter se dirimant. *Sic Senatus Romanus.* 21

De Bello & Pace cũ hostibus paciscendi ius: Legatis exteris respondendi auctoritas, penes concilium Ordinum; non autem penes vnum Regem aut Consulem esto. *Sic Senatus Romanus hoc ius habuit.* 22

Magistratuum suorum electio in vnaquaque ciuitate sit penes ipsum populum. *Sic Romæ factum est.* 23

Concilium publicũ Ordinum de rebus à summo Magistratu gestis iudicet ac statuat. *Sic Senatus Roman. de triumphis Consulum.* 24

Duo Rempub. maximè conseruant: Strenuitas aduersus extraneos hostes seu Vis foris, & Domi concordia: quã vtramque maximè labefactat vel vna Auaritia: quæ idcirco è Repub. quantum fieri potest tollenda, imminuto pecuniæ ac diuitum; minimè virorum bonorum honore. *Polybius.* 25

Boni seu honesti ciuiũ mores ac sanctæ 26

leges requiruntur, vt quæpiam Respub. rectè instituatur, sit sancta, fiátve felix. *Polybius.*

27 Forma Reip. à Platone institutæ prorsus imaginaria est atque absurda.

28 Victus frugalitas ac temperantia publica Rempub. à multis malis ac vitiis liberat.

29 Nequaquam probandum est illud Rerumpub. consilium, quo ad sua tutanda, & bella gerenda, peregrino potiùs, quàm indigena milite vti malunt: ac propterea militiam negligunt. *Accusati Carthaginienses propterea.*

30 In ciuitatibus maritimis & mercaturam nauticam exercentibus nihil ferè solet esse & censeri turpe quod ad lucrum faciat. *Sic de Carthagine Polybius.*

31 Impia gens est, itemque ciuitas, in qua iusiurandum facilè, vel priuatim, vel publicè violatur. *Polybius de Græcis perfidis: & Romanis fidei tenacibus.*

32 Vbi Resp. ex parua fit magna; ex tenui diues: tunc in ea & simultates ciuium inter se, & ambitiosa de principatu certamina,

tamina, ac denique seditiones & luxus oriri solent.

Etsi calamitati ac tempori cedendum 35
est, videndum tamen ne id à quapiam Repub. vel Rege præter illius dignitatem, aut futuram in posterum vtilitatem, quæ meritò præuideri potest, fiat. *De Romanis abnuentibus redemptionem suorum captiuorum.*

EX LIBRO SEPTIMO.

IN obsessa vrbe nulla muri pars, quan- 1
tumuis munita natura & situ loci, vnquam est absque præsidio & excubiis relinquenda: hac enim parte viam maximè solent tentare hostes.

Ex ea parte vrbs vel murus est incu- 2
stoditus, vbi aues sidentes conquiescunt, & non terrentur, aut auolant. *Sic Lagoras deprehendit Sardeorum negligentiam.*

EX LIBRO OCTAVO.

TYRANNIS maximè sunt inimici, 1
qui libertati populi patrocinantur.

Ne temere quisquam fidat aut sese com- 2

mittat hosti nondum sincerè reconciliato, & à quo nullos obsides habet. *Sic Archidamus malè fidit Cleomeni.*

3 Obsides & argumenta securitatis ac fidei seruandæ sunt Iusiurandum, liberi, vxores, amici ab eo nobis dati, itemque vita præterita eius cui fidimus. *Polybius.*

4 In obsidionibus siue ad oppugnãdum, siue ad propugnandum maximus est artificum, qui Mechanici, seu Mathematici dicuntur, vsus; ac proinde comparandi & conquirendi. *Archimedis exemplum in obsidione vrbis Syracusanæ.*

5 In hostico qui primùm summas ac munitissimas arces vi capit, facilè reliquas regionis partes ad deditionem metu postea cogit. *Sic Philippus Illyrios Acrolisso capta.*

6 In captiuis clam abducendis & liberandis est summopere cauendũ, ne extraneis prorsus hominibus totum hoc negotium committatur, néve absque obsidibus aut pignore dato id cuiquam facere promittenti credatur, aut ne iis qui sunt deprehensi mendaces, fidatur. *De Achæo.*

7 Nunquam cuiquam vni, vel pluribus

licere debet, vt quando vicini ſunt hoſtes, poſſit ingredi egredíve, niſi prius & ipſo explorato, & eius comitibus quoque non obſeruatis. *Sic Tarentum captum & proditum à Philemone.*

Prudentes Duces cùm quidpiã magnũ moliũtũr aduerſus hoſtes, ſpargũt plerũq. famã de ſe ægrotis vel mortuis. *Sic Annibal.* 8

Vt noſter aduentus latêre hoſtes poſſit, vel omnes qui occurrunt retinendi, vel ſpecie latrocinij fugandi, vel occidendi: Ipſe verò exercitus quàm celerrimè incedere debet, omnes tamen ordines ſeruare, nemo verò vagari. Denique locus quò tenditur, paucis quoque notus eſſe debet. *Sic Annibal capturus Tarentum.* 9

EX LIBRO NONO.

QVI obſidentur ſunt de auxilio illis dando admonendi. *Sic obſeſſi Capuani ab Annibale admoniti.* 1

Qui transfugarum ſpecie ad nos accedunt, ſæpè ſunt exploratores, aut per eos ipſos hoſtis ſua conſilia quibus vult è noſtris communicat. 2

3 Vt hostem cogas ad soluendam obsidionem, est vel ipsius aliqua vrbs vicissim obsidenda: vel incendio ipsius regio vastanda: vel damnum aliquod insigne illi inferendum. *Sic Annibal Romanis vt Capuæ obsidionem solueret.*

4 Hostem perterret nostra in proposito semel suscepto pertinacia, qua illi incommodamus, vel non cedimus. *Sic Romani in vrgenda obsidione Capuæ.*

5 Taciturnitas & dissimulatio cõsilij Imperatori exercitus necessaria est.

6 Cum in rebus aliis humanis omnibus, tum verò in bellis maximè dominatur occasio, quæ minimè prætermittenda est.

7 Ad nocturna itinera tutò faciẽda etiam Lunæ motus cognitio necessaria est.

8 In rebus omnibus quæ ex compacto in bellis geruntur, temporis, loci, modi & personarum non obseruata exacta ratio & constitutio, totum cœptum reddit inutile, imò iis etiam ipsis, qui nobis fauent, noxium & periculosum. *De Arato hæc diligenter in Cynethæorum vrbe non obseruante.*

9 In bellis sæpè propter parua momenta

neglecta, magnæ rei bene gerendæ occasiones amittuntur.

EX LIBRO DECIMO

In iis qui insigniter præstantes sunt futuri, statim illustres indolis eorum scintillæ plerumque apparent. *Sic in Pub. Scipione maiore.* 1

Eius loci quem obsidere tentes, situs priùs tibi apprimè est noscendus. *Sic Scipio in noua Carthagine obsidenda.* 2

Expugnationem vrbis, prœlium, aut aliud quidpiam magnum aggressuri Duces præmia priùs proponant militibus, vt fiant audentiores & strenui. *Sic Scipio in noua Carthagine expugnanda.* 3

Ipsius Ducis strenuitas & præsentia in periculo conspicua, milites plurimum animat & confirmat. *Sic Scipio in Carthagine noua.* 4

Ad terrorem hostis dum vrbs expugnatur, omnes occidendi quicunque primi occurrant. *Sic Romani soliti.* 5

Delectos ex toto exercitu esse oportet 6

 qui

qui prædam ex hoste fuso, & vrbe capta colligant & diuidant. *Sic soliti Romani.*

7 Captis vrbibus, victorum in mulieres continentia & clementia ciues illis facilè conciliant. *Sic Scipio sibi conciliauit Hispanos.*

8 Ducis ipsius continentia reliquos milites in officio continet. *Id in Scipione apparet.*

9 Exercitum exerceri à Duce præsertim in otio oportet, & dum residet in hibernis aut castris. *Sic Scipio in Hispania.*

10 Dum iter facit exercitus, oportet Imperatorem non vna semper in parte illius versari; sed modò in hac, modò in illa; vt ordines militum & silentium obseruet. *Sic Scipio.*

11 Ij optimè imperium sibi conseruant qui eandem benefaciendi subditis voluntatem & mentem retinent, quam initio imperij attulerunt. *Polybius.*

12 Magnati ex castris hostium ad nos fugienti non facilè credendum. *Sic Scipio in Andomali Hispano excipiendo.*

13 Belli tempore est Rex & summus magistratus de exercitu, in quacunque regni

parte

parte ſit, aſſiduè & celerrimè admonendus, vt per ſingula momenta illius neceſſitati proſpiciatur.

EX LIBRO VNDECIMO.

DIFFICILE eſt aduerſus internas & domeſticas ſeditiones remedium. 1

EX HERODOTI

HISTORIÆ LIB. I.

PRIMORVM inter longinquos populos bellorum cauſſæ extiterunt raptus mulierum & adulteria. *In procemio.* 1

Iniuria inſignis in Reginam aut aliquem è regni principibus etiam à Rege ipſo facta, ſæpè in eum conſpirationem excitat, per quam cædes eius, aut regni priuatio ſaltem iniuriæ acceptæ vindicta tentetur ac ſuſcipiatur. *De Candaule qui ab vxore regno priuatus eſt.* 2

Ad regnum alicui peregrino etiam illud 3
iniuſtè

iniustè occupanti stabiliēdum, potest plurimum affertque momentum magnum eorum qui prætextu religionis populo commendantur, fauor, & pro illius iure & defensione eorundem responsum ac pronunciatio. *De Pythia confirmante regnum Gygi.*

4 Anniuersaria hostilium agrorum, frugum ac messis vastatio, depopulatioque etiam absque eorundem obsidione, tantum illis incommodum affert, vt tandem de deditione, nisi mari potiantur, cogitare cogat.

5 Inopiæ commeatus, aut imbecillitatis virium simulatio dissimulatioque sæpè prodest. *De Thrasybulo tyranno Milesiorum.*

6 Non solùm cæterorum hominum, sed maximè principum, quātumuis pro tempore aliquo felicium, exitus vitæ atq. extremi dies sunt spectandi, priusquam felices dici censerive possint. *De Solone id respondente Crœso, & de Crœso qui posteà à Cyro captus est.*

7 Homicidia fortuita apud vetustissimos mortales etiam profanos detestabilia tamen

men & execranda ſemper viſa ſunt, vtpote quòd natura humana à cæde & ſanguine abhorreat: itaque certis ſolemnitatibus expiari conſueuerant & exilio multari. *De Adraſto Phryge.*

Tyrannidem facilè in Rempub. vſurpat cui arma tractare, & milites habere ad ſui cuſtodiam ſpeciali priuilegio præ cæteris licet: Itaque hæc nemini in Rep. ſunt concedenda. *De Piſiſtrato.* 8

Tyrannorum variæ tandem calamitates eſſe ſolent. *De Piſiſtrato ter expulſo.* 9

Conditio honeſta & inſperata victis à victore propoſita, eos vel in partes victoris traducit, vel ad ſeditionem mutuam commouet. *De Piſiſtrato victore contra Athenienſes.* 10

Populi ſtrenui & pauperes, nunquam à ditioribus & opulentis populis irritandi vel gloriæ vel regni amplificandi gratia. *Sandanis conſilium ad Crœſum.* 11

Coniugiorum inter ipſos hoſtium principes pactio eſt facilis belli diſſoluendi modus. *De Cyaxare, & Halyatte Regibus.* 12

Iniuſta bella triſtes exitus habent. *De* 13

bello

bello à Crœso contra Cyrum suscepto.

14 Quamdiu hostis in armis perstat, tamdiu & tibi in armis perstandum; nec exercitus à te dimittendus, si hostis suum retinet. *De Crœso exercitũ dimittente & capto.*

15 Qua parte potest hostis in prœlio plurimum, siue peditatu, siue equitatu, ea maximè vel stratagemate fallendo, vel vim inferendo terrendus, vel insidiis adoriendus, vel consilio in varias partes diducendus. *De Cyro opponente camelos equitatui Crœsi.*

16 Duello minimè ius publicum & illius decisio permittenda; vti nec sorti: nam inde quoque bella postea nascuntur. *De Arginis & Lacedæmoniis pro Tyreate agro certantibus.*

17 Præmio & donis milites sunt ad periculosa & difficilia opera, velut murorum ascensum, irruptiones in hostes faciendas, occupanda loca ardua & necessaria, cohortandi & excitandi. *De Cyro in expugnatione Sardium.*

18 Principum victorũ calamitas, & ipsius eorum miseriæ cõspectus, sæpè alios principes, imò eorum hostes, ad misericor-

diam mouet,& à sæuitia auocat & deterret. *De Cyro qui Crœso pepercit.*

19 Rapinæ militum inexplebiles,& maximarum vrbium direptiones, voti religionisque prætextu sunt impediendæ. *De Persis à direptione Sardium abstinentibus.*

20 Ad famem & annonæ diuturnam caritatem subleuandam pars etiam ipsorum indigenarum est in alias regiones dimittenda. *De Lydis in Thusciam deportantibus partem indigenarum propter inopiam.*

21 Tyrannidem facilè in populari ἀναρχίᾳ & statu vsurpat is, qui virtutis ac imprimis iustitiæ laude in populo prius commendatus, ea ipsa ad suam ambitionem vel auaritiam abutitur. *De Deioce Medo.*

22 Reges primùm à populis electi sunt,& quidem ij qui opinione & laude tum prudentiæ tum iustitiæ præstarent cæteris. *De Deioce.*

23 Reges sunt infirmiorum ac imbecilliorum aduersus robustiores & violentos tuendorum gratia primùm instituti. *De Deioce in regem Medorum electo.*

24 Vrbes & arces primùm insidiarum & periculi

periculi ab hoſtibus imminentis propulſandi gratia à principibus fuerunt conditæ. *De Ecbatana.*

25 Princeps ad tyrannidē parat ſibi viam, qui vel paucis, vel nullis ſubditis ſuis concedit, vt ad ſeſe abſque internuncio accedant. *De Deioce.*

26 Rerum quæ naturaliter fiunt ſuperſtitioſa obſeruatio, ſæpè felices conatus moratur, & rebus agendis nocet. *De Cyaxare deſiſtente à pugna propter eclipſin.*

27 Sacrilegia à Deo etiam in ipſos profanos vindicantur. *De Scythis Veneris Vraniæ fanum ſpoliantibus.*

28 Magnorum imperiorum fundatores & incunabula nonnunquā ex paruis & quidem pudendis initiis, ſed extraordinariis & miraculoſis modis iaciuntur ac conſeruantur. *De Cyro puero ſeruato.*

29 Regum in proceres crudelitas, aut inſignis iniuria multarum in eum commutationum cauſſa eſt, ac ſæpè etiam regni amittendi. *De Harpago vlciſcente iniuriam ſibi factam.*

30 Conuiuiis, ſollicitationibus, donis, & futuræ

futuræ libertatis promiſſione, populus facilè ad defectionem & ſeditionem impellitur. *De Cyro Perſas excipiente conuiuio.*

31 Nemo exercitui à Rege vel Rep. præficiendus, quem ipſa grauiter priùs offenderit. Nam vt ſeſe vlciſcatur, res, imperium, & exercitum quantum poteſt, prodit & perdit. *De Aſtyage Harpagum præficiente.*

32 Lepra laborantibus, vitiligine, aut aliquo contagioſo morbo, locus à reliquis hominibus ſeparatus eſt maturè, iſque publicè, aſſignandus. *De moribus Perſarum.*

33 Pueri ſunt à prima ſtatim infantia aſſuefaciendi, vt verum dicant, mendacia fugiant. *De moribus Perſarum.*

34 Ad pacem inter eiuſdem gentis & linguæ Reſpub. liberas colendam, neceſſe eſt commune quoddam totius gentis Concilium cõſtitui, in quo de totius gentis controuerſiis & rebus communibus conſultetur, ſtatuaturque. *De Panionio, & Theletis conſilium quoque.*

35 Quibus in vrbibus multa mercatura viget, ſuntque frequentia gymnaſia, ludi,

theatra & fora, in iisdem ferè solent esse imbelles homines, minimeque militares. *De Lydis.*

36 Voluptarium vitæ genus publicè vel priuatim susceptum, emollit viros, etiam eos qui prius strenui, hostibus formidolosi, ac militares fuerant. *Sic Lydi à Cyro imbelles effecti.*

37 Supplicum ad se confugientium quibusque fides data est, Princeps vel Resp. summam rationem & curam habeat: imprimis autem ne contra fidem à se datam eos hostibus prodat curandum est. *De Pactia non redilito à Cumæis.*

38 Aggerum terrenorum in oppugnando & propugnando oppido magnus est vsus. *De Phocea capta.*

39 Crudelitas & inhumanitas in extraneos victos, & per nostras regiones fugientes, vindicatur à Deo. *De Agyllensibus morbo correptis.*

40 Magnum sibi ad victoriã momentnm affert, qui fluuium, vel munimentum occupat, vel auertit, cui hostis fidit. *De Cyro Euphratem & Halym auertente.*

Bella

Bella non necessaria, & iniusta, infelices successus, & tragicos exitus habent. 41
De Cyro à Thomyri regina cum exercitu deleto.

Præstat in hostili, quàm in tuo solo & regno dimicare cum hoste. *Consilium Crœsi ad Cyrum.* 42

EX LIBRO SECVNDO.

MAGNARVM iniuriarum à principibus illatarum magnæ solent esse à Deo vltiones. *De Troia capta.* 1

Adulteria aulica deprehensa etiam in regina ipsa & aliis principibus grauissimè ad cæterorum exemplum puniri debent. *Exemplum Rampsiniti Ægyptiorum regis, qui vxorem suam cum aliis aulicis propterea cremauit.* 2

Memoria principum, qui populum oppresserunt ac fatigarũt, quantumuis opulentûm & ambitiosorum, subditis nihilominus execrabilis & infausta est. *De Cheope & Chephrene Regibus Ægypti.* 3

Inanes principum sumptus & ambitiosa eorum cœpta non modò subditos vexant & exhauriunt, sed ipsosmet adeò 4

principes ad inopiam tandem redigunt, & ſcelerata ad cogendas pecunias conſilia capere cogunt. *De Cheope rege Ægypti, qui Pyramides vt exſtrueret, filiam proſtituit.*

5 Vbi nullus eſt militarium virorum ordo & cura, ibi nulli ſunt Reipublicæ nerui; itaque ea Reſpub. facilè euertitur. *De Sethone rege Ægypti militarem ordinem aſpernante.*

6 Vix eſt vt nationes, Monarchis & Regibus parêre ſolitę, aliam Reipublicæ formam ſequi & monarchis carere poſſint. *De Ægyptiis duodecim Reges eligentibus.*

7 Principum in proceres populo caros crudelitas facilem ſeditionis occaſionem populo præbet. *De Apryi Rege Ægyptio, à quo Ægyptij defecerunt.*

8 Militaris ordo quo ſit honoratior in Republica, & ad pugnas mortemque pro patria paratior, priuilegiis ornari & à vilibus artificiis abſtinere ſolet. *De Hermotybiis Ægyptiorum.*

9 Etiam inter profanos qui ſacris operarentur, aluntur publico ſumptu: id eſt, & prædia & reditus publicè aſſignatos habuerunt

buerunt vnde alerentur honeſtè. *De ſacerdotibus Ægyptiorum.*

Ex ordinariis militibus cuſtodes ac ſti- 10
patores Principi dari ſatius eſt ad ſubleuandum publicum ærarium, quàm extraordinariũ illi præſidium magno ſumptu conſtitui. *Mos Ægyptiorum.*

Principi cauendum, ne maiorum ſuo- 11
rum fœditas, aut nota ignobilitas, eùm in contemptum adducat. Itaque diligenti iuris adminiſtratione, perpetua de regno cura, & in ſubditos beneficentia & æquitate, maiorum ſuorum maculam ab eo elui neceſſe eſt. *De Amaſi Rege Ægyptio.*

Quanquam Principem, vti reliquos 12
mortales, à grauioribus curis animum remittere ſeque exhilarare fas eſt; tamen ne in ſcurrilitatem propterea incidat, illi cauendum eſt: aut ne eas animi relaxationes, ludos, & iocos palam omnibus, ſed admiſſis tantùm paucis iiſque amiciſſimis faciat, & exerceat, ne ſui contemptum pariat. *De Amaſi propterea reprehenſo.*

Demonſtrent apud Magiſtratum te- 13
nues, tum ciues, tum incolæ & peregrini,

qua ratione victum sibi comparent: ne furtis & latrociniis abundet vrbs, aut regio ea, vbi id negligitur. *Lex Amasis Regis Ægypti, & Solonis.*

124 Extraneis apud nos mercimonia exercentibus; & aduenis inter nos versantibus in sua lingua suoque ritu religionis suæ exercitium & formam habere liceat. *De Amasi hoc concedente Græcis.*

115 Extraneos mercatores, vnius & eiusdem mercis, ad certam & eandem regni, vel Resp. vrbem accedere, quàm per totam regionem liberè vagari, satius est, ne pro mercatoribus fiant exploratores, & vt certus cuique merci extraneæ sit locus destinatus. *De Naucrate in Ægypto constituta ad eam rem.*

EX LIBRO TERTIO.

1 POTENTIORI Principi denegatum à minori Principe coniugium, siue sui ipsius, siue eorum quos habet in potestate, extitit sæpè magnorum bellorum occasio caussaque. *De Amase denegante filiam Cambysi Persarum Regi.*

Eius

Eius hoſtis, quem oppugnaturus es, vicinos tibi prius ſocios facias, vel concilies, maximè eos, è quorum regione commeatus tibi petendus eſt. *De Cambyſe Arabum Regem ſibi conciliante.* 2

Potentior princeps, qui armis victoriam perſequitur, eſt etiam à populis victo populo vicinis deliniendus & conciliandus. *De Afris, & Barcæis Cambyſem ſibi conciliantibus.* 3

Nemo ex ingenti ſcelere perpetrato fit fortior, etſi obſtinatior fieri nonnunquam poteſt, adempta ſibi ſpe veniæ. *De Caribus crudeliter pro Pſammenito Rege pugnantibus.* 4

Victi Principis conſtantia & magnanimitas in ipſa afflictione, victorem, ad miſericordiam mitigationemq́ue miſeræ illius cõditionis, præſertim magnanimum, ſæpè commouet & impellit. *De Pſammenito victo, & Cambyſe victore eum experiente in filio & filia.* 5

Erga cognatos populos, quamuis loco à nobis diſſitos, beneuolentia & ius ſanguinis valere perpetuò debet. *De Phœnicibus recuſantibus ſe ituros aduerſus Carthaginienſes.* 6

7 Sub ſpecie munerũ mittendorum maximè regni alieni explorationes fiunt. *De Cambyſe ſic explorante res Æthiopum.*

8 Alienum populum & regionem antequam aggrediaris aut inuadas, notam vel per te ipſum, vel per fidos exploratores habeto. *Ibidem.*

9 Bella temerè (id eſt rebus omnibus non priùs rectè proſpectis & paratis) ſuſcepta, triſtes exitus habent & infelices. *De Cambyſe temerè exercitum in Æthiopes & Ammonios ducente.*

10 Ob læſam inſigniter pietatem etiã profani ipſi ſcribunt ſuos principes meritò dementatos, & ad inſaniam redactos fuiſſe. *De Cambyſe poſt occiſum Apim, violatum templum Vulcani, Deos Cabirorum violatos.*

11 Quicquid libet licet Principi; Lex quidem & vox Perſarum iudicum, verùm pernicioſiſſima. *Damnatur ab Herodoto quaſi per adulationem & metum conficta & commenta.*

12 Ira Principis crudelis & temeraria, odium illi ſubditorum irreconciliabile parit. *De Cambyſe occidente 12. Perſas & filium Prexaſpis.*

Magna-

Magnatum vel plures, vel adeò vnus qui inter eos potentior eſt, à principe temerè læſus ac irritatus, facilè cæteros ad conſpirandum impellit. *De Prexaſpe læſo à Cambyſe: de Smerdi occiſo ab eodem Cambyſe.* 13

Iracundo principi conſilium vix, ac ne vix quidem, tutò dari poteſt. *De Cambyſe iraſcente in Crœſum.* 14

Stolidiſſimus eſt, minimeq́ue prudenter ſuę auctoritati conſulit is princeps, aut Reſpublica, quæ leges ipſa ſuas irridet & manifeſtiſſimè aſpernatur: cæteris enim ad idem faciẽdum præbet viam & exemplum. *De Cambyſe leges ſuas irridente.* 15

Mos ſiue bonus, ſiue malus, ſi modò iam receptus, vſuq́ue validus, Rex eſt, & bonis conſiliis capiendis, & cœptis perficiendis obſtat, quum quid aggredimur illis moribus contrarium. Itaque boni mores maturè inoleſcant, & deſueſcant mali. *Herodotus ex Pindaro.* 16

Tyrannnorum eſt, fratres ſuos, qui ad partem Regni ſunt admittendi, vi, aut veneno tollere. *De Polycrate.* 17

Magis gratificatur is, qui ea, quæ nobis 18

 abſtulit,

abstulit, benignè reddit; quàm qui nihil abstulit, ac propterea nihil reddit. *Polycratis γνώμη.*

19 Summis negatum stare diu. Itaque regna & Respub., quibus res ex animi voto succedunt, diu sic felices perstare non possunt: sed vel à Deo propter abusum felicitatis immediatè summis calamitatibus; vel ab hominibus magnis bellis, siue ex inuidia, siue ex metu statim affliguntur. *De Polycratis regno.*

20 Miseriis & publicis cladibus, vel perseuerantibus vel crescentibus, est inutilis, imò stolida in proposito priori resistendi pertinacia. *Filia Periandri.*

21 Suppositij Principes & nothi, & falsi, æquè atq. legitimi & veri, populum sæpè trahunt ad se, pro Principibus habentur, & difficilè deteguntur, ac de sede semel occupata deiiciuntur. Ac proinde absente vel mortuo Principe, alius qui se eum esse iactet, non temerè admittendus, sed prius bene explorandus. *De Smerdi Mago, & Otane eum per filiam explorante.*

22 Nouo principi magnam subditorum beneuo-

beneuolentiam cõciliat liberalitas in eos, tributorum remiſſio, onerum imminutio, priuilegiorum conceſſio. *De Smerdi Mago hæc concedente.*

Coniurationes in tyrannos primùm paucis communicandæ, & quamprimum exequendæ. *Darij ſententia ad ſex Perſarum principes.* 23

Magnæ publicæq́ue vtilitatis gratiâ, licere Principi mendacium dicere, putant homines profani: *vti Darius hîc: & in libro de Repub. Plato. Chriſtiani verò negant, & meritò.* 24

Simulare tamen & diſſimulare, item tacere quædam, publicæ vtilitatis cauſſa, licet principi & priuatis. *Ex vtrorumque, id eſt Chriſtianorum, & profanorum ſententia.* 25

Suſpicio de illegitimo Imperio, vel Imperatore quamprimum de populi animo tollenda, ne rebelliones aut coniurationes ſtatim ſequantur in ſuſpectum. *De Magis Prexaſpem ſibi conciliantibus.* 26

Ad tyrannorum arces & præſidia occupanda, & penetranda, prodeſt vnum quempiam ex illorum familiaribus, vel in coniu- 27

coniuratione esse, vel saltem iter & viam ad tyrannum patefacere, ac primùm præsidio & custodibus occurrere. *De septem Persis in Smerdis Magi cubiculum ingredientibus.*

28 Monarchiam tria maximè reddunt hominibus odiosam, Ingenita omnibus cupido libertatis & iuris cum cæteris ciuibus æqualis: Ipsa monarchiæ potentia, cui facilè inuident alij: Ipsorum denique Monarcharum ex præsentibus bonis insolentia in alios, & præsertim subditos. *In oratione Otanis contra Monarchiam.*

29 Ex omnibus Reipub. formis etiam bonis optima est Monarchia. *Darij sententia.*

30 In paucorum etiam bonorum imperio sunt omnia plena simultatibus & odiis mutuis: vnde cædes & seditiones.

31 In populi imperio mali dominantur, & rerum imperiti iudicant; vnde magna rerum confusio & perturbatio sequatur necesse est. *Darij sententia.*

32 Ex tribus bonis Reipublicæ formis pessima est Democratia. *Megabysi oratio.*

33 Regna rarò iusta ratione, id est absque fraude vel vi aperta, vel coniunctim abs-

que

que vtraque homines noui primùm consequuntur, tanta eſt regnandi libido. *De modo quo factus eſt Darius rex Perſarum.*

34 Ad conſeruandam procerum eiuſdem Reipublicæ concordiam inter ſe, operæprecium eſt vt alij mututò in aliorum familiis etiam ex edicto publico coniugia quærant. *Lex inter ſex primos principes Perſidis.*

35 In Regnis vel Rebuſpublicis bene conſtitutis debet eſſe certum & ordinum ſententia conſtitutum tributum, non autem arbitrarium, quod ab vnaquaque illius regni prouincia Rex vel Reſpublica exigat, vt lubentius ſoluatur, ſitque certior redituum publicorum ratio. *Darij de ea re conſtitutio.*

36 Moderatum autem eſſe debet pro cuiuſque regionis opibus vel egeſtate, ne populus non tondeatur, ſed potiùs deglubatur.

37 Theſaurus publicus, quodque in eo aurum & argentum ad publicas neceſſitates reſeruari debet, meliùs in fidelias, vel laminas contuſum, aut conditum, aut liquefactum aſſeruatur, quàm in moneta

iam

iam cusa: nam tunc minus facilè patet furibus, vel expenditur. *Ea fuit ratio asseruandi regij thesauri in Perside.*

38 Limitaneæ Regni, vel Reipub. regiones non sunt tam graui tributo quàm meditullianæ, onerandæ, quantumuis opulentæ, ne fatigatæ rebellent & desciscant. *De iis populis quos etiam Darius minimè tributarios fecit, quoniam erant limitanei, vti Colchi & Æthiopes.*

39 Cauendum bene constitutæ Reipub., ne propter beneficia in publicum à se collata quisquam scelerũ impunitatem consequatur, aut habeat. *De Intapherne. qui à Dario punitus est.*

40 Ambitio, auri cupido, vel Venerea libido sæpè impellunt principes, vt extra sui territorij fines, periculosas insidiosasque ad alios tanquam amicos, verùm hostes & insidiatores, profectiones temerè inconsulteque suscipiant. *De Polycrate proficiscente ad Oraten.*

41 A nouo Principe & nondum satis confirmato nihil in quempiam è Proceribus gratiosum populo, aut potentiore quantumuis

tumuis meritum, vi aperta adhuc tentandum est acerbius, sed multa ad tempus illi sunt condonanda. *Darius parcens ad tempus Orœti.*

Princeps, qui nascenti vel crescenti imperio nihil addit, pro ignauo habetur. *Atossæ vxoris Darij vox.* 42

Legati exterarum regionum vbique sacrosancti esse debent & inuiolabiles. *De Persis ab Aristophilide dimissis.* 43

Intempestiua libertatis affectatio, aut in tyrannidem nondum prorsus sublatam contumelia, & libertati recuperandæ & tyrannidi reliquæ tollendæ obstant. *De Mæandrio offenso à Samio Telesarcho.* 44

Tyrannus ab hoste præsertim extraneo impetitus ab omnibus suis & quidem statim deseri solet. *De Lycareto deserto à suis.* 45

Qui nouo armisque recens conquisito imperio potitur, facilè tum ipse quauis iniuria in victos propter suspicionem rebellionis irritatur; tum illi quoque recens subacti populi in eum, si qua datur occasio, conspirant, vt eũ eiiciant. Itaq. vtrique & modestissimè & ex pactis legibus sese 46

gerere debent. *De Otane Persa irritato à Samiis.*

47 Transfugis non temerè credendum, aut quidquam in bello committendum etiam fidem iustæ suæ ex partibus fugæ facientibus, & sese strenuos aduersus partes desertas præstantibus. *De Babyloniis proditis à Zopyro.*

48 Maximum ad res hostium prodendas & perdendas stratagema est, si quempiam honoratum è nostris ducibus apud hostem illi gratiosum habeamus fidum nobis & transfugam, qui nobiscum colludens seriò agere tamen credatur, quiúe vel toti exercitui, vel alicui hostilium copiarum parti, vel præsidio præficiatur. *De Zopyro transfugam se à Dario simulante.*

EX LIBRO QVARTO.

1 LONGIOR Principum à suis regnis absentia, eorum inter subditos obliuionem & contemptum parit, aut difficiles ad pristinam auctoritatem recuperandam aditus præbet. *De Scythis per 28. annos absentibus.*

In bello

In bello iniustè susceptο sæpè terrores Panici à Deo immittuntur, quibus perculsus exercitus fugit absq; manifesta tamen caussa. *De Scytharum seruis fugientibus.* 2

Propter mutatam à principe vel publicè vel priuatim religionem patriam,& ob peregrinam susceptam, populus sæpè à Principe descifcit. *De Scyle Rege Scytharum propterea abiecto.* 3

Inutiliter bellum suscipitur aduersus eum populum qui vel nullis est opibus vel exiguis. *Artabanis ad Darium consilium, & Cœxis qui Erxandri filius fuit.* 4

Princeps in alienam regionem irrumpens tutum reditum sibi seruet. *De ponte quem Darius seruauit.* 5

Ne quis sese in societatem iniusti belli quacunque occasione demittat. *Responsum Scytharum quorundam ad Getas.* 6

Princeps is maximè tutandus est sub cuius tutela reliqui vicini pacificè viuunt & proteguntur. *Histiæi Milesij consilium de Dario conseruando.* 7

Post cladem insignem plebs facilè à principe suo descifcit, quoniam tunc eum 8

N contem-

cōtemnit. *De Api victo & eiecto ab Ægyptiis.*

9 A Principe vel Republica sacra iam recepta, mutata, seditionem etiam aduersus principem ipsum mouent. *De Arcesilao Batti Claudi filio.*

10 Inuidiam & exitium sibi parit is qui quantumuis egregius & strenuus, tamen se principis sui æmulum seque illi parem ostendit. *De Aryande præfecto Ægypti qui à Dario occisus est.*

11 Auxilij ferendi prætextu sæpè alienas regiones inuadendi & scrutandi consilium tegitur. *De Pœnis hac ratione ab Aryande tentatis. Lib. 5. de Aristagora.*

12 Est sapientis exercitus Ducis nihil præter mandatum ab imperatore suo aggredi, etsi rei bene gerendæ occasio prætermitti videtur. *De Amasi Ægyptio Cyrenen intercipere recusante.*

13 Exercitui longinquum & remotum à finibus iter conficienti maximè ab insidiis incolarum & rusticorum, imprimis cauendum est. *De Ægyptiorum exercitu necato à rusticis Pœnis.*

14 Vindicta etiam à Principe victore crudeliùs

deliùs facta punitur à Deo seuerè. *De Pheretima, quæ post crudelitatem in Barcæos computruit vermibus.*

EX LIBRO QVINTO.

CAVENDVM ne cuiquam, quantumuis bene de Republica merito, talequidpiam tribuatur quod Reipublicæ pacem turbare vel in præsens vel in posterum possit. *De dono quod Darius Histiæo de Myrcino ædificando contulit reuocato.* 1

Qui ob potentiã inter populares suam suspecti sunt, debent inde honorum vt legationum publicarum honesto prætextu abduci. *De Histiæo quem Darius secum abduxit Susas.* 2

Concussio à iudice facta punienda est. *De Sisanne quem Cambyses excoriauit, & iussit eius filium in cathedra ex eo corio facta sedere.* 3

E priuata domo bene constituta potest fieri iudiciũ de prudentia & industria patrisfamiliâs, vt ad publica gubernacula admittatur. *De Milesiis agros excolentibus.* 4

Perniciosa omnino est duorum Ducum in eodem exercitu inter se contentio 5

 & rixa

& rixa implacabilis. *De Megabate & Aristagora. De Demarato & Cleomene regibus Lacedæmoniis.*

6 Deprehensa magistratus fraus & astus sæpè seditionem mouet. *De Histiæo animaduertente Darij fraudem.*

7 Deficere à tyranno volentibus plebs est aliqua libertatis ostentatione aut concessione delinienda, & ad partes traducenda. *De Milesia plebe quam deliniuit Aristagoras.*

8 Deficere à tyranno potente cupientibus primùm societas aliqua, & ipsa potens quærenda est. *De Aristagora Lacedæmonios petente.*

9 Colonia in alienam regionem non est temerè, sed prudenter deducenda, quæ se tueri possit aduersus indigenas. *De Dorico eam temerè condente in Africa.*

10 Facilius spes certa vel apparens lucri proposita quum facilis apparet, rerum pòst illatarum executio alios in nostram societatem pellicit, quàm causæ nostræ æquitas. *Aristagoras versans Spartæ sic persuadebat.*

Quum quis magni iam apud populum nominis est deprimendus & deiiciendus, maximè debet vel religionis prætextu, vel alterius iam commendati notiq. viri oppositis laudibus & cooptatione (vt absque seditione aut murmure id fiat) sensim excuti ac dimoueri. *Clisthenes Sicyonius sic Adrastum Sicyone deiecit. Sic Alcmæonidæ Athenis eiecti.* 11

Eius Principis aut familiæ quam de Republica exterminari oportet, omnia egregia monumenta, præsertim publica, sunt vel prorsus tollenda, vel commutato nomine aliis tribuenda. *Sic Adrastus apud Sicyonios periit.* 12

In Republica & Democratia ciues sunt magis strenui propugnatores libertatis & Reipublicæ amantes (quoniam inter eos est æqualitas iuris) quàm in Monarchia seu Regno. 13

Tyrannorũ ars hæc maxima est, nempe potentissimum & optimum quemque è Republica tollere, prius falsis criminibus accusatum, vel aliis de causis alióve modo necare. *Consilium Thrasybuli ad Periandrum,* 14

15 Clades initio belli accepta, quum est maxima, sæpè socios à nobis auertit. *De Atheniensibus qui Iones deseruerant.*

16 Felix rerũ incœptarum initium multos socios nobis conciliat. *De Caribus & Cypriis qui Ionibus accesserunt.*

17 Principibus, Monarchis, ac potentioribus factæ à Repub. vel Principe tenuiore iniuriæ altè in animis insidunt, nec nisi prius vindicatæ omittuntur vel obliuioni traduntur. *De Dario acceptas ab Atheniensibus iniurias ad animum quotidie reuocante.*

18 Sociis belli à nobis ascitis optio loci in acie honestiùs conceditur quàm locus præscribatur. *De Cypriis qui hanc optionem dederunt Ionibus.*

19 Tutissimum aduersus equites equósve quantumuis feroces in prœlio remedium est, si aliqui pedites summittantur, qui equos ipsos in certamine concidant, aut vulnerent. *De Onesito equum Artybij per satellitem occidente.*

20 Inter dimicandum proditio, transfugium vel aliud quidpiã in fauorẽ hostium à quibusdam è nostris tentatũ totum exercitum

ercitum nostrum perterrefacit & profligat & in fugam vertit: item si quod auxilium hostibus aduentare vel cernatur vel credatur. *De proditione facta à Stesenore Cyprio.*

Victis vel laborantibus auxilium superueniens in prœlium, eos ad prœlium animat, illisq; animos addit. *De Caribus animos resumentibus propter auxilium Milesiorum.* 21

Exercitui etiam timido spes omnis fugæ erepta facit vt strenuè pugnet. *Pixodora consilium Caribus datum.* 22

Quoties in exercitu plures aliquot strenui magnique duces conuenere, nisi hostium vires eos simul arma coniungere & esse cogant, commodiùs, & ad pacem inter se tuendam, & ad hostem fatigandum, copias diuidunt & in diuersa loca abducunt; vbi eorum quisque rem per se & bellum gerat; quàm simul & vnà retinentur. *De ducibus Darij in diuersas regiones se diuidētibus.* 23

EX LIBRO SEXTO.

HOSTILIS exercitus per homines illi notos, per literas occultas immissas, per honesta & æqua cum parte ho- 1

ſtium fœdera, per metum periculi & minarum, terrendus, diuidendus, vel ad defectionem ſollicitandus. *Sic Duces Perſarum agunt aduerſus Ionum exercitum.*

2 Vbi ij quorum maximè intereſt dimicare, pericula ſubire recuſant, occaſionem aliis ac præſertim ſociis, ad fugam vel defectionem & iuſtam & facilem præbent. *Sic euenit Ionibus non parentibus Dionyſio, & munia militiæ recuſantibus.*

3 Sæpè qui extranei ad partem duntaxat regionis poſſidendam inuitantur, fiunt inſidioſè tandem illius totius domini. *De Samiis Zanclam occupantibus.*

4 Magnas vel toti genti vel ciuitati calamitates venturas plerunque præcedunt aliqua extraordinaria ſigna vel portenta. *De Chiis ab Hiſtiæo victis & euerſis.*

5 Fraudes tandem minimè rectè cedunt cuiquam. *Vita Hiſtiæi, id docet, perfidi Dario.*

6 Victoriæ recentis terror facilè in victoris, modò curſum felicem victoriæ perſequatur, manū quæ ſuperſunt ex hoſte victo tradit. *De Perſis & Phœnicibus poſt Miletū & inſulas vicinas captas Helleſpontū capiētibus.*

Hoſti

Hosti transfugæ non temerè aut citò fidendum. *De Stesagora.* 7.

Periculosum est Reipub. in eius quem ipsa offendit, aut qui ab ea se offensum credit, manus & imperium deuenire. *De Miltiade & Chersonesiis ab eo vinctis.* 8

Tyrannus est animal timidissimum, vbi vis illi intentatur, & magna, & manifesta. *De Miltiade Cimonis filio sæpius fugiente.* 9

Optima vectigalis indicendi ratio, vt tota regio priùs diuidatur in certas partes, cuique parti certum tributum indicatur. *De Atapherne sic Iones diuidente.* 10

Qui fit à potente Principe nouus belli apparatus, debet omnibus vicinis esse suspectus. *De Dario Mardonium cum nouo exercitu mittente in Græciam.* 11

Ex metalli fodinis reditus solent esse amplissimi. *De Thasiis.* 12

Magnam nouo Principi conciliat populi beneuolentiam, si vetera debita & tributa remittat ciuitatibus. *Lex Persarum.* 13

Artificia & munera quædã publica sunt apud nonnullos populos in familiis hereditaria. *De coquis & præconibus apud Ægyptios.* 14

15 Subditi potentes à Rege & summo Principe cōtumelià affecti, sæpè sese acerrimè, etiam cum totius patriæ & ipsius regni iactura, vlciscuntur & vindicant. *De Demarato Lacedæmonio.*

16 Omnis potestas summa est impatiens consortis, nec facilè inter duos eiusdem Reipublicæ Reges conuenit. *De Cleomene & Demarato regibus Lacedæmoniis.*

17 De Principum qui successores futuri sunt legitima genitura constare inter populum interest plurimum ad eorum securum imperium. *De Demarato Rege proptęrea eiecto è regno.*

18 Fraudes Regum à Deo vindicantur. *De Leutychide Rege Lacedæmònio & Cleomene.*

19 Qui quum sint eiusdē Regni aut societatis pars, tamē soli cum hoste communi fœdus faciunt, meritò à reliquis puniuntur. *De Æginetis fœdus cum Persis inenntibus.*

20 Impietatem Regum Deus vlciscitur. *De Cleomene & eius mortis caußis.*

21 E pluribus fratribus Regiis ferè primogenitus succedere solet in Regno. *Sic Sparta.*

Qui

Qui Dux inferiórve magistratus absque superioris Principis aut Reipublicæ consensu aliquid hostibus vel sociis spopondit aut damnum intulit, pro noxa iisdem est dedendus. *De Leutychide Rege Lacedæmonio dedito.* 22

Ob depositum fideliter non redditum, Respublicæ & familiæ à Deo punitæ. *De Glauco Spartano.* 23

Impietas in Deum ab ipso vindicatur. *De Æginetis abstrahentibus ex adytis Cereris fugitiuum.* 24

Apud Reges sollicitanda assiduè etiam æqua quæ impetrata volumus. *De iis qui Darium sollicitabant ad bellum Atheniensibus inferendum.* 25

In vicini populi, & qui facilè & citò auxilium nobis ferre potest, potissimum tutelam committere nos debemus. *De Lacedæmoniis Plataeenses recusantibus.* 26

Crudelitas patrum in filios, & maritorum in vxores, etiam publicè à Deo vindicata. *De Pelasgis Lemniis in filios suos crudelibus.* 27

EX LI-

EX LIBRO SEPTIMO.

1 SOLI fertilitas peregrinis nimium prædicata vel oſtenſa, eos tandem ad illud occupandum inuitat. *Sic Mardonius Xerxem mouit ad Græciam occupandam.*

2 Princeps prudens nouo & longinquo bello temerè ſeſe nequaquam implicet. *Xerxis exemplum.*

3 Bella quantumuis iuſta ex cauſa, tamen non niſi ex conſenſu & conſilio principum, ſunt à ſummo magiſtratu ſuſcipienda, vt eos ad ea paratiores habeat. *Xerxis exemplum de bello Græcis inferendo deliberantis.*

4 Summus princeps, aut qui concilio præeſt, æquo animo ferre debet, vt contrariæ ſententiæ dicantur; imò vt conſiliarij vel plures vel vnus, ipſimet contradicant & aduerſentur. *Xerxis exemplum.*

5 Benè ac diu de re ſemel ſuſcipienda deliberare maximũ eſt tum lucrum, tum rei exequendæ adiumentum. *Herodoti ſententia in oratione Artabani.*

6 Regum & regnorum inſolentem ſuperbiam, & aliis vel vicinis vel extraneis vel ſubditis

ſubditis iniurioſam, Deus tandem deiicit & punit. *Artabanus in oratione.*

In cunctando multa ſæpè bona inſunt, 7
præſertim vbi de bello in exteros ſuſcipiendo agitur. *In oratione Artabani.*

In deliberatione de bello ſuſcipiendo 8
non iis temerè credendum qui vires hoſtium per contemptum diminuunt. *In Oratione Artabani.*

Vindictæ libido, ſæpè conſilia bellaque 9
temeraria ſuadet Principibus. *Xerxes ſic vltionis cupiditate Græcis temerè bellum intulit.*

Eſt prudentis & clementis principis ſi 10
quos etiam ex ſubditis vel ſolo verbo offenderit, eoſdem lenire & apud eos ſuam ipſius culpam agnoſcere. *Xerxis exemplum veniam ab Artabano deprecantis.*

Sæpe regnis & rebuſpublicis clades di- 11
uinitus immittuntur, vel fataliter ineuitabiles imminent, & omnino ſunt ſubeundæ, quidquid contrà ſani conſilij capiatur, fiat & opponatur. *Sic clades Græcis à Xerxe diuinitus immiſſa eſt.*

Nemo ſubditus honeſtè detrectat mi- 12
litiam in qua princeps ipſe verſatur, atque

proficiſcitur cum aliis. *Xerxis reſponſum ad Pythium.*

13 Non maior parandus tũ terreſtris tum naualis exercitus, quàm cui alendo & conſeruando terra & portus cõmeatum præbere & perfugium poſſint. *Artabani ad Xerxem oratio in colloquio.*

14 Qui omnia pericula timet, nihil aggreditur: qui nulla, facillimè perditur. Præſtat tamen alacriter aggredientẽ ſibi quædam pericula proponere quàm in re qualibet metuentem nihil periculi in re vlla ſuſcipienda velle ſubire & pati. *Xerxes ad Artabanum in colloquio.*

15 Magna cœpta cum magnis periculis ſunt coniuncta: Nec ſtatim rerum totus euentus aut exitus perſpici poteſt. *Xerxes ad Artabanum.*

16 In magnis imperiis certum numerũ militum cõſcriptum ali neceſſe eſt; qui ſemper ad quoſuis impetus hoſtium excipiendos parati ſint & expediti. *De decem millibus Perſarum qui Immortales dicebantur.*

17 Superbia Regum quantumuis potentum & opulentũm à Deo punitur. *Exemplum*

emplum in Xerxe à Græcis victo, cuius superbia apparet in ipsius colloquio cum Demarato.

Qui populi & pauperes & custodes seueri disciplinæ sunt, iidem & strenui & virtutis alumni esse solent. *Demaratus de Græcis.* 18

Legati violari absque scelere nefario, quod tandem à Deo punitur, non possunt. *De legatis Persarum qui à Lacedæmoniis fuerant violati.* 19

Pecuniæ publicæ quæ viritim sunt absque vlla necessitate ciuibus diuidendæ, commodiùs in publici alicuius operis ædificationem & vsum conuertuntur, quàm viritim singulis ciuibus non egenis distribuantur. *De pecunia Atheniensium quæ ex consilio Themistoclis in naues conuersa est.* 20

Quandoque bellum commune sociis & toti corpori Reipublicæ imminet, membrorum inter se simultates, odia & contentiones sunt omittendæ & conciliandæ. *Atheniensium consilium quum Xerxes aduentaret.* 21

Graui bello imminente veteres socie- 22
tates

tates renouandæ, & nouæ conciliandæ. *Athenienses & Græci in Siciliam, Cretam, Argos mittunt.*

23 Exploratores in exercitu deprehensi non semper necandi: sed si & copiosus & rectè instructus est exercitus, per eum sunt circumducendi, ac dimittendi, qui famam rei terroremque suis augeant. *De Xerxe exploratores Atheniensium dimittente.*

24 Maximè ciuitatem amplificat hominum frequentia in eam ex aliis oppidis captis vel euersis facta. *Sic Syracusæ à Gelone factæ magnæ.*

25 Rei ex consilio gestæ lætus plerunque est exitus. *Sententia legatorum Græciæ ad Gelonem.*

26 Externi auxilij & exercitus dux ne affectato esse indigenæ exercitus recusantis imperator. *De Gelone affectante imperium Græciæ.*

27 Nimia indigenarum ambitio in imperio ac tota auctoritate penes se retinenda, eos plerunque externorum auxiliorum bono priuat: sunt enim auxiliares copiæ gradu & loco honesto semper habendæ.

Græcia

Græcia sic priuata auxilio Gelonis propter imperium retentum.

Non temerè summum exercitus imperium extraneo duci, quum inter indigenas ipsos ad imperandum sunt aliqui apti, est committendum, ne vel contumelia indigenis proceribus facta videatur, vel dux iste extraneus alienam Rempublicam facilè prodat. *Græci sic retinuerunt imperium exercitus aduersus Xerxem.* 28

Quietæ florentesque Respublicæ & regna sese in periculosi belli societatem debent ægrè ac lentè demittere. *De Corcyræis, Cretensibus & aliis consultantibus vtrum Græcis auxilia ferrent.* 29

Nulla fortior necessitas vel excusatio verior est quàm imbecillitatis virium. *Thessalorum responsum ad Græcos.* 30

Deserti in communi bello & caussa socij iustam ad hostes desciscendi & transeundi causam habent. *De Thessalis ad Persas transeuntibus.* 31

Vt totius regionis incolumitati consulatur, hostis est primo illius aditu, quantum fieri potest, terra marique arcendus. 32

De Thermopylis & Euripo à Græcis contra Xerxem: insesso.

33 In Pylis & angustiis locorum est à paruo exercitu cum magno confligendum, non in æqua planitie & patenti loco, ne minor exercitus à maiori circumueniatur. *De Græcis Thermopylas occupantibus.*

34 In periculis & bellis suscipiendis Deus est prius inuocandus. *Exemplum Atheniensium & Græcorum Delphos mittentium.*

35. Accepta in bello clade Deus est extraordinariè inuocandus. *De Magis Persarum placantibus Tethim.*

36 Qui in communi periculo sunt cæterorum ac sociorum duces electi, debent ipsi tum primi ad exercitum conuenire, tum fortius pugnare, tũ, vt gradum suum diu retineant, constantia & virtute aliis prælucere. *Sic Lacedæmonij in exercitu Græcorum ad Thermopylas.*

37 In primo certamine & conflictu cum hoste parta victoria, vel opinio virtutis, magnum ad terrendum hostem, & ad totum reliquum bellum conficiendum, illiusque victoriam postea momentum ha-

bet & affert. *De Spartanis fortiter in primo certamine pugnantibus contra Persas.*

Bella vt plurimum fama constant; & 38
timetur ille potissimùm & ferè qui sibi
iam opinionem virtutis ac strenuitatis
comparauit. *Eodem exemplo.*

Proditor patriæ est proscribendus, & 39
in eius caput præmium constituendum.
Nam & à Deo ipso tandem idem punitur. *De Ephialta prodente tramitem Thermopylarum.*

Plurimum ad victoriam conducit lo- 40
cum ab hoste non obseruatum antecapere, vel eum qui ad hostem fert, ab eoque non obseruatur, sed tutus & inuius censetur, per duces viarum peruium facere & superare. *De tramite Thermopylarum indicato: quod Græcos euertit.*

Vbi sic est perterrita exercitus pars ali- 41
qua, vt neque verbis neque exemplo aliorum retineri confirmaríve in castris possit, est tanquam ex venia abeundi illi concessa dimittenda; tum ne hostes eam trepidationem animaduertant; tum etiam ne reliqua pars exercitus cõstans & ipsa per-

terreatur, aut se desertam existimet. *De sociis à rege Leonide dimissis in Thermopylis.*

42 Contra desperatum hostem, & tamen obstinatum, pugna solet esse difficillima ac periculosissima. *Exemplum Lacedæmoniorum, post patefactum transitum Thermopylarum.*

43 Fortibus & strenuis viris pro patria & cõmuni salute occisis virtutis monumenta ad posteritatem sunt relinquenda. *Epigrammata Leonidæ & Lacedæmoniis ab Amphictyonibus posita.*

44 Res hostium ex fidis exploratoribus vel transfugis notæ, facillima nobis ad deliberandum & exequendum consilia & momenta præbent. *Xerxes interrogans Demaratum.*

45 Periculum domi quantum possumus præcipuè creandum est iis qui inter ipsos hostes vel eorum auxiliares plurimùm apparent strenui, & fortes, suntque cæterorum in prœlio duces, vt ad sua tutanda reuocentur, & alij deserantur. *Consilium Demarati ad Xerxem.*

46 Sæpè conducit ad hostium reliquos duces terrendos, quosdam ex iis captos

quantum-

quantumuis ſtrenuos dura & ignominioſa pœna publicè coram toto exercitu afficere. *Sic Xerxes Leonidam regem Spartanorum affecit.*

EX LIBRO OCTAVO.

SEDITIO longè deterior eſt in ciuitate eo bello quod concorditer geritur. *De Atheniensibus cedentibus.* 1

In communi periculo non modò ſunt inutiles, verùm etiam noxiæ & magnorum malorum cauſæ, ciuium vel ſociorum inter ſe contentiones de primatu: itaque omittendæ. *Athenienses ſic ceſſerunt Lacedæmoniis.* 2

In ſociorum exercitu aut concilio Ducis ex vna ſociorum gente electi ſuperbia & faſtus facit tandem vt ipſi genti ex qua eſt, imperium in ſocios abrogetur. *Propter Pauſaniam Lacedæmonij imperio in ſocios priuati.* 3

Etiam quæ vtilia ſunt, ſæpe ſunt muneribus & donis honeſtis etiam ipſis ducibus perſuadenda. *Sic Themiſtocles Eurybatem & Adimantum perſuaſit vt manerent.* 4

5 Magnum ad victoriã momentum nobis affert cõsilij ab hoste de nobis clam inuadendis ab eo occultè & secretò capti cognitio. *De Scyllia urinatore Græcos admonente.*

6 Attonitis iam hostium metu hominum animis, quidquid superuenit, siue ordinario siue extraordinario naturæ cursu, id omne attonitis pauorem auget. *De Persis expauefactis propter imbres & tonitrua.*

7 Ab exercitu hostium optimi & maximè strenui eorum socij vel precibus vel muneribus vel bellis domi illis conflatis sunt abducendi. *Themistocles abduxit Iones & Cares ab exercitu Persarum.*

8 Inusitata exercitus hostilis facies & color sæpè nos terret & fugat. *De Phocensibus gypsatis & eo pacto fugantibus Thessalos.*

9 Ante Barbarorum quibus propter multitudinem occurrere nolis vel non possis, aduentum, & priusquam illi rerum potiantur, maturè vxores & liberi & supellex est ab iis qui cedere coguntur trãsportanda, & quidem publico edicto, non hosti relinquenda. *Sic Athenienses vxores transportarunt Troezenem.*

In periculo imminenti & magna re- 10
rum perturbatione non committendum, vt pro communi ſalute conſcriptus communis exercitus ibi conſtituatur, vnde propter loci vicinitatem vel ſuæ regionis præſentem cladem vna iſtius exercitus pars ad ſua tutanda dilabi poſſit & conetur, ſed vires tum maximè coniunctæ retineri, & contra hoſtem certare debent. *De conſilio Themiſtoclis vt apud Salaminem pugnaretur.*

Hoſti quàm minima & pauciſſima, & 11
quidem illa etiam ſenſim & non niſi poſt ærumnas illi factas, ſunt è noſtra regione & oppidis cedenda. *Themiſtoclis conſilium de conſeruanda Salamina, Megara &c.*

Deſperatis, & iam extrema quæque 12
optantibus & ſperantibus, nequaquã certamen aut prœlium eſt offerendum, ſed mora tantùm & impedimenta obiicienda, ne amiſſa recipere, vel denuò ſeſe erigere poſſint: ſtatim enim diffluent & dilabentur. *Artemiſiæ conſilium.*

Specie beneuolentiæ deſperanti vel de- 13
perato hoſti ſæpè illud quod nos iuuat

consilium tectè dandum, vt nostris consiliis tanquam tutis & ab amico profectis acquiescens, in insidias adduci possit, vel vt ea consilia sequatur. *Themistocles sic persuasit Medis vt in Salamine pugnarent.*

14 Reipublicæ causa sunt deponendæ priuatæ inimicitiæ quamtumuis iustæ. *Exemplum Aristidis & Themistoclis ante Salaminicam pugnam cum Persis.*

15 Consilium fugæ etiam ab exercitu & duce victo prudenter tegendum, & hostes celandum. *De Xerxe hoc faciente.*

16 Celerrimorum equorum constitutio & vsus, quos postas vocant, in magnis regnis & Rebuspublicis est vtilissimus. *De nuntiis Persarum & Angariis.*

17 Cladis acceptæ nuntium est ab ipsomet victo suæ Reipublicæ maturè, ne rumor vel hostis omnia augeat, mittendum. *Sic Xerxes in Persidem misit nuntios suæ cladis.*

18 E magna clade & fuga, si modò princeps ipse cum parte exercitus licet exigua saluus euaserit, totum regnum à seditione & nouarum rerum motu ac interitu seruat incolume, quantumuis duces alij perierint.

rierint. *Artemisiæ consilium ad Xerxem.*

Turpissima minimeque in regno bene morato toleranda est ars & mercatura hominum lenonum, qui vel mares exsecant, vel mulieres à se emptas prostituunt. *Panionius punitus.* 19

Magna ad pecuniam à populo & subditis exigendam sunt numina & adiumenta Suadela & Necessitas. *Themistocles ad Andrios.* 20

Magna rerũ agendarum, imprimisque pecuniæ à subditis obtinẽdæ impedimenta sunt Seditio & inopia seu impossibilitas. *Responsum Andriorum.* 21

Inuidiosum & tanquam patriæ proditæ crimen impingitur Imperatori, qui cæteris eiusdẽ exercitus ducibus nescientibus & celatis pecunias à communibus hostibus clam accipit vel exigit. *De Themistocle pecunias ab iis qui oppugnabantur insulanis clam exigente.* 22

Ægrotus exercitus est per vicinas ciuitates edicto, cuique certo numero assignato publicè distribuendus, in quibus curetur ac reficiatur. Alioqui enim cum 23

miſerè perire vel ignominioſè ac inutiliter diſſipari oportet. *Sic Xerxes reuertens in Helleſpontum mandat ſuum exercitum excipi & curari.*

24 Parta victoria pars ſpoliorũ in ſacrum & pauperum vſum reſeruanda eſt; pars in præmia, quæ ſunt ſtrenuis danda; pars cuique pro ſuo iure tribuenda. *Sic Græci poſt partam ad Salaminam victoriam.*

25 Barbaris populis vel extraneis & inhumanis irruentibus non fidendum neque credendum. *Lacedæmoniorum ad Athenienſes ſententia.*

26 Ad tollendam ex ſociorum aut populi animis omnem proditionis aut arcanæ cum hoſte communicationis noſtræ ſuſpicionem, curandum eſt, vt nihil hoſtis nobiſcum agat, neque nos viciſſim cum eo, niſi iis ipſis præſentibus & conſciis, qui ſuſpicari quidpiam de nobis poſſent vel vellent. *De Athenienſibus admittentibus legatos Lacedæmoniorum, vt audirent Mardonij Perſæ legatos & mandata ad ſe.*

EX LI-

EX LIBRO NONO.

QVI populi vel ciuitates coniunctæ vinci non possunt, sunt factionibus excitatis inter sese committendæ. *Thebanorum consilium ad Mardonium.* 1

Optima & expeditissima factionum inter concordes antea respublicas vel ciues serendarum via, pecunia, qua potentiores inter eos expugnentur: item fauor & prærogatiua quæ vnis duntaxat eorum à nobis detur ac concedatur. *Ibidem, & postea Artabazi consilium.* 2

Intempestiuum est imminenti certo præsenteque periculo ludicra solennia exercere, vel nolle prætermittere, vt periculo obuiam eatur. *Sic Lacedæmonij exercentes Hiacynthia, reprehensi ab Atheniensibus.* 3

Maximè cauendum est, ne per fastum nostrum, vel negligentiam, vel perfidiam sociis, & præsertim fidis & strenuis, paciscendi cum hoste occasionem demus, & sibi desertis consulendi. *Chilei consilium ad Ephoros.* 4

Præstat singulis & adhuc coëuntibus hostibus, 5

hoſtib⁹, quã totis & iã collectis, occurrere. *Mardonij conſilium in profligandis Lacedæmoniis.*

6 Qui plurimum in Repub. ſapit, eum adminiſtrationi non præfici eſt iniquiſſimum, & ipſi Reipublicæ detrimentoſum. *Perſæ ſententia ad Therſandrum.*

7 Suſpectorum aut timidorum militum fidelitas vel virtus eſt aliquo periculo illis obiecto exploranda, priuſquam tutò eorum opera vti poſſis. *De Phocenſibus à Mardonio probatis.*

8 Ad extraneos hoſtes irrumpentes & inundantes (quantumuis illi ſint fortes & ſtrenui) debellandos ac expellendos, nihil eſt efficacius quàm totius regionis mutuus inter ſe conſenſus & ſyncretiſmus; & ſublata ex indigenarum animis ſuſpitione proditionis, vires coniunctæ, & vrbes, & exercitus in idem conſpirantes. *Sic ſe tutati ſunt Græci aduerſus Mardonium.*

9 Pedeſtris exercitus licet validus, plurimum tamen terreri ſolet equitatu exiguo, ſed firmo, ab eoque infeſtari & affligi. *Sic Mardonius Græcos vexauit in Cithærone: Sic in Platæenſi certamine.*

In

In prœlio laboranti parti maturè & confestim succurrendum est. *Sic Pausanias Megarensibus.* 10

Contentiones in exercitu, quamuis de virtute & loco susceptæ, sunt statim omnium exercitus ducum iudicio tollendæ & definiendæ: tandem enim longiùs serpunt, suntque periculosæ. *Sic contentio inter Tegeatas & Athenienses sedata.* 11

Vnicuique grauis armaturæ tum pediti tum equiti sunt aliqui vel famuli, vel leuiter armati, circumponendi, qui eum in prœlio labentem vel pugnantem iuuent. *Sic Lacedæmoniorum vnusquisque habebat septem circa se seruos.* 12

In acie est fortissimo hostium exercitus robori robur quoque nostri exercitus opponendum, & ij maximè qui cum huiusmodi hostibus sunt depugnare assueti. *Sic Mardonius Lacedæmoniis opposuit Persas, robur exercitus sui. Sic Pausanias Athenienses Medis opposuit.* 13

Peregrini viri strenui iure ciuitatis quo alliciantur sunt plerumque à nobis donandi, honoris ergô, non pretio. *De Tisamene* 14

ſamene ciuitate à Lacedæmoniis donato.

15 In exercitu perterrito claudenda caſtra, & viæ, ne qui ex eo transfugiant ad hoſtes, occupandæ. *Sic Mardonius non pulcrè litans Cithæronis aditus cepit.*

16 Non ſeruati in prœlio committendo ordines, magna cladis & interneciònis exercitus cauſa ſunt. *Sic victi Perſæ in Platæenſi pugna.*

17 Magnum ad victoriam momentum affert, nos de hoſtium conſiliis, de inopia & infortunio, de inauſpicato eorum cœpto admonitos certò eſſe. *Alexander Macedonum rex ſic profuit Græcis ad Platæam.*

18 Hoſti victo ac perterrito, vt plena ſit victoria noſtra, inſiſtendum: fugiensque acriter perſequendus eſt ac trucidandus, non ſeruandus. *De Græcis Perſas victos ſic perſequentibus.*

19 Victi hoſtes non priùs relinquendi, quàm caſtris quoque, quantum maximè fieri poteſt, fuerint exuti: nec illis ſpatium reſpirandi, ſeq. in iis confirmandi & colligendi dandum eſt. *Sic Græci Perſas eiiciunt è muro ligneo.*

Victoria parta, illi qui strennuè se in proelio gesserunt, sunt tum laudandi, tum præmiis afficiendi & decorandi. *Sic Græci fecerunt post Salaminicam pugnam & Platæensem.* 20

Hostes fugientes rarò tutò extra nostrum territorium persequimur. *Damnati Mantinei qui Persas fugientes persequuti sunt in Thessaliam vsque.* 21

Spolia ex hostibus demum post eos fusos partamque planè victoriam sunt legenda; idque ne prius fiat, seuerè est in exercitu interdicendum. *Sic Græci post pugnam Platæensem.* 22

Spolia ne cõtentiones & rixas pariant, à viris ex toto exercitu delectis & fidis sunt colligenda, & ad ducem summum exercitus bona fide omnia afferenda. *Sic Pausanias iussit.* 23

Spolia ex hostibus sunt iustè & fideliter pro ratione pacti vel æqualiter pro numero pugnantium inter victores partienda. 24

Ex spoliis hostium præmia quædam præter sortẽ strenuissimis & optimis militibus 25

ſamcne ciuitate à Lacedæmoniis donato.

15 In exercitu perterrito claudenda caſtra, & viæ, ne qui ex eo transfugiant ad hoſtes; occupandæ. *Sic Mardonius non pulcrè litans Cithæronis aditus cepit.*

16 Non ſeruati in prœlio committendo ordines, magna cladis & internecionis exercitus cauſa ſunt. *Sic victi Perſæ in Plataenſi pugna.*

17 Magnum ad victoriam momentum affert, nos de hoſtium conſiliis, de inopia & infortunio, de inauſpicato eorum cœpto admonitos certò eſſe. *Alexander Macedonum rex ſic profuit Græcis ad Platæam.*

18 Hoſti victo ac perterrito, vt plena ſit victoria noſtra, inſiſtendum: fugiensque acriter perſequendus eſt ac trucidandus, non ſeruandus. *De Græcis Perſas victos ſic perſequentibus.*

19 Victi hoſtes non priùs relinquendi, quàm caſtris quoque, quantum maximè fieri poteſt, fuerint exuti: nec illis ſpatium reſpirandi, ſeq; in iis confirmandi & colligendi dandum eſt. *Sic Græci Perſas eiiciunt è muro ligneo.*

Victoria

Victoria parta, illi qui ſtrennuè ſe in 20
elio gefferunt, ſunt tum laudandi, tum
miis afficiendi & decorandi. *Sic*
ci fecerunt. poſt Salaminicam pugnam. &
eenſem.

Hoſtes fugientes rarò tutò extra no- 21
m territorium perſequimur. *Damnati*
tinei qui Perſas fugientes perſequuti ſunt in
ſaliam vſque.

polia ex hoſtibus demum poſt eos fu- 22
partamque planè victoriam ſunt le-
da; idque ne prius fiat, ſeuerè eſt in
rcitu interdicendum. *Sic Græci poſt*
iam Platæenſem.

polia ne cõtentiones & rixas pariant, 23
ris ex toto exercitu delectis & fidis
colligenda, & ad ducem ſummum
rcitus bona fide omnia afferenda.
Pauſanias iuſſit.

Spolia ex hoſtibus ſunt iuſtè & fide- 24
pro ratione pacti vel æqualiter pro
nero pugnantium inter victores par-
da.

Ex ſpoliis hoſtium præmia quædam 25
ter ſortẽ ſtrenuiſſimis & optimis mi-
litibus

litibus ac ducibus qui omnium iudicio bonam operam in certamine nauarunt, ſunt danda. *Sic Græci.*

26 Ex ſpoliis hoſtium etiam pars quædam Deo, id eſt pauperibus & piis cauſſis conſecranda. *Sic Græci.*

27 Poſt pugnam ſunt ex noſtris cæſi tumulo condendi: Honorificè verò tum milites, tum duces, qui ſtrenui fuerunt. *Sic Græci.*

28 Fugiẽtis & victi exercitus clades, quantum fieri poteſt, eos celanda eſt per quorum agros iter eſt illi exercitui faciẽdum. *Sic Artabazus celauit Theſſalos.*

29 Victo exercitui quam celerrimè iter eſt faciendum ac maturandum, etiam ægris & infirmis, niſi commodè vehi poſſint, relictis. *Sic. Artabazus.*

30 Demum poſt partam victoriam rebellionis aut belli auctores tutò poſcuntur, quæruntur ac puniuntur: & qui ſeſe ad noſtram ſocietatem optant adiungere, admittendi benignè. *Sic Pauſanias & Leutychides fecêre.*

31 Suſpecti milites ſunt honeſtis de cauſ-

ſis à

proelio excuſandi, vel dimittendi;
imeq. permittendum vt interſint pu-
. *Sic Samij & Mileſij dimiſſi à Perſis.*
nceſtus Principum à Deo, etiam ma- 32
familiæ eorum cladibus & pœnis,
itur. *Sic Deus Xerxis inceſtum in nu-*
puniit.
rincipum feminarum ſumma ſolet 33
in ſuas pellices, id eſt in ſuorum ma-
um ſcorta, crudelitas: Itaque caueant
ieres, ne cum principibus coniugibus
entur. *De Ameſtri vxore Xerxis, & eius*
a in Maſiſtæ vxorem.
x eodem ſolo eademq. regione rarò 34
it admirandæ fruges, & ſtrenui bello
naſci. *Cyri dictum.*
rincipum ſacrilegia tandem à Deo 35
untur. *De Xerxe & Artyacta.*

P. EX LI-

EX LIBRO SALLVSTII DE REPVBLICA ORDINANDA.

1 SÆPE praua, quàm bona consilia faciliùs executioni mandātur quidem: nunquam tamen feliciter tandem succedunt.

2 Nobilitatis factio maturè semper disturbanda, ad eamq́ue rem efficiendam libertas populo proponenda.

3 Vectigalia, sumptus publici, & iudicia forensia maximè moderanda.

4 Plebs oppressa, & spoliata, se, & Rempublicam facilè venalem habet.

5 Malum facinus in se committit, qui incommodo Reipublicæ sibi gratiam conciliat.

6 Pecuniæ studium imminutum multas turbas imminuit.

7 Iudices & Magistratus à paucis eligi & probari est regium: eosdem autem ex pecuniæ

cuniæ censu legi, est inhonestum. *Rhodi uper & dites æquè iudicat.*

Vsque eò prosperum est imperium, 8
um in eo vera consilia valent. Vbi gra-
a, timor, voluptas, auaritia illud corru-
ere, primùm imminuuntur illius opes;
leinde etiam ipsummet imperium adi-
nitur ac perit.

Imperium & consiliis fortibus, & prœ- 9
liis felicibus retinetur.

In tyrannide ita bonum, malumq́ue 10
publicum existimatur, vt eorum, qui do-
minantur, simultas, libido, & arrogan-
tia fert.

Bellicoso populo quies diuturnior no- 11
cet: iusta tamen bella semper esse opor-
tet, quæ suscipiantur.

EX T. LIVII DECADIS PRIMÆ

LIBRO PRIMO.

1 MAGNORVM Imperiorum initia, quamquam sæpe fuerint exigua, atque hominum iudicio ipsa ex sese contemptibilia; semper tamen aliquam extraordinariam, & peculiarem Dei de primis illorum imperiorum conditoribus; & generalem eiusdem Dei de genere ipso humano curam & prouidentiam ostendunt, certissimaque vtriusque testimonia continent. *Sic Romani Imperij initia & sordida & insperata, & generalis & peculiaris prouidentiæ Dei de genere humano argumenta habent.*

2 Florentium Imperiorum ruinis Deus vtitur ad alia Imperia, & præsertim magna, in orbe excitanda; ac proinde hæc ferè nō exoriuntur, quin illa priora ruant & euertantur. *Sic ex Troianorum Imperio euerso Deus multa alia ædificauit.*

Nulla

Nulla fides regni sociis; itaque semper infida est duorum in eodem imperio eodem tempore Principum pax, & concordia. *Sic Romulus Remum fratrem occidit. Idem Romulus Tatium Sabinorum Regem.* 3

Rudes ac feroces populi priùs meliusque Religione, quàm legum metu cicurantur, & in mutua societate, officioque suo continentur: verùm proximum est post religionem inter eos cõstitutam iura quoque, & leges iisdem æquissimas scribere. *Sic Romulus primùm sacra, deinde iura condidit collectæ à se multitudini.* 4

Vt nouis Regibus veneratio, & augusta dignitas apud populos illi subditos, præsertim agrestes adhuc & feros, accedat, est Regibus aliquis externus decor ex vestitu, satellitio, comitatu circumponendus, ac maximè qualis in vicinis aliisve regionibus & Regibus esse solet, quorum maiestas habetur sacrosancta. *Sic Romulus Appáritores, id est, 12. Lictores, sellam curulem, togam prætextam sumpsit ab Etruscis.* 5

Quæ regni Metropolis in nouis Re- 6

 gnis

gnis & Imperiis designatur, est ampla condenda, & condita munitionibus firmanda: & ne illa vrbis amplitudo vana sit, adiicienda multitudo, vel ex victorum populorum multitudine, vel proceribus in eam translatis: vel vicinis ad eandem ex multa benignitate, & priuilegiorum prærogatiua inuitatis. *Sic Romulus Romam auxit.*

7 Collecta multitudine promiscua vt corpus illius confusum ordine inter se coalescat & cohæreat, viuatque tum inter se concors & tranquillum, tum aduersus extraneos hostes tutum, est ex ea illa multitudine primùm Senatus deligendus, qui pacem domi tueatur: Deinde milites qui bellis vacent, describendi. *Sic Romulus & Senatum, & Centurias equitum conscripsit.*

8 Magna Imperia non nisi ex vicinorum ruinis primùm crescunt: quibus in suam potestatem subactis, aliorum populorum etiam remotiorum ruinæ sequuntur, & ab iisdem imperiis fiunt: Ac proinde & vicini & remotiores populi debent coniunctis viribus emergenti illi potentiæ & futuro

futuro terrori maturè ſeſe opponere. *Sic Roma creuit.*

Magna Imperia armis potiùs & bellis in vicinos, quàm pacis artibus & concordia cũ vicinis firma & immota creſcunt: Itaque illa ſolent maximè rei militari ſe ſuoſque ciues addicere, eamque artem exercere. *Sic Romana res creuit.* 9

Vana eſt ſine viribus ira. Itaque quantumuis iniuria ſit imbecilliori populo facta, illa tamen ab imbecilliore eſt vel diſſimulanda; vel demum vicinorum viribus adiunctis (vt pares eſſe poſſint potentiori) vlciſcenda. *Sic Ceninenſes præcipites Romulo victi.* 10

Noui Reges & ſtrenuũ quidpiam præ-rtim in bello gerere debent, quo ſe nouis ibditis commendent: & rerum à ſe ſtreиè geſtarum magnificã laudem & moımenta relinquere. *Sic Romulus ſpolia du- Ceninenſium Ioui ſuſpendit, & pro victoria par- templum ædificat.* 11

Qui populi per ſe & ſinguli ſunt vicino ſte imbecilliores, peſſimè ſibi conſuit, & exitium ſuum accerſunt, dum ſin- 12

guli & seorsum aduersus eum bella suscipiunt & gerunt. Iidem autem coniuncti & collecti facilè eum vincunt. Itaque societas, & vnio illis omnino seruanda est, si modò salui esse velint. *Sic Anciates, sic Crustuminij, sic Ceninenses victi. Sic Latini à Tarquinio Prisco singuli domiti.*

13 Meritò proditor patriæ etiam ab hoste ipso, cui eam prodit, necatur. *Sic Tarpeia occisa à Sabinis.*

14 In medio certamine, laborante acie, vota legitima Deo pro victoria concepta postea à victore sunt Deo reddenda. *Sic Romulus Ioui Statori votum persoluit.*

15 Mulierum vtrique acici notarum & dilectarum interuentu sæpe bella grauissima sopiuntur. *Sic Sabinæ conciliant Romanos & Sabinos.*

16 Legati iure gentium sacrosancti. Itaque propter eos violatos iustè bellum suscipitur. *Sic Tatius occisus à Lauiniis.*

17 Celeriter vicinorum populorum contra nos motibus, incursibus, bellis & iniuriis est occurrendum. *Sic Romulus Fidenatibus & Veiis.* Alioquin enim in contem-

ptum

ptum apud eos adducimur, & illi audentiores fiunt. *Sic Tullus Salinos præoccupat.*

18 Victi populi vel in regiones nostras sunt transportandi & diuidendi: vel agri sui parte multandi: vel firmis coloniis in eos deductis continendi. His enim modis tribus fit maximè, ne illi facilè rebellare possint. *Sic Romani egerunt.*

19 Nouis & dominationis insolitis populis ac ferocibus, eorumque præsertim Proceribus, ferè intolerabilis est primorum Regum suorum fastus, superbia, & comitatus, si quem habent terribilem subditis. Itaque ab illis propterea occiduntur Reges. *Sic Romulus occisus ob trecentos armatos quos ad custodiam corporis, & formidinem populi sibi circumposuerat in pace & bello.*

20 In nouo Regno seu Principatu caueant Proceres, ne plebem impotenti fastu, aut sæuitia, aut inhumanitate perterreant, vexent, aut irritent. Facilè enim tunc seditiones, & quidem periculosissimæ, nascuntur. *Sic Senatus populo defert ius eligendi Regem.*

21 Regum electio fit Senatus & populi

communibus ſuffragiis & conſenſu, inuocato Dei nomine. *Sic Reges Romani electi.*

22 In Regno electiuo ij ſunt ſiue ex indigenis, ſiue extraneis in reges eligendi, qui optimè ipſi regno proſpicere poſſunt; ac proinde qui & pientiſſimi, & iuſtiſſimi inter omnes mortales audiunt. *Sic Numa, ſic Ancus Martius; ſic Tarquinius Priſcus electi Romæ.*

23 Magnas victorias magna & diuturna pax ſequi ſolet. *Sic 40. totos annos pax Romæ poſt Romulum bellatorem etiam mortuum.*

24 Non eſt permittendum, in nouo præſertim Principatú, vt ciues ſeu ſubditi nimium diu armis & bellis aſſueſcant: nam ferociores fiunt, ac proinde domantur, ac parent poſtea difficiliùs. *Sic Numa Romanos ab armorum tractatione reuocauit.*

25 Eſt boni Principis religionem primum omnium conſtituere, præſertim pace ſibi ab hoſtibus pacta. *ſic Numa.*

26 Regis pietas plurimum valet ad inſerendam ſubditorum animis pietatem. *Sic Romani ſub Numa.*

27 Magna imperia facilè nimio pacis otio labaſ-

labaſcunt; vel in mutuas ſeditiones excitantur, ſi hoſtis externus omnis abeſt. Itaque prudentes Principes curant, vt iuſtæ bellorum cauſſæ ſuis non deſint, quas non cunctanter accipiunt. *Sic Ancus Martius post Numæ mortem.*

Iuſtum eſt bellum quod propter res nobis captas, repetitas, & non reſtitutas ſuſcipitur. *Sic Romani aduerſus Albanos.* 28

Cum ſemper periculosè, tum verò ſæpè inutiliter ſumma rerum duorum vel plurium duello in bello committitur. Nam victi fidem non ſeruant: neque magnam propterea plagam accipiunt. *Sic Metius Suffetius non ſeruat fidem Tullo.* 29

Nemini, quantumuis egregio viro, licere debet impune leges violare. Neque enim benefacta ſceleribus ſunt compenſanda. *Sic Horatius victor à Romanis damnatus.* 30

Stratagema eſt, quæ in certamine à transfugis noſtris perfidè fiunt, ea dicere fieri noſtro iuſſu. *Sic Tullus Albanorum defectionem irritam fecit.* 31

Æmula noſtro imperio vrbs diruenda vbi capta eſt: nec ſuperſtes relinquenda, 32

vt tuti

vt tuti potentesque viuamus. *Sic Alba diruta à Romanis.*

33 Bella ante res per iustos feciales seu legatos repetitas iustè non suscipiuntur. *Sic Romani repetere soliti.*

34 Bella iusta ex totius Senatus seu Reip. ordine decreto, non autem ex vnius Regis arbitratu suscipiantur. *Sic Ancus Martius suscipit.*

35 Feroces populi carcerum & pœnarum ob scelera statutarum metu domantur, & in officio continentur. *Sic Ancus carcerem extruxit Romæ.*

36 Peregrini potentes vt in alieno solo colantur, benigni sint erga quosuis, & comes; ac præsertim erga Reges obsequiosi. *Sic Tarquinius Priscus Romæ commendatus.*

37 Noui Principes quoscunque nouis dignitatibus ornant, sibi obligant, faciuntq. eos suæ factionis. *Sic Tarquinius Priscus centum legit in Patres, qui ipsi fauerunt.*

38 Nouus & peregrinus Princeps electus, vt sibi auctoritatem conciliet, & imperij fines dilatet, & ornet principatum sibi ab indigenis delatum.

Pro ratione hostium, quibuscum assiduè nobis bellum est, vel equitatus, vel peditatus augendus est. Neque enim exercitus iusto vtriusque numero destitutus magnopere vtilis est. *Sic Tarquinius Priscus centurias equitum auxit.* 39

Perterritis hostibus & victis instandum, neque eis consulendi, aut sese colligendi spatium dandum est. *Sic Tarquinius Priscus Sabinos victos vrget.* 40

In Regnis electiuis prædecessorum regum liberi præteriti solent ferè in alios electos Reges esse iniquiores; adeò vt facilè contra eos coniurent. *Sic Anci Martij filij in Tarquinium conspirant.* 41

In regnis electiuis qui vnicus Regis gener est aut adoptatus ab eo, videtur iam quodammodo designatus successor: imprimis si idem iam prædecessore illo suo viuo, aut celata eius morte, munia regis obibat. *Sic Seruius Tullius gener Tarquinij Prisci.* 42

In nouo Principe inuidia Regni, quasi præter ius occupati, facit omnia illi infida & infesta, etiam inter ipsos eius domesti- 43

cos,

cos, qui ſic audit. Itaque tutiſſima eſt Regum ſecuritas, legitima adepti principatus ratio, & ex omnium conſenſu. *Sic Seruius Tullius Rex occiſus. Sic Tarquinius Superbus eiectus.*

44 Optima & ſaluberrima futuro imperio & augendo & conſeruando ratio, qua pacis belliq́ue munia diuiduntur, & ab vnoquoque commodè ſubeuntur, cenſus ſubditorum, id eſt, cùm non viritim, ſed ex habitu pecuniarum, claſſes centuriæq́ue ciuium deſcribuntur, & cuique pro ratione facultatum, munia illa & arma indicuntur. *Sic cenſum Romæ instituit Seruius Tullius.*

45 Initia turbandi magna imperia à feminis primariis (velut Reginis) proteruis & ambitioſis ſæpe oriuntur; ac proinde illæ ſunt maturè vel cohibendæ, vel de imperio deponendæ, vt quietum ſit imperium & Reſpub. *Sic Tullia filia Seruij Tullij turbat Rempub. Romanam.*

46 Eſt Tyranni Senatum qui antea conſuli cœperat, vel tollere, vel in conſultationibus prætermittere: domeſticis tantũ conſiliis

filiis Rempub. administrare : bellum, pacem, fœdera, societates per se vnum cum quibus velit, iniussu publici ordinum Senatus facere, ac dirimere, bonis multare diuites quosuis etiam de nulla re legitimè conuictos. *Sic Tarquinius Superbus egit.*

Regna scelere parta, non diuturna. 47
Tarquinij Superbi regnum momentaneum.

Is peregrinus prodere alienam ciuitatem facilè potest & solet, cui summa aliqua potestas ab ea ciuitate domi vel foris est demandata : velle autem prodere intelligitur, aut illius tyrannidem ipse vsurpare, quum optimos quosque illius ciues vel criminando vel vi tollit. *Sic Sextus filius Tarquinij Gabios prodidit.* 48

Insignis iniuria à Rege vel Regiis liberis in vnum aliquem è Regni Proceribus populo gratum, & magnis necessitudinibus suffultum facta, sæpe eius Regis eiiciendi occasionem dedit. *Sic Tarquinius Superbus eiectus.* 49

Adulteria Regum, regni amissione à Deo punita. 50

EX LIBRO SECVNDO.

1 REGVM insolentia & tyrannis efficit, præsertim apud feroces & militares viros, vt Monarchia in Democratiam maximè mutetur. *Sic Romæ accidit.*

2 Nouus status Reipub. est iureiurando ab Ordinibus seuerisque pœnis in eos, qui illum euertere conantur, sanciendus: quique illi statui fauent, promouendi imprimis ac augendi. *Sic Brutus Romanos adigit ad iusiurandum.*

3 Popularis status, item Aristocratia iis maximè displicet, qui Regio more viuere soliti erant, quibusque licentia ex Regis venia facilè concedebatur. Itaque hi facilè aduersus vtrumq. illum statum coniurant, ac proinde in Democratia vel Aristocratia primùm constituta debent esse suspecti. *Sic adolescentes Romani eiectis Tarquiniis coniurant in Rempub.*

4 Legati, qui tempore, & prætextu legationis aliquid sæuum in nos moliuntur, puniri quidem possunt: honestius tamen ad suos cum querimonia de ea legatorum iniuria

iniuria & consilio remittuntur. *Sic Legati Tarquiniorum remißi.*

5 Regis à subditis expulsi bona & reddi & ex iusta causa retineri quoque possunt, vel plebi diripienda dari. *Sic Tarquinÿ Regis bona direpta Romæ.*

6 Iis, qui sceleratas in patriam cõiurationes verè detegunt, præmia constituenda. *Sic Vindicio, qui primam coniurationem detexit, datum præmium.*

7 Eorum auxiliorum & populorum, qui Tyrannos expulsos reducere conantur, impetus primus est quidem atrox, & violentus: sed statim efferuescit & ebullit, vt non perstent. Itaque modò is impetus primus frangatur, vel constanter sustineatur, Tyrannus auxiliis illis destituitur. *Sic Veientes & Tarquinÿ statim pro Tarquinio reducendo fatiscunt. Item de Porsenna.*

8 Ne plebs veterem statum, nouo repudiato, repetat; prospiciendum est ac curandum iis, qui nouo illi Magistratui præsunt; vt plebem tenuiorem multis oneribus subleuent, beneficiis deliniant; denique efficiant, vt se sub hoc nouo statu

Q longè

longè feliciorem sentiat, quàm sub priori. *Sic Roma factum.*

9 Insperata & heroica vel vnius militis audacia sæpè totum hostilem exercitum perterrefacit & sistit. Is autem est præmio afficiendus. *Sic Horatius Cocles. Sic Mutius Scæuola.*

10 Prædatores hostes semel strenuè cæsi, non sunt in posterum tam audaces, sed in prædando timidiores. *Sic Hetrusci à Romanis cæsi.*

11 Et facere, & pati fortia, strenui viri & ciuis, & militis est. *Liuius.*

12 Quibus in Regnis sua virtuti vel bellicæ, vel domesticæ sunt præmia, illic multi in iisdem illis artibus & virtutibus præclari existere solent, etiam feminæ. Honos enim alit artes, omnesque incenduntur ad studia præmio & gloria. *Sic Cocles, sic Mutius, sic Cloelia Romæ.*

13 Obsides fugientes reddendi. *Sic Cloelia reddita.*

14 Quæ responsa semel vel magnas controuersias finire, vel bella excitare possunt, non sunt statim danda, quamquam

possunt;

possunt; sed differenda, & per legatos, eosque honoratissimos postea perferenda ad eos iam præparatos quibus illa responsa danda sunt. *Sic à Senatu Romani legati mittuntur ad Porsennam.*

Coloniæ nostræ deficientes grauiter à nobis puniendæ. *Sic Pometia à Romanis.* 15

Exulum pro patria recuperanda certamen in prœlio esse solet asperrimum, ac proinde iis nostrûm fortissimi opponēdi. *Sic Romani exules vnà cum Tarquinio pugnant.* 16

Grauiter antea cæsi à nobis populi haud facilè postea in societatem eorum qui bella aduersus nos mouent, trahuntur. *Sic Latini post cladem acceptam ad Regillum lacum.* 17

Beneficia à magnis imperiis accepta, etiam leuiora, sunt tamē ab iisdem agnoscenda apud minores populos, vt eos semper in obsequium paratos, & sibi beneuolos habeant. *Sic Romani beneficium Latinorum compensant.* 18

In Democratia ac Repub. potentiorum in tenuiorem plebem graues vsuræ seditionem vt plurimū mouent, quæ non ar- 19

nis, sed plebis subleuatione tollenda ac sedanda est. *Sic Romæ Plebs secessit in montem sacrum, & per Menenium Agrippam sedata.*

20 In magnis Imperiis augendis tum Ducum, tum militum ipsorum celeritas, & strenuus & ardens in Rempub. animus requiritur. Vtrique verò præmiis & laudibus propositis præstitisque sunt etiam excitandi. *Sic Romanum imperium creuit.*

21 Bella externa ingruentia sedant domesticas seditiones. *Sic Romæ sæpe sæpius contigit.* Externus timor est magnum concordiæ vinculum. *Liuius.*

22 In Democratico, aut Aristocratico statu, nimia paucorum potentia & opes sunt plebi inuisæ. Itaque vel hæc est subleuanda; vel illi remouendi. *Sic Romæ; sic Athenis per ostracismum.*

23 In quouis Reip. statu est semper inopiæ annonæ publicæ cauendum, ne plebs ea laboret. Nam laborans facilè seditionem mouet, estque intolerabilis. *Sic post creatos primùm Tribunos Romæ consulitur plebi.*

24 In Democratia nemo in plebē iniurius diu toleratur. *Sic Coriolanus eiectus Roma.*

Qui iniuſta vel ambitioſa bella ſuſci- 25
pere cupiunt, exoletum vetuſtate odium ſuorũ in eos, quos aggredi volunt, technis & artibus refricant & renouant. *Sic Accius Tullius Volſcos excitat.*

Potenti & ſtrenuo Duci hoſtium ad 26
nos deficienti, ſi quidem ſeriò, poteſt tutò poteſtas non tota, ſed aliqua committi: eſt enim infeſtior hoſti, à quo iniuria affectus eſt, quàm nos ſimus; & in eo perſequendo animoſior. *Sic Coriolanus.*

Multa per mulieres commodiùs, quàm 27
per viros geruntur ad tentandos primùm hoſtium animos. *Sic mater & coniux Coriolani.*

Stratagema eſt ſi in communi obſidio- 28
ne hoſtis agrorum, aut ciuium aliquorum duntaxat parti parcat. Facilè enim inde ſeditio inter ciues mouetur. *Sic Coriolanus Romæ mouit ſeditionem.*

Qui à nobis ad hoſtes iniuria prouo- 29
catus defecit, resque noſtras pernouit, eſt potius quàm quiuis alius hoſtis à nobis placandus, & ab hoſtibus auocandus. *Sic Romani ſtudent placare Coriolanum.*

30 In Democratico ſtatu ſemel Plebs delinita & ineſcata dulcedine opum alienarum vel agrorum diuidendorum non facilè poſtea conquieſcit. Inde quoque perpetuæ ſeditiones propter agros ipſi diuidendos.

31 Exercitui odioſus Dux non præficiendus: ſeipſum enim & exercitum perdet. *Sic Fabius conſul datus malo Reipub. Sic Appius.*

32 Potius deeſt ars excellentibus ingeniis, qua ciues regant tumultuantes, quàm qua hoſtes ſuperent. *Liuius.*

33 Inter ſe committendi, qui ſubditorum animos ad ſeditionem impellunt & mouent. *Sic Tribuni plebis inter ſe à Senatu ſæpe commiſſi per interceſſiones ipſorum.*

34 Magna imperia diu durant, niſi ſeditione inteſtina laborent; verùm per eas ſtatim diſſoluuntur. *Hetruſcorum de Romanis ſententia.*

35 Milites, de quorum ad pugnandum voluntate dubitas, non prius quàm ipſi certamen poſtulent, producendi ad pugnam, ſed in caſtris continendi. *Sic Romani Coſſ. cùm ſuis militibus non fiderent.*

Cùm ad gladios ventum eſt, pugna & Mars tunc eſt atrociſſimus. *Liuius.* 36

Irritatos militum in Ducem animos placat Ducis ipſius in eos humanitas, velut de ſauciis cura, & eorum egènorum ſubleuatio. *Sic Fabij Romæ facti populares.* 37

Ne optimates in Repub. aduerſus plebem tyrannicam poteſtatem vſurpent, magiſtratus ſuus plebi eſt dandus, qui eam aduerſus optimatum iniuriam defendat. Tunc enim plebs quietior viuit. *Sic Tribuni plebis creati Romæ.* 38

In Repub. diuerſæ factiones, quæ non moueant ſeditionem, ſunt tolerandæ, quo ex his fiat temperatior Reip. ſtatus, & quoddam æquilibrium. *Sic Romæ Tribuni plebis Coſſ. & Senatui oppoſiti. Sic iidem tribuni poſtea aucti.* 39

Non permittat potentior populus vt ſocij abſque duce à ſe accepto bellum gerant. *Sic Conſul Latinis etiam non petentibus datus.* 40

Malo domanda poteſtas, quæ in Rep. ſeditionum auctor eſt. *Liuius.* 41

Parum tuta eſt ſine plebis viribus, & 42

populi consensu maiestas, aut publica dignitas. *Liuius.*

43 Aduersus plebis temeritatem nunquam Proceres & Senatus ira certent, sed comitate. *Senatus Romani sententia & exemplum Quintij cons. laudatum.*

44 Militaris Ducis, item cuiusuis Principis vis tota in obedientium consensu sita est. Iraque magnopere cauendum ne dux suos milites omnes, aut Princeps omnes subditos irritet in sese sua sæuitia: *sic Centuriones & Tribuni Appio respondent.*

45 Incendiis vicorũ, prædationibus agrorum, & captiuorum multitudine hostis etiam inuitus vel ad certamen adducitur: vel in contemptum: vel metum suum prodit. *Sic Sabini à Valerio prouocati.*

46 Iniquissima est pugna, cùm integri à fessis excipiuntur: ac proinde curandum, vt prius hostes etiam vanis terroribus, & pugnis fatigemus, dum ipsi integras corporis vires ad eos inuadendos seruamus. *Sic Quintius Volscos vexauit.*

47 A victore nihil de diligentia in excubiis agendis, & castris custodiendis remitten-

mittendum est. *Sic Quintius Consul victor Volscorum egit.*

EX LIBRO TERTIO.

ACRIVS pugnant quibus nulla spes pacis cum hostibus, aut veniæ reliqua est. *Sic Æqui contra Romanos.* 1

Hostem populationibus potius, quàm acie & pugna exercitatum vincere difficile est, nisi & vrgeas, & vias ac itinera eius sepias, & castellis eum obsideas. *Sic Æqui victi à Romanis.* 2

Hosti vndiquaque infestanti nos & agros nostros, vndiquaque si occurras, quoque eum terres: sin agere sinas, confirmas. *Sic Æqui repulsi.* 3

Pestis bello coniuncta, est grauissimum Dei iudicium: & de pace potius, quàm bello tunc cogitandum. *Sic Romæ Ebutio & Seruilio coss.* 4

Hosti populanti non modò exercitus, qui pugnet, opponendus: verùm etiam alter, qui populationes arceat. *Sic à Romanis aduersus Volscos sæpe factum.* 5

Quandiu seditionibus vrbs aliqua agi- 6

tatur, facilis est vnicuique improbo nouas in eam coniurationes excitare. *Sic Romæ.*

7 Quæ populo grata sunt & commoda, vix illi eripias. Itaque vel concedenda, si cum iustitia, aut salute Reip. nō pugnent: vel aliis beneficiis oblatis ea sunt adimenda. Vi enim vix ab ea auferas. *Sic Lex Terentilla de tribunis plebis augendis vt coss. potestas coërceretur.*

8 Est bonorum sociorum, sociis laborantibus, etiam antequam vocentur, succurrere. *Sic Tusculani Romanis.*

9 Leuius est & vanius, si sua, quàm aliena decreta & consulta tolli patiatur Senatus. *Quintij sententia.*

10 In discrimine saltem Reipub. bello laborantis, optimi & strenuissimi quique, virtutis, non opum habita ratione, in Duces sunt eligendi. *Sic L. Quintius Cincinnatus electus à Romanis Dictator.*

11 In bello præsertim ex puncto temporis sæpè maximarum rerum momenta auertuntur & pereunt. Itaque celeritate opus est. *Cincinnati dictum.*

12 Leges in Democratiis ex totius ciuita-

tis

tis consensu, non ex vnius arbitrio feruntur. *Sic Leges 12. tabularum lata.*

Nullus est tam gratus populo Magistratus, quin eidem inuidiosus & exosus fiat, vbi sæuitiam aduersus plebem exercet. *Sic x viri Romæ odiosi.* 13

In statu Democratico paucis etiã priùs bonis nimis continuatum summum imperium facilè in Regnum vel crudelem Oligarchiam delabitur, quod postea vix dissoluitur. *Sic Romæ x viri ὀλιγαρχίαν ad tempus inducunt.* 14

Belli tempore repeti solitæ libertatis iura antea oppressa faciliùs & possunt & solent. *Vox Pop. Romani.* 15

Nullum est tantum imperium, quod iniustè vsurpatum, vel exercitum, tandem non frangatur vi. *Sic Appij Claudij. x viri fracta potestas.* 16

Superbiam & crudelitatem etsi seræ, non leues tamen sequi solent pœnæ. *Liuius.* 17

Hoc curandum maximè, vt victi hostes castris quoq. statim exuantur & impedimentis suis spolientur, vt plena sit victoria, 18

ria, illique victi animum despondeant. *Sic Romani.*

19 In Democratico statu superba aut iniqua Magistratuum responsio dat occasionem, vt populi auctoritas in maius augeatur, & ad eum tunc prouocatur. *Sic primum triumphus in Algido monte decretus à populo Valerio.*

20 Vbi à iunioribus nobilibus fiunt plebi iniuriæ, facilè seditiones commouentur: aut æquari plebem nobilibus cogunt. *Sic Romæ.*

21 Difficilis est moderatio in tuenda libertate. Nam dum vnusquisque ordo cauet ne alium metuat, metuendũ se vltro ipse efficit: & ita se quisque extollit, vt deprimat alium. Inde seditionũ magna origo & seges in Democratico præsertim statu: ac proinde à cõmunibus arbitris ex vtraque parte delectis tota contentio sopienda est. *Liuius.*

22 Optimum est, vt in exercitu ei Duci deferatur plurimum, qui non modò ipse strenuus est, verùm etiam gratior omnibus militibus. *Sic Agrippa cedit Quintio.*

Popu-

Populus iudex potius suæ vtilitatis quàm publicæ honestatis rationem habet, idque constituit quod sibi vtile est, si modò vel tantillum probabili caussa nitatur. Itaque populi iudicium non temerè à sociis in huiusmodi controuersiis est subeundum. *Sic Pop. Roma. agrum inter Ardeates & Aricinos controuersum sibi adiudicauit.* 23

EX LIBRO QVARTO.

Qvibvs in locis aut Rebuspub. maximum est seditionum præmium; illic nunquam seditiones sunt defuturæ. Nam cuius rei præmium est, ea maximè crescit. *Consulum dictum.* 1

Vel infelix bellum paci, quæ seditionem domi mouet, est præferendum. *Senatus Romani sententia.* 2

Vt firma inter ordines Reip. concordia stet: illi eas leges condere debent, per quas ordines maritari & inter se contrahere coniugia possint. Hoc enim modo maximè coalescit Respub. Alioquin alij ab aliis sperni prorsus videntur; estque ea 3

res

deatur spreta, si ius illi negetur. *Sic electi Tribuni Militum ex solis patribus à plebe Romana. Idem repetitur lib. 6. in Manlij Capitolini oratione.*

8 Censorum, qui in singulorum censum, mores, & vitam liberè, & sincerè tamen inquirant, potestas in quauis Rep. bene instituta est necessaria. *Sic electi Romæ.*

9 Factiones in Repub. sunt pluribus populis exitio, cùm bella externa; & fames sæpè ex leuibus caussis magnas seditiones excitant. *Sic Ardeæ.*

10 Obsidio absque parato commeatu non tentanda, aut suscipienda. *Sic Volscij ad Ardeam victi.*

11 Quæ primùm vix à plebe impetres, temporis successu planè ab eadem & quidem lubente obtinebis. *Sic redditi Ardeatibus agri à plebe Rom. intercepti.*

12 Agri ne deserantur, est à Magistratibus prospiciẽdum, ac proinde ne rustica Plebs sæpiùs per vllam occasionem in vrbem vocetur, aut in ea retineatur. fames enim statim sequitur. *Sic Romæ Gegario & Menenio Coss.*

13 In Democratico statu non tolerandus qui Plebis animum priuatis largitionibus, quæ ex publico fieri debent, delinit, & sibi sic conciliat, vt ex eo vno plebs in omnibus velut ex Rege pendeat. *Sic Spur. Melius Romæ occisus.*

14 Qui bellum implacabile suscipere volunt, totum populum aliquo horribili aduersus eum, quem bello aggredi cupiunt, facinore prius implicant, ne spes vlla pacis cum eodem postea concipiatur. *Sic Tolumnius Fidenates implicuit.*

15 In summo belli discrimine summa potestate, eaque extraordinaria, quæ omnibus rebus cum imperio summo prospiciat, opus est. *Sic in difficillimis bellis Dictator à Romanis creatus.*

16 In Democratico populi statu vsquequo Magistratus omnes populo subiiciantur, & communicentur, nulla quietis spes. Vbi iidem Plebi subditi fuerint, summa quies. *Sic Romæ T. Quintio & Cn. Iulio Coss.*

17 In nocturnis tumultibus parum equitũ vsus est. Est enim ea turba moderatu difficilis in tenebris. *Sic A. Posthumius dictator sensit.*

Magna

Magna hostibus trepidatio iniicitur, 18
si quum castra nostra veniunt oppugnatum, ipsorum & castra expugnatum mittamus. *Sic A. Posthumius dictator.*

Pestis, aut fames, aut bellum, aut quæ- 19
uis alia diuturna & publica calamitas, vt plurimum prætextus affert, vt multiplex religio & externa tunc inuadat Rempub. ac conualescat. Itaque tunc temporis ne qua inducatur veræ religionis corruptela, maximè cauendum est à magistratu. *Sic L. Sergio & Q. Seruilio Coss.*

Bellum vt sit iustum, per feciales sem- 20
per denuntiandum; res repetendæ, & nostræ apud hostes iniurios querimoniæ exponendæ. *Sic Romani etiam aduersus Veientes, cum quibus induciarum dies exierat.*

Complurium imperium est bello in- 21
utile: Nam tendendo ad sua quisque consilia, dum aliud alij videtur, aperiunt ad occasionem locum hosti. *Liuius.*

Est boni Magistratus, suorum animos 22
ob cladem acceptam deiectos, publicis edictis & scriptis in bonam spem erigere. *Sic Mamercus Æmylius.*

R. Nouum

23 Nouum genus armorum & inauditum nō modò terret hostes, sed etiam ferè primùm victoriam affert. *Sic Fidenis.*

24 Eò facilè impenditur labor, & periculum, vnde emolumentum, atque honos speratur. *Liuius.*

25 Quò diutiùs vicinos bello exercueris, eo formidolosiores hostes habebis. *Sic Volsci exerciti à Romanis.*

26 Magnam in pugna victoriæ occasionem præbet, si equites ex equis desilientes in hostium pedites pugnent, & equitum hostilium equos confodiant. *Sic in pugna aduersus Volscos C. Sempron. Cos. egit.*

27 Bella illic fortiter & constanter administrantur, vbi ab Imperatore exercitus cladis acceptæ, vel victoriæ non relatæ ratio Senatui vel populo reddenda est. *Sic Romæ fiebat.*

28 Nemo ciuis vnus tanti esse Reipub. debet, vt parcendo vni, malum publicum oriatur, vel inultum relinquatur. *C. Sempronij dictum.*

29 Seruorum seu Mancipiorum conditio durior eos ad coniurrandum aduersus dominos,

dominos, vel Rempub. ipsam, compellit. *Sic Romæ anno 336. Sic Seruile bellum postea ortum.*

30 Ducum in bello discordia inter se est magnarum cladium caussa. *Sic Romani funduntur ab Æquis, ob discordiam L. Sergij.*

31 Ex magnis multisque victoriis in exercitu negligentia (quæ, ni corrigatur, tandem exitialis est) oboriri solet. *Sic Æqui & Volsci fusi à Q. Seruilio dictatore.*

32 Optima dissoluendæ Magistratuum nimiæ autoritatis ratio, si inter se committantur. *Sic Tribunorum pleb. intercessio fuit.*

33 Irritati plebis animi à potentioribus sunt ab iisdem beneficiis deliniendi; non vi cogendi. *Sic Senatus sæpe Romæ egit.*

34 Belli necessitates non expectant diutiùs humanum consilium: ac proinde primo quoque tempore est illis prospiciendum. *Seruilius Hala.*

35 Vrbe capta, si à victore pronunciatur, ne quis præter armatos, violetur, facilè ea res reliquos oppidanos exarmat, & à propugnaculis discedere compellit. *Sic Anxure capto factum à Fabio.*

36 Stipendium militum ex publico solui debet: ac proinde vel ex agris publicis, quibus vectigal indicetur: vel ex tributo singulis pro ratione census bona fide imposito. *Sic Romæ factum.*

EX LIBRO QVINTO.

1 PROPTER tædia annuæ factionis & creationis Magistratuum, perpetui Magistratus sunt creati. isque primus fuit ad tyrannidem constituendam gradus. *Sic Veij Regem eligunt.*

2 Continuata etiam sub hieme militia & hostem terret, & nostros magis militares facit. *Sic Romani hiemare cœperunt in tabernaculis.*

3 Improbi ciues sunt, itemque Magistratus, qui aliquid ægri in Rep. semper esse volunt, ad cuius curationem adhibeantur. *Appius Claudius in oratione.*

4 Vbi perpetua concordia, ibi crescit imperium. *Ibidem.*

5 Aut bellum à Republ. non suscipiendum; aut pro dignitate gerendum: alioquin

quin in contemptum apud hostes adducitur. *In oratione Claudij Appij.*

In cladibus & periculis belli extraordinariis, nõ modò necessarium est, verùm etiam gratissimũ voluntariorum ciuium suis stipendiis mereri volentium studium, & exercitus. *Sic Roma ad Veios vrbem obsidendam.* Est igitur omnium bonorum ciuium, tunc suam operam gratuitò Reip. polliceri & offerre. 6

Cauendum ne præsidiariæ vrbes vel vacationibus militi præsidiario concessis, tandem absque iusto præsidio deserantur: vel ne commerciorum & mercandi prætextu intercipiantur. *Sic Anxur à Volscis interceptum.* 7

Ducum in exercitu discordiæ penitus eum perdunt. *Sic in Veiorum obsidione inter Sergium & Virginium.* 8

Dissoluendi exercitus, & magnarum in eo rixarum caussa vel vna hæc est, si militibus æra aut stipendia non persoluantur. *Sic in obsidione Veiorum.* 9

Vicini populi auxilio iuuandi prius 10
quàm à potentioribus opprimãtur. Nam

 iis op-

iis oppressis, postea facilè ij ipsi in prædam cedunt, qui illos adiuuare neglexerunt. *Sic Hetrusci. neglectis Veiis.*

11 Cùm est in exercitu ob ducem rerum perturbatio, mutato Imperatore, & alio in eius locum suffecto viro strenuo, omnia quoque in melius mutantur. *Sic Furius Camillus in castris Romanorum omnia restituit.*

12 Bonus euentus, ac felix ferè virtutem bonaque consilia sequitur: ac proinde nihil, præsertim in bellis, temere & sine iusto consilio inceptandum. *Liuius De Furio Camillo.*

13 Cuniculorum magnus in obsidionibus vrbium vsus. *Sic Veij capti.*

14 Est prudentis Ducis exercitus de ea vrbe, quam se statim capturum putat, supremi Magistratus sententiam sciscitari, & sequi. *Sic Camillus fecit.*

15 In longis & molestis, & diuturnis obsidionibus est præda captæ vrbis militibus danda. *Sic Veij capti præda data.*

16 In vnoquoque Regno aut Rep. vnam duntaxat metropolim, non autem plures esse oportet, cuius iura non minuantur.

Facit

Facit enim ea res reliquum regni corpus inter se coadunatum & consentiens. Plures verò metropoles illud antea vnitum diuidunt in factiones. *Sic Senatus Roman. obstat ne Veij & Roma æquentur.*

Magnam inuidiam conciliat sibi dux belli, qui prædam militi iam promissam minuit, etiam religiosi voti specie & prætextu. *Sic Camillus.* 17

Æquitas, iustitia, sinceritasque nostra, hosti nota, & patefacta, sæpè eum ad nos volentem pertrahit, & permouet vt se nobis dedat. *Sic Falisci se dedunt Camillo.* 18

Truculenta est fera, non homo, qui in bellis nulla esse belli, vti pacis, iura censet: sed quiduis tum licere iudicat, neque ea iura sanctè seruat. *Sic respondit Camillus.* 19

Non semper boni viri strenuique milites in Rep. retinendi; sed tunc maximè, cùm graue aliquod bellum, magnaque calamitas impendet Reipub. *Sic intempestiuè eiectus Roma Camillus.* 20

Vel indigenarũ inter se seditio vel terræ alienæ dulcedo, vel ipsorum peregrinorum multitudo nimia, solet eos in alienas 21

regiones pellicere, & inuitare. *Sic Galli in Italiam transeunt inuitati.*

22 Barbarorũ in noſtras regiones irruentium animi leniendi potius vt diſcedant & aliò ſeſe recipiant, quàm armis irritandi. *Sic peccatum à Romanis legatis ad Gallos.*

23 Legatus Iuriſgentium ſeu Ambaſſiator in acie dimicare non debet armatus. *Sic peccatum à Legatis Romanis contra Galos: & lib. 6.*

24 Magnas iniurias ab aliquo populo factas magnæ calamitates eiuſdem ſequi ſolent. *Sic Romani iniurij in Gallos, ab iis fœdè victi, captíque.*

25 Magnas calamitates ſequuturas ſolet magna magiſtratuum imprudentia vel negligentia, etiam præter ſolitum, antecedere. *Sic Romanis victis à Gallis accãdit.*

26 Non debet noſtrorũ quantumuis nobilium, aut gratioſorum populo, fauor obſtare, quo minus ab iis iniuriæ vicinis vel barbaris gentibus factæ, de quibus conqueſtum illæ venerunt, reſarciantur: alioquin iniuſtum bellum à nobis ſuſcipitur; cuius eſt tandem triſtiſſimus euentus.

Sic

Sic Romani ob legatorum qui Gallos violârant nobilitatem, iniurias ab iis factas non sunt in iis ipsis vlti.

Bella abſque Dei inuocatione ſuſcepta ferè ſunt infelicia. *Sic pugna ad Alliam fluuium.* 27

Obſidio eius vrbis, quam citò capere velis, & vrgenda, & premenda: curandumque ne obſidentibus annona deficiat. Remiſſio enim aut negligentia obſidentium reddit obſidionē tandem inutilem. *Sic malè à Gallis obſeſſum Capitolium.* 28

In rebus deploratis ſi quis Dux ſtrenuus noſter, nobiſve notus in auxilium ex inſperato adueniat, perinde atque ex ipſo cælo demiſſus nobis diuinitùs creditur: noſtroſque animos planè confirmat, & fortes reddit, & in ſpem erigit. Itaque in magnis periculis Reip. talē quempiam apparere ex bonis proceribus oportet, vt ſit eius immortale nomen. *Sic Camillus deſperatis Romanis auxilium ferens.* 29

EX LIBRO SEXTO.

1 MAGNAS Reip. clades insequi solet sociorum defectio; & vicinorum in afflictam Remp. cõiuratio, præsertim qui prius ab ea læsi fuerant. *Sic Hetrusci, sic Hernici in Romanos post pugnã Alliensem insurgunt.*

2 Prima in bello ex hostibus præda militibus data, maximè eos in reliquum bellum acuit & animat. *Sic Camillus Volscorum prædam dedit militibus.*

3 Victorem hostem inuadere ipsò victoriæ die (quòd ferè soleat esse negligentior aut dissolutior) vt plurimum tutum fuit. *Sic Camillus Hetruscos Sutrinorum victores vicit.*

4 Ad vrbem priùs incendio consumptam citò reædificandam, debet Resp. ædificantibus materiam gratis vel minimo pretio concedere: eosdemque priuilegiis & prærogatiuis donare, vel in perpetuum, vel ad tempus. *Sic Roma à Gallis exusta reædificata.*

5 In obsidionibus ad obsessos fatigandos multũ prodest obsidenti Duci suo omnes in cer-

in certas partes, easque plures diuidere, quæ certis horis sibi viciſſim ſuccedant in continuanda die noctuq. oppugnatione. *Sic Contenebra capta.*

6 In bellis vti nihil timendũ quo ſit minimum, ita neq. contemnendum. *Camillus.*

7 Vbi plura bella ſimul Reip. ingruunt, plures quoque duces eligendi, quo faciliùs ſingula adminiſtrentur. Sunt autem ſingulis ſinguli cum æquali imperio præficiendi.

8 Vbi in exercitu ex communibus & pluribus ſociis collecto pars vna vel ad hoſtem deficit, vel alios ſocios deſerit, tum facilis eſt hoſti de reliquis victoria. *Sic Camillus vicit Volſcos Antiatibus deficientibus.*

9 Etiam poſt victoriam partam ſecuritatis Reipub. quàm vindictæ ratio potius eſt habenda. *Sic excidio Anlij auxilium Sutrij prælatum à Camillo.*

10 Fidis ſociis præſertim ad clauſtra noſtræ regionis hoſti obiectis, maturè à nobis, totisque viribus ſuccurrendum. *Sic Senatus Nepeſinis & Sutriis aduerſus Hetruſcos tulit auxilium.*

11 In Ariſtocratico vel Democratico ſtatu inter duos ſummos viros, & cæteris eminentes, aperta & irreconciliabilis ſimultas, vel inuidia eſt periculoſiſſima; & ſæpe totam Rempub. euertit. *Sic inter Capitolinum, & Camillum inuidia.*

12 In Ariſtocratia vel Democratia vnus quiſpiam in honoribus nimium diu continuatus, cæteris Proceribus eſt inuidioſus, & inſidiis vel criminationibus appetitur vel tollitur. *Sic Camillus à Capitolino.*

13 Olim fuerunt numeroſiſſimæ nationes, quæ nunc vix ſeminarium ſobolis habẽt. *Sic olim Volſci & Æqui. Liuius.*

14 Vſuræ coërcendæ, certaque menſura, quæ nõ ſit grauis plebi, definiendæ. Alioquin ſeditio facilè ex earum immoderata exactione oritur. *Sic Romæ A. Cornelio Coſſo dictatore, T. Quintio Magiſtro equitum.*

15 Principes & Magiſtratus in populo regendo, imperioque tuendo ſeſe conſenſu hominum ſubditorum, & Dei auctoritate niti intelligant potius quàm viribus propriis. Nam vbi populus vires ſuas ſemel agnoſcit & æſtimat, facilè Reges deiicit, &

cit, & depellit. *In oratione Manlij Capitolini.*

Si vel semel apud se populus decreuerit, ne tyrannicè regatur, & vt tyrannidem à suis ceruicibus depellat & decutiat, penè iam tyrannidis victor est. Magna enim populi aduersus Tyrannum victoriæ pars est, Nolle amplius Tyrannidem pati. *In oratione Manlij Capitolini.* 16

Vulgi mobile ingenium. Itaque facilè subuerti apud eum possunt qui plurimum antea valuerunt, præsertim si à Proceribus populo fauentibus & gratiosis apud ipsummet populum accusentur. *Sic Manlius Capitolinus euersus.* 17

Plebis ea natura est, vt libertatis & honoris potius nomine & iure concesso gaudeat, quàm vsu ipso. Itaque etiam quos honores ipsa vel plebeij homines gerere possent, facilè suis suffragiis Proceribus & nobilioribus, aliisque ordinibus maioribus concedit & defert. *Sic Tribuni militum creati penè semper ex patriciis.* 18

In magnis imperiis plures exercitus esse oportet, vt qui in diuersis regni finibus bellum gerant; vel qui ad gerendum, si suboria- 19

ſuboriatur, ſint parati. *Sic Romani ſemper plures habuerunt.*

20 Bella vel non abſque populi conſenſu ſunt ab Ordinibus decernenda: vel ex ipſo populi ſcito ſunt indicenda, quo & iuſtè & maiori animo gerantur. *Sic Romæ auctoribus patribus plebs decernebat bellum.*

21 Minor exercitus maiori, præſertim veterano & exercitato & victori, non temerè ad pugnam obiiciendus. *Sic peccatum à L. Furio: ſic rectè conſultum à M. Camillo contra Volſcos.*

22 Magna ſubditorum, vel ſociorum rebellium & pœnas meritorum, ad placandos Principes ſuos, ratio & via, ſi ſtatim pœniteant, & armato Principum ſuorum exercitui in ſe venienti nihil, niſi pacis & beneuolentiæ ſigna & effecta oſtendant. *Sic Tuſculani pacem à Romanis impetrauerunt.*

23 Seditiones domi continuæ vicinos noſtros alioqui quieturos ad bellum nobis inferendum incitant. *Sic Roma.*

24 Vbi maius oppidũ primo impetu capi nõ poteſt, eſt circumducẽdum circa oppida vicina & minora bellũ, vt illis prius captis,

ptis, hoc postea capiatur. *Sic Prænestũ capta.*

In Populari statu seu Democratico 25
omnes honores populo cõmunicari oportet, priusquàm inter ordines pax firma esse aut durare possit. *Sic Consulatus Romæ tandem plebeiis communicatus.*

Hæc tria maximè in Rep. contentio- 26
nes mouent, Agrorum nempe, Pecuniarum, & Honorum publicorum vel ademptio, vel discrimen, vel contentio, quæ fit inter ordines. *Sic à C. Licinio Stolone, & L. Sextio Tr. Pl. commota per quinquennium Roma.*

Plurimum ad infringendas factionis 27
nobis in Repub. aduersæ vires prodest, quempiam ex ea aduersa factione habere nobis fauentem, & suis contrarium. *Sic Ambustus patricius præcipua caussa cur ex Plebeiis alter Coss. fieret.*

Plebs ad eas leges, quæ ad ipsius lucrum, 28
& subleuationem bonorum pertinent tutandas potius animatur, quàm ad eas, quæ ad solum honorem spectant, cumque illi tribuunt. *Sic Romæ de Fœnore leges & Agrariæ potius auditæ, quàm de communicando consulatu aut alijs dignitatibus.*

Præstat

29 Præſtat proceres de ſuo iure aliquid remittere, vel tolerabilibus conditionibus cum plebe paciſci de honorum modo; quàm eorum cauſſa perpetuum cum ea diſſidium facere. *Sic Conſulatus conceſſus plebi, accepto vno prætore & ædilibus Curulibus.*

EX LIBRO SEPTIMO.

1 IN Repub. bene inſtituta ne liceat parentibus liberos ſuos, aut qui ex iis minùs proſperi erunt aut ſciti, ablegare, durè tractare, aut propterea exhæredare. *Sic damnatus Manlius imperioſus.*

2 Certamen & bellum aduerſus ſocios eadem militiæ diſciplina & armorum genere vtentes quo nos, longè difficilius ſolet eſſe, quàm aduerſus extraneos: ac proinde aut rarò, aut nunquam illi hoſtes habendi. *Sic bella cum Hernicis & Latinis fuere Romanis difficiliora.*

3 Imperia nunquam ex paruis magna fiunt abſque variis, continuis, periculoſiſque tum cum populis vicinis, tum cum remotioribus, certaminibus, prœliis & bellis. *Sic res Romana creuit.*

Sæpè

Sæpè profuit equitum numerum vel fallaci specie augere, agasonibus armatis & in equos impositis, quo terror hostibus addatur, vel dimicationi numerus iste superueniens hostes pauefaciat, quasi nouarum viriumq; accessio esset. *Sic C. Sulpitius dictator contra Gallos pugnaturus fecit.* 4

Socij deficientes quàm primùm vel armis, vel æquis conditionibus retrahendi, ne exemplo suo cæteros ad deficiendum moueant. *Sic Romani semper studuerunt.* 5

Coloniæ à nobis conditæ deficientes, sunt grauissimè puniendæ, vt cæteris terror iniiciatur. *Sic Romani suas puniuerunt.* 6

Nimia sæuitia non irritandus hostis, præsertim potentior. Eandem enim postea in nostros rependit. *Sic Romani Tarquiniensibus sæuitiam immolatorum in suo foro Romanorum reposuerunt.* 7

Qui nobis afflictis succurrerunt, aut auxilio refugioque fuerunt, benignè semper tractandi, & facilè ad pacem & fœdus, etiamsi postea hostes fiant, admittendi. *Sic Cæritis facilè pax data à pop. Romano.* 8

Nouarum tabularum promissio, aut 9

debiti condonatio, cum fidem publicam, & Iurisgentium contractus tollit; tum etiam potentiorum animos in tenuiores concitat: ac proinde nunquam hæc ratio fœnoris dissoluendi ineunda: sed potius vt de publico Resp. pro tenuioribus soluat vsuris in sortem imputatis. *Sic Romæ factum à Quinqueniris Mensariis.*

10 Aut nuuquam, aut rarò hostis in colle & de superiore loco pugnans, est inuadendus. Nam qui in eum locum subeunt, facilè & lassantur, & vincuntur. *Sic Galli victi à Popilio.*

11 Magna victoriæ obtinendæ ratio est, si hostem, qui solùm ex rapina, non commeatu viuit, prædari, stationibus dispositis, prohibeas: cum eo verò ne confligas. *Sic L. Furius Ca. Filius egit.*

12 Multum ad vicinos potentiores in nostri belli societatem pertrahendos prodest vtilitatis, securitatis, & magnitudinis imperij, quæ ad eos inde ventura est, perspicua demonstratio. *Sic Campani agunt apud Senatum Romanum.*

13 Quos impellere ad nos defendendos oblata-

oblata iiſdem ſocietate nō potuimus, noſtri deditione facta ad nos tuendos penè cogimus. *Sic Campani ſe dedunt Romanis.*

Vt noui commodioresq. ſocij aſciſcantur, nunquam veteres ſocij perfidè vel violandi, vel relinquendi. Nam ea noua ſocietas tandem malè cedit. *Sic perfidè agunt Romani dum Samnites ſocios deſerunt propter Campanos, & inde grauiſſima bella nata.* 14

Acerrimè ſub eo duce pugnant milites, quem habent charum. *Sic Romani ſub Valerio Coruino.* 15

Qui à conflictu ſe in aliquem locum ſubducunt, ex quacunque cauſſa, ſæpe ſe in graue periculum coniiciunt, quòd à reliqui exercitus corpore ſe ſeparent, & hoſti valentiori pateant. *Sic P. Decius colle occupato penè ſeipſum perdidit.* 16

Circumſeſſis & obſeſſis vna ſalus nullam ſperare ſalutem. Nam deſperatio vires & animum addit. *Sic P. Decius.* 17

Cum nox eruptioni opportuniſſima in bellis: tum verò noctis ſecunda vigilia. *P. Decius.* 18

Pauenti hoſti ex quacunque cauſſa & 19

perterrito instandum. *P. Decius.*

20 Strenuis ducibus, item & militibus per quos vel victoria parta est, vel seruatus exercitus, præmia danda ad cæteros excitandos. *Sic P. Decio & eius militibus data.*

21 Aduersus obstinatum hostem est obstinatè & totis viribus iunctis pugnãdum. *Sic Romani aduersus Samnites.*

22 Vt pax inter milites sit, est præda sincerè ab vnis, dum alij pugnant, seruanda, & postea iustè diuidenda. *Sic M. Valerius castris Samnitum captis.*

23 Tunc optima hostilium castrorum inuadendorum opportunitas est, cùm illi securè frumentatum, & prædatum ierunt, & magno numero. *Sic M. Valerius.*

24 Peregrini auxiliares inuitati sæpe nos dulcedine nostræ regionis capti expellũt, aut expellere conantur, præsertim si nos imbelles videant. *Sic Romani stationarij expellere cogitant Campanos.*

25 Seditiosi milites per speciem honestæ missionis aut cõmeatus procurandi, sæpe purgandi potius, quàm missione inhonesta. *Sic C. Martius Rutilius fecit.*

Difficili

Difficili bello vrgente militum secessio & murmur, licet pœna dignum, pro tempore dissimulandum tamen potius & condonandum, quàm seuerè puniendum. *Sic M. Valerius Coruinus impetrat veniam seditiosis militibus qui ab Lantulis fugerant.* 26.

Intestinas frequentesque alicuius populi seditiones solent sociorum & subditorum defectiones ac rebelliones sequi. *Liuius.* 27

EX LIBRO OCTAVO.

CVM veteres socij facilè in fœdus antiquum recipiendi, tum liberi relinquendi, vt suo arbitrio bellum & pacem cum non confœderatis nobis populis gerere possint. *Sic Romani admittunt Samnites.* 1

Hostibus victis, ager, vectigalia sua, & reliquæ res vel minuendæ vel adimendæ, ne facilè postea arma capiant. *Sic Romani soliti.* 2

Etiam commoda oblata aspernanda, ne fidem datam, & fœdus sociale violemus. *Sic Romani Sidicinos reiiciunt.* 3

Caueant imbecilliores socij, ne propter 4

potentiorum sociorum æquitatem, iustitiam, modestiam, aut mollius erga se responsum insolescant, & se metui ab iis putent. Itaque temerè quidpiam in eos conentur aut moliantur.

5 Etsi quæ socij & hostes occultè in nos machinantur, sæpe sunt dissimulanda; tamen nunquam prætermittenda sunt, quin iis à nobis obuiam eatur, & remedium quæratur. *Sic aduersus Latinorum coniurationem Romani prudenter sibi prospiciunt.*

6 Vbi aduersus validos hostes, & eodem nobiscum armorum genere vtentes bellum est, seuerissima disciplina, & Manlianis imperiis opus est, qua exercitus noster contineatur, & conseruetur, ac victor fiat. *Sic in bello contra Latinos Romani.*

7 Nunquam in castris militaris disciplina vigebit, si Dux exercitus sui suorúmve fauore quosdam milites de ea dispenset. *Sic Manlius Cons. filium plecti iussit.*

8 Hosti victo vires suas recolligenti est maturè obuiam eundum ac occurrendum. *Sic Manlius Latinis victis exercitum colligentibus.*

In ma-

In magnis & difficilibus bellis præmia cuique ſtrenuo, & victoriæ auctori aut parti, honeſta tribuenda. *Sic Manlius fecit victis Latinis.* 9

Miſerrima eſt populi conditio, qui neque pacem, neque bellum ferre poteſt. 10

Vbi neque ad pugnandum hoſti par es, neq. cum eo paciſci vis, in oppidis te contineto: & ſi quod ex his ab hoſte oppugnetur, communibus viribus defenditor. 11

Firmiſſimum eſt imperium, quo obedientes gaudent. L. *Furij dictum.* 12

Beneficio potius, quàm ſumma clade & internecione ſocij à nobis victi ſunt afficiendi, quo & iidem ipſi & cæteri ſint nobis æquiores. 13

Dum eorum, qui victi ſunt, animus in exſpectatione adhuc eſt, feſtinatò vel pœna, vel beneficio ſunt afficiẽdi. L. *Furius.* 14

Dum obſidemur, nunquam eſt tutum nòs vino epulisque ſopiri. tunc enim facilè capimur. *Sic Caletes capti à Cornino.* 15

Qui nobiſcum nihil niſi de libertate pugnarunt, victi & amici habendi ſunt & fouendi. *Sic Priuernates.* 16

17 Hi populi præueniendi amicitia,& hostibus nostris eripiendi, qui amici plurimum in bello prodesse;vel inimici nocere possunt. *Sic Priuernates ciues facti.*

18 Non est toti societati, aut ciuitati imputandum, quod à quibusdam illius ciuitatis priuatim,non autem publico consilio fit. *Sic Samnites respondent Romanis.*

19 Iniustè bellum suscipit,qui ad communes socios disceptationis & querelarum caussa prouocatus non compâret; sed statim arma infert. *Sic Samnites peccant prouocati à Romanis.*

20 Eum locum in bello capere est consultissimum, vbi societatem hostium,qui sibi mutuò auxilium ferre cogitant,dirimere, aut impedire possis.

21 Eum qui iam feliciter obsidionem cœpit, ab ea minimè auocari oportet: sed vsquequò sit expugnatum, præstat eum ibi relinqui. *Sic Philo ad Palæopolin relictus.*

22 Fortes & strenui, & qui nostris hostibus plurimùm nocere possunt, facilè in nostram societatem admittendi. *Sic Brutij & Appuli à Romanis accepti.*

Præstat

Præſtat hoſti clementi ſe dedere & fido, quàm ſociis trucibus, iniuriis, & ferocibus ſeſe committere. *Sic Palæopolitani præferunt Romanos Samnitibus.* 23

Maximè ab eo proditorum genere cauendum eſt, qui quum Principes ſint ciuitatis, cũ hoſtibus vel per ſe, vel per tranſfugas ſibi notos conſentiunt. *Sic Charilaus Palæopolin prodidit.* 24

Sæpe iniuriis & contumelia ementita populus aut Magiſtratus irritatur in vicinos aut ſocios. Itaque huiuſmodi querimoniis de iniuria à vicinis illata minimè credendum temere eſt. *Sic decepti Tarentini.* 25

Potentiores populi nequaquam, vel non temerè ab imbecillioribus ad bellum prouocandi. *Sic Samnites nolunt prouocare Romanos.* 26

Ex malis moribus bonæ leges ortæ. *Sic ob libidinem vnius fœneratoris deſierunt debitores Romæ necti.* 27

Nimia Imperatoris ſeueritas, re præſertim bene geſta, mouet ſeditionem in exercitu ſæpiſſimè. Summum enim ius ſumma eſt iniuria. *Sic Papyrius Cur-* 28

sor quum Fabium M. equitum punire vellet, re bene gestâ.

29 Militaris disciplina, ac præsertim summi ducis auctoritas, vt sit in exercitu sacrosancta, venerabilis, & tuta, est modis omnibus curandum. *Sic L. Papirius Cursor eam retinuit aduersus Fabium.*

30 Imperatoris in exercitu comitas, curaque de sauciis & de inopia militum, prædæ donatio, magnã illi beneuolentiam conciliat: & sæpe iratum militem placat. *Sic placauit ea res exercitum Cursori.*

31 Prædæ auiditas sæpe victorias certas corrupit. *Sic Samnites fusi ab A. Cornelio Aruina dictatore.*

32 Iniusta bella tandem exitus habent infelices. *De bello Samnitium.*

33 Dedendi hostibus qui iniusti belli aut fœderis rumpendi sunt auctores, & damna in bello accepta resarcienda. *Sic Samnites dedunt Papium.*

EX LIBRO NONO.

1 INIVSTE bellum ei infertur, qui & res repetitas restituit, & auctores belli vnà

cum

cum ipſorum bonis dedit, & de damno in bello dato cauet. *Sic malè Romani has Samnitum conditiones reiiciunt.*

Semper iuſtum bellum eſt, quibus omnino neceſſarium: ſemper pia arma, quibus nulla, niſi in armis, ſpes vitæ poſita eſt, omnibus aliis rebus æquis & iuſtis tentatis & oblatis. *Herennij ſententia.* 2

Ea exercitui via breuior eſt, quæ apertior, tutior, ac minùs impedita eſt: & quæ commeatu non laborat. *Sic peccatum à Romanis in Furcis Caudinis.* 3

Hoſtem in tuam poteſtatem redactum, præſertim potentem, aut ſummo beneficio (intactum relinquendo, vitamque donando) tibi concilies: aut omnes ad vnum trucidando viribus in poſterum ſpolies, & exhaurias. Media enim via neque eum tibi amicum parat, neque inimicos tollit. *Sic Herennius Pontius cenſuit captis Romanis inter Furculas Caudinas.* 4

Sæpe toti exercitui intercepto ignominiam ſubire præſtat, vt ſaluus & incolumis reſtet, quàm inani iactatione virtutis & libidine vlciſcendæ mortis nulla ſpe pugnare, 5

gnare,

gnare, ac pati, vt deleatur. *Sic Romani patiuntur se sub iugum mitti à Samnitibus in Caudinis furcis.*

6 Abſque viæ duce nunquã in ignoto aut hoſtico loco iter exercitui faciendum. *Sic peccant Romani & incidunt in Furcas Caudinas.*

7 In ſtrenuis naturis ſilentium poſt ignominiam aut iniuriam acceptam non patientiæ indicium eſt, ſed vindictæ itæque meditatio. *Sic Offilius de Romanis.*

8 Princeps coactus vel vltrò in totius regni incommodum abſq. Ordinum conſenſu nihil paciſci, vel ſpondere poteſt. Eſt enim non dominus Regni, ſed ex legibus tantùm adminiſtrator, cuius Ordines duntaxat de ipſo Regni iure quidpiam imminuere poſſunt. Denique eſt ipſius regni vaſallus Rex. Itaque huiuſmodi promiſſa à Principe facta ſunt nullius momenti. *Sic T. Veturius & Sp. Poſthumius fatentur.*

9 Pacis fœdæ, & ab ordinibus non probatæ, & tamen cum hoſtibus pactæ, auctores ſunt hoſtibus dedendi, vt legitimè ſoluta videatur, & iuſtum à non probantibus

tibus eam bellum postea suscipi possit. *Sic Romani Veturium & Posthumium Coss. dediderunt Samnitibus.*

In occupanda vrbe plurimos ciuium 10
exarmat fides, & vox præconis eos, qui arma abiecerint, fore saluos & incolumes. *Sic Fregellani à Samnitibus capti.*

Obsidio temere absque frumento in 11
exercitum obsidentem priùs parato, suscipitur. *Sic laboratum à Papyrio Luceriæ.*

Temere gens ea, quæ suarum rerum 12
impotens est, aliis populis pacis aut belli modum facere conatur. *Sic Tarentini à Papyrio irrisi.*

Propter obsides aut captiuos apud ho- 13
stem nostros, sunt hostes capti & victi sæpe leniùs tractandi. *Sic Luceriæ Samnites à Romanis tractati.*

Coloniæ nostræ deficientes & vi rece- 14
ptæ, grauiter puniendæ. *Sic Satricum punitum à Romanis.*

Sæpe eadem ætate diuersis in locis præ- 15
stantissimos Imperatores Deus excitat. *Sic eadem ætate fuerunt Alexander Magnus & L. Papyrius Cursor.*

Vt vi-

16 Vt victus exercitus se nocte tutiùs recipiat, ignes ab eo non excitandi. *Sic Samnites victi fugiunt.*

17 In obsidionibus etiam quum recessisse longiùs obsidens hostis videtur, parat vt plurimum, struitque ex eadem vel alia parte insidias. *Sic Sora capta.*

18 In obsessis vrbibus nulla pars muri absque præsidio vnquam est relinquenda, quantumuis accessu difficilis. *Sic Sora capta.*

19 Vicinis hostibus oppidi portæ semper firmo præsidio seruandæ, & dum aperiuntur & dũ clauduntur, diligenter prius omnia à Magistratu circumquaq. exploranda, ne custodiæ portarum, irruente hoste inopinato, cædantur. *Sic Ausonia capta & Vestina.*

20 Nouorum criminũ quæstiones, præsertim in nobiles institutæ, plurimam seditionem mouent. *Sic Romæ quæstiones de honorum adipiscendorum gratia coitionibus factis.*

21 Præda ab hoste nobis sæpe, vt in insidias præcipitemur, obiicitur. Itaque nunquam eò cum exercitu, nisi prius explorato

rato loco, ne lateant insidiæ, veniendum. *Sic peccatum à Iunio Cons.*

22 Cauendum ne milites impransi, & non curato prius corpore, certamen cum hoste ineant. *Hæc fuit Romanæ militiæ disciplina.*

23 Facilè funditur acies, in qua nulli sunt aut seruantur integri, qui lassis & defessis pugnando militibus succedant. *Sic Hetrusci victi ab Æmylio Cos.*

24 Nemini concedendum, vt vltra tempus gerat Magistratum, nisi refectus. Qui enim ipse sibi Magistratum continuat, tandem & se quoque Regem aut tyrannum efficit. *Sic Appius damnatus.*

25 Incommodè magnus exercitus pugnat aduersus paruam manum vel in locis angustis, vel saxosis, vel destitutus missilibus & machinis quibus parua illa manus instructa est abundè. *Sic Hetrusci victi à Fabio.*

26 Itinera ignota, nisi priùs explorata, non ingredienda exercitui. *Sic in Furcis Caudinis peccatum. Sic sylua Ciminia à Fabio priùs explorata.*

27 Nouus & ignotus prius hostis in nos

irruens, si primo secundoque certamine victor euadit, facilè totam regionem perterret, & sibi subiicit. *Sic Romani populos in saltu Ciminio habitantes.*

28 Robustissimus & fortissimus exercitus esse solet, vbi vir virum legit. *Sic Romani sæpe.*

29 In extraordinariis & maximis belli aliísve Reip. periculis, est opus extraordinario, & summa potestate prædito Magistratu. *Sic dictatores Romæ creati in summis Reip. periculis.*

30 Placandi & conciliandi inter se priùs necessarij Duces, si inter se antea erant inimici: aut non simul creandi. *Sic Fabius placatus priùs Papyrio à Senatu.*

31 Miles horridus esse debet, non cælatus auro. Virtus enim est militis decus, & diues hostis, quamuis pauperis victoris, præmium est. *Liuius.*

32 Metropolis Regni quemadmodum est ab hoste imprimis tentãda & oppugnanda; sic à nobis tutanda & defendenda. *Sic Vmbri Romam petunt.*

33 Hostis nullus, quantumuis infirmus, est ne-

eſt negligendus, vt ei non obuiam eatur, & occurratur. *Sic Romani ne Vmbros quidem aſpernantur.*

Nimia in eos captiuos, qui ex aliis regionibus ſunt; quas hoſtis non poſſidet, 34
crudelitas ſæpe populos earum regionum bellum aduerſus nos gerere & decernere ſuaſit. *Sic Hernici Romanis bellum indicunt.*

Intercepta à nobis itinera ne quis no- 35
ſtri conſilij aut cœpti ad hoſtes rumor peruadat, eos valde & terret, & incertos conſilij facit. *Sic Hernici perturbant Romanos.*

Interclufi, obſeptis itineribus, commea- 36
tus, hoſti fugam aut deditionem ſuadent.

Ne hoſtis coniungat ſuas vires, eſt ca- 37
uendum, illicque præſertim incompoſito agmine venienti eſt occurrendum. *Sic Samnites occurrunt Martio Coſ.*

Viæ & opera publica per Magiſtratus 38
reficienda: & publicè propterea locanda. *Sic Romæ fiebat à Cenſoribus.*

Funditur facilè hoſtis quem iam laſſum 39
& defeſſum integræ copiæ adoriuntur. *Sic Samnites victi à Poſthumio.*

40 Quæ gens desueuit iampridem arma ferre, facilè vincitur. *Sic Æqui victi.*

41 Facilè vincuntur ij, qui omissa cura communium, & publici exercitus habendi, ad respectum rerum quisque suarum auertuntur, & ad tuendas suas quisq. vrbes discedunt. *Sic Æqui victi.*

42 Quibus in locis & Regnis humiles homines, forensisque factio, & scribarum turma inualescit, & honores assequitur, ibi omnia statim corrumpi solent. *Sic Romæ euenit, postquam Appius Censor isti hominum generi honores tribuit.*

43 In bene constitutis Rebuspub. semel in anno equites peditesque ciues transuehi & recognosci seu lustrari, idque certo tempore, solent, & debent. *Sic Romæ ex instituto Fabij Maximi.*

EX LIBRO DECIMO.

1 Est optimi Principis regionem & itinera à latrociniis purgare. *Sic Romani in Vmbria.*

2 Coloniæ in populos victos deducendæ, vt tu-

vt tutiùs illi retineantur, & obſeruentur. *Sic Romani.*

Qui nauibus in regionem ignotam delati ſunt, ne latiùs in eâ vagentur, prædatúmve eant. cedit enim ea res illi vt plurimum peſſimè. *Sic Cleonymo Laconi ceßit.* 3

Non temerè in pecora nobis in hoſtico obiecta irruendum. Nam ibi ſæpe latent inſidiæ. 4

Alacris militum pugnam expetentium & ad eam valentium animus plurimum hoſtes terret, & ad victoriam prodeſt; Contrà verò languidus eorundem animus, nihil boni ominatur. *Sic Conſ. clamorem militum exſpectabant.* 5

Equitibus ad procurrendum in hoſtem; relinquendum eſt à nobis in certamine ſpatium. *Sic Romani.* 6

Leges de capitalibus ſuppliciis & prouocatione ſunt caſtiſſimè & religioſiſſimè ſeruandæ. *Sic à M. Valerio Coſ. renouatæ.* 7

Barbari populi partem agri noſtri ad conſidendum petentes, non admittendi quacumq. ex cauſſa, ſed vel vi vel pecunia 8

dimittendi. Facilè enim iidem postea totam regionem occupant. *Sic Hetrusci Gallos dimittunt.*

9 In castris miles exerceri debet. *Sic Romani.*

10 Magna imperia vt crescant facilè in societatem populos afflictos admittunt. *Sic Romani.*

11 In hostem, quē domare velis, est igni, incendio, rapina, & cædibus in homines & vicos grassandum. *Sic Scipio in Hetruscos.*

12 In maximis periculis & bellis Duces strenuissimi & optimi quique, virtutis, non opum habita ratione, deligendi. *Sic Romani & Coss. & Dictatores eligebant.*

13 Populationibus & prædationibus itinera tuta exploradā. *Sic Fabius in Samnitib.*

14 Facilè rebellant quibus in pace conditio & seruitus grauior, quàm in bello est. *Sic Samnites.*

15 Illi populi potissimùm & facillimè in societatem asciscendi, qui armis, viris & pecunia valent, suntq. in bellis exercitati. *Sic Samnites quærunt societatem Hetruscorum.*

16 Vbi nullus est nobis qui subsistat exer-

nul-

citus auxiliúmve ferat, facilè ab hoste victore oppida nostra etiã munitissimà expugnantur. *Sic Murgantia Samnitum à Decio expugnata.*

17 Nimia præda oneratus exercitus non facilè sequitur, expeditéve expugnat. Itaque ea vel diuendenda; vel certo loco constituenda profecturo vel obsidionem paranti exercitui. *Sic Romani iussi à P. Decio in Samnitio.*

18 Vicinis in nos coniurantibus maturè ostentandus exercitus, & in eos ducendus, vt eosdem spectantes ad arma metus exercitus nostri opprimat. *Sic Romani Hetruscos.*

19 Penes eum est laus & decus victoriæ, penes quem est eiusdem lucrum, & fortuna. Nec enim, vbi quis vicit, quæritur quæ consilia victi fuerint; sed spectatur quæ sit fortuna victoris exercitus. *Sic Tribuni in exercitu Appij Claudij.*

20 Quum acie dimicandum est, optimi quique & strenuissimi duces in exercitu retinendi, vel ad eum vocandi. *Sic Volumnius etiam inuito Appio retentus ab exercitu.*

21 Vt victi hostes penitus spem sui colligendi amittant, sunt, quantum quidem fieri potest, eodem tempore perterriti, castris exuendi, & impedimentis. *Sic Romani semper.*

22 Exercitus præda onustus facilè vincitur. *Sic Samnites à L. Volumnio.*

23 Captiuorum, si modò plures sunt, in exercitu dimicante vel dimicaturo arcta custodia facienda est, ne in medio conflictu soluant se vinculis, & in nos pugnantes à tergo irruant. *Sic Samnites victi à L. Volumnio ad Vulturnum flumen.*

24 Præda ex hostibus recepta accersendi tum nostri, tum socij, vt quisque quod suum erit, recognoscat & tollat: quarum verò rerum domini non extabunt, illæ militi cedant. *Sic Romani soliti.* Alioqui nos ipsi prædones nostrorum & sociorum sumus, si prædam retinemus.

25 In exercitu, in Magistratu nihil bono & strenuo collega concordi firmius ad Rempub. tuendam. *Fabij Maximi dictum.* Nihil discordi collega periculosius ad eandem Rempub. euertendam.

Duces

Duces in bello ferè optimi, qui nati militiæ, factis magni, ad verborum & linguæ certamina rudes, & ingenio honesta magnaque appetentes sunt. 26

Iuri dicundo optimi, qui callidi solertesque ingenio, iuris & eloquentiæ cōsulti popularem turbam regere possunt. 27

Exercitus antea trepidus, itineribus deuiis, & mutatione locorum tum exercetur, & confirmatur; tum etiam nobilior & salubrior fit. *Fabij Verrucosi dictum.* 28

Hostium nota consilia etiam prudentissima fiunt inutilia. Itaque exploratoribus, qui ea verè referunt, magna præmia sunt danda. *Sic Fabius exploratoribus Clusinis.* 29

In certamine cū eo hoste, qui in primo prœlio ferocissimus est, lentè primùm pugnandum est, vt hoste fatigato vires nostræ sint integræ: ac proinde facilè vincatur. *Sic Samnites à Fabio victi.* 30

Nouum genus armorum hostibus obiectum, eos facilè terret, & fugat. *Sic esseda terrent Romanos antea ignota.* 31

Plurimum ad victoriam potest, in medio certamine per circumuectos ex nostris 32

hoſtem à tergo aggredi. *Sic Romani ſoliti.*

33 Re feliciter geſta, extra ordinem militibus danda præmia, quo ſint ad eoſdem labores iterum ſuſcipiendos alacriores.

34 Per caliginem dici & oppida capi, & caſtra inuadi faciliùs ſolent. *Sic caſtra Romanorum à Samnitibus oppugnata M. Attilio Coſ.*

35 Non temerè oppida hoſtium ingredienda, etiam in quibus ſolitudo & ſilentium apparet: poſſunt enim ſæpe latere inſidiæ. *Sic Poſthumius exploratum prius Ferentinum, ab hoſte deſertum, ingreditur.*

36 Cum obſtinato hoſte obſtinatè pugnandum. *Sic Romani contra Samnites.*

37 Acie nunquam, niſi priùs inuocato Dei nomine, certandum.

38 Quum acie confligendum eſt, vicini exercitus nobis & noſtri monendi, vt vel adſint, vel ſuperueniant, vel hoſtem impediant, quantum poſſunt. *Sic Papyrius denuntiat collega Caruilio.*

39 Miles qui inuitus & coactus pugnat, facilè vincitur. *Sic Samnites à Papyrio victi.*

40 Sæpè ignauos milites cogit ſtrenuè pugnare, quum aliqui ſunt diſpoſiti ex ipſorum

rum numero, qui eos fugientes excipiant & occidant. *Sic Samnites pugnant cum Papyrio.*

Quum prœlium committendum est, nulla, si fieri potest, copiarum pars auocari aliò debet. 41

Vbi hostis obstinati núllus iam superest exercitus propter clades ab eo acceptas, bellum est statim circa illius oppida circumferendum, eaque & capienda, & diripienda, & exscindenda, quo perdometur tandem. *Sic Papyrius & Caruilius Coss. agunt in Samnites.* 42

Sociis primo quoque tempore ferendum auxilium, vt in fide maneant: alioqui, tanquam nimia nostra cunctatione deserti, facilè ad hostes descíscunt. *Sic Falisci ad Hetruscos à Romanis deficiunt.* 43

Ad socios & amicos populos pars prædæ victoriæque mittenda est, vt sit ea celebrior. *Sic Papyrius vicinorum templa ornat spoliis hostium.* 44

Sæpe felicissimas victorias nostras temperat Deus magna domestica clade, vti fame, peste, seditione, quo magis deiician- 45

tur victorum animi, & ab eo vno pendeant: itemque magistratus discant non vni tantùm in Repub. rei aut parti, sed omnibus maturè prospicere. *Sic Romæ post Samnites victos pestilentia grauissima accidit.*

Finis Decadis primæ.

Qui ex tertia Decade excerpi Aphorismi Politici poterant, ferè ex Polybio iam à nobis descripti sunt.

Qui item ex Decade quarta, planè cum superioribus conueniunt. Itaque hac opera tantum in prima Decade defuncti, omnibus abundè esse satisfactum existimamus.

EX C.

EX C. CORNELII TACITI ANNALIVM LIBRO PRIMO.

NOVVS & populo insolitus principatus donis in militem, beneficentia clementiaque in plebem, honoribus in nobiles obsequentiores & ad seruitium paratiores; denique ea dulcedine otij quam omnes sentiant, est stabiliendus. *Sic Augustus Cæsar. suum Principatum.* 1

Certamina principum inter se, auaritia Magistratuum, & inualidum legum auxilium, quòd facilè omnia corrumpantur pecunia, faciunt, vt facillimè Aristocratia seu Resp. in Monarchiam mutetur. *Sic Romana Resp. mutata in principatum.* 2

In Electiuis regnis paulatim producendi & in magnorum honorũ consortium vocandi maturè à regnantibus ij quos sibi succedere cupiunt. *Sic Augustus Tiberium.* 3

Regum filiis nouercæ, quæ & ipsæ ex 4

iisdem

iisdem regibus filios susceperunt, suspectæ esse semper debent. *Sic Liuia filiis Agrippæ. Sic Agrippina filiis Messallinæ.*

5 Vt nouus & insolitus populo principatus confirmetur & lubentiùs suscipiatur ac inolescat, veterũ & iam notorum magistratuum nomina sunt retinenda, minimeque mutanda. *Sic Augustus Cæsar fecit. Sic Tiberius initio Principatus.*

6 Iracundus & sæuus Princeps, quamuis strenuus, minimè tamen eligendus. *Sic Tiberius à prudentibus repudiatus.*

7 Qui malis artibus sibi vel suis principatum affectant, legitimos illius successores vel extinguunt vel remouent; se verò aut suos prius circumpositis custodiis introducunt, defuncti prædecessoris mortem non diuulgant, priusquã sibi omnia fuerint apud eos qui obstare poterant, prouisa ac tuta. *Sic Liuia Tiberium Cæsarem.*

8 Tyrannicum imperium est, cùm is, qui imperat, rationẽ vni sibi reddi vult etiam eorum, quorum cognitio ad iudices aut Regni Ordines pertinet. *Sic Crispus Sallustius.*

Nouo

Nouo Principi nouum iusiurandum 9
ab omnibus Ordinibus præstandum est,
seu dandum. *Sic Romæ fiebat vbi noui Imperatores creabantur.*

Tyrannidis affectatio est in eo qui om- 10
nia imperij signa reipsa retinens, negat
tamẽ verbis se habere vel velle imperium.
Sic Tiberius Cæsar.

Tyranni & sæuissimi Principis futuri 11
igna sunt, si quis imperium adeptus vul-
us hominum in crimen trahat, adula-
iones supra modum requirat, verba con-
liariorum publicorum captet, delatori-
us aures præbeat, iudicia hominum de
qualiacumque, aut liberas de Rep. vo-
s pro crimine habeat; denique cui boni
nt suspecti. *Talis fuit Tiberius Cæsar.*

Principis cum iis, qui vel ipsum occi- 12
e tentarunt, vel alios ei charos aut san-
ne coniunctos trucidarunt, reconci-
io, semper esse debet suspecta. *Sic re-
iliatio Augusti cum M. Bruto: cum Sexto
peio.*

st prudentissimi Principis, scire, & de- 13
ta habere quæ vectigalia Resp. ha-
beat;

beat; quantas & quot militum copias; quot & quales ſocietates; quot claſſes; quot largitiones. *Sic Auguſtus habuit.*

14 Reip. Ordinum & Procerum ad Principem nimium humiles preces, & ſeruilis adulatio eum ex bono Principe faciunt tyrannum. Sua enim à concilio publico etiam in Principem auctoritas eſt ſeruanda. *Sic Senatus Roman. effecit Tiberium Cæſarem tyrannum, qui etiam dicere ſolitus eſt, Homines ad ſeruiendum paratos.*

15 In Regnis electiuis, mortuo Principe, ſolent vtplurimum milites ſpe præmiorum aut donatiui, in noui creatione tumultuari aut ſeditionem mouere. Itaque ſunt muneribus placandi.

16 Otioſus in caſtris miles, & ſolita munia non obiens, facilè euadit ſeditioſus & immodeſtus. *Sic Pannonicæ legiones ſub Iunio Blæſo. Sic Germanicæ ſub Germanico.*

17 Exercitus ſeditio ſtatim non vi, ſed blanda ducum oratione cohibenda. Facile verò ad vicinos exercitus alios peruadit. *Sic à Iunio Blæſo ſedata ſeditio Legionum Pannonicarum.*

Exerci-

Exercitus legionarius & limitaneus 18
tum ob nimis exigua ſtipendia, tum ob
longius militiæ, in qua detinetur, tem-
pus, ſeditionem mouet. *Sic Pannonicæ*
Legiones ſub Tiberio.

In commoto populo ſedando conuer- 19
tenda in ſapientiam & occaſionẽ mitiga-
tionis, quæ caſus obtulit, & quæ populus
ille pauet, aut obſeruat etiã ſuperſtitiosè.

In vulgo nihil modicum, terret, ni pa- 20
ueat: vbi pauere cœperit, impunè con-
temnitur. Tamen vbi eſt & collectum &
adhuc armatum vulgus, comitate per-
mulcendum eſt, non armis & fortioribus
remediis irritandum.

Populari ſeditioni, aut exercitui tumul- 21
tuanti, denique vulgo aliquid contra fas
tentanti, maximo terrori eſſe ſolet inſoli-
ta cæli facies, & anni tempeſtas turbida
ſtatim ſuperueniẽs. *Sic Pannonicis Legionibus.*

Tyrannis formidoloſi ſunt ſemper bo- 22
ni, & qui populo grati, populique liberta-
tem amant. *Sic Germanicus Cæſar Tiberio*
Cæſari formidoloſus.

Nimia Ducum exercitus ſæuitia, ni- 23
miique

miique militũ labores, aut diuturni, nullo extraordinario præmio donati, seditionem in exercitu concitant. *Sic Germaniæ inferioris legiones commota sub Tiberio.*

24 Exercitus seditiosus placatus statim in hostem ducendus, vt quietior sit.

25 Exercitus seditio placatur sublatis seditionis auctoribus: vel si qui in eo manent boni & intemerati, in partes nostras traducantur præmiis.

26 In Regni seditionibus, quæ ex vna vel pluribus partibus agitari nuntiantur, si qua vrbs est caput totius Regni, ea est à Principe firmo præsidio tenenda, neque vnquam deserenda. *Sic Tiberius in seditionibus Germanicarum Legionum.*

27 Neglectæ ab exercitu excubiæ & stationes eum hosti obiiciunt trucidandum. *Sic Germani cæsi à Germanico Cæsare.*

28 Strenui duces tyrannis formidolosi: itaque illi caueant, ne nimia rerum gestarum gloria à populo celebrentur. *Sic Cæsar Germanicus formidolosus Tiberio.*

29 Adulteria Procerum punienda. *De Sempronio Graccho.*

Populi

Populi fauorem popularitas Principi 30
conciliat, veluti ſi ludis publicisq́ue po-
puli voluptatibus ipſe frequens interſit,
& ſe miſceat. *Sic Auguſtus Cæſar intererat*
ludis publicis.

In ſuſpicione ſeditionum imminen- 31
tium, viri Principes populo gratioſi, vin-
ciendi, aut amouendi. Illis enim amotis
nihil plebs auſura eſt. *Segeſtis dictum ad*
Varum.

Tunc tempeſtiuè bellum hoſti infer- 32
tur, quum eius Proceres inter ſe diffident.
Sic Germanicus Cæſar Germanis bellum infert,
quum Arminius, & Segeſtes diſcordarent.

Proditores etiam iis inuiſi, quibus ſer- 33
uiunt & alias ſuámve patriam produnt.
Segeſtis dictum.

Ab exercitu in hoſtico verſante, itine- 34
ra, quibus redire ac regredi poſſit, ſunt
diligenter ſeruanda. *Sic Germanicus Cæſar*
in Arminium profectus.

Prædæ auiditas magnas victorias aua- 35
ris & auidis militibus eripit. *Sic Arminio*
Cæcinna elapſus.

Qui in rebus ſecundis feruidi & fero- 36

ces esse solent, in aduersis sunt incauti & nullius consilij.

37 Absentis Imperatoris vxor prudens & animo fortis, totum exercitum sæpè confirmauit. *Sic Agrippina vxor Germanici.*

38 Imperatori beneuolentiam exercitus multum conciliat, si saucios in prœlio ipse visitet, pecunia tunc militem iuuet; & comitate singulos, qui prœliati fuerint, leniat.

39 Histrionum licentia in Rep. bene constituta est reprimenda, ne in quemquam probra iaciant, aut seditionem moueant. *Sic à Tiberio repressi.*

40 Centesima rerum venalium ab Augusto post bella ciuilia petita & exacta in militare ærarium.

41 Saltem post vicesimum militiæ annum, veterani qui in ea honestè versati sunt, dimittendi.

42 Flumina & lacus vti facilè non auertuntur ad alueo naturali; sic in iisdem ob inundationes auertendis, magnum toti regioni incommodum & cõmerciorum detrimentum affertur. *Sic oppida & muni-*

cipia

cipia Italiæ impedierunt ne flumina influentia in Tiberim verterentur.

Continuatio eiusdem Præfecti & Præsidis prouinciæ vti Tyrannis est suspecta; sic Prouinciis ob solitam nouorũ Præsidum auaritiã vtilis. *Sic Tiberius continuauit.* 43

Plures tamen, sed eos non auaros, verùm viros bonos ad curam Reip. vocari, formari, & instrui cõmodissimum est. *Sic Resp. Romana Magistratus quotannis mutauit.* 44

EX LIBRO SECVNDO ANNALIVM.

EXTERNIS moribus assuetus, institutusque princeps potiùs, quàm patriis, non tantùm populo suspectus est; verùm etiam ingratus & contemptus, ac velut extraneus tandem eiici solet. *Sic Vonones eiectus à Parthis, quia Romanis moribus educatus erat.* 1

Perfidia regis totum eius regnum exosum reddit. *Sic propter Antonium Romani exosi Armeniis.* 2

Est tyrannorum sibi suspectos viros 3

 quan-

quantumuis egregios & Reip. vtiles primùm honestis prætextibus vel à Repub. prorsus amouere, vel honestis muneribus ac legationibus ab iis, quibus gratiosi sunt, & à patria ipsa abstrahere: deinde eosdem postea insidiis tectis & astu trucidare, excitatis in eos & immissis proceribus aliis, viris potentibus, qui specie simultatum eos vel vi vel veneno tollant. *De Germanico sic à Tiberio tandem sublato per Cn. Pisonem.*

4 In loca paludosa nunquam temere ducendus exercitus. Vix enim est, vt illic indigenis par sit, quantumuis robustus & magnus. *Sic peccatum à Germanico, dum Cattos aggreditur.*

5 Ex sermonibus priuatim & inter cibos, inter ciues habitis, melius discit Princeps ecquod sit exercitus & populi de se iudicium, quàm ex concionibus & conuentibus publicis à se præsertim indictis. *Sic Germanicus Cæsar explorauit militum de se iudicium.*

6 Optimum est nostrorum, si qui in castris hostium militant, animos tentare, & ad transfugium vel defectionem pelli-

cere

çere promiſſis. *Sic Arminius animos Batauorum tentauit.*

In victoria aduerſus gentem ſæpius rebellem & indomitam, cædibus eſt inſiſtendum: non captiui ex ea capiendi. *Sic Germanicus Cæſar.* 7

Exercitui tutius ſemper eſt iter terra; quàm mari. *Sic ferè oppreſſus exercitus Cæſaris Germanici in Germania.* 8

Poſt magnas clades à nobis acceptas, tamen, quantum poſſumus, eſt noua vis hoſti intentanda & opponenda, quacunque ex parte illum adoriri poſſumus, ne nos animum exiſtimet prorſus deſpondiſſe. *Sic Germanicus poſt claſſem amiſſam in mari Germanico.* 9

Magicæ artes etiam ſub Imperatoribus infidelibus punitæ, & ex iis diuinatio. *Sic Libo punitus ſub Tiberio.* 10

Quamquam familia in vnaquaque in auro, argento, & iis rebus, quæ ad vſum parantur, aliquid nimium aut modicum ex fortuna poſſidentis æſtimatur: tamen diſtinctos eſſe ſingulorum ordinum Reip. ſumptus, veſtitus, & ſupellectilem, vt digni- 11

gnitatibus maioribus liceat ea possidere, gestare, & habere maiora & sumptuosiora. *In oratione Asinij Galli.*

12 Nimia aulicorum ac delatorum auctoritas, eaque in dies crescens, & priuilegiis, honoribus, & opibus exornata, initium & via & satellitium est Regiæ dignitatis priùs moderatæ, in tyrannidem mutandæ. *Sic sub Tiberio Cæsare, & in Pisonis oratione vrbe cedentis.*

13 In Rep. bene constituta Magistratuum electiones fieri longè & aliquot antè annis non debent, quàm electi magistratum ineant. hac enim ratione ad vsurpandam tyrannidem seditionésue mouendas via aperitur. *Sic Tiberius contra Gallum.*

14 Illustrium familiarum inopia à Rep. vel Principe in posteris industriis subleuanda. *Sic Augustus & Tiberius multorum Senatorum & Hortali inopiæ succurrerunt.*

15 Formæ similitudo facit vt plerique impostores sese in locū Principum peregrè defunctorum, & populo gratiosorum, facilè sibi introducant & insinuent. *Sic Clemens seruus se pro Agrippa supposuit.*

Qui

Qui in ſpem imperij aluntur, etiam priuati colendi. Nam meminerunt in imperio huiuſmodi contemptus de ſe facti, & eos qui ſe contempſerunt, affligunt, & odio perſequuntur. *Sic Tiberius Archelaum Cappadociæ regem odio habuit.* 16

Qui in ſpem imperij aluntur, maturè aſſueſcant militiæ, exercitibus præficiantur, vt illis innoteſcant. *Sic Druſus, ſic Germanicus, ſic Marcellus filij aut nepotes Augusti.* 17

Optimus eſt exercitus, qui parere Duci didicit, ordines ſeruare, ſequi ſigna, confertim, non autem per cateruas vagè pugnare, & ſic collocatur, vt ſubſidiis mutuis firmentur omnes acies. *Tacitus.* 18

Princeps ſubditis ſuis graui aliqua calamitate afflictis ſubuenire, tum ex ærario publico, tum tributorum remiſſione debet. *Sic Tiberius 12. vrbibus Aſiæ terræmotu concuſſis.* 19

In malum finem fauorem exercitus ſibi conciliat qui licentiam in caſtris & deſidiam concedit, ſeueros tribunos dimouet, vagum & laſciuientem per agros militē ſinit, & largitione milites corrumpit. 20

 Sic

Sic Cn. Piso legiones Syrias corrupit contra Germanicum.

21 Vt noui populi faciliùs nobis assuescant, & nostrum iugum patiantur; sunt oneribus & tributis leuandi. *Sic Cappadoces & Comageni leuati à Germanico.*

22 Qui Proceres minores maioribus sunt superbi, & præter officium contumaces ac molesti, tale quidpiam nec audent, nec faciunt, nisi iussu summi Magistratus, aut superiorum secreto mandato ac insidioso instinctu. *Sic peccatum à Germanico quòd Pisonem non puniuit.*

23 Quæ regiones, loca, aut oppida Regni intercepta, totum regnum in discrimen adducunt, à nemine ex Proceribus inscio rege sunt adeunda, neque in iis quicquam pro imperio geri debet, præterquam ab eo qui præfectus est. *Sic Ægyptus seposita ab Augusto, ne quis Senator in eam ingrederetur.*

24 In Regnis quæ nobis sunt formidolosa & suspecta, serendæ seditiones & discordiæ, vt tuti aduersus ea simus, & frangantur eorum vires. *Sic Drusus in Germania egit.*

Cum

Cum Crete Principe.i. astuto & potente, cretizandum, modò fides à nobis data non violetur, vt suis ipse artibus tandem capiatur. *Sic Rhescuporis Rex Thraciæ à Tiberio captus.* 25

Qui è subditis Prouinciam aliquam etiam sibi datam armis inuadit, est seditiosus. Nam ad summum Principem recurrere debet. *Sic Piso damnatus.* 26

Tyrannis displicent ciuilia Procerum ingenia: quamobrem eos maximè, sed astu trucidandos curant. *Dictum Drusi.* 27

Meretrices & libido feminarum etiam Romæ coërcita legibus, tempore Tiberij. 28

Constituendum maximè tempore famis pretium frumenti à Magistratu, vt seditio tollatur. *Sic Tiberius fame ingruente Romæ.* 29

Ferro & bello aperto, non autem perfidia & veneno tollendus extraneus hostis publicus. *Sic responsum à Senatu Adgandestrio Catto.* 30

Qui ex bonis Principibus & patriam amantibus euadunt tyranni, aut affectant tyrannidem, in patriam etiam ab iis ipsis 31

ferè tunc tolluntur, ac trucidantur, qubs priùs in libertatem asseruerunt. *Sic Arminius sublatus à Germanis.*

EX LIBRO TERTIO ANNALIVM.

1 IMPATIENTIA, aut desperatio, in malis & afflictionibus, tum pessima, tum intempestiua consilia, imò etiam noxia & periculosa suggerit. Itaque in afflictionibus animus obfirmandus est, & ferocitas etiam à Principibus ipsis deponenda. *Sic Agrippina vxor Germanici peccat.*

2 Tyrannis suspecta est etiam feminarum illustriũ, & sobolis ex magnis clarisq. parentibus natæ laus publica, & cõmendatio. Itaq. vtramque, quũ possunt, tollunt. *Sic Agrippina Germanici vxor à Tiberio tandem sublata; & virorum illustrium filij.*

3 Tyrannorum oratio & facta omnia primùm sunt ancipitia, & sic ambigua, vt in vtramque partẽ interpretari quidem possis; illi tamen inde animos aliorum explorant. *Sic Tiberius Cæsar.*

Princi-

Principum,& bene de Repub. meritorum iniustæ cædes acerrimè vindicandæ: alioqui seditio nasci solet. *Sic mors Germanici Cæsaris vindicata.* 4

Laxior disciplina militaris, & militum timiditas aut turpis fuga, seueritate restituitur, qua sola fortiores fiunt. *Sic à L. Apronio in Africa Romani milites confirmati.* 5

Aduersus vagum hostem equitatu pollentem & minimè certis locis consistentem, difficillima est belli gerendi ratio. Vnde nisi præda ille oneretur, aut ad maritima loca compellatur, vix fundi potest. *Sic Tacfarinas Numida tandem fusus à L. Apronio, & lib. 4. à Dolabella occisus.* 6

Adulteria, & suppositi partus Romæ etiam puniti sub impuris Imperatoribus. *Exemplum Lepidæ sub Tiberio: Silani sub Augusto.* 7

Parentum, quàm orborum ciuium priuilegia maiora esse in Repub. debent, quò sint alacriores homines ad sobolem procreandam, & alendam. *Sic Lex Papia Poppæa sancita ab Augusto Romæ.* 8

Præsidum Prouinciæ vxores vnà cum 9

suis

ſuis maritis in Prouincia eſſe non eſt indecorum, modò ſint illæ abſtinentes, minimeq́ue rapaces & auaræ. *Sic decretum à Senatu ſub Tiberio.*

10 Tyrannidis inducendæ ac ſtabiliendæ prima initia ſunt, frequens accuſatio, & in quouis crimine adiuncta de læſa maieſtate Principis; itemq́ue delatorum auctoritas. *Sic Tiberij tyrannis introducta.*

11 Tributorum immoderata ſumma, & æris alieni magnitudo publicè conflata, facilè Prouincias ſic oneratas ad rebellionem & ſeditionem incitant. *Sic Galliæ ſub Tiberio.*

12 Magnus eſt in potente & latè patente Regno Legionariorum militum vſus, nimirum vt in ſingulis Prouinciis ſint aduerſus quoſuis popularium motus & ſeditiones parati. *Sic Romani orbem terrarum in officio continuerunt.*

13 Aut non tentanda, aut leuiter primùm aggredienda rerum aliarum præterquam religionis, emendatio, quæ corrigi abſque publico totius Regni motu non poſſunt. *Sic Leges ſumptuariæ à Tiberio neglectæ.*

Sumptuo-

Sumptuosa conuiuia & nimium luxum 14
publicum exstinguunt tum Principum Reip. virorum continentia sobrietasque; tum publica paupertas & calamitas, quæ res singulorum fiunt accisæ. *Cornelij Taciti sententia.*

Iudicum capitalium sententias, etiam 15
Principis ipsius, ad tempus aliquod differri satius est, quàm statim executioni mandari, quo maturiùs deliberentur, & dictæ examinentur. *Sic decretum sub Tiberio, ne Senatusconsi. capitalia ante decimum diem ad ærarium deferrentur.*

In regnis electiuis, quò seditiones vi- 16
tentur, satius est quempiam virum bonum, nobilem, & bene de Repub. meritum, ex ordinum sententia designari, etiam adhuc viuente Principe, ad Imperij successionem; quàm incertum relinqui, quis eo mortuo sit successurus. *Sic Augustus Tiberium designauit: Tiberius Drusum: Nerua Traianum.*

Designatio noui Principis, illiusque di- 17
gnitatis acceptatio ab eodem fieri debet ceremoniis, more & loco solitis, & cum illius

lius præſentis publica gratiarum actione tum ad Deum, tum ad homines ipſos qui huiuſmodi honorem deferunt. *Sic accuſatus Druſus à Senatu.*

18 Templa facinoroſis aut ſeruis, aut debitoribus ne ſint aſyla. *Sic ſub Tiberio ea licentia coërcita.*

19 Tyrannidis obſcurè & pedetentim ſerpentis hæc ſunt initia, cùm qui Princeps electus eſt, maiorum negotiorum cognitionem ſibi vni reſeruans, & ex ſuo vnius arbitratu ea ſtatuens, leuiorum, & quæ Reip. incolumitatem non attingunt, diſceptationem ad Ordines remittit. *Sic Tiberius ad Senatum remittit poſtulata Prouinciarum de Templorum immunitate, vim principatus ſibi firmans.*

20 Principum virorum ac procerum nimia in honoribus ambiendis feſtinatio, dum æquales, deinde ſuperiores, poſtremò ſuaſmet ipſi ſpes anteire parant, eos funditus tandem perdit. *Taciti ſententia.*

21 Quanto plus gliſcit imperantis poteſtas, tanto iura minuuntur. Itaq. non permittendum, vt is vtatur imperio, vbi legibus

gibus agi poteſt. *Tiberij vera ſententia.*

Repetundarum neglecta accuſatio & cognitio cùm præſides ipſos facit ad prouincias expilandas audentiores, tum verò ipſas Prouincias impellit ad rebellandum. *Ea etiam ſub malis Imperatoribus ſæpe repetita Romæ.* 22

Opera publica propria quarundã Principum familiarũ, decorè ab iiſdem ſumptibus propriis reſarciuntur & conſeruantur. *Sic Lepidus Baſilicam Pauli Æmilij ſub Tiberio: & alij.* 23

Fugax & vagus hoſtis eſt pluribus diuerſiſq́; in locis per præſidia poſita coercendus & comprimendus. *Sic Tacfarinas à Bleſo.* 24

EX LIBRO QVARTO ANNALIVM.

IN regnis tum electiuis, tum hæreditariis ij meritò Regibus & Regno ſuſpecti eſſe debent, tanquã regnũ præter ius & fas affectantes, & inuaſuri tyrannidẽ, qui ex paruis opibus ad magnas dignitates 1

euecti,

euecti, militũ animis ſeſe clam inſinuant, & benignè eos ſibi cõciliant: etenim ſummum imperium ambiunt qui ſuos clientes exercitui aut prouinciis præficiunt, alios præfectos ſibi non deuinctos deturbant ex ſuis gradibus, qui Principibus ad ſuccedendum deſignatis pares ſe faciunt, aut etiam iniurias iis inferunt: denique qui potentum & procerum vxores vel famulos ſtupro vel promiſſionibus ſibi ad idem conandum deuinciunt. Itaque hæc ſigna ſunt notanda. *Sic Seianus affectans tyrannidem egit.*

2 Legionarij ſæpe ſunt à ſummo Principe luſtrandi, & recognoſcendi, eorum numerus ſupplendus, ac modeſtia diſciplinaque obſeruanda. *Sic Tiberius monuit, & rectè.*

3 Boni Principis eſt, annonæ publicæ deficienti, infecunditati terrarum, aſperis maris obuiam ire edictis, impenſis, ac cura diligenti: denique prouidere ne prouinciæ nouis oneribus turbentur, & vt vetera ſine auaritia, & crudelitate Magiſtratuum tolerentur. *Tacitus.*

Aulici,

Aulici, in quorum poteſtate eſt Rex, 4
& ex quorũ voluntate gerit omnia, quandiu tyranni nõ ſunt, aut tyrannidem non affectant, vel vltores metuunt, bonis conſiliis & ſalutaribus Reip. ferè noteſcere volunt. *Sic Seianus.*

Dominandi & tyrannidis vſurpandæ 5
ſpes prima difficilis & in arduo: vbi verò quis eam ſpem fuerit ingreſſus, adſunt hominum ſtudia, & miniſtri non deſunt: Ac proinde eorum, qui tyrannidem affectant, ſtudia primo quoque tempore viderturbanda: & ij necandi, qui tales deprehenduntur: vel eorum miniſtri.

In Rebuſp. bene moratis hiſtrionum 6
immodeſtia ſeuerè eſt coërcenda. *Sic ſub Tiberio Romæ Senatusconſult.*

Principibus iis qui tantum ſunt deſi- 7
gnati, viuo adhuc prædeceſſore, eſt maximè cauendum, ne ſe illi pares faciant, eodemq́ue cum eo gradu & loco & fauore publicè priuatimq́ue ſe coli patiantur, aut eoſdem honores ſibi delatos admittant; comitatum tam frequentem habeant, nimium illam ſpem vrgeant, præ-

ferant,& iactent: denique ne quicquam ad regnum obtinendum, moliri videantur. Summum enim prædecessoris adhuc regnantis odium in se hac ratione cōcitant, & sibi perniciem parant. *Sic filij Germanici odio à Tiberio habiti, & ipsa quoque Agrippina, seq; illi euerterunt.*

8 Principi collata beneficia neque obscurè, neque apertè sunt à priuatis vel Proceribus illi exprobranda vel nimium iactanda. *Silij exemplum sub Tiberio.*

9 Tyrannorum est, potentes de Repub. bene meritos occultis odiis per veteres inimicos à se incitatos euertere,& sceleribus suis honestos tamen prætextus & iura vetera prætexere. *Tacitus.*

10 Seditionum initia primo quoque tempore exstinguenda.

11 Vbi delatorum auctoritas magna, & læsæ Principis maiestatis crimen frequens obiicitur,ac boni cuiusque viri inuadendi ac fatigandi vel tollendi prætextus est,ibi maximæ Principum tyrannidis durissimæque initia ac fundamēta collocantur. *Sic sub Tiberio illecti præmiis delatores.*

Tres

Tres ſunt in vniuerſum Reip. formæ. 12
Nam cunctas nationes & vrbes populus, aut primores, aut ſinguli regunt. Dilecta ex his & conſtituta Reip. forma eſt.

Noſcenda populi, quem regere vis, na- 13
tura eſt: quique eam callet, prudens dicitur. *Tacitus.*

Conſtituta Reip. forma laudari faci- 14
liùs, quàm euenire, i. perfecta haberi poteſt: & ſi euenit, haud diuturna eſſe ſolet. *Tacitus.*

Sub Tyrannis nihil tutum eſt. Nam 15
dicta, ſcripta, facta, ſomnia recitata, & quæ duntaxat ſunt meditata, in crimen læſæ maieſtatis vel religionis læſæ rapiuntur. *Sic ſub Tiberio, Caligula, Nerone.*

Quæ Magiſtratus vult & citò, & accu- 16
ratè eſſe perfecta, ipſemet curet, alij non deleget.

Plerunque euenit vt qui Principes fa- 17
mam hominum cõtemnunt, iidem etiam contemnant virtutes, & præclarum quidpiam, dum viuunt, agere negligant. *Taciti ſententia.*

Principes eo difficiliùs conſilia capiunt, 18

quòd etiam famæ suæ rationem habere coguntur & debent. *Tiberij sententia.*

19 Aulici, quantumuis gratiosi, matrimonia sua sorte longè potiora semper cum magna aliorum aulicorum inuidia, & suo cum contemptu & periculo ipsi ambiunt: oblata verò à Principe non prudenter aspernantur. *Sic Seianus euersus sub Tiberio. M. autem Agrippa euectus sub Augusto.*

20 Aulicorum affectantium gubernacula Reipub. hæ sunt artes, vt Principes à rebus publicis cognoscendis auertant, illisque voluptates pro huiusmodi tædio obiiciant: aut in secessus aliquos & peregrinationes procul à concilio publico abducant. Tunc enim ipsi rerum omnium arbitri fiunt. *Sic Seianus Tiberium abduxit.*

21 Inuia & ardua oppida, præsidia, & castella non nisi munitis aliis circà præsidiis commodè obsidentur. *Sic Thraces in montibus obsessi à Romanis.*

22 Coacta fieri deditio muniti alicuius oppidi & castri, proxima quoque dedere cogit. *Sic Sabinus Thraciæ loca recepit.*

23 Tandiu mollibus responsis hostes sunt desti-

destinandi, donec exercitum iustum collegeris, aut rerum tuarum securitati prospexeris. *Sic Sabinus Thracibus illusit.*

24 Quando Principes feminæ ad secundas nuptias conuolant, magnum futuris Regni successoribus periculũ creari plerunque solet, & multum ex Rep. petitur. *Sic Tiberius sensit de nuptiis Agrippinæ.*

25 Procerum suspiciones mutuæ, licet falsæ aliorum in alios, eos in mutua odia concitant, ac tandem euertunt. *Sic Agrippina euersa propter suspicionem suam in Tiberium.*

26 Ferocia Principum ingenia & libera magis patent insidiis. *Sic Drusus vterque, filius, & nepos Tiberij.*

27 Post magna prœlia, vel clades à Rep. acceptas, in ciuitate humana & bene morata saucijs, egenis, & afflictis procerum ædes patere solent, vt eorum largitione & cura afflicti sustententur. *Sic post cladem Fidenis acceptam.* Idem à Regibus quoque fieri debet, vt afflictos extraordinariè subditos, de suo subleuent. *Sic Tiberius Cæsar in incendio montis Cælij.*

28 Sub Tyrannis, maximè ab Aulicis, ac omni-

omnibus tyranni fauorem captantibus, cauendum est bonis omnibus, & ne quid illis ſecreti ſui communicent. *Sic Sabinus euerſus à Latiare Senatore.*

29 Nimia in exigendo tributo ſeueritas; itemque nimium ipſum tributum impoſitum, mouet ſubditos frequenter ad ſeditionem. *Sic Galliæ, ſic Friſij, ſic Hiſpaniæ ſub Tiberio.*

EX LIBRO SEXTO ANNALIVM.

1 TYRANNI vbi ſemel ſe ſuumque ſtatum ſibi videntur in tuto collocaſſe, tunc ſeſe omni turpitudini, libidini, ſæuitiæ & auaritiæ dedunt. *Sic Tiberius ſublato Seiano.*

2 Nimiæ in tyrannos adulationes ſunt iis tum ſuſpectæ, tum exoſæ; & ipſis adulatoribus ſæpè exitiabiles. *Sic Gallioni ſub Tiberio.*

3 Ipſis quoque Tyrannis ſua flagitia & facinora in arcanum ſupplicium vertuntur: & ſæpe ſuas ipſi pœnas & cruciatus,

 quos

quos in animo sentiunt, fateri coguntur. *Sic Tacitus de Tiberio.*

Noua & inusitata potestas æquitate eius, qui eam gerit, tandem probatur, & inualescit. *Sic Romæ Præfectura Vrbis sub Mæcenate & Pisone.* 4

Annonæ caritas, & Fœneratorum auaritia, atque præter legum edictum exactio ad seditionem populum mouent. *Sub Tiberio hoc contigit S. Galba & L. Sylla Coss.* 5

Qui extremis Regni finibus & Prouinciis præpositi sunt, aut magnis exercitibus præsunt, formidabiles sunt tyrannis; & nisi ab iis Prouinciis discedant, non facilè à tyrannis trucidantur. *Sic Getulicus tutus sub Tiberio.* 6

Est prudentis Principis, arma externorum procul à se remouere, ac proinde eos ipsos astu & consiliis suis inter se committere & distinere. *Sic Tiberius Parthos.* 7

Barbaris cunctatio quæuis seruilis: statim quiduis exsequi, regium habetur. *Taciti sententia.* 8

Tyranni quos vi aperta non audent tollere, necant veneno: vel dissimulatione & 9

donis apud se retinent. *Sic Artabanus Proceres Persarum.*

10 In prœliis fama etiam falsa occisi Ducis sed credita, illius partes terret. *Sic in certamine Orodis & Pharasmanis.*

11 Externi milites mercenarij, & custodes corporis, facilè fiunt Regibus ministri scelerum. *Taciti sententia.*

12 Tyranno cedenti & fugam è regno capessenti instandum. nam collectis viribus statim est rediturus. *Sic Artabanus Parthorum Tyrannus.*

13 Populi imperium iuxta libertatē: Paucorum dominatio, regiæ libidini propior est. Hanc igitur tyranni præferunt populi libertati, & potiùs obtinere volunt. *Sic Artabanus constituit in Seleucia.*

14 Dum nouum imperium iustè occupatur, cuius rex est adhuc superstes aut aliquis ex eius factione, non circa castella immorandum; sed Regia eius imperij primùm inuadenda, deinde interiora regni petenda, & cunctantium accedere ad nouum Regem dubitatio ostentatione armorum est tollenda. Denique non nimium

mium tribuendum vni cuipiam aliis omnibus exoso & suspecto aulico. *Peccatum hac ratione à Tiridate; & à Bardane.*

Qui deceptus est in eo quem delegit ad 15
imperandum, & quem prius amabat; credendus est, si eundem, quem prius delegit; accusat postea, verè odisse. Neque enim odium simulare aut fingere is solet. *Taciti sententia.*

EX LIBRO VNDECIMO ANNALIVM.

TYRANNIS sunt suspecti omnes 1
opulenti, validis generosisque propinquitatibus subnixi: item viri militares & strenui qui militibus præsunt. *Taciti sententia. Sic Corbulo Claudio.*

Delatorum & accusatorum præmia tol- 2
lenda omnino, aut moderanda. *Sic Senatus sub Claudio.*

Nouus Princeps initio regni in Proce- 3
res aut populares seuerior, omnes in se concitat, & ferè deiicitur vel occiditur. *Sic Bardanes, sic Gotarzes Parthi deiecti; sic Italus in Germania.*

4 Obſides ex ſuſpectis gentibus vicinis vel remotis retineri à nobis ſatius eſt, vt pacem nobiſcum illi colant. *Sic Romani Imperatores factitarunt, dum Parthorum, Cheruſcorum, Germanorum Regum filios habent obſides.*

5 Falsò & inſidiosè libertatis nomen obtenditur ab iis, qui priuatim degeneres, in publicum exitioſi, nihil ſpei, niſi per diſcordias, habent. Itaque hi ſtatim, vt ſeditionis auctores, tollendi. *Taciti ſententia.*

6 Qui populi dites ſunt & imbelles, facilè aliorum, & præſertim bellicoſorum vicinorum, prædationibus patent. *Sic Galli Germanis.*

7 Imperatoris in diſciplina militari ſeruanda ſeueritas; tum exercitum confirmat & bellicoſiorem reddit; tum etiam hoſtem terret.

8 Exercitus abſque diſciplina & labore in caſtris populationibus & latrociniis potiùs vacat, quàm rei militari. *Sic Germanicæ legiones ante Corbulonem.*

9 Etiam extranei modò fidi, prudentes, inge-

ingeniosi,& Reip.vtiles sæpe possunt,imò debent ad extraneæ Reipub. gubernacula & Senatum admitti. *Hoc Claudius Imperator in Senatu disseruit. Sic Romæ multi aduenæ Senatores facti.*

In quauis Reip. forma bene constituta 10
publicorum morum Censor aliquis sincerus est deligendus, qui eos corrigat. *Sic Romæ Censores fuerunt.*

Summorum Imperatorum & Regum 11
vxores sæpè turpissimæ adulteræ extiterunt, quæ suis maritis periculum crearũt. Itaque prospiciant illi, vt sancta sit sua familia. *Sic Messalina Claudij vxor.*

Principes tutiùs cautis quàm acribus 12
consiliis admonentur de suis vitiis. Itaque multi periculo aut displicendi metu ab iis monendis abstinent. *Sic Liberti Claudij formidant monere Messalinam.*

Princeps quantumuis grauiter offensus 13
prius securitati, quàm vindictæ suæ consulat. *Sic amici ad Claudium.*

EX LIBRO DVODECIMO ANNALIVM TACITI.

1 AVLICI tunc quiduis pro libitu suo exequuntur, æquum vel iniquum; cùm Principis neque iudicium, neque odium est, nisi ab illis ipsis Aulicis iussum aut inditum; id est, cùm illi ipsi Principem in potestate sua habent. *Taciti sententia.*

2 Incesta coniugia etiam apud profanos damnata, & ne à Regibus quidem ipsis, nisi cum summa cunctatione & rarò celebrata. *Sic Claudius dum Agrippinam neptem ducit in uxorem.*

3 Etiam in Electiuis regnis non sunt vsui crebræ Regum mutationes. Itaque ferenda sunt regum ingenia. *Claudij sententia.*

4 Imparatus ne prœliũ excipiat; sed cunctetur,& flumẽ,& munimenta hosti lacessenti obiiciat. *Sic Gotarzes aduersus Meherdatẽ.*

5 Muniti oppidi expugnatio ab externo exercitu statim facta terrorem eius omnibus iniicit.

Sæpe

Sæpè victi ad victorem confugientis summa miseria & ingenua supplicatio eum ad misericordiam flectit. *Sic Ennones Mithridati Pontico pepercit.* 6

Præstat arduum & difficile bellum euitare, honestis conditionibus hosti concessis, quàm se cupiditate vindictæ in incertum Martis euentum coniicere. *Sic Claudius Mithridati concessit, ne triumpharetur.* 7

Tyrannidis occupandæ astutus modus ratióque est, extraneos legitimis successoribus præferre honesto prætextu, vel adoptione, vel publicorum munerum honestiorum delegatione; item remouere honestis ex caussis eos qui legitimis successoribus fauent: vel criminationibus tollere. *Sic Agrippina filium Neronem Britannico præposuit.* 8

Principis mulieris zelotypæ est in alias mulieres, quas suspectas habet, odium implacabile. *Sic Agrippina in Lolliam & Calphurniam sub Claudio.* 9

Hostis opprimendi facillima tunc ratio, cùm prædabundus, & improuisus vagatur. *Sic Pomponius Cattos oppressit.* 10

Qui

11 Qui hosti ad prœliandum est impar, sese castellis contineat. *Sic Vannius Suenus peccat sub Claudio.*

12 Vicinis prœlio & bello inter se certantibus, vicina vtrisque loca nostra sunt valido paratoque subsidio firmanda, ne victoria elatus vicinus nostrã quoq. partem turbet. *Sic Claudius rescripsit Attilio Histro.*

13 Sociorum defectioni, vel subditorum rebellioni antequã confirmetur, est primo quoque tempore vi obuiam eundum. *Sic P. Ostorius Britannis deficientibus.*

14 Coloniæ in veteres & obstinatos hostes deducendæ, vt faciliùs in officio contineantur & domentur. *Sic in Britannia colonia Camalodunum deducta.*

15 Tunc maximè miles in aciem & prœlium deducendus, cùm alacri animo & infenso in hostem ob iniuriam quam putat sibi ab hoste factam, prœlium poscit. *Sic semper Imperatores Romani.*

16 Plerumque post cladem acceptã acriùs incumbunt in vindictam victi præsertim generosi. Itaque & moderatè, non barbarè vtendũ victoria: & victoribus etiam post

post partam victoriam nihil est de pristina diligentia remittendum. *Sic Britanni exarserunt capto Caractaco.*

Spolia & prædæ ex hostibus capta & ad vicinos honoris ergô missa, eos nobis conciliat, & sæpe in eosdem hostes proritat. *Sic Silures Britanniam commouent.* 17

Durior aut contumeliosa vox Imperatoris hostilis exercitus in nos audita & pronuntiata, sæpe nos acriùs ad bellum incitat: aut prius quietos excitat tanquam iam ad exitium destinatos aut contemptos. Itaque ea semper est abstinendum. *Sic Silures excitauit vox P. Ostorij.* 18

Quantum fieri potest, agri nostræ regionis colendi, vt ex iis nobis annona abundet potiùs, quàm vt duntaxat inuectitio, & incerto. i. casibus exposito frumento viuâmus. *Tacitus sic ea de causa accusat Italos.* 19

Is quem regno successurum nimiùm præceps regnandi libido nimiúmque festinata rapit, tum in ipsum antecessorem suum adhuc viuum, tum in vicinos multa partim vi, partim dolo & scelere molitur. 20

tur. Itaque omnibus eſt cauendus. *Sic Rhadamiſtus.*

21 Semina odiorum & bellorum inter vicinos nobis populos vt plurimum tutam pacem nobis præſtant. *Sic Quadrati reſponſum.*

22 Vbi diſcordibus eiuſdem regni prouinciis diſcordes Præfecti præponuntur, facilè diſcordiæ inter Prouinciales quoque creſcunt, & latrocinia inde bellaque tandem exardeſcunt & excitantur. *Sic inter Galilæos & Samaritanos Felice & Cumano præſidibus.*

23 Tributis non ſunt onerandæ Prouinciæ quæ bellis fuerint vexatæ & depopulatæ. *Sic Claudius Byzantios.*

24 Magnas imperiorum mutationes præcedere plerunque ſolent prodigia. *Sic mortem Auguſti & Claudij præceſſerunt.*

25 Principis matrem aut ſororem aut cognatas nimium opibus & auctoritate creſcere in Reip. adminiſtratione nunquam tutum eſt. Nam cùm per ſe eſt muliebre ingenium inſolens & ſuperbum, tũ etiam auarum, & crudele. Itaque optimos quoſque

que & quidem aſtu & dolo, aut falſis accuſationibus, aut ſimultatibus inter eos excitatis perdunt iſtæ potentes feminæ. *Sic Agrippina ſub Claudio & Nerone.*

EX LIBRO XIII. ANNALIVM.

TYRANNIS ſuſpecta eſt tota eorum, quos iniuſtè trucidarunt, familia. Itaque in eam quacunque arte vel vi poſſunt, delendam graſſantur, eſtque huic ab iis ſemper timendum. *Sic Iunio Silano ab Agrippina occiſo.* 1

Tenera adhuc Principis ætate, prodeſt aduerſus eos qui nomine Principis impotenter, crudeliter vel auarè imperant, alios opponere; Principi admouere, & dignitatibus cohoneſtare qui moderati ſint, & ingenio manſueti & inter ſe concordes. *Sic Agrippinæ oppoſiti Burrhus & Seneca.* 2

Nihil lætius populo, aut Principi nouo fauorabilius, quàm ſi veterem Reip. formã reſtituat; & ſua cuiq. Magiſtratui munia relinquat. *Sic Nero in primo quinquennio.* 3

4 A regibus plura consiliis & nominis fama & auspiciis, quàm telis & vi geruntur.

5 Quale sit futurum noui Principis ingenium & regimen, apparet ex iis, quos primos muneribus publicis præficit. Si enim bonos & egregios viros eligit amicos & Magistratus, bonum & felix regimen futurum est: Sin malos, & gratia, pecunia, vel ambitu potius quàm virtute subnixos admouet, infelix futurum est. *Sic populus Romanus de iuuenta Neronis.*

6 Fama in nouis cœptis validissima ad multos nobis conciliandos: itaque eius fauore apud animos iam ea præoccupatos, vtendum. *Sic Corbulo vsus ea.*

7 Repentina Aulicorum qui consilia & mores Principis improbabant, & postea eosdem laudant, mutatio animi semper & Principi & aliis Aulicis, vti insidiosa suspecta esse debet. *Sic Agrippina suspecta Neroni.*

8 Sæpe leuiora mala domestica Principi concedenda, quo à grauioribus & publicis malis abstineat. *Sic Acte liberta permissa Neroni tamen coniungi.*

9 Periculosum est, neque vnquam cui-

quam

quam subdito bene ac feliciter tandem cedit, si se à suo Principe metui velit, & id conetur vel faciat. *Sic Pallanti, sic Agrippinæ malè cessit.*

Qui in spem futurarum ac excitandarum seditionum aluntur, fere ab ipsis, à quibus alebantur, Principibus, vi aut veneno trucidantur. *Sic Britannicus à Nerone occisus.* 10

Nihil tã fluxũ est, quàm potentia non sua vi nixa, sed alieno duntaxat fauore. *Tacitus de Agrippina deiecta à Nerone.* 11

Est prudentum Consiliariorum, irritatum Principis animum lenire, non accendere: & detrectatorũ ac delatorum fraudibus obuiam ire. *Sic Seneca & Burrhus Neronem aduersus Agrippinam placant.* 12

Quæ prouinciæ inter vicina Imperia magna intermediæ iacẽt, presertim quum rege carent, fuiit vtriusque imperij direptioni & iniuriis obnoxiæ. *Sic Armenia inter Romanum & Parthicum imperium.* 13

Exercitus in luxum & lasciuiam & otium dilapsus difficiliùs & impatientiùs exercetur, & ad munia reuocatur, quàm si 14

primùm collectus militaribus oneribus assuescat, & fatigetur.

15 Qui satellites Principum iniusta & atrocia eorum iussa sunt executi, tandem & ipsi à Deo aliis in eos suscitatis puniuntur. *Sic Suilius damnatus sub Nerone satelles Claudij.*

16 Multorum ingenia in pace & otio lasciuiæ & luxui dedita, si munera illis demandantur, sese emendant, & ad bonam frugem conuertunt. *Sic Otho sub Nerone,*

17 Nihil scorto aulico, id est nobili muliere (quæ scortari cum Principe cupit) periculosius, procacius aut astutius. *Sic Poppæa Sabina.*

18 Tributis & vectigalibus nulla Resp. aut imperium, nedum magnũ, carere potest. *Sic cohibitus Nero, qui omnia remittere volebat.* Sed seuerè sunt castigandi qui in iis immodestè & auarè versautur publicani.

19 Publicas rationes cuiusque tributi & vectigalis extare, ne quã Publicani fraudem faciant, oportet. *Sic Senatus sub Nerone.*

20 Irruentes noui populi non temerè aut facilè sinendi loca nostra aut nobis vicina occupare.

occupare. Inde enim poſtea nos propellunt. *Sic Friſij, & Anſibarij prohibiti à Romanis.*

EX LIBRO XIIII. ANNALIVM.

QVÆ mulier quantumuis Princeps ſe ſemel dominandi libidine, adulterio vel inceſto polluit, ad omnia alia & ſtupra & flagitia eiuſdem dominationis retinendæ gratia ſeſe facilè proſternit, & exercet. *De Agrippina matre Neronis.* 1

Cum cuiuis alij homini, tum inprimis Principi moleſtiſſimę & intolerabiles ſunt ſubditi alicuius minæ, & exprobratio collati in eum beneficij: itaque eos, qui iſta exprobrant, vel minas inferunt, Princeps trucidare quocunque modo ſolet. *Ea de cauſſa Agrippina à Nerone trucidata, quamuis mater.* 2

Crudelis & feri Principis animus iratus, prius in quempiam è ſuis & ſtatim poſtea mutatus & in eundem comis ac blandus, certiſſimum eſt exitij in eundem 3

machinati, & constituti ac futuri breui tempore prognosticum. *Sic Nero in Agrippinam matrem.*

4 Principum scelera non linquit inulta Deus. *De Agrippina matre Neronis, quæ multos occiderat, & à filio occisa est. De Nerone ipso exterrito, & postea seipsum occidente.*

5 Maturè in earum artium odium inducendus Princeps quæ eum dedecent, vti Aurigarum, Ludionum, Citharistarum, Pictorum, reliquarumque similium: Principis enim in huiusmodi rebus occupatio ac studium tum illi parit dedecus ac contemptum; tum à cura Reip. auocat; tum denique ingenio stolidum & impudentem reddit. *Sic Nero.*

6 Vt gens quæque segnis ad pericula; sic infida, si qua occasio rebellandi datur. *De Armeniis. Tacitus.*

7 Ducis belli hæc summa prudentia, vt vtatur clementia aduersus supplices, celeritate aduersus fugientes, seueritate aduersus sese occultantes vel resistentes. *Sic Corbulo in Armenia.*

8 Quum coloniæ deducuntur, non singuli

guli & ſparſi ex variis vrbibus vel vexillis collecti; ſed collectæ tribus & vicinæ vel vexilla ſimul mittenda. *Sic peccatum à Nerone dum Tarentum mittit colonias.*

In eos qui ſeſe ſponte dediderunt, aut 9
vltro ſubiecerunt, ſæuitia, & quidē primo quoque tempore adhibita, eos ad ſeditionem concitat. *De Icenis Britannis Maximè verò in ipſos Regionis illius Principes inſignis contumelia & iniuria facta.*

Vnius oppidi quantumuis egregij con- 10
ſeruatio, non eſt totius regionis, & belli ſummæ & neceſſitati præferenda: ſed illud deſerendum eſt potiùs quàm rerum ſumma periclitetur. *Sic Suetonius reliquit Londinum.*

Diſcordes in exercitu aut Prouincia 11
duces amouendi. *Sic Suetonius & Catus diſcordes omnia perturbant in Britannia.*

Aulicum prudentem, vbi animū Prin- 12
cipis erga ſe mutatum, & creſcere qui ſibi inuideant agnoſcit, oportet diſcedendi ex aula honeſtam veniam maturè petere, honoribus cedere, quàm pati, vt ex ea eiiciatur à Principe.

13 Aulicorum tyrannicum ingenium esse ex eo apparet quòd vbi primum asciti & Principi admoti fuerint, bonos ex aula amouent, vel calumniantur: & Principem ferociorem faciunt statim. *Sic Tigellius apud Neronem egit.*

14 Ij valde suspecti & metuendi de seditione, qui in Regno Proceres sunt nobilissimi, pauperes tamen & auari, & audaces.

15 Iniustorum scelerum à Principe iussorum ministri odiosi fiunt ipsis quoque Principibus, quorum iussa impia sunt executi. Nam quasi exprobrantes ab illis aspiciuntur. *De Aniceto.*

EX LIBRO XV. ANNALIVM.

1 MAGNA imperia non quiete & ignauia retinentur, quum lacessuntur; sed virorum, armorumque aduersus hostes lacessentes certamine.

2 Tyrannica vox est, Id in summa fortuna æquius, quod validius: & regium esse, non

non tantùm ſua retinere, verùm etiam aliena occupare.

3 Hoſti in noſtram regionem irruituro itinera præcludenda, commeatus & aqua adimenda: præſidia in ipſo regionis aditu fortiſſima opponenda, & quæ vrbes primæ obiiciuntur, commeatu & valido milite muniendæ. *Sic Corbulo aduerſus Vologeſem.*

4 Qui populi in acie tantum valent & prœlio, in exequendis verò obſidionibus, & vrbium oppugnationibus nihil norũt, aut poſſunt, exiguam militiæ partem didicerunt. *Sic Parthi.*

5 Quum ſumus imbecilliores vel imparati, præſtat honeſtò pacis & amicitiæ nomine cum potentiore hoſte paciſci, ſi qua fieri poteſt; quàm obſtinatione aut ſuperbia animi in armis perſtare, in quibus vel noſtram imbecillitatem, vel metum prodamus. *Sic Vologeſes Parthorum Rex cum Corbulone.*

6 Magnus in exercitu ducũ ſemper error eſt, de commeatu exercitui iter ſuſcepturo priùs non proſpicere. *Sic Pætus damnatus; Corbulo laudatus.*

7 Qui Imperator exercitus neque in suis, neque in alienis sanis consiliis constans est, facilè seipsum & exercitum euertit. *Sic Patus à Vologese fusus.*

8 Tunc fit timidissimus & dilabens exercitus, adeò vt ne seipsum quidem aut sua tuendi curam retineat, cùm iam clade aliqua accepta perterritus, totus ex alieno auxilio & accersito pendet, à quo omnia recuperatum iri sperat & sibi persuadet. *Sic exercitus Pæti, Corbulone accersito.*

9 Amissa prœlia fatentur ethnici ipsi esse documenta & exempla à Deo edita contra eorum qui victi sunt, superbiam.

10 Absque obside ne dux hostilis exercitus in castra hostilia veniat.

11 Tyrannis sunt ij suspecti qui nobilitate generis pollent præ cæteris, vel eadem officialium nomina domi vsurpant, quæ habet Tyrannus ipse. *Sic Neroni suspectus Torquatus Silanus.*

12 Solitus Tyrannorum & familiaris astus ad Christianos opprimendos illis caussam omniũ publicarum calamitatũ falso tribuere. *Sic Nero Christianis incẽdiũ Romæ tribuit.*

In con-

In coniurationibus contra Tyrannos susceptis etiam imbelles, molles, feminæ, milites, familiares ipsius Tyranni facilè reperiuntur & consentiunt: tantum est omnium ordinum in eos odium; non tamen cuiuis communicandæ. 13

Coniurationis contra Tyrannos executio properanda, non cunctatione differenda; aut inani honestatis specie disturbanda, aut in loco publico coram omnium oculis patranda. Multos enim etiam ad misericordiam commouet. *Sic Pisonis coniuratio in Neronem irrita.* 14

EX LIBRO XVI.
ANNALIVM.

VEL sola Pæti & Thraseæ mors sceleratissimè à Nerone imperata, quàm sint boni Tyrannis formidolosi & irreconciliabiles, ostendit. 1

EX LI-

EX LIBRO PRIMO HISTORIARVM CORNELII TACITI,

1 SVB Tyrannis, & iniuſtè imperium occupantibus, omnia ſunt bellis ciuilibus, proditionibus, mutuis cædibus, exiliis plena: imò verò geſti antea honores pro crimine, & virtutes pro certiſſimo exitio habentur. tanta eſt nimirum eiuſmodi ſtatus Reip. calamitas. *Tacitus.*

2 Præſtat ſub malò Principe eſſe, quàm ſub nullo. *Exemplum bellorum ciuilium poſt mortem Neronis.*

3 Qui deturbató Tyranno militibus gratioſo imperiũ occupat, milites donatiuo, ac muneribus ſtatim ſibi conciliet.

4 Idem familiares ſibi optimos viros & ſtrenuiſſimos, non autem ignauos, exoſos, aut flagitioſos ſtatim adiungat: Nihil crudeliter agat: Metropolim regni ſtatim adeat, & occupet. Denique magnum ſpecimen

cimen comitatis, benignitatis, & virtutis edat. *Sic peccatum à Galba.*

Difficile eſt plebi vel totam libertatem pati, vel totam ſeruitutem. 5

Qui Proceres imperium ſibi deſtinant, 6 quanto magis ſe ea ſpe decidere vident, tanto celerius in Regnantes coniurant. *Sic Otho in Galbam.*

Etiam profuſas ſuperiorum Regum li- 7 beralitates in Proceres, ab iis Proceribus repeti eſt periculoſum, eoſque ad coniurandum facilè ea res impellit. *Sic coniuratur in Galbam.*

Bellorum Ciuilium ij ſunt exitus, vt 8 non tantùm fiant, quæ victores volunt; ſed etiam vt iis ſit mos gerendus quibus adiutoribus parta eſt victoria. *Cicero ad Cornificium in epiſt. familiar. Apparet ex omnibus bellis ciuilibus quæ ſeqq. libris deſcribuntur à Tacito.*

Scelera impetu, bona conſilia morâ 9 conualeſcunt. Itaque primus ſceleratorum impetus primo quoque tempore vel infringendus eſt, vel obiectis impedimentis ad tempus retardandus, vt euaneſcat.

10 Neque tutum, neque firmum est bellorum ciuilium tempore in plebe tenui & seruitiis auxilium, vel præsidium, vbi procerum regni vel Reipub. consensus cum parte populi nobis aduersatur.

11 Creditum vel ad breue tempus mendacium, plurimas rei præclarè gerendæ occasiones corrumpit vel eripit. *Sic credita falsò cædes Othonis perdidit Galbam.*

12 Qui primum tyrannicè inuadere cupiunt imperium, plebem & gregarios milites seruiliter in exercitu demereri potiùs solent quàm ipsosmet eorum duces, aut Reip. Proceres. *Sic Otho dum inuallit Imperium contra Galbam.*

13 Nullus cunctationi locus est in eo consilio exequendo, quod non potest laudari nisi peractum. *Otho.*

14 Infelicia sunt consilia quæ capiuntur tunc, cùm eorum tempus effugit. *Tacitus.*

15 Admissa in predecessores suos reges successores eorum ferè vindicant, quòd vltionem eam existimēt sibi munimentum esse in præsens ac posterum, ne quidpiam simile in se quoque ab aliis attentetur.

Ducum

Ducum & centurionum auaritia & crudelitas in milites dissoluit disciplinam militarem: & milites ipsos auaros ac latrones facit: itemque inopes, & bella ciuilia appetentes. *Sic Otho vocationes quæ redimi solebant, sustulit.* 16

Minore Procerum inuidia & discrimine sumitur Princeps, quàm quæritur. *Tacitus.* 17

Quos furori plebis subtrahere velis, vincias, & quasi ad maiorem pœnam destinatos custodias. *Sic Ciuilis seruatus sub Vitellio. Sic Marius Celsus sub Othone.* 18

In bellis Ciuilibus nihil festinatione tutius. Nam ibi facto magis, quàm consilio est opus, itaque qui cunctantur vel trepidant, statim inuadendi. *Cæcinnæ sententia ad Vitellium. Sic Otho censet quoque. Sic periit.* 19

Multa feliciter succedunt, vbi milites, quamuis sit dux ignauus, munia ipsi sua per se obeunt, & Ducis partes implent. *Sic in exercitu Vitellij.* 20

Priuata vicinarum vrbium, aut Prouinciarum odia, in bellum publicũ, ciuile 21

aut

aut externum, si quod excitatur, facilè deriuantur. *Sic odia Lugdunensium & Viennensium.*

22 In bellis Ciuilibus frequens est, vt Duces partium in sese mutuo parent insidiatores, vel veneno sese occidere tentent. *Sic Otho Vitellium, contráque.*

23 In bellis Ciuilibus frequens est Vrbium & Prouinciarum modò ad has, modò ad illas partes mutatio & inclinatio. Fides enim aut amor metu aut necessitate facilè tunc mutantur. *Tacitus.*

24 In bellis Ciuilibus ferè res externæ sine cura habentur. *Tacitus.*

25 Quæ gens valet equestri tantùm, non etiam pedestri certamine, multa incommoda pati solet. *Sic Roxolani Sarmatæ.*

26 Principatus scelere quæsitus, subita modestia, & prisca grauitate neque regitur, neque retinetur. *Tacitus.*

27 Pax & dignitas Reip. incolumitate Senatus publici, & illius auctoritatis conseruatione nititur & firmatur. *Otho.*

28 In bellis Ciuilibus sunt specie & prætextu militiæ Proceres omnes, præsertim suspecti,

suspecti, ab ipso Duce partium abducendi ex vrbibus; & secum in castris habendi.

EX LIBRO SECVNDO HISTORIARVM.

IMPERIVM propter quod vi inuadendum duo alij inter se confligunt, tertius interim vtrisque defessis, aut inter se pugnantibus facilè occupat. *Sic Vespasianus Othone & Vitellio dimicantibus.* 1

Frequens seditionum, aut ciuilium bellorum, aut militum in vna quadam regni parte vsus, & turbatio, alias quoque eiusdem regni prouincias & milites alioquin quietos commouere, & ad idem audendum impellere solet. *Sic exercitus Syriæ commoti exemplo Italicorum, qui Othonem & Vitellium elegerant.* 2

Multa hominum genera, diuersa tamen ratione, Ciuile bellum cupiunt: alij amore Reipub. vt bene constituatur: alij ambitione; alij auaritia; alij odio regentium. Itaque facilè concitari illud potest & solet. *Tacitus.* 3

4 Facile est impostoribus, qui defunctis regibus sunt facie staturaque corporis similes, imperium ad tempus eorum nomine simulato occupare. *Sic seruus quidam se Neronem esse finxit.*

5 Victor exercitus facilè vincitur, si eum post victoriam incautum & securum statim aggrediaris. *Sic Vitelliani in Gallia Narbonensi vincunt Othonianos.*

6 Iis facilè inuidemus, quos priùs in æquo nobiscum conspectos postea recenti fortuna illustres intuemur. *Tacitus.*

7 Vt belli, præsertim ciuilis, initia eueniunt, cætera postea creduntur. *Cacinna.*

8 In bellis ciuilibus ducis & exercitus modestia plurimos in suas partes traducit: eorundem verò immodestia ac crudelitas quàm plurimos ab iis vel arcet, vel abigit.

9 In bellis Ciuilibus priùs aliquid strenuè audendum & agendum, quàm senescat nostri exercitus fama. *Cacinnæ exemplum.*

10 In Ciuilibus bellis ferè plus militibus, quàm Ducibus licet. Itaque iis etiam turbidis

bidis multa ſæpè ſunt à Ducibus condonanda. *Valentis Fabij ſententia.*

11 Ægrè ferunt milites, imminente periculo ab hoſte, ſe roboris exercitus parte ſpoliari,eamq́ue à ſe diuelli : itaque ea diducta vel ſeditiones mouent; vel ignauiores reddũtur ad pugnam: ac proinde tunc maximè totus exercitus eſt retinendus. *Sic in exercitu Valentis diſperſis Batauis.*

12 Multa bella impetu primo valida, per tædia & moras tandem euaneſcunt. *Suetonius Paulinus.*

13 In bellis Ciuilibus publicæ priuatæq́ue opes, & immenſa pecunia ferro validior eſt : Item copia commeatus, Auctoritas ordinum, & Vrbs capitalis regni. Itaque ferè ij meliore loco ſunt, qui in ciuilibus diſcordiis ea penes ſe habent : & iidem per moras bellum trahere faciliùs poſſunt. Sed tamen ea omnia ſtrenuitas partis aduerſæ eripere vel cunctanti, vel imbelli parti, vel victæ poteſt. *Suetonius Paulinus. Mucianus.* Bellorum ciuilium neruus pecunia.

14 Rarò ea prælia feliciter ſuccedunt,

quæ contra prudentum Ducum consilia committuntur. *Sic Otho victus.*

15 Ab ea pugna, & certamine, vbi de summa rerum semel agendum ac decertandum est, periculosissimè semper summus Princeps abesse solet. Nam eius absentia & Duces & Milites timidiores facit: & partem exercitus ad ipsius custodiam, & sæpè etiam meliores abducit. *Sic Otho peccauit.*

16 Magna militaris scientiæ pars est obseruare hostis imprudentiam ac temeritatem, eaque ad tuum commodum & victoriam vti. *Sic Cæcinna & Valens vincunt Othonianos.*

17 Bellis discordiisque Ciuilibus assuetæ gentes aut milites, vix pacem domesticam ferunt. *Tacitus de Romanis post Syllæ & Cæsaris bella ciuilia.*

18 Victis militibus vnicum in consensu inter se mutuo, præsentiaque, animi leuamentum. *Annij Galli sententia.*

19 Difficile est temperare felicitati, qua te non putes diu vsurum. *Othonis sententia. Statius.* Non parcit populis breue regnum.

In-

In bellis Ciuilibus etiam post partam victoriam non statim pax; sed varius metus, & præsertim victæ partis Proceribus restat. *Sic mortuo Othone Senatus, qui cum eo erat, fatigatus: & Romæ cædes facta.* 20

In bellis Ciuilibus victoris crudelitas in victos milites animos suorum etiam sæpe à sese alienat. *Sic Vitellius Illyricanos milites à se alienauit.* 21

In bellis Ciuilibus victores milites difficillimè in officio inter se, & modestia, præsertim ab ambitioso vel luxurioso Principe, continentur. *Sic Vitelliani victores petulantissimi.* 22

Imperium cupientibus nihil medium inter summa aut præcipitia. *Vespasianus.* 23

Eorum consilia solent esse tutiora, qui sese periculo & consilio socios nobis adiungunt. 24

In bellis Ciuilibus sollicitandæ semper in nostras partes, vrbes, exercitus, & Prouinciæ vel dubiæ, & adhuc nutantes; vel etiam aduersariæ. *Sic Vespasianus egit.* 25

EX LIBRO TERTIO HISTORIARVM.

1 PRIVSQVAM bellum Ciuile iustè suscipiatur, prospiciendum Duci ei partium, qui amans erit Patriæ, ne interim limites regni hostibus extraneis & vicinis exponantur; aut prorsus præsidio iusto destituantur. *Sic Vespasianus fecit missis ad Parthos legatis. Sic Pannonicus exercitus sumptis Iazygum Principibus.*

2 In bellis Ciuilibus spes aduersam partem tuentibus facienda eorum omnium retinendorum, si nos sequantur, quæ apud hostes habent. *Sic Cæcinna victus.*

3 In bellis Ciuilibus Ducum aduersæ partis ad nos defectio, magnum ad res illius ad nos inclinandas momentum affert. *Sic Bassus deficiens ad Vespasianum, Vitellium perdidit.*

4 Expugnatæ vrbis præda ad militem; deditæ ad Duces pertinet.

5 Obsidio nisi prouisis rebus ad eam necessariis suscepta, aut nunquam, aut rarò feliciter

feliciter cedit: Nunquam autem noctu oppugnatio vrbis tentanda. *Antonij Primi consilium.*

6 Exercitus, quantumuis magnus, sed sine Duce prœlians, facilè funditur ab exercitu minori, qui à bono Duce regitur. *Sic Vitellianus exercitus fusus.*

7 Stratagema hoc, nempe fama sparsa de superuenientibus auxiliis in ipso prœlij feruore, facilè terret hostes & fugat. *Sic Antonius Primus Vitellianos fregit.*

8 Testudo scutorum à militibus facta magnam in oppugnationibus vrbium ad murum subeundũ commoditatem affert. *Sic Antoniani in oppugnanda Cremona.*

9 In bellis Ciuilibus maxima crudelitas, præsertim in captas vrbes, & in captiuos exerceri solet. *Sic à Flauianis actum in Cremonenses & Vitellianos.*

10 In rebus desperatis, & in quibus remedio citissimo est opus, semper est teterrimum media consilia ancipitia, aut cunctationes sequi. *Sic Valens damnatus.*

11 Magna viris militaribus indignatio

 obori-

oboritur, quum laborum & periculorum militarium præmia ij aſſequuntur, qui illis periculis numquam interfuerunt. *Antonius Primus ad Veſpaſianum ſcribens.*

12 Stulta eſt diſſimulatio cladis acceptæ facta à Principe, cui reſarciendæ idem non proſpicit. *Sic Vitellius ſtolidus.*

13 In metu publico conſilia prudentum, & vulgi rumor imprimis auditur. *Tacitus.*

14 Initia bellorum Ciuilium & prœliorum permittenda fortunæ: Victoria verò eorundem conſiliis & ratione perficitur. *Antonius Primus.*

15 Tempore bellorum Ciuilium periculosè in aduerſæ partis caſtris, oppidis & exercitu verſantur ij, qui alterius partis Ducem ſanguine vel affinitate contingunt. *Sic Sabinus frater Veſpaſiani periculosè fuit Romæ.*

16 Semper eſt periculoſa nobis ea pugna, in qua interiectus equiti pedes eſt, & depugnat ex parte hoſtium contra nos.

17 Curandum Ducibus exercitus, ne in eam vrbem, quam à rapina & incendio, & cædibus ſeruare volunt, aſperatus mi-

les ingrediatur: & ne iure belli potius, quàm ex pactione ea vrbs recipiatur.

EX LIBRO QVARTO HISTORIARVM.

DIFFICILLIMA est in bellis præ- 1
sertim Ciuilibus victoriæ moderatio. Nam etiam Duces ipsi, qui accendendo bello acres sunt, temperandæ victoriæ sunt impares. *Post necem Vitellij.*

Nullum maius boni imperij est instru- 2
mentum, quàm viri boni Principis amici. *Heluidij Prisci sententia.*

Cùm semper interest, qui ad Principem 3
à Regni Ordinibus seu Proceribus delegentur, & illi adiungantur: tũ verò quum est primum omnium excipiendus. Nam ex eorum, qui primùm ipsi occurrunt, ingenio, & qui illi ex Proceribus dantur, Princeps quos probare, quos reformidare debeat, statuit. Itaque semper quidem, sed tunc maximè, innocentissimi, sanctissimi, honéstissimiq́. sunt ad eum delegandi, qui ipsius aures honestis primùm ser-

monibus imbuant. *Helnidij Prisci sententia.*

4 Maximè vitandum ne quorundam peruicacia & in alios simultate noui Principis animus irritetur statim. tunc enim & vultus, & sermones omnium maximè circumspectat. Itaque ij nouo Principi adiungantur, qui neque ambitione, neque inimicitiis suis ducantur. *Marcellus Ephrius.*

5 Etsi vetera exempla sunt nobis proponenda ad imitandum: tamen præsens Reip. status est sequendus; estque sapientis se ad eum, quantum bona conscientia potest, accommodare.

6 Principes boni voto quidem expetendi: qualescumque tamen tolerandi.

7 Tyrannis dominatio sine fine grata est & expetitur: bonis autem Regibus etiam modum libertatis imponi placet, ac gratum est. *Marcellus Ephrius.*

8 Publica paupertas, & sumptus publici, summi Magistratus imperio subleuandi ac moderandi.

9 Longinquarum regionum nobis subditarum, neque Principes neque Populi ipsi

ipsi irritandi. nam facilè seditionem mouent. *De Ciuili & Batauis.*

Exercitui externo maximè periculosa est fraus exercitus indigenæ cum eo coniuncti. *Sic Ciuilis in Batauis Romanos perdidit.* 10

In populi imperiiq́ue magni & potentis bello Ciuili facile est illius Prouincias spe libertatis ad defectionem impellere. *Sic Ciuilis impulit Gallias & Batauos.* 11

Defectionis seu rebellionis subditorum initiis maturè est occurrendum; minimeq́ue ea vel per ignauiam, vel per conniuentiam alenda. Difficilè enim postea seditio defectioq́ue adulta coërcetur. *Sic peccat Flaccus Hordeonius etiam dum Batauos dimittit.* 12

In bellis Ciuilibus inter eiusdem partis duces concordia maximè, si vsquam, necessaria. *Sic Ciuilis Labeonem remouet.* 13

Neque proditoris, neque hostis consilio temerè vtendum. 14

Maximus Ducum exercitus error, dum annonæ siue itineri, siue obsidioni necessariæ maturè non consulunt. *Sic peccant Lupercus & Rufus.* 15

Ducis

16 Ducis odium ab exercitu conceptum efficit, vt aut totus ipſe exercitus pereat: aut Dux ille, quique illi fauent, ſit remouendus. *Sic Vocula, Gallus, Hordeonius, & alij perierunt.*

17 In medio certamine vni parti ſuperueniens auxilium quantumuis exiguum; vel fama de hoſtium Ducis nece ſparſa, totius victoriæ momentum ſæpe affert. *Sic Ciuilis mors credita fudit totum eius exercitum.*

18 Is fouere bellum meritò creditur, qui hoſtem, quem ſemel delere potuit, ſæpiùs velut è manibus dimiſit. *Sic Vocula ſuſpectus.*

19 Optimus eſt, poſt malum Principem, ferè Dies primus. Facilè enim langueſcit ſtudium recuperandæ libertatis.

20 Tumultuantis & ſeditionem mouentis exercitus extenuandi & ſedandi optima ratio eſt, vt ſinguli & carptim ex eo milites honeſto prætextu dimittantur, vel ab eo auellantur. *Sic Mucianus.*

21 Non legiones, non claſſes perinde ſunt firma imperij munimenta, quàm numerus liberorum: in regnis tamen Electiuis

ſæpè

ſæpe grauiſſima bella inter eos exoriũtur.

Prouinciarum, quæ ex compoſito ab 22
eodem imperio (cui antea parebant) deſciſcunt, parum diuturna eſt concordia, quum vtraque de imperio ad ſe trahendo agit. *Sic Gallia à Batauis ſtatim diſſenſit, & Tutor à Ciuili.*

In defectione communi quarundam 23
Prouinciarum ab imperio, cui omnes ſuberant, vnius duntaxat earum à communi illa defectione pœnitentia vel clades cæteras percellit, & ferè inſtitutum deſerere cogit. *Sic Remi Galliarum defectionem ſiſtunt.*

Tædio & obiecta difficultate futuro- 24
rum facilè homines perſuadentur, vt præſentibus ſint contenti.

Remiſſa virorum auxilia faciunt vt ſo- 25
ciæ ciuitates & ſubditæ vectigalia lubentiùs pendant. *Sic Cerialis egit cum Gallis.*

Nouo Duci exercitus cauendum eſt 26
maximè, ne licentia, ſæuitiaque militem imbuat; & ne ſe ab eo regi patiatur. *Sic laudatus Cerialis.*

In exercitu ex pluribus diuerſiſque le- 27
gionibus compoſito cauendum, ne in

iurgio

iurgio aut rixa vnus alteri obiiciat priora in bello peccata. Itaque ſeueræ pœnæ de eo ſtatuendæ. *Sic Cerealis.*

28 Tributa ſunt omnino neceſſaria Reip. Nam neque eius quies ſine armis: neque arma ſine ſtipendiis: neque ſtipendia ſine tributis haberi poſſunt.

29 Bonorum Principum vſus ex æquo à vicinis & remotis ſubditis ſentitur. Sæuorum autem crudelitas à proximis inter quos verſantur, maximè percipitur.

30 Quomodo ſterilitatem, nimios imbres, & cætera naturæ mala; ita luxus & auaritia dominantium toleranda. *Cerealis.*

31 Germani in exercitum acciti auxiliares non iubentur, non reguntur; ſed cuncta ex libidine agunt. Galli verò præda ſunt victoribus.

32 Spoliorum legendorum nimia auiditas pulcherrimas victorias corrumpit. *Sic Ciuilis, Tutor, Claßicus ſimul victi à Cereali.*

EX LI-

EX LIBRO QVINTO HISTORIARVM.

QVI belli Duces ſunt conſiliis ſubiti, 1
iidem euentu clari plerunque ſolent,
ſed magno ſuo malo, militaris diſciplinæ
curam negligere. *Sic Cerealis.*

Poſt infelicem rebellionis ſucceſſum 2
populus facilè inclinari ſolet ad vetus obſequium repetendum, præſertim promiſſa omnibus impunitate. *Sic Batani & Cinilis ad officium renocati.*

Honeſtiùs maribus Principibus quàm 1
feminis, quantumuis egregiis, paretur.

COL-

COLLECTANEA, EX VARIIS AVCTOribus, & præſertim E X PHILIPPO COMMINIO SCRIPTORE GALLICO.

1 PLVRIMVM in politica adminiſtratione poſſunt in vtramque partē homines Principis ſeu Magiſtratus ſummi familiares & amici. *Plutarch. in ciuili adminiſtratione.*

2 Pedites & leuis armaturæ milites cùm ſunt pauci, vix proſunt; cùm multi, iuuant. *Comminius, cap. 5.*

3 Etſi victoriæ ſunt à Deo, prudentia tamen & ſtrenuitas Ducum nihilominus requiritur, eaque in huiuſmodi rebus maxima. *Comminius, cap. 5. & 29.*

4 Superbia anteit ruinam, eſtque illius proximè venturæ indicium certiſſimum.

Prouer-

Prouerbiorum 11. verſ. 2. Comminius cap. 21. in fine, & capite 32. in fine, & cap. 63. in fine. Agapetus 4.

Princeps animo quidem militaris, ſed iuſtitiæ belli contemptor nequaquam felix tandem eſt. nam ſibi ſuiſque exitium accerſit. *Carolus Comes Caroleſij talis. Comminius cap. 49.* 5

Regnum quod Deo vero non ſeruiet, peribit. *Iſaias 60. verſu 12. Amos 9 verſ. 8.* 6

Quibus in politiis nullus eſt verus Dei metus, in iis neceſſe eſt extare vel ſummas Magiſtratus crudelitates in ſubditos, vel ſubditorum inter ſe ſeditiones, vel externorũ hoſtium in eas Reſpublicas bella grauiſſima, vel ſæpè hæc ſimul omnia. 7

Princeps ſua negotia ipſe non tractans, facilè ſubuertitur, & vtilia ſibi conſilia repudiat. *Comminius in ſecunda parte, cap. 44. in fine, & 45. & 47.* 8

Princeps minimè œconomus, ſed ſua temerè donans aut diſſipans, paulatim ſe ſuoſque exhaurit, ac deſeritur etiam à ſuis domeſticis. *Comminius cap. 63. de Henrico rege Caſtilliæ.* 9

110 Illi imprimis ſunt conciliandi cuiuis Principi, qui apud alterũ Principem poſſunt plurimum auctoritate, vel prudentia, vt illius vicini Principis tum conſilia facilè detegantur, tum conatus auertantur. *Comminius cap. 61. de Domino de Leſcut.*

111 Qui ſubditus Principem ſuum metu ſic terret, vt Princeps ab eo pendeat, ipſe verò auctoritatem ſibi principis trahat, infelicem exitum habet tandem. *Cõminius cap. 47. & 61. De Comite Sancti Pauli. & cap. 62. De Comite Waruici*

112 Raro aut nunquam tota ſumma rerum eſt prœlio committenda. In quo qui victus erit, ſtatim ſpectet & exequatur quidpiam, quo ſuorum animos erigat. *Comminius cap. 29. & 32. in fine, & 35. in fine, & 36. vbi copiosè.*

113 Magna mutatio rerum ſequitur ex victoriæ etiam paruæ momento. *Comminius in ſecunda parte capite 12. De Seſanna capta.*

114 Bella inter principes potentes facilè excitantur, difficilè inter eoſdem ſedantur. *Comminius cap. 33.*

Indictio-

Indictiones fiunt propter necessitates 15
Regni. Reges autem dominio suo contenti esse debent, ad se & totam familiam exhibendam. *Comminius in secunda parte cap. 51.*

Princeps summus ne alterius summi 16
Principis, maximè cum quo antea vel bello vel verbis contendit, potestati vnquam (si fieri potest) sese committat. *Comminius cap. 33. Francisco 1. Regi malè cessit. Ludouico quoque vndecimo, qui se commisit Carolo Duci Burgundiæ. Dauid Gethæorum Regi malè se commisit, Carolus simplex Comiti Veromanduo. capite 36.*

Legati externi honestè quidem exci- 17
piendi; veruntamen & obseruandi & citò dimittendi. *Comminius cap. 57.* & iidem, si potes, in tuas partes trahendi. *Comminius cap. 70. De feciali Angliæ.*

Princeps facilè vel decipitur, vel deiici- 18
tur, qui ex alieno & imprimis ex vnius duntaxat consilio & virtute pendet. *Sic olim Dux Britanniæ. Comminius cap. 61. De Eduardo rege Angliæ. cap. 44.*

Consiliarij bellorum, fautores, & con- 19

flatores, à Deo puniuntur. *Comminius cap.61.*

20 Princeps facilè euertitur, qui nullo nisi suo ipsius consilio vtitur. *Sic Carolus Carolesius periit. Comminius cap.94.in fine.*

21 Parricidium vel crudelitas Principis non manet impunita. *Comminius cap.63. cap. 139. de Lanceloto: cap. 132. de Richardo rege.*

22 Principum fraus punitur à Deo. *De Comite Sancti Pauli. Comminius vbique.*

23 Hosti ambitioso danda est plura, quàm efficere possit, amplectendi occasio. *Comminius cap.63. de indiciis prorogatis Comiti Carolesij.*

24 Infidelitas (quòd non timentur Dei minæ) est fons & causa in Principibus eorum scelerum quæ perpetrant. *Comminius cap.111.*

25 Absque Ordinum Reipub. decreto nihil magni momenti decerni est æquum. *Comminius cap.64.109.*

26 Irrumpentibus hostibus vicinis sunt loca illis obiecta munienda præsidiis validissimis; non autem acie statim decertandum.

dum. *Comminius cap.64. Sic Rex Galliæ Ludonicus vndecimus.*

Regis eſt pauperum querelas audire, iiſque ius dicere. *Pſalmo 72. Comminius in ſecunda parte cap.51.* 27

In omni calamitate cogitatio ac conſilium de fama & exiſtimatione nominis conſeruanda debet poſtponi conſilio de ſeruanda rerum ſumma, & tota Repub. *Exemplum Maximi Fabij: exemplum Caroli Caroleſij in obſidione Nuzij. Comminius cap.65. & 68. in fine operis.* Nam ad quem lucrum belli, ad eundem laus quoque belli pertinet. *cap. 94. abundè. Item cap. 73. in fine de Ludonico petente pacem.* 28

Occaſiones quæ ſponte ſe offerunt, aut diu quæſitæ ſunt, nō omittendæ. *Comminius in ſecunda parte cap.47. de Duce Aureliano.* 29

Factionum & nouorum conſiliorum auctoribus & Principibus re ipſa, id eſt, ipſa experientia demonſtrandum, quid & quantū mali ea ratione parēt & poſtulēnt. *Comminius cap. 79. De duobus Anglis quos ſecum Rex Angliæ trans mare in Galliam deduxit.* 30

In ſingulis Rebuſpublicis vnam eſſe 31

Metropolim vrbem necesse est, quæ sit summæ auctoritatis. Faciliùs enim eius exemplo cæteræ parent & continentur in officio.

32 Vrbs Metropolis vt sit maximæ in toto Regno auctoritatis, constituatur præcipuum pietatis exemplum & sacrarium: item vltimus iuris administrandi & dicundi forus & gradus: denique honoratissima maiestatis regiæ sedes. *Psalm. 122. Amos 7. vers. 13. Roma item & Ierusalem hæc omnia habuit.* Maximè enim hæc tria fauorem hominibus conciliant.

33 Potentissimum ac fortissimum regnum est, cuius Prouinciæ omnes situ, & finibus inter se coniunguntur. *Comminius, cap. 81.*

34 Crudelitas Principis à Deo vindicatur. *Comminius cap. 112. De Richardo rege Angliæ, 2. parte capite 1. de rege Ferrando Neapolitano, & cap. 17.*

35 Nullum Principum aut Reipublicæ scelus tandem Deus relinquit impunitum. *Comminius cap. 82.* Nam cùm maximè florens & quietus eorum status videtur,

tur, tunc calamitates à Deo immittuntur. *Comminius, cap.* 111. *in fine, & cap.* 112.

Principes duriùs à Deo, quàm priuati 36 puniuntur. *Comminius cap.* 111. *& in* 2. *parte cap.* 49. *in fine.*

Ab acquisitis de nouo subditis debent 37 clementer tributa & leniùs exigi, quã sub prioribus principibus. *Comminius cap.* 84.

Periuria Principum & hypocrisis pu- 38 nitur à Deo. *Comminius in* 2. *parte cap.* 47. *De rege Castiliæ, & cap.* 48. 49.

Cùm victoria de hostibus sæpè ex leui 39 occasione contingat, prudenter acies instruitur, sic vt qui primùm in acie stãt aut hosti occurrunt, sint strenuissimi, atque non faciè perterreantur. *Comminius cap.* 5. *de victo Carolo Carolesio ab Heluetiis.*

Amissum prœlium multa incommoda 40 sequuntur. Itaque rarò de summa rerum tota prælio decertandum. *Comminius dat exemplum in Carolo duce Burgundiæ cap.* 85. *& cap.* 89. 87.

Respublica felix, in qua qui imperat 41 Princeps, timet Deum. *Comminius in* 2. *parte cap.* 49. *in fine.*

42 Nimia vindictæ cupiditas etiam post calamitatẽ acceptam sæpè Principes funditus euertit. *Commin. cap. 88. & 90. in fine.*

43 Obsessæ vrbi maturè succurrendum, præsertim vbi qui Dux strenuus in ea esse censebatur, vrbemque tuebatur, extinctus est. *Comminius cap. 90.*

44 Non auditis iis, qui arcana se proditurios pollicentur, sæpe magnæ occasiones præteruolant. *De Cifrone suspenso. Comminius cap. 92.*

45 Non quiuis socij, sed potentes assumendi sunt, quorum societas non sit nobis onerosa, sed auxiliaris. *Comminius in 2. parte cap. 47. de Italis.*

46 Fides violata cuicunq. fuerit data, tandem à Deo punitur. *Comminius cap. 92. de Carolo Carolesio.*

47 Pugnæ seu prœlio nulli, qui nobis suspecti, aut qui aliorum fuerunt proditores, interesse concedantur aut permittantur. *Comminius cap. 9. de Campobacio. item de 300. Numidis in Cannensi pugna. Ganelon in exercitu Caroli Magni. David à Philistæis reiectus.*

Cura

Cura de castris rectè circundandis & claudendis in exercitu & militia sit Principi præcipua. *Sic Romani. Sic Carolus Carolesius. Comminius cap.92.* 48

In rebus dubiis ac periculis imminentibus eæ conditiones accipiendæ, quæ aliquid spei certæ relinquunt. *Comminius in 2. parte cap.44. & 47. de Rege Carolo.* 49

Legati ad exteros Principes missi, magnam in rebus & statu illorum Principum cognoscendo prudentiam & diligentiam adhibeant, ne quid postea suadeant suis principibus à quibus mittuntur, inutile, aut falsum. *Comminius cap.93. in fine.* 50

Ingratitudo seu impietas Principis sibi, non autem Deo, laudem suæ potentiæ & felicitatis tribuentis, tandem à Deo punitur. *Comminius cap.95. Carolus Carolesius, & cap.96.* 51

Tyrannorum exitus ferè sunt tragici. *Comminius cap.135.* Nam vbi regnatur tyrannicè, populus res nouas expetit. *Comminius in 2. parte, cap.4.* Quem oderunt, periisse cupiunt. *Cicero lib.2. Officiorum.* 52

Principem dat populis Deus, prout eos 53

vult vel castigare, vel subleuare. *Comminius cap. 96.*

54 Consiliarij mali, aut Principis ipsius iudicium imminutum, est magnum Dei in Regnum iudicium. *Comminius cap. 111.*

55 Assentatores non quæ conducunt, sed quæ Principi placent ac grata sunt, consulunt. *Comminius cap. 94. Agapetus præcepto 22. 32.* Itaque à fidelibus consiliariis discernendi. *Agapetus 56.*

56 Cauendum Principibus, ne nimia & inexpectata prosperitate inflati bona consilia, quæ priùs omnino conducere sciebant, repudient aut mutent. *De Ludouico vndecimo. Comminius cap. 99.*

57 Principes tum maximè Deus eripit ex hoc mundo, vel euertit, quum magna moliuntur, sibique videntur felicissimi. *Cõminius in 2. parte cap. 50. de rege Carolo octauo.*

58 Magna cœpta magno exactoque consilio suscipienda. *Comminius cap. 100. 124. De duce Maximiliano.*

59 In magnis cœptis exequendis non tantùm audacia, sed etiam constantia, virtute & quidem extraordinaria opus est. *Comminius*

minius cap. 102. & in 2. parte cap. 8. Sic Carolus octauus in expeditione Neapolitana.

Discordiæ hostium augendæ, vt crescas. *Comminius de Ludouico vndecimo & Gandauensibus, cap. 105.* 60

Obsidio summis viribus & exercitu semper magno vrgeatur, vt sit, quàm potest fieri, citissima expugnatio. *Comminius cap. 125.* 61

Vicini Principis ruentis portiunculas vicini Principes variis modis & modis semper decerpunt. *Exemplum in Venetis. Comminius in 2. parte cap. 46.* 62

Beneficentia maximè commendat Principem, illique multos conciliat. *Agapetus 38. 44. 47. 63.* 63

In sedulos & fidos sit Princeps liberalior, quàm in cæteros. *Agapetus 39. 47.* 64

Principes semper metuunt ne ipsorum auctoritas vllo pacto imminuatur. *Comminius in 2. parte cap. 45.* 65

Populus si læsit Principẽ suum, sit humillimus, & placet eum magno obsequio. 66

Suspiciones & detractiones in Principum aulis sunt & ipsis Principibus, & eorum 67

rum

rum famulis causæ magnorum malorum. *Comminius in 2. parte cap. 45.*

68 Cuique regno Deus aliud vel regnum, vel oppidum, vel Principem vicinum, & æmulum opposuit, tanquam contrarium & frænum, quo temperatior sit vtriusque potestas, cohibeaturque. *Comminius cap. 107. in fine & 108.*

69 Regis sapientis est inquirere ea de quibus illi suspicio iniicitur: non autem ea cælare, eamque suspicionem alere. *Comminius in 2. parte cap. 45. in fine.*

70 Iustum est militem, cui sua stipendia persoluuntur, à vi & concussione prohiberi, vel puniri. *Comminius cap. 109. circa finem.*

71 Honestæ conditiones & piæ repudiatæ nequicquam postea poscuntur, imò à Deo vindicantur. *Comminius in 2. parte, cap. 44. 47. 93.*

72 Vltra domanium Princeps nihil potest iustè & absque tyrannide exigere à subditis, nisi eorum consensu & concessione. *Comminius cap. 108. in fine & 109. & 140. de Imperatore Turcarum in fine.*

Fortior

Fortior eſt Princeps & externis formidoloſior, qui ex ſui populi conſenſu & conſilio bella gerit, & adminiſtrat res regni, quàm qui ſuo ipſius duntaxat conſilio. *Comminius cap.108.in fine & cap.110.* 73

Bella quærentibus & fouentibus multa ſemper infortunia accidunt, multæque clades. *Comminius cap.108.in fine.* 74

Senatorum, Conſiliariorum, aut Præfectorum belli auaritia in quouis ſtatu Reipub. non tantùm ignominiam, ſed etiam exitium Reipub. accerſit. *Comminius in 2. parte cap.46. De Antragnio.* 75

Ordinum regni cuiuſque debet eſſe ſumma auctoritas. *Comminius cap.108. in fine & 109. & 110.* etiam in extraordinariis exactionibus aut tributis indicendis. *Comminius cap.129.* 76

Vbi protelatione opus eſt, non ſtatim reſponſio danda, ſed promiſſis & legatis ſemper nouis, qui ſuperius cum aliis acta neſciant, eſt agendum. *Comminius cap.116.* 77

Coniugiis ſunt regna ditioneſq. vicinæ, quantum fieri poteſt, noſtris adiungendæ. *Cominius ca.116. & 117. de Ducißa Burgundiæ.* 78

Externi

79 Externi Principis, itemque comitatus illius mores, victus, & habitus vix ac ne vix quidem tolerantur diu, nisi se ad subditorum mores accommodet. *Comminius cap.* 117. Omnino verò si eiusdem Principis comites ea officia & administrationes regni, quas indigenæ tenere solent, petant aut habeant, sequitur seditio periculosissima.

80 Miserrima est eius populi conditio, qui peregrinum Principem eligere compellitur, quòd indigenis ad regnandum aptis careat. *Comminius cap.* 118.

81 Litium multitudo & pragmaticorum numerus indies minui debet, vt sint diuites priuati in quouis ordine. *Comminius cap.* 125. *de Ludouico rege vndecimo.*

82 Principem successurum plures spectant, colunt & admirantur, quàm senem Principem iam caducum. *Comminius cap.* 137. *Pompeij dictum.* Plures aspiciunt Solem orientem quàm occidentem.

83 Deus dat regna & adimit. *Daniel* 3. *Comminius cap.* 138.

84 Principum vita est plena curarum, sol-

licitudi-

llicitudinis & laboris. *Comminius cap.* 137. 138.

Bella sæpè extraordinario quodam motu, qui à Deo datur Principibus suscipiuntur. *Comminius in 2. parte cap.* 1. 85

Inter pares eiusdem Reipub. proceres aut Officiales facilè nascitur inuidia, sic vt eorum alteruter sit abigendus. *Comminius in 2. parte, cap. 2. De Ludouico & Sancto Seuerino, Ioab & Amasia.* 86

Sumptus vrbium inutiles perniciosaq. commercia interdicantur & tollantur. *Cicero ad Q. Fratrem*, quales qui in templa superflua & monumenta priuatorum, ludos scenicos & theatra fiunt. *Cicero.* 87

Mercatoribus, à quibus pecuniam accepit Princeps, seruet fidem. *Comminius in 2. parte, cap. 9.* vt postea mutuam pecuniam accipere possit. 88

Exercitum temperantem esse oportet, præsertim inter eos qui nobis fauent & conciliandi sunt. *Cõminius in 2. parte cap. 11.* 89

Populi armato furori cedendum est ad tempus. *Comminius in 2. parte. De Petro Mediceo cedente.* 90

Discor-

91 Diſcordiæ in exercitu iam dilabente ſunt certiſſima extremi eiuſdem exitij auguria & præſentiſſima. *Comminius in 2. parte, cap.46.de ſeditione orta in exercitu Montpenſeri in Neapolitano regno.*

92 Tyrannorum familiæ vllæ vix 120.annos totos vnquam regnarunt, aut durarunt. *Comminius de domo Medicea in 2.parte, cap.13. Ariſtoteles in politicis.*

93 In Ariſtocratico ſtatu cauendum, ne vnius familia nimium diu regnet, & gubernet, *vti Florentiæ Medicea. Comminius in 2. parte, cap.13.*

94 Vbi neutra pars in pacta vel conditiones poſitas conſentit, media quædam via aut perſonæ vtrique venerandæ eligendæ aut proponendæ ſunt, qui poſtulata temperent. *Comminius in 2.parte, cap.41.*

95 Cùm populi peccata punire vult Deus, excitat hoſtem cui reſiſti non poteſt, & cui omnia ex voto ſuccedunt. *Tota hiſtoria expeditionis Caroli 8. Regis Francorũ Neapolitanæ in 2. parte Chronicorum Comminius cap.15.16.17.*

96 Impietas principũ punitur à Deo. *Comminius*

minius de regibus Neapolitanis in 2. parte, cap. 17.

Populi vox, vox Dei. *Comminius in 2. parte, cap. 17.* 97

Princeps crudelis nunquam strenuus & fortis. *Comminius in 2. parte, cap. 17.* 98

Vincendum & victoria vtendum celerrimè, nihilque victor propterea remittat de sedulitate & diligentia. *Comminius in 2. parte cap. 20.* 99

In nouo regno non temerè veteres officiarij deponendi. *Comminius in 2. parte, cap. 54. de Ludouico XII.* 100

In nouo regno, & populo & nobilibus gratificandum est. *Comminius in 2. parte, cap. 20. & 34.* 101

In nouo regno omnia sunt accuratè & diligenter disponenda & munienda. *Comminius in 2. parte, cap. 24.* 102

Plures hostes simul non irritandi, præsertim in periculo imminenti: sed æquis conditionibus illi placandi, aut paciscendum cum æquiore. *Comminius in 2. parte, cap. 25. & 26. de Duce Aurelio: & cap. 27. vbi de Genua agitur.* 103

Vires exercitus in periculo non mi- 104

nuendæ, sed colligendæ. *Comminius in 2. parte cap. 25. & 26.*

105 Cùm bella à veris Dei seruis sunt prædicta vel probata, ea res magnum in animis hominum, vt victoriam sperent & fortiter pugnent, habet momentum. *Comminius in 2. parte, cap. 25. de fratre Hieronymo.*

106 Coniugia incestuosa etiam in Principibus à Deo punita. *Comminius in 2. parte, cap. 46. in fine.*

107 Opinio de maioribus hostis viribus timorem & cunctationem dimicaturis sæpè periculosam iniicit. *Comminius in 2. parte, cap. 30.*

108 Veneno etiam aduersus hostem abstinendum. *Comminius in 2. parte, cap. 31.*

109 Dum prœlium exspectatur, cauendum ne animos hostibus addas. *Comminius in 2. parte, cap. 81.*

110 In conflictu auaritia libidoque prædandi vt plurimum perdit victoriam. *Comminius in 2. parte, cap. 23.*

111 Mendacium creditum, quanquam sæpè non fallit diu, magnum tamen habet

in vtram-

in vtramque partem momentum. *Comminius in 2. parte, cap. 39.*

Prœlium facilè poſcunt & flagitant 112 inexperti, vt Togati. *Comminius in 2. parte, cap. 40.*

Diffidentia prudens conſilij fons eſt; 113 at imprudens eſt perpetua propriæ ruinæ & ingentium malorum conciliatrix. eſt autem imprudens quæ ne mediis quidem prudenter prouiſis confidit. *Demoſthenes.* Certiſſimum aduerſus tyrannos remedium populi diffidentia. *Plutarchus in ciuili administrat. Comminius cap. 45. in fine. 51. in fine 52. de Eduuardo Rege.*

Periuria principum à Deo puniuntur. 114 *Comminius in 2. parte, cap. 47.*

Summus Magiſtratus ſic imperium vt 115 propriam familiam, eodemque animo & affectu regat. *Iſocrates.*

Non vnam tantùm Reipub. partem, 116 ſed omnes curet, pro diuerſa ratione cuiuſque ordinis, ſummus Magiſtratus. *Plato & Cicero lib. 1. de Offic.* non eadem nimirum omnibus tribuenda.

Nouorum ciuium cooptatio, aut colo- 117

niarum deductio, magnum est stabiliendi imperij adiumentum. *Salustius de regno.*

118 Offensiones Principum vicinorum quantumuis ab initio leues, tollendæ aut mitigandæ, quia tandem bella grauissima pariunt. *Comminius lib. 1. cap. 2. Exempla Caroli Ducis Burgundiæ, & cap. 12. & 13. de Ducibus Diorchi & Lanclastri.*

119 Malè parta nec diu retinentur nec facilè. *Comminius cap. 46.*

120 Consilium publicum diuersis personis, iisque diuersæ conditionis constare debet, vt sit tutius. *Comminius cap. 47. in fine.*

121 Concordia res paruæ crescunt, discordia maximæ dilabuntur, rerumque benè gerendarum occasiones amittuntur. *Salustius in Iugurthino. Comminius cum exemplis cap. 26.* est denique discordia præcursor ruinæ. *Comminius cap. 27.*

122 Fides hosti seruata, quem fallere potueris, magnam probitatis apud omnes laudem; & magnum vt alios ad te allicias momentum habet. *Comminius de Ludouico XI. cap. 23. & 27. Consilium Comitis Pauli de seruanda fide Eburonib. & cap. 28. & 33 in fine.*

Fides

Fides, rara virtus, ac propterea in Principe multos illi conciliat. *Comminius cap. 33. in fine.* 123

Qui magna præstare cupit, statim à teneris annis virtuti, rectæque educationi assuescat. *Comminius cap. 18. in fine.* 124

Principes summi aut rarò, aut nunquam sese mutuò coram videant, si diu concordes viuere, & alter in alterius admiratione esse velint. *Comminius cap. 24. de Ludouico XI. & Carolo Carolesij Comite, de Franco & de Anglo Rege.* 125

Princeps rerum, imprimisque historiæ ignarus vel prudenti consilio destitutus, se summumque regnum in summas tandem calamitates coniicit. *Comminius cap. 34. 108. & 119. de Sigismundo.* 126

Principi humano ac misericordi sua humanitas tandem rectè cedit, licet quosdam inueniat ingratos. *Comminius cap. 32. & Agapetus 37.* 127

Princeps modestus plurimos sibi conciliat. *Comminius cap. 17. & 18. Agapetus 37.* 128

Qui vincere cupit, Deum æquitate caussæ & belli à se suscepti, in suis parti-

bus habeat. *Sanpauli Comitis dictum.*

130 Vis consilij expers, mole ruit sua. *Carolus Carolesius Comminius cap. 49. Horatius.*

131 Ad dissipandas seditiosorum hominum iam collectas vires & consilia, quæuis conditiones politicæ, quæ neque Dei cultum tollant, neque Regni leges fundamentales euertant, acceptandæ. *Comminius cap.* 15. modò Reipub. & Magistratui auctoritas sua salua maneat.

132 Sæuitia & crudelitas Principum siue in suos, siue in extraneos, tandem à Deo punitur. *Comminius cap. 20. de Ducibus Anglicis ex familia Lancastrica. & cap. 132. de Richardo Rege.*

133 Princeps hostem suum non metuens stolidus est, facileque superatur. *Comminius cap. 51. de Edouardo Rege Anglorum contemnente Comitem Warnici. & cap. 52. in fine, & 53. & 119.*

134 Per feminas sæpè fiunt communicanturque absque suspicione tutiùs, quæ per viros expediri absque suspicione non possunt. *Exemplum regis Edouardi, Comminius cap. 51. & 85. Psalmo 17. Ioabus mittit*

mittit mulierem ad Dauidem iratum contra Absalonem, 2. Samuelis. Comminius in 2. parte, cap. 47.

Item per ignotas & viles personas sæpè commodiùs literæ deferuntur. *Comminius cap. 73.* Verùm per easdem magnorum consiliorum & negotiationum effecta exequutioni difficilè mandantur, etsi facilè per eos istarum rerum initia iaciuntur. *Comminius de Oliuario cap. 100. & 101.* 135

Vrbs atque pax tutiùs & compendiosiùs pecunia & comitate emitur ab hoste, quàm certamine comparetur. *Exemplum Regis Ludouici XI. eam ementis ab Anglo. Comminius cap. 75. & cap. 113. & 114. & 125. de Rege Ludouico vrbes emente.* 136

Procerum eiusdem Regni factiones semper periculosæ regno. Itaque statim exstinguendæ. *Comminius cap. 75. in fine, & 122.* nunquam alendæ. *cap. 138. in fine.* 137

Calamitas communis diffidentes antea vicinos Principes inter sese facilè conciliat, & coniungit. *Comminius cap. 84. de Ducissa Sabaudiæ & Tigrane.* 138

139 In calamitatibus Principum primum & præcipuum remedium eſt, recurrere ad Deum. *Comminius cap. 90. de Duce Burgundiæ.* Secundum amicum quempiam fidum habere, cui communicent tutè, & liberè ſua conſilia; &, quæ ſalutaria ſunt, audiant.

140 Qui ſtrenuè & prudenter conſtanterq́. Reipub. profuerunt, abſque cauſa grauiſſima minimè deſtituendi, & de gradu ſuo deiiciendi. *Comminius cap. 133. & in 2. parte, cap. 2. De fratribus Galeacij S. Seuerino, & Ludouico expulſis à Cicone Secretario.*

141 Calamitas magna ac clades accepta reddit Principem tum vicinis tum ſubditis contemptiorem, minuſque poſtea metuendum. *Comminius cap. 90. de Carolo Duce Burgundiæ.*

EXPLA-

EX PLATONIS MENEXENO.

IN Repub. bene morata, rebus præclarè gestis laus & præmiũ tribuitur. 1

Politia in genere est disciplina ac regula, nutrix & custos eorum morum, quibus homines variè siue ad turpem, siue ad honestam vitam informantur. Nam si bona fuerit Reipub. forma, boni homines sunt futuri: Sin contra, mali. Danda itaque est opera, vt Politia bona eligatur ac instituatur. 2

Democraticæ politiæ ratio minimè postulat, vt omnia ex populi arbitrio gerantur: sed vt ita sit summa penes populum potestas, vt multorum quoque negotiorum sit summa penes Senatum auctoritas. Imo omnium Senatus sit auctor cum approbatione populi. *Sic Athenis, sic Romæ.* 3

In tribuendis Reipub. muneribus, vnius maximè virtutis, non census, non generis, non virium, ceterarumq́; rerum exter- 4

externarum ratio habenda.

5 Quò quis à maioribus generosior est, eò ipse, si virtute vera destituatur, turpior esse ac videri solet.

6 Turpium factorum merces est non modò in hac vita luctuosa, sed etiam in futura infelix ac misera.

7 Bene morata Resp. eorũ, qui pro ipsius salute occubuerint, & parentes & liberos sũma cura cõplecti debet, & si potest, alere.

EX POLITICO DIALOGO.

1 OMNIS ciuilis administrationis fundamentum est recta ratio, qua innixa Respub. bona est & commoda: quæ verò illa caret, mala est.

2 Tres sunt Reipub. formæ, Monarchia, Aristocratia, Democratia: tres corruptelæ politiæ, Tyrannis, Oligarchia, Ochlocratia. *lib. 4. de Repub.*

Vti Monarchia bonis legibus instituta, est omnium Reipub. formarum præstantissima: sic bonus Rex est velut Deus quidam

quidam inter mortales.

Societas generis humani absque Magistratu stabiliri nulla potest. 4

Leges in quaque Reipub. forma legitimum imperium definire debent, non autem cuiusque imperantis arbitratus. 5

Leges sine ciuium bonis moribus, quantumuis sanctæ, sunt inutiles. 6

Illegitimæ administrationis, quæ fit à Magistratu, duplex caussa: Nimirum ipsius Magistratus vel imperitia; vel libido, prauusque animi affectus. 7

Leges pro varia rerum & personarum differentia temperamentum accipiunt: non sunt autem vbique eædem, & in eadem ciuitate perpetuæ. 8

In Repub. bene morata & præmia rectè agentibus: & supplicia peccantibus proposita esse debent. 9

Magistratus, bonus quidem efficit, vt subditi vitam felicem viuant: malus autem, vt miseram. 10

Politicæ scientiæ cognatę sunt istæ: Eloquentia, Iurisprudentia, Rei militaris cognitio & scientia. 11

EX MINOE PLATONIS.

1 MAGNVM est consuetudinis diuturnæ & iam receptæ in vtramque partem momentum.

2 Decretum ciuitatis Lex est, sed illud imprimis; quod ratione æquitateque naturali nititur.

3 Quanquam firmamentum omnium legum est recta ratio: tamen ne pro improborum hominum libidine ea mutetur, necessarium est, vt certæ leges in quaque Reip. forma sanciantur liberis populi suffragiis. Ij verò de Repub. bene merentur, qui bonas illi leges præscribunt.

EX LI-

EX LIBRO PRIMO DE REPVBLICA PLATONIS.

TYRANNICVM est, illud omne dicere iustum, quod ad potentioris vtilitatem pertinet: item subditos Principis vel Magistratus vtilitati esse destinatos. 1

Tyrannicum est, dicere Principem legibus esse solutum. 2

Publica vtilitas & salus debet esse scopus Magistratui propositus. *Idem libro 3.* 3

Veritas est fidei & iustitiæ candor. 4

Fides etiam hosti data, seruanda. 5

Omnis felicitatis fons est iustitia: infelicitatis autem mater, iniustitia. 6

Ius suum cuique tribuendum, vt cuiq. erit bono; non autem noxæ. 7

Magistratus ne priuatam suamque vtilitatem præferat vnquam publicæ. 8

EX LI-

EX LIBRO SECVNDO DE REPVBLICA.

1 PVERILIS institutio est maximi momenti ad vniuersam vitam rectè instituendam. *Et lib.* 4.

2 Ciuitatum ædificandarũ caussa & origo fuit vsus ac necessitas humanæ vitæ, quòd nemo sit per sese αὐτάρκης. i. sufficiens ad bene beateque seu feliciter viuendum.

3 Vnaquæque Reipub. forma pluribus membris, & diuersis etiam Magistratibus, non vnico duntaxat constare debet.

4 Hæc maxima in omni Reipub. forma cura, vt imperantium, & parentium munus distinguatur.

5 Commercia debent esse libera.

6 Ne in Repub. bene morata vnus & idem vel plures artes, vel à sua diuersas exerceat. *Idem lib.* 3.

7 Prima in omni Repub. bene constituta cura esto de Vera religione: non autem falsa vel fabulosa stabilienda: in qua summus Magistratus à teneris adeò annis instituatur: *& lib.* 4.

EX LI-

EX LIBRO TERTIO DE REPVBLICA.

LEGES sumptuariæ in Repub. bene morata sunt condendæ, & seruandæ. *& lib. 4.* 1

In Repub. bene morata sit omnium rerum externarum modus velut in picturis, vestibus, ædibus, aliisque rebus habendis. 2

Rempub. facit firmissimam ciuium omnium inter se concordia & consensus, qui & inducendus est, vbi abest: & retinendus, vbi iam constitutus est. 3

Magistratus omnibus auaritiæ sordibus carere debet. 4

Ad munus publicum nemo, nisi exploratus, admittendus. 5

Profligatæ in Repub. disciplinæ indicium est Iurisperitorum numerus, & Medicorum copiæ. Itaque de hominum has artes profitentium & exercentium numero coërcendo & definiendo, leges sunt condendæ, & seruandæ. 6

EX LI-

EX LIBRO QVARTO

DE REPVBLICA.

1 MAGISTRATVS est, gubernare & tueri ex legum præscripto Rempub. Itaque neque mera, neque infinita potestas est Magistratui tribuenda. *Idem lib.* 5.

2 Mediocritas melius tuetur Rempub. quàm nimiæ opes.

3 Diuitiæ nimiæ socordem, efficiunt Rempub. & superbam.

4 Non opibus, sed viris strenuis, bellum geritur. Ergo ne iis Respub. vnquam careat, videndum est.

5 Non potest immutari religio absque magna Reipub. mutatione.

6 Magistratus est etiam summi prospicere, & operam dare, vt pueri & iuuenes honestè & sanctè à prima adeò ætate & infantia instituantur.

7 In Republica bene constituta ne fiant temerariæ publicorum consiliorum immutationes.

Iustitia ciuitatis in eo est, vt qui imperant & parent, sint inter se concordes, & eiusdem sententiæ: deinde, vt ipsimet ciues inter se consentiant. *Idem lib. 5.* 8

EX LIBRO QVINTO DE REPVBLICA.

MAGISTRATVS de suo munere ignorantia, est summa Reipub. pernicies. 1

Respub. tum futuræ sunt felices, quum vel Reges philosophabuntur seriò, vel veri Philosophi regnabunt. 2

Virtutum omnium est femina capax, quarum est capax mas ipse. 3

Liberi summorum Magistratuum maturè sunt bellis assuefaciendi, & artibus ad bellum necessariis. 4

In bellis Ciuilibus ne quis captiuus fiat mancipium: aut ne spolietur aliis rebus, quàm armis: ac ne eius quidem cadauer: ne trophæa victoriæ in iis statuantur duréntve: ne incendiis alij in alios agant; ne regionis vastitatem inducant. 5

6 Bellum propriè eſt, quod contra extraneum & peregrinum ſuſcipitur: quod autem ciues ipſi aut cognati populi contra ſeſe mutuò gerunt, ſeditio eſt, & rixa duntaxat: non autem propriè bellum.

EX LIBRO SEXTO
DE REPVBLICA.

1 MAGISTRATVM etiam felici memoria præditum eſſe, valdè confert.

2 Magna ingenia, ſi nacta fuerint prauam educationem, tanto euadunt deteriora. Ergo illa imprimis rectè & ſanctè inſtituenda ſunt.

3 Magiſtratui eſt neceſſaria veri ſummique boni vera cognitio.

EX LI-

EX LIBRO SEPTIMO DE REPVBLICA.

EIVS Reip. quæ felix esse volet (omnes autem velle debent) Magistratus in veri Dei, & veri boni cognitione edocetor prima statim ab infantia: artesque omnes ad eam primariam scientiam ediscendam necessariæ eidem adhuc adolescenti traduntor. Vbi verò sic instructus maturæ ætatis fuerit, ad Reipub. gubernacula tunc idem Magistratus admouetor. Veri Dei, veríque boni ignorantia innumerabilium tum priuatarum, tum publicarũ calamitatum, pessimorumq́. consiliorum in Rep. fons est & origo. *Quod toto isto lib. probat Plato.* 1

Mathematicarum etiam scientiarum, velut Arithmeticæ, Geometriæ, Musicæ, Astronomiæ cognitio futuro Principi omnino necessaria est, tum ad politicas res domi gerendas & rectè administrandas: tum etiam ad bellicas, velut vallum erigendum, obsidionum machinas exstruendas, itinera commodè instituenda, & cætera huiusmodi. 2

EX LIBRO OCTAVO
DE REPVBLICA.

1 QVVM nihil genitum ſit æternum: quum omnia hæc humana variis rerum viciſſitudinibus ac mutationibus ſint obnoxia: quum denique res quælibet genita habeat ſuam quandam periodon, ac proinde florem,& poſtea emarceſcentiam ſeu defluuium;neceſſe eſt quoque & ipſas humanas Politias habere ſua initia, incrementa, & ſuas quoque mutationes, & viciſſitudines, ac denique tandem interitum.

2 Ex Monarchia fit Tyrannis,cùm Rex, contempta legum auctoritate, quiduis agit pro animi ſui libidine.

3 Ex Ariſtocratia fit Paucorum dominatio,cùm qui prius iuſtè & ſanctè Rempub. adminiſtrabant ad opes accumulandas, agros poſſidendos, ambitionem & vindictam priuatam animi explendam, ſua illa poteſtate abutuntur: & quum non virtutis, ſed cenſus in Magiſtratibus eligendis

gendis

gendis ratio in ea Repub. habetur.

Nulla verò est tam subita, periculosa, tamque vehemens mutatio, quàm quum quisquam fit ex ambitioso vel bono viro auarus vel pecuniæ cupidus. 4

Futuræ ex Aristocratia in Oligarchiam proximè mutationis prognosticon est, quum adolescentes qui ad Reip. administrationem successuri sunt, & bonorum paternorum abliguritores, & insolentes ac libidinosi populariter euadunt. 5

Ex Oligarchia fit Democratia facilè, quòd plebs insolentiam & auaritiam Principum tolerare amplius non possit. Nam in Oligarchia diuitiæ sunt in magno pretio, ibique vera temperantia & iustitia nullum ferè locum habent: sed earum tantùm vmbra quædam, & fucus. 6

Ob fenus immensum, quod Proceres exigunt, facilis fit ex Oligarchia in Democratiam mutatio. 7

Democratia est, vbi liberi sunt omnes ciues, & quidem æquè: vt neque cogi, neque præter voluntatem populi, puniri nemo ciuis possit. 8

9 Ex Democratia facilè fit tum in Regnum, tum in Ochlocratiam seu summam cônfusionem mutatio, vbi plebs contumeliosè & petulanter omnia pro animi libitu decernit.

10 In Ochlocratiam mutatur Democratia, quum nemo vnus contumeliæ & petulantiæ populi sese opponere potest vel audet, propter numerum eorum, qui vtrumque illud vitium in populo fouent.

11 Democratia in Regnum mutatur, quum ex licentia populari sic plebis animus effeminatus est ac elanguit, vt nullam amplius publicæ salutis curam habeat populus: sed sui tantum pascendi, suæ quietis & voluptatis fouendæ augendæque: Denique cùm est, vt ait ille, sector ac venditor fauoris & suffragij ipse sui populus.

12 In summa, hæ mutationes omnes accidunt, quòd inter Imperantes, & subditos non conueniat, id est, non ferant probentque subditi Imperantis mores, & administrationem, vt sibi nimium iniquam: contraque quum Imperantes non

possunt

possunt diutius ferre parentium seu subditorum insolentiam, & mores.

EX LIBRO NONO DE REPVBLICA.

TYRANNIDIS & stabiliendæ, & inuadendæ animus obrepit, præsertim in Democratia, quum ex tenui & rigida vitæ ratione, ac seuera, quæ fuit sub populari statu, ciues voluptuosam, otiosam, & inertem vitam degustare cœperunt, hacque delectari: & habent qui eam illis subministret ac præbeat, vel polliceatur. 1

Tyranni maximè ab iis, qui bona sua abligurierint; & voluptatibus tamen carere non possunt, stabiliuntur, inducuntur, ac fouentur. 2

Tyranni in Democratia vel Aristocratia nascuntur ij maximè, qui specie clementiæ & benignitatis in plebem, plebis fauorem sibi conciliant: magnum interim satellitium alunt, idque vel ad voluptatem populi, vel ad sui custodiam à se fieri prætexentes. 3

4 Qui tyrannidem inuadere cogitant aut ſtabilire, adulatores maximè aſciſcunt: ſceleratis ſe ſocios adiungunt: famuli & ſerui, imò mancipia euadunt eorum, quos ſibi ad id fauentes, & ad ſua iuſſa exequenda audaces vident: denique conſciis omnia indulgent quantumuis praua & iniqua, vt imperio tandem potiantur.

5 Tyrannica ingenia ſemper improbiſſimis adulantur: alicui ſeruiunt: inquieta viuunt: furiis & cruciatibus conſcientiæ torquentur: denique ſunt prorſus infelicia ac miſera, quamcunque vitæ lætitiam ſimulent aut præ ſe ferant.

6 Omnium mortalium maximè ſerui ſunt viliſſimaq́ue mancipia, qui Tyranno ſubiiciuntur; & ſi quæ Reſp. vel Regnum iis paret. In eo denique ſtatu tandem omnis veri, boni, & æqui ſtudium & amor perit non modò publicè, ſed etiam priuatim.

7 Tyrannus, more cæterorum hominum ingenuorum, neque domo ſolus egredi, neque publicis conuentibus intereſſe, neque liberè loqui vel viuere poteſt: ſed

velut

velut mulier intra priuatos parietes latitans, vel ſtipatoribns tanquam carcere circumſeptus, ab iiſque etiam obſeruatus, & ab iis ſibi metuens, latitat, & viuit.

Tyrannus, quantumuis felix, eſt bono Rege, quantumuis infelice, miſerior ſeptingentis viginti nouem partibus :i. infinitis modis. 8

Nunquam felix, qui iniuſtè agit. 9

EX LIBRO DECIMO DE REPVBLICA.

DEVS generis humani curam gerit. Itaque iuſtos Principes beat tum in hac, tum in futura vita: iniuſtos autem vtrobique punit. 1

Magiſtratus det operam, vt eæ voces aſſiduè ciuium auribus circumſonent, quæ eos à ſcelere auocent: & ad iuſtitiam & pietatem inſtruant, & excitent. 2

Omnes artes curioſæ, & libri vani, aut in Deũ blaſphemi, à bono principe tollendi. 3

Boni præmiis ad virtutem hortandi: ſuppliciis à vitio reuocandi. 4

EX LIBRO PRIMO DE LEGIBVS PLATONIS.

1 HORRENDVM est Pæderastias crimen: sed & coitus omnis, in quo præter naturam, aut honestatem homines concumbunt, damnandus est.

2 Non possunt eædem leges omnibus Reipub. formis esse accommodatæ; sed cuique formæ sunt suæ quædam ac peculiares ferendę. In omnibus tamen naturalis illius æquitatis, & rectæ rationis norma sequenda est, vtpote omnium legum lex ac fundamentum seu firmamentum.

3 Leges neq. nimium seueræ seu acerbæ; neque etiam nimium faciles ac indulgentes sunto: Sunt enim vtræque vitiosæ.

4 Leges de connubiis, quo gradu nimirum homines conueniant, qui ordines inter se, quá ætate, quibus conditionibus maritari debeant, primùm in Repub.

bene

bene conſtituta locum penè obtinent, ſuntque conſtituendæ.

Proximè ſunt ſuperioribus leges de 5
recta puerorum inſtitutione, qua res honeſtas ſtudio complectantur adoleſcentes: à rebus autem turpibus abhorreant. *lib. 2. de Legibus.*

Bellorum duo ſunt genera: Vnum, Ci- 6
uile: alterum, Peregrinum. Illud autem Ciuile hoc peregrino longè eſt periculoſius: Ac proinde ad Ciuile reſtinguendum, bella externa ſuſcipere expedit.

Leges, aut Reſpub. quæ totæ ad res 7
bellicas gerendas ſunt comparatæ, bella potiùs, quàm pacem in ciuitate alunt: quales Lacedæmoniorum leges fuerunt.

Bellum nullum ipſum per ſe eſt op- 8
tandum, ſed pacis tantùm cauſſa ſuſcipiendum.

Etiam victoriæ ipſæ ſunt ſæpe ipſis 9
quoque victoribus funeſtæ & Cadmeæ. Itaque bella minimè optanda, vel ad ea Reſpublica componenda confirmandaque.

Nihil anarchia periculoſius. 10

11 Ebrietas in omni bene morata Repub. castiganda. Nam ebriosi sunt facilè seditiosi: vsum rationis vbique, & corporis vires integra adhuc ætate amittunt. Et lib. 6.

EX LIBRO SECVNDO DE LEGIBVS.

1 DISCIPLINA, & regula actionum externarum aliqua debet esse, eaque certa constituta in quauis Repub. benè morata.

2 Ea regula disciplinæ seu actionum debet & constituere & animaduertere quid sit cuique ætati, sexui, hominum generi, & ordini (pro ratione illius loci, & eorum hominũ, inter quos est ciuitas) decorum.

3 Sed & cantus, ludus, saltatio, conuiuia, gymnasia, exercitationesque publicæ ac priuatæ sunt legibus definiendæ, vt voluptati modum ponere, & quidem maturè, homines assuescant: & honestis duntaxat rebus delectari.

4 Poëtices quoque studium in Repub. legibus

legibus eſt à bono Principe & regendum, ne quid impium dicant poëtæ: & moderandum, ne ſint nimium multi poëtæ, id eſt, nimium multi inertes, vani, & aſſentatores in Repub. homines ac nugigeruli.

Vini vſus, præſertim in calidis regionibus, eſt adoleſcentibus vel interdicendus, vel moderandus. 5

Conuiuiales leges neque ſint nimium laxæ, neq. nimium ſeueræ. Omnis autem à conuiuiis ebrietas, intemperantia, & rixa ſemper ex legibus exulet; ac puniatur, ſi interuenerit. 6

Ne in veſtitu, victu, cæteriſque rebus huiuſmodi, ciues peregrinorum intemperantes mores diſcant, diligenter proſpiciendum, ac cauendum bono Principi, ac Reipub. 7

Princeps, ac Magiſtratus quilibet debet eſſe & prudens & fortis. Prudens, ne ex imperiti vulgi iudicio pendeat: fortis, vt quæ ſalutaria ſunt, conſtanter exequatur. 8

Turpiſſimum eſt, Magiſtratum aut Principem eo ipſo ore mentiri, quo Deum inuocat. 9

Summa

10 Summa Principis aut Magiſtratus in eo cura eſſe debet, vt ciues omnes in communi Reipublicæ ſalute ſanctè & honeſtè tuenda conſentiant maximè.

11 Item vt hoc inculcet, Nullas res externas abſque virtute, pietate in Deum, & iuſtitia eſſe vel vtiles, vel iucundas.

EX LIBRO TERTIO
DE LEGIBVS.

1 QVEMADMODVM homo abſque ſocietate viuere non poteſt: ita neque ſocietas diuturna aut tuta abſque legibus vnquam eſſe poterit.

2 Itaque hominum natura & ipſa æquitas leges & Reipub. formas excudit, expreſſit, inuenit, ediditque.

3 Optimarum Reipub. formarum optima eſt Monarchia, quæ bonis legibus ſancita eſt, ac vtitur. proximè enim ad patriam poteſtatem accedit.

4 Regum tyrannis & iniuſtum imperium popularem libertatem induxit: quòd huiuſmodi regum mores populus amplius

amplius non posset pati.

Omnis Respub. & illius forma à seipsa, 5
propter subortas in ea tandem corruptelas, deletur & euertitur.

Leges populi suffragiis liberis pro- 6
bari debent, vt vim habeant, illisque obtemperetur.

Ignorantia vel improbitas Imperãtium 7
est politiæ pestis & pernicies summa.

Infinita potestas etiam in Regibus 8
ipsis, quæ sese legum vinculis coërceri non patitur, est certissima Regni ac Reipub. ruina; & proximè occasuræ prognosticon. Contra quam remedium est, vt leges obseruentur etiam ab ipso principe, idque facere cogatur ab Ordinibus regni, vel inuitus.

EX LIBRO QVARTO DE LEGIBVS.

Is situs ciuitatis est noxius, qui nimia 1
commerciorum licentia bonis moribus officit, qualis est ciuitatum quæ sunt ad mare sitæ.

2 Careat ciuitas iis rebus & commerciis, quorum noxia eſt tractatio, vſus, & imitatio, vti ſerici, & cupediarum, & fucorum.

3 Maritima militia rarò cum pedeſtri, quæ conſtantior eſt, conuenit.

4 Omnis ciuitas & legibus, & Dei occulto quidem, ſed certo decreto nititur.

5 In rebus humanis ſecundum Deum agendi oportunitas, & celeritas valet plurimum.

6 Peſſimè regitur ea ciuitas, in qua non leges præſunt, ſed voluntas Magiſtratuum. Optimè verò illa, in qua leges dominantur ipſis Magiſtratibus.

7 Religio vera eſt firmamentum Reip. itaque potiſſima de ea conſtituenda cura Reip. eſſe debet.

8 Secundum Deum debemus plurimum parentibus. Itaque leges quoque de liberorum erga parentes officio ſunt ſeuerè ſanciendæ.

9 Liberi parentibus ſe & ſua debent, ac proinde eos colant: ne temerario quidem ac leui ſermone eos offendant: iratis denique cedant parentibus liberi.

Coniu-

Coniugium eſt fundamentum generis humani. Itaque illius caſtitas & ſanctitas debet ſeuerè legibus ſanciri. *Et lib. 6.* 10

EX LIBRO QVINTO DE LEGIBVS.

FRVSTRA leges iis præſcribuntur, qui nolunt ipſi ſibi eſſe lex, neque priuatim eas, quamuis æquæ ſint, ſeruare: ſed in latebris eas violant. 1

Maxima pœna eſt malo aſſentiri. 2

Nimiæ opes diuitiarumque copia eſt Reipub. noxia. Nam ex illa inſolentia, diſſidia & immanis voluptatum fœdiſſimarum vſus & luxus oritur. 3

Magna virtus & victoria, patriis legibus obtemperare, & in eo ſeipſum vincere. 4

Qui magiſtratum malos punientem adiuuat, is omnino magni eſt in Repub. momenti, bonuſque ciuis. 5

Fides eſt fundamentum ſocietatis humanæ: perfidia verò eiuſdem peſtis. 6

Patria, eiuſq. ſalus, parentibus eorumque incolumitati eſt à liberis preferenda. 7

8 Hoſpites & ſupplices vel ne à Repub. admittantur; vel admiſſi, ne prodantur.

9 Ciuitas nimium populoſa in colonias exoneranda eſt.

10 In coloniis deducendis leges, ſedes, aſſignati agri, & munimenta coloniæ, ac eiuſdem imperium accuratè deſcribendum, ac tuendum eſt.

11 Lucri faciendi modus in Repub. ſanctè inſtituta eſt legibus definiendus, ne quæuis ars pecuniaria liceat; aut quoduis lucri genus concedatur. Denique fœnori modus præſcribendus.

12 Menſurarum modus ad commerciorum cum vicinis rationem commodus, præſcribendus quoque.

13 Agri publici, eorumque fines & modus, publicè notus ſit, ac deſcriptus.

EX LI-

EX LIBRO SEXTO
DE LEGIBVS.

OMNIS de Repub. confuſio tollenda: itemque infinitum Magiſtratuum imperium certis finibus coërcendum. 1

Leges Politicæ mutari ex vſu Reipub. poſſunt; ſed ex conſenſu tum Magiſtratus, tum populi: interim, & vſquequo fuerint immutatæ, eſt ex iis viuendum quibuſlibet ciuibus. 2

Religio vera bonarum legũ origo eſt. 3

Leges abſque Magiſtratu inutiles. 4

Boni muneribus publicis præficiendi. nam ſua auctoritate abutens Magiſtratus maximè nocet. 5

Magiſtratus ſanctè, id eſt, inuocato Dei prius nomine;& circumſpectè,id eſt, ex populi ſuffragiis,eligendus. 6

Nulla eſt Reſp. vbi iudiciorum forenſium ratio aut nulla eſt, aut non rectè conſtituta. 7

Feſtinatio eſt iudiciorum nouerca & labes. 8

9 Non vnus duntaxat Iudex ſit, qui ſtatim de quouis negotio vltimam ferat ſententiam: ſed plures ſint appellationis gradus.

10 Prius per amicos tentanda eſt pax inter ciues, quàm lites intententur.

11 Iudex Dei perſonam quodammodo repræſentat.

12 Adoleſcentiæ recta inſtitutio eſt publicorum negotiorum omnium maximè ſerium.

13 Ne quis dum Reipub. vacat & inſeruit, in priuatis bonis damnum patiatur: ſed interim illi proſpiciatur.

14 Serui aliter quàm ingenui tractandi.

15 Noua inſtituta tandem conſuetudine emolleſcunt & placere incipiunt.

16 Etiam de mulieribus, & iis rebus, quæ ad eas pertinent, leges à bono Principe ferendæ.

17 Prima ſit eorum, qui Dei cultui inſeruiunt, creandorum, & habendorum cura Reipub.

18 Secunda, Magiſtratus eius eligendi, qui legum cuſtodiæ præſit.

Tertiò, Militares Magiſtratus, Duces 19
belli & Centuriones eligantur.

Quartò, Ædiles, id eſt, ij Magiſtratus 20
qui minutam politiam curant, eligendi.

Nullus Magiſtratus à reddenda ſui 21
muneris ratione Reipub. immunis eſto.

De Coniugibus, Dotibus, & Diuortiis 22
leges ſcribuntor.

Cenſus diſcrimen habendum, vt inde 23
dignitatis ratio inter Ciues haberi quoque
poſſit: item & onerum publicorum.

Quæſtores, qui publico ærario præſint, 24
illudque curent, quinto loco creantor.

In Muneribus publicis demandandis, 25
non perſonarum, ſed ipſorum munerum,
& eorum, qui ad ea ſunt idonei, habenda
ratio.

Electiones liberè & incorruptè, ſine 26
ambitu fiant.

Qui ciuis munus ſibi à Repub. deman- 27
datum recuſarit, damnas eſto.

EX LIBRO SEPTIMO
DE LEGIBVS.

1 ETIAM quæ leuia iu ſpeciem videntur, non tamen à Legiſlatore prætermittenda, qualis liberorum educatio, cultus, victus, &c. de prægnantibus mulieribus edicta.

2 Pueri neque nimia ſeueritate contineantur; neque deliciis aſſueſcant.

3 Militaris diſciplina pueros maturè docenda, & illi ad eam ſunt aſſuefaciendi.

4 Cantiones diſſolutæ, quoniam animos quoque corrumpunt, ſunt abigendæ.

5 Rerum externarum, vti ludi, ſupellectilis, veſtitus, victus mutatio, ſemper periculoſa Reipub. morum enim immutationem ſimul affert.

6 Literarum, & Mathematicarum artium ſcientia eſt adoleſcentibus perutilis, imò neceſſaria.

7 Quæ ſanctitas in puerorum marium moribus requiritur; eadem quoque in feminis, imò etiam ſeuerior ſeruetur.

Ne

Ne quod ſcriptum in lucem edatur inſcio Magiſtratu. 8

Venationibus liberi præſertim nobilium, qui ad bellum ſunt aſſuefaciendi, ſtrenuè exercentor. 9

EX LIBRO OCTAVO DE LEGIBVS.

OMNIS æquitatis, ex qua bonæ leges pendent, firmamentum eſt Dei metus. 1

In ferendis legibus cauendũ, ne per eas alicui flagitio labes pateat, velut in Lacedæmoniorum legibus, vt clam furari liceret. 2

Non omnes vxores ducere licet: ſed à quarundam nuptiis eſt abſtinendum, partim naturæ honeſtate id ſuadente; partim politica vtilitate. 3

Adulteria & ſcortationes ex eadem æquitatis regulâ damnantur. 4

Militaris diſciplinæ cognitio vigere debet in quauis duratura Repub. 5

Ludorum publicorum, qui ad rem 6

 milita-

militarem pertinent, vſus in Repub. eſſe debet: & præmia iis publicè propoſita.

7 Eſt tyrannorum nolle vt ſubditi ſeſe militaribus rebus exerceant.

8 Vnicuique bonorum ſuorum poſſeſſio libera & integra ex legibus eſto, tum ciui, tum peregrino: niſi ſi quis ciuis prodigus iis furiosè abutatur.

9 De Annonæ ratione & copia leges & ſtatuendæ & ſeruandæ.

10 Inquilinorum iura inter nos intemerata; non tamen ciuibus paria ſunto.

11 Ne vni plura officia publica gerere aut plures artes priuatim exercere liceat.

EX LIBRO NONO

DE LEGIBVS.

1 EST boni Legiſlatoris leges ipſas ex honeſti & æqui formula generaliter ponere accommodatas ad formam Reip. quæ placuit. Eſt boni Iudicis eaſdem leges ad ſingularia hominum facta prudenter pro variis circunſtantiis applicare, & accommodare.

Leges

Leges ponuntur, vt ſecundum eas vi- 2
uatur. Sunt autem neceſſariæ, propter humanæ naturæ corruptionem, cuius luctuoſiſſima effecta etiam in ſanctiſſimis hominibus apparent.

Publicæ vtilitatis reſpectus eſt & pu- 3
blicæ & priuatæ pacis firmamentum.

Præſentiſſimum ad furores hominum 4
tyrannorum, ac Magiſtratuum impotentum coërcendos remedium, ſi iuſtitiæ & iniuſtitiæ varios exitus ſibi repræſentent.

In Repub. bene morata iudicia foren- 5
ſia conſtitui debent, in quibus ex æquo & bono, ſecundum leges tamen, & obſeruato legitimo cognitionis ordine, qui præſcribetur, de controuerſiis priuatorum inter ſe iudicetur.

Iudiciorum forenſium duplex eſt ge- 6
nus: Vnum Ciuile, in quo cauſſæ pecuniariæ diſceptantur: Alterum Criminale; in quo delicta hominum ex legibus vindicantur.

In criminalibus iudiciis accuſatio rei, 7
eiuſdemque defenſio ſit libera, certa, examinata, non feſtinata, à iuratis iudicibus:

tandem ſententia dicatur ac pronũtietur.

8 Feſtinatio & mora ſunt bonorum iudiciorum nouercæ.

9 Nullum crimen in Repub. bene morata maneat impunitum, licet non omnia crimina pari pœna ſint vindicanda.

10 Criminum alia ſunt voluntaria, alia non voluntaria, vti quæ ſine dolo malo,& animo nocendi fiunt: illa grauiùs; hæc leuiùs ſunt punienda.

11 Exilium, Carcer, Infamia, Verbera, Deportatio, Mors ſeu Capitis ſupplicium ſunt pœnæ criminum, quæ pro eorum varietate & grauitate imponi debent,& legibus in ſceleratos ſtatui: Bonorum autem confiſcationem non vult Plato ſtatui pro pœna, ne filiuś pro patre puniatur.

12 In iudicandis puniendiſque criminibus perſonarum, quæ deliquerunt; & in quas etiam peccatum eſt, habenda ratio, Vtrum Magiſtratus, an priuatus læſus: vtrum filius patrem, an extraneus extraneum offenderit: ſeruus dominum: vxor maritum. Nam hæ perſonæ peccantes meritò grauiùs puniuntur:& Magiſtratui quàm

quàm priuato facta iniuria seueriùs castiganda est.

Criminum pœnas statuere debet Iudex & Legislator eo animo affectus erga ciues & ipsosmet puniendos, quo pater erga filios ducitur, quos tamen punit. 13

Sacrilegia, & parricidia, itemque Maiestatis, & veneficij, & cædis crimina grauissimis pœnis coërceri debent. 14

Cum omnibus ciuibus, vt sint ab omni iniuria tuti, prospici debet; tum verò senibus, idque maximè: imò etiam efficiendum, vt senes à iuuenibus omnibus honorentur. 15

EX LIBRO DECIMO DE LEGIBVS.

VERI Dei ignoratio est summa omnium Rerump. pestis. Itaque omnis humanæ societatis fundamentum conuellit, qui Religionem tollit, aut ex animis hominum conuellit. 1

Quo fit, vt summis grauissimisque pœnis punienda sit omnis impietas, cuius- 2

cuiuſcunque ſit generis ac ſpeciei.

3 Itaque nequaquam in Repub. bene morata tolerandæ vel diſputationes ipſæ contra Deum,& eius Prouidētiam. Mala eſt enim conſuetudo contra Deum diſputandi, ſiue id ex animo fiat,ſiue ſimulatè.

4 Deinde eorum hominum voces coërcendæ, qui aiunt Religionem eſſe hominum commentum, arte inſtitutum, vt maioris cuiuſdam & auguſtæ poteſtatis metu homines in officio continerentur.

5 Tertiò punienda eſt omnis impietas. Eſt autem eius ſpecies triplex: Prima negat Deum eſſe vllum. Secunda, negat Deum res haſce regere; & præſertim genus humanum. Tam enim Deum negat qui ipſius Prouidentiam tollit, quàm qui Dei vllius ὕπαρξιν conuellit. Tertia impietatis ſpecies eſt, eorum, qui contendunt Deum donis, muneribus ac precibus placari; ac induci, vt indulgeat hominum ſceleribus. Hæc etiam planè blaſphema eſt ſententia.

6 Ἐθελοθρησκεία eſt omnium ſuperſtitionum origo: ac proinde nemini licere debet,

debet, vt priuatim quos velit, deos habeat: aut vt verum Deum pro animi sui arbitrio colat; aut religionem ipse sibi instituat.

7 Is religionem perturbat, qui de Dei natura impiè loquitur, aut scribit. Itaque puniendus est, & quidem capite.

8 Qui pacem publicam, aut Reipub. ordinem perturbat, capite puniendus quoque est.

9 Qui rem alienam inuito domino capit, aut retinet, aut contrectat, fur est: ac proinde coërcendus. Debet enim in Repub. bene morata cuique ius suum conseruari, ne à quopiam illi adimatur aut imminuatur.

10 Vis omnis & publica & priuata in Repub. bene constituta abesto: qui vim alteri infert, coërcetor.

EX LI-

EX LIBRO VNDECIMO

DE LEGIBVS.

1 OMNIVM contractuum priuatorum fundamentum, dominiorum distinctio; & rei suæ tuta cuique possessio: quæ seuerè legibus est stabilienda. Itaque *Meum, & Tuum* esse in Republica debet.

2 Pessimè rem habet, qui malis artibus habet.

3 Vti fides in omnibus nostris contractibus seruanda: sic fraus & dolus malus coërcendus, neminique prodesse debet.

4 Testamentorum factio & in Repub. bene morata locum habeat: & ratum sit, quod testator dixerit, legarit, aut iusserit legibus publicis non contrarium.

5 Deliria testantium, & fraudes captatorum ne pro legitima testatoris voluntate in testamentis obtinento, sed à iudice emendantor.

6 Hæres à legatariis distinctus est naturâ. Hæres est penes quem ius ipsum hæredi-

hæreditatis & caput familiæ manet: Legatarius autem portiunculam tantum bonorum habet.

Poſt teſtamentorum ſanctionem pro 7
xima ſit cura de tutela & curatela eorum, qui à parentibus morientibus minores annis xxv. relinquuntur.

Pupillorum ſummam curam Magi- 8
ſtratus habeat, velut communis omnium ciuium parens.

Tutores pupillis; curatores cæteris, qui 9
ſunt infra xxv. ætatis annum, dentur à Magiſtratu viri boni, & eorum amantes, qui & perſonam & bona pupillorum curent.

Tutorum negligentiæ, rapacitatis aut 10
auaritiæ in adminiſtranda pupillorum ſibi commiſſorum tutela Deus erit vindex: ac proinde ſit eorum in Tutoribus vitiorum Magiſtratus iudex & vindex acerrimus.

Tutor pupillos ſibi commiſſos perinde 11
atque proprios liberos, curet paterno affectu.

Tertia Magiſtratus cura ſit de Matrimo- 12
niis.

niis. Nam & hi ſunt quoque neceſſarij inter mortales contractus ac Iurisgentium, vti Teſtamentorum factio, & Tutorum datio.

13 Vt Matrimonia ſanctè coëant:conuenta caſtè conſeruentur:proles ex iis ſuſcepta educatur,idq́. prouideat Magiſtratus.

14 Quæ coniugia contracta coaleſcere non poſſunt, vel iam conſummata, vel nondũ,diuortio vel repudio diſſoluantur.

15 Quarta Magiſtratus cura ſit, Vt liberi parentibus ſuis obſequantur. Hi enim liberis ſunt viuum Dei ipſius ſimulacrum.

16 Iniuriæ, contumeliæ, conuitia, famoſi libelli, detractiones publicæ priuatæq́ue ſunt à Magiſtratu coërcendæ,vt pax inter ciues maneat.

17 Mendicitas in Repub. bene morata non eſt publicè toleranda: ſed cogatur vnuſquiſque victum ſibi honeſtis artibus quærere, & comparare.

18 Si quadrupes pauperiem,vel ſeruus noxam intulerit, pro damno accepto aduerſus eorum dominos ius & actio eſto.

19 Quoduis damnum alij ab alio datum, iuſſu

iuſſu Magiſtratus, ſi qui intulit vltro non ſatisfacit, reſarciendum eſt.

Libertorum, & Clientum in patronos obſequium legibus ſancitor. 20

Qui venenum adhibuerit, capitali ſupplicio afficitor. 21

Cauponarum numerus, & Cauponariæ artis lucrum & modus à Magiſtratu lege publica definiendus eſt, qui ex vſu Reip. ſit, & ex æquitate. 22

Rabulæ, & ars ipſa Rabularia ſeueris pœnis coërcetor: imò ex Repub. bene morata prorſus expellitor, abigitorque. 23

EX LIBRO DVODECIMO
DE LEGIBVS.

LEGVM finis eſt, vt obſequantur homines, ac præcepta efficiant: iſtius obſequij finis; ſalus Reipub. 1

Leges publicæ in religione hoc primum ſtatuere debent, vt Deus purè, & ex animo, non autem ex opum & rerum externarum luxu & ſumptu colatur. 2

Deinde, vt quamuis corpus, (quod eſt 3

animi domicilium) ſit honeſtè ſepeliendum, ſumptus tamen & luctus in ſepulturis ac funeribus ſit moderatus, & definitus.

4 Tertiò, vt Iuriſiurandi publicè vel priuatim interpoſiti auctoritas, fides, & obſeruatio ſancta ſit, rata, firma, & inuiolabilis.

5 Cæterùm eædem publicæ leges etiam de Politicis rebus ſancire debent.

6 Et quidem primum, Ne quis priuata auctoritate publicum negotium gerat: id eſt, ne priuatus in Magiſtratus fines irruat.

7 Deinde, vt qui in publici muneris adminiſtratione pecuniam acceperit, aut prævaricari deprehenſus fuerit, grauiſſimè puniatur.

8 Tertiò, Ac proinde in omnes Reipub. Magiſtratus Cenſoris ac Cenſuræ ſuprema auctoritas eſſe debet, qui peccantes Magiſtratus vel in Magiſtratu ipſo, vel poſtquam ex eo abierint, puniat, loco moueat, & de gradu deiiciat.

9 Sacrum aliquod collegium in quauis

Repub.

Repub. inſtituatur quoque, ad quod publicarum legum violatarum cognitio & ius pertineat, qui ſit ſupremus Reipub. ſenatus: in quem boni iuuenes & optimi ciues recipiantur.

Qui Magiſtratus publicam pecuniam 10
interuerterit, peculatus pœnis teneatur.

In re militari ne quid ſine imperio fiat. 11

In re militari nunquam anarchia to- 12
lerator.

Pax, aut bellum non niſi ex Reip. aut 13
Ordinum iuſſu & conſenſu decernitor.

Rerum dominia in quaque Rep. cer- 14
ta, & definita ſunto: eorumque acquirendorum certa ratio legibus definitor.

Ad dominia rerum definienda Vſuca- 15
pionis ſeu Præſcriptionis bona fide factæ æterna auctoritas eſto.

Fideiuſſionis ſponſio rata ac firma eſtò, 16
vt fideiuſſor conueniri & cogi poſſit.

Peregrinorum commercia ne Reſpub. 17
auerſetur; ſed ea & prudenter & vtiliter tueatur, nullaque fiat peregrinis à ciuibus iniuria.

Ne tamen peregrini mores improbos 18

in Rempub. inuehant, Magiſtratus prudenter proſpicito.

19 Bonus ciuis onera Reipub. ne recuſato, ſed ea lubens tolerato & obito.

EX EPINOMIDE

SEV LIBRO XIII.

DE LEGIBVS.

1 OMNIS legum ferendarum ratio eſt manca abſque vera ſapientia.

2 Eſt autem illa vera ſapiẽtia, qua Deum, ipſo duce & auſpice, cognoſcimus, & quidem verè.

3 Hæc & nos & Remp. ſola felices efficit.

4 Huius conſequendæ ratio eſt firma perſuaſio religionis, nimirum eſſe aliquem Deum verum, & ſupremum, qui hæc omnia regat, & qui ſit à nobis piè colendus, & ſincerè.

EX ARI-

EX ARISTOTELE.

VRBS commodo loco ponenda est, vbi & rebus ad hanc vitam necessariis abundet, & adiri commodè possit à ciuibus: difficilè verò ab hostibus. *Aristot. lib. 6. Politic. cap. 7. lib. 5. cap. 7. lib. 7. cap. 4. & 5.* 1

Is verò situs erit, si ad mare vrbs condatur. *Lib. 7. Politic. cap. 5.* 2

Si salubris sit eo loco aër, quo ponitur: si in colliculo statuatur, aut editiore loco & libero in prospectum: si ad solem orientem spectet: si egrediendi & ingrediendi ratio, vtpote flexuosa, ciuibus sit facilis; hostibus & extraneis difficilis. *Aristot. lib. 7. Politic. cap. 11.* 3

Muris & munitionibus, bellicoque omni apparatu est muniēda ciuitas, postquam erit condita. *Lib. 7. Polit. cap. 11.* 4

In quaque ciuitate seu vrbe condita debet esse certus ciuium numerus, pro ratione agrorum & locorum illi ciuitati subiectorum: & is duntaxat numerus 5

definiri & admitti ſcribiq́ue debet, qui in illa vrbe commodè & liberaliter viuere, atque à vicino agro ali poſſit. *Ariſtot. lib. 7. cap. 4. & 5.*

6 Nec verò ciuitas eò felicior eſt, quo maiore ciuium numero conſtat. Paruam enim præfert immenſæ & magnæ Ariſtoteles, tum quòd parua melius regatur; tum etiam quòd vrbs à gente & illo hominum infinito numero differre debeat. *Ibidem.*

7 Magna aut valida ciuitas non eſt ea æſtimanda, ex qua caupones, & opifices quidem numero multi prodeunt; pauci verò milites. *Lib. 7. Politic. cap. 4.*

8 Ciuis eſt Ariſtoteli qui honorum ac Magiſtratus domeſtici, vel bellici conſequendi in ea Repub. ius habet. Nam qui vel arma, vel iudicia cum honore capeſſere in Repub. poſſunt, ſunt partes Reip. & ciues. *Ariſtot. lib. 3. cap. 4. lib. 7. cap. 9.*

9 In Ægypto verò fuerunt quattuor præcipui regni ordines: Reges, Sacerdotes, Bellatores, & Opifices: qui poſtremi & ipſi in quattuor ordines quoque diuidebantur; nimirum Nautas, Artifices,

Agricolas

Agricolas & Pastores. *Aristot. lib. 7. cap. 10. Politic. Herodotus lib. 2. Histor.*

Ciuis bonus, & vir bonus non semper 10
idem est Aristoteli, nempe in qua Repub. non sunt eædem Leges, ciuiles, & piæ. In qua verò Repub. leges eædem sunt ciuiles & piæ, in ea est idem ciuis bonus, & vir bonus. Est enim Ciuis bonus qui legibus ciuitatis paret, ex quibus vult & studet conseruare Rempub.

Finis Vrbium, ac Rerumpublicarum 11
condendarum hic fuit, Vt in ea societate felices essent, & bene beateque viuerent, qui in vnam huiusmodi ciuitatem & Rempublicam conuenirent. *Aristot. lib. 1: Politic.*

Ciuitas est multorum vicorum colle- 12
ctio in vnam & eandem Politiæ formam consentiens, quæ ab vno eodemque Magistratu gubernatur, ad vitam prout contingere potest, optimam consequendam. *Aristot. lib. 1. Politic. lib. 7. cap. 8.*

Non est autem vnica vrbium aut ciui- 13
tatum societatumque humanarum legitima gubernatio; sed triplex: Monarchia

nempe, Ariſtocratia, & Democratia. *lib.* 7. *cap.* 2. *& lib.* 4. In ſumma, In omni politia quæritur ſpectaturque inris quædam inter eos, qui ſunt illius Reip. partes, communitas. *Ariſtot. lib.* 5. *Politic. cap.* 1.

14 Monarchia eſt, vbi penes vnum virum bonum, & ex legibus ſanctis omnia gerentem, eſt ſummum totius Reipub. imperium. Qui huic præeſt, dicitur Rex. Hic autem omnia ad ipſam Reipub. vtilitatem, non ſuam refert. *Ariſtot. lib.* 1. *Politic. lib.* 5. *cap.* 10.

15 Huic Monarchiæ opponitur Tyrannis: eſt autem cùm vnus ex libitu animi omnia gerit in Repub. Is autem Tyrannus appellatur, qui omnia ad ſuam vtilitatem, vel libidinem, vindictamque animi explendam refert.

16 Reges à ciuibus cuſtodiuntur: Tyranni ab extraneis. Reges amant ſuos ciues, & ab iis amantur: Tyranni eos oderunt, imò ipſoſmet ſatellites ſuos metuunt. Reges ſubleuant ſubditos tributis quantum poſſunt: Tyranni eos onerant, vt exhauriant, & opprimant. Reges nobilitatem regni, & viros

viros bonos alunt, fouent & conſeruant: Tyranni & nobiles, & bonos viros vel vi, vel clam tollunt. *Ariſtot. lib. 5. Politic. cap. 10. 11. lib. 4. cap. 10.*

Tyrannis ferè oritur ex nimia Proce- 17
rum in Regem adulatione, in Monarchiis: in aliis autem Reipub. formis, ex varia Procerum & optimatum criminatione, quæ ab vno aliquo fit apud populum. *Ibid.* Pauci verò dominatus Tyrannici ſunt diuturni. *Lib. 5. cap. 12. Politic.*

Ariſtocratia eſt vbi penes plures viros 18
bonos ſimpliciter eſt ſumma Reipub. & æquali inter eos poteſtate & iure adminiſtratio.

Hæc diuturnior eſt, & ferè tutior & 19
æquior: leges enim planè dominantur. Ex virtute, non ex cenſu honores demandantur. Nobilitatis veræ ratio habetur. Huius tamen poſſunt eſſe variæ ſpecies. *Ariſtot. lib. 3. cap. 11. lib. 4. cap. 7. lib. 6. cap. 2.*

Huic opponitur Oligarchia. eſt autem 20
quum pauci omnia pro ſuo libitu agunt in Repub. & ſummum imperium habent, qui non ex virtute, ſed ex opibus

ad eum honorem deliguntur.

21 Democratia, tertia legitimæ Politiæ ſpecies. Eſt autem quum penes totum populum ius ipſum ſummum imperij & rerum publicarum deliberatio definitióque manet.

22 Huius Politiæ fundamentum eſt libertas, non autem licentia, popularis. Itaque omnes dignitates in hoc ſtatu omnibus, id eſt, cuiuis hominum ordini communicantur. Arx nulla in populari ſtatu habenda. Diuites ad grauiora onera eligantur. Magiſtratus mutantur, nec vlli ſunt perpetui. *Ariſtot. lib. 6. Politic. cap. 2. lib. 7. cap. 9.* Ex legibus ſeuerè iudicatur in hoc ſtatu.

23 Huic opponitur Popularis confuſio, vbi populus pro libitu animi, velut tyrannus, non ex æquitate omnia gerit, & decernit: vel ſuis Magiſtratibus non obſequitur, vel denique ad ſuam, id eſt, tenuiorum vtilitatem, omnia refert. *Ariſtot. lib. 5. cap. 11. Politic.*

24 Monarchia omnibus legitimis politiis præferenda eſt: vbi bonis legibus, & à bono

bono rege administratur: secundum Monarchiam est Aristocratia eligenda.

Leges cuique Reipub. formæ sunt accommodandæ: neque eædem omnibus politiis sunt vtiles & aptæ. *Aristot. lib. 3. Politic. cap. 12.* 25

Leges autem semel constitutæ & latæ debent obtinere, & valere: non autem sperni. Nam qui vult hominem regnare, ille belluam; qui leges, ille Deum ipsum regnare vult. *Lib. 1. Politic.* Leges enim à nemine impunè violari debent. 26

Non tantùm autem Leges, & quidem sanctas, in Repub. esse oportet: verùm etiam mores ipsos ciuium sanctos, & primam eorum educationem esse piam, & virtuti consentaneam oportet. Neque enim leges, quantumuis sanctæ, valent, nisi priuata ciuium disciplina, eaque sancta, accesserit quoque. *Aristot. lib. 4. Politic. cap. 8.* 27

Leges omnes (vti vita ipsa hominum est duplex in otio & negotio, domi vel foris) sic vel ad pacem ciuium inter se tuendam; vel ad bellum foris admini- 28

strandum

ſtrandum pertinent. *Ariſtot. lib. 7. Politicor. cap. 14.*

29 Potius ad pacis, quàm belli rationem, & vſum comparatæ eſſe debent leges in vnaquaque Repub. Bella enim etiam ipſa, pacis cauſa ſuſcipiuntur.

30 Bona damnatorum confiſcari; lites vel accuſationes inter ciues eſſe frequentes; quippiam in Repub. obſcœnum dictu viſuq́ue (quales ſunt inhoneſtæ picturæ) tolerari, vetent leges Reipub. bene moratæ. *Ariſtot. lib. 6. Politic. cap. 5. lib. 7. cap. 17.*

31 Leges autem maximè de Connubiis caueant, qua ætate coniugia contrahi oporteat, inter quos, & quibus pactionibus. Item de prima liberorum educatione, eorumq́ue publicis exercitiis. Hæc enim duo ſunt vniuerſæ Reipub. fundamenta. *Lib. 7. cap. 16. & 17.*

32 De rebus etiam ſacris leges in Repub. bene morata ferantur accuratiſſimè. *lib. 6. cap. 8.*

33 Non modò leges in Repub. eſſe oportet, verùm etiam Magiſtratus, qui eas applicent ad hominum facta pro variis circunſtan-

cunſtantiis: qui ciuium lites inter ſe dirimant: qui denique publicis negotiis ſiue domeſticis, ſiue bellicis præſint: Præſtat denique in Repub. eſſe bonum Magiſtratum abſque lege, quàm bonas leges abſq. Magiſtratu. *lib.* 7. *Politic.* Magiſtratibus autem omnes pro ipſorum iuriſdictionis finibus pareant. *cap.* 8. *&* 14.

Magiſtratus demandentur ex populi 34
ſuffragio, ſaltem ex conſenſu: neque vni & eidem plura munia publica delegentur; ſed ſingula ſingulis. Vnum enim vni rei gerendæ idoneum eſſe, multum eſt. *Ariſtot. lib.* 6. *Politic. cap.* 2. *lib.* 4. *cap.* 15.

Mandentur autem Magiſtratus viris 35
virtute præditis, prudentibus, eius rei, quæ in eo Magiſtratu tractari debet, callentibus, veracibus, & dignis; non ex cenſus ratione, ſed virtutis & ſcientiæ gradu: denique iis, qui nulli ſint ex ciuibus hoſtes & infenſi. *Ariſtot. lib.* 7. *cap.* 7. *&* 9.

Diuitibus & Nobilibus ſua quædam 36
publica munera peculiariter reſeruanda. His quidem ea, quæ ſunt militaria: illis autem ea, in quibus maiores ſumptus

ſunt

sunt faciendi. *Lib. 3. Politic. cap. 9. lib. 4. cap. 8. lib. 7. cap. 9.*

37 Perpetui Magistratus non solent esse tam sinceri, quàm si ad tempus duntaxat eligantur. Et vices parendi ac imperandi inter ciues esse, longè tolerabilius est. *Aristot. lib. 6. Politic. cap. 2. lib. 7. cap. 14.*

38 Ex opificibus neminem ad Magistratum eligendum putat Aristoteles. *Lib. 6. cap. 7. Politic.*

39 Iudices qui litibus & controuersiis ciuium definiendis præsunt, ædes notas cuiuis habeant, & foro iudiciario vicinas: itemque cæteri Magistratus, pro ratione sui muneris.

40 Magistratuum alij sunt omnino necessarij: alij ad diuturnitatem duntaxat Reipub. vel ad opus aliquod pro tempore vtiles. *Lib. 6. cap. 8.*

41 Necessarij sunt, quibus nunquam Respub. carere potest, quales hi ferè, iudicio Aristotelis; Ædilis, qui opificum controuersias dirimit: Itinerum & Aggerum; Agrorumque publicorum Præfectus: Quæstor, qui vectigalia publica exigit: Præfectus

Præfectus Ærarij: Scriba Publicus: Præfectus vrbi: Censor denique, qui omnium priuatorum ciuium & Magistratuum mores inspiciat, rerum publicè vel priuatim gestarum rationes exigat, & audiat: denique publicæ disciplinæ custodiendæ præsit. *Lib. 6. cap. 8.*

Nulla est Respub. bene instituta, quæ 42
Censura Censorumque munere publico, eoque in moribus singulorum probandis vel damnandis libera potestate prædito carere possit. *Aristot. lib. 4. cap. 15. & 16. lib. 5. cap. 8.*

Munera Magistratusque bellici hi ferè 43
sunt, Præfectus Equitum: Præfectus Peditum: Præfectus leuis armaturæ: Præfectus classi: Imperator ipse totius exercitus. *Aristot. lib. 6. cap. 7.*

Per militares viros Respub. incolumis 44
seruatur. Etsi verò eatenus illa munera sunt necessaria, quatenus bellum ingruit, non autem perpetua: tamen artem militarem semper in Repub. exerceri vtile, imò necessarium omnino est. *Aristot. lib. 7. Politic. cap. 9.*

Ciues

45 Ciues nimium armis, aut militaribus artibus addictos esse, aut instrui, ex publicis moribus ciuitatis minimè conducit. Duritiem enim inde contrahunt, vt absque bello viuere postea non possint. *Aristot. lib. 7. cap. 14. in fine.*

46 Templa, religionis gratia, sunt à Magistratibus instituenda, omnisque cultus diuinus piè conseruandus. *Aristot. lib. 6. cap. 8. lib. 7. cap. 2. & 9.*

47 Præter superiora omnia videndum est, Quibus modis Respub. tum ornata, tum etiam tuta ac quieta esse possit.

48 Ac quidem ornata erit, si commerciis tum Ciuium ipsorum inter sese; tum Peregrinorum cum Ciuibus abundet.

49 In commerciis Ciuium cum Peregrinis, maximè cauendum est, ne ciuium boni mores externorum mercibus lasciuis, aut moribus turpibus corrumpantur. *Aristot. lib. 6. Politic.*

50 Et quia sine foro commercia esse non possunt, forum rerum venalium commodè extructum vnum vel plura esse oportet: Ciuium quidem, aut vicinorum

inter

inter ſe, intra vrbem: Peregrinorum autem remotiorum, extra vrbem. *Ariſtot. lib. 7. cap. 12.*

51 Ornata erit Ciuitas ſi ædificiis publicis magnificis ſit exſtructa, vbi & Magiſtratus conueniant: & archiua publica ſeruentur: & epulæ publicæ fiant, ac populo præbeantur. *Ariſt. lib. 7. Politic. cap. 12.*

52 Ornata erit, ſi opes publicas, agros, vel vectigalia nimirum habeat ciuitas. Ex agris autem publicis alios vult Ariſtoteles eſſe deſtinatos cultui diuino peragendo, & rebus ad eum neceſſariis: alios ſumptibus & expenſis publicis. *Idem de aliis reditibus publicis ciuitatis lib. 7. cap. 10.*

53 Denique ornata erit, ſi hæc habeat ciuitas, Victum nempe ſufficientem, Artificia, Inſtrumenta multa, Arma, & cætera quæ ad ciuitatis defenſionem ſpectant. *Lib. 7. cap. 8.*

54 Tuta erit ciuitas, ſi & ſeditiones fugiat ac euitet: & ea, quæ maximè Rempub. ſeruant, conſectetur ac velit.

55 Seditiones maximè oriuntur ex inæquali ciuium iure inter ſe: Bonis adē[illegible]tis,

 verberibus

verberibus illatis, iniuriis cum magna contumelia vni ciuium parti ab altera factis. *Aristot. lib. 5. Politic. cap.* 1.

156 Præfectorum nouitas: nouæ exactiones & onera imposita: diuitum spoliatio: lucra ex malis sceleratisque caussis, vti bellis ciuilibus, percepta, facilè mouent seditiones. *Lib. 5. cap. 8. & 7. 10.*

157 Item Procerum inter se simultates & discordiæ irreconciliabiles: eorundem factiones diuersæ & discordes: prælatio vnius familiæ in magnis diuturnisque honoribus, vel cæteris exclusis, vel iis contemptis, ad quos iidem honores deferri debent: Nobilitatis nimia licentia, ac imprimis militaris: Procerum in conciliis publicis perpetuus dissensus, facilè excitant seditiones in Repub. *Aristot. lib. 5. cap. 6. & 7.*

158 Crudelitas Principum, impunitas scelerum, violatio frequens legum, peculatus pecuniæ publicæ, odium denique præsentis Reipub. status, facilè seditiones excitant. *Aristot. lib. 5. Politic. cap. 6. 7. 8. 9.*

Ea verò

Ea verò, quæ maximè Rempub. con- 59
seruant, sunt ferè eiusmodi: Bonarum
legum inuiolabilis auctoritas: Magistra-
tuum in munere obeundo prudentia,
diligentia, & alacritas: Populi aduersùs
Magistratus obsequium: Ciuium inter se
concordia ac consensus: Magistratus erga
populum paternus animus, & cura.
Aristot. lib. 5. Politic. cap. 8.

Item iuris cuique sui, ac bonorum tuta 60
possessio, ac conseruatio: sancta vniuscu-
iusque ciuis institutio priuata, & honesti
mores: pauperum & inopum ciuium pu-
blicum subleuamentum. *Lib. 5. Polit. cap 9.*

Æquabilitas inter ciues & pro condi- 61
tione cuiusque suus honos, locus, & gra-
dus assignatus: Partium in Repub. diuer-
sarum iustum quoddam inter se tempe-
ramentum, ne vna pars alteram oppri-
mat, aut nimium possit. Denique ea con-
stituti status, & Reipub. formæ, otiique
dulcedo, quæ faciat vt omnes sint con-
tenti præsenti rerum statu. *Aristot. lib. 5.
Politic. cap. 7. 8. 9.*

EX PLVTARCHO DE CIVILI ADMINISTRATIONE.

1 AD Rempub. capeſſendam non temerè, ſed certo animi iudicio; non gloriæ, aut opum gratiâ, ſed eo animo vt ciuitati proſis, eſt accedendum.

2 Populi quem regendum ſuſceperis, mores imprimis noſcendi: nec licet mali, ſtatim, ſed pedetentim mutandi. Quamobrem ad eos te ipſum ad tempus accommodes.

3 Rempub. capeſſens, ea vitia ſua, quæ maximè apparent, quamprimum mutet: poſtea verò reliqua.

4 Licet populus vtatur malis hominibus, iiſque ad tempus faueat; eos tamen poſtea notos repudiat prorſus.

5 Magnum apud populum habet momentum, opinio de probitate tua ſemel ab eo concepta.

Rempub.

Rempub. capeſſens eatenus ſit peritus 6
dicendi, quatenus aliena voce ad animi ſui ſenſa explicanda non egeat;ſed qui populũ & auditores mouere poſſit oratione.

Duæ ſunt ad capeſſendam Rempub. 7
viæ: Vna breuior, Magni nimirum alicuius facinoris ſuſceptio,effectioque:hæc periculoſa eſt. Altera longior, Munerum ordinariorum, & quæ nos populo commendant, honeſta & diligens adminiſtratio: hæc tutior.

Rempub. capeſſens non modò claro 8
alicui viro ſe adiungat,ſed etiam bono.

Remp.capeſſens inimicitias Reip.cauſa 9
deponat: nec eas vltum eat etiam cum ipſius Reip. aut virorũ bonorum damno.

Ciuis nullus pro inimico habendus,niſi 10
ſe Reipub.hoſtem apertè profeſſus fuerit, aut probarit.

Conuicia præſertim ſcurrilia ne in ho- 11
ſtes quidem & aduerſarios à ſummo Magiſtratu,aut Remp. capeſſente, iaciantur, dicantúrve.

Rempub. capeſſens nullam illius par- 12
tem ſibi commiſſam,& in qua ſit poſitum

aliquod decus Reipub. aut aliquod publicæ ſalutis momentum, negligat.

13 Rempub. capeſſens illud munus maximè ambiat & curet, ad quod magis aptus eſt & idoneus.

14 Contrariæ factiones hominum modò non coniurantium in Remp. aut eam perturbantium, non ſunt omnino tollēdæ, ſed tanquam æquilibrium futurū, retinendæ.

15 Remp. capeſſens cuncta ciuitatis conſilia aut decreta ad ſummum Magiſtratum referens, meticuloſam reddit Remp. eamque tandem in ſeruitutem redigit.

16 Ad quam tamen neceſſitatem eum, qui capeſſit gerítve Rempub. adigit ſæpè potentiorum factio, vel ipſius ſummi Magiſtratus auaritia, vel ambitio.

17 Sed neque morbi omnes Reipub. ſunt ab inferiore Magiſtratu indicandi ſummo: ſed prudenter vel ſanandi, vel celandi plerique.

18 Rempub. capeſſens cæteros omnes Magiſtratus honoret: maximè verò collegas ſuos, & in eodem munere verſantes, conſenſu & concordia foueat.

Summa

Summa hæc eſt Reip. fœlicitas, quum & Princeps, vt oportet, imperare; & ſubditi, vt oportet, parêre poſſunt, ac didicerũt. 19

Pleraque minora peccata condonanda populo, vt grauiora punire poſſis: Nimia enim ſeueritas eum facit contentioſum. Conſueta enim ſunt illi relinquenda, ſi Rempub. non euertant, aut opes Reip. non abſumant. 20

Popularem ſe ac familiarem ſubditis reddat Magiſtratus, præſertim in theatris, certaminibus publicis, & religioſis conuentibus, & in iis vnà cum populo adſit, & quidem frequens. 21

Populo ſi quid magnum, illiq́ue gratum & cupitum eripias, concedendum aliquid aliud parui momenti ad ſedandam ſeditionem. 22

Optimi & modeſtiſſimi ſemper eligendi, vel in collegas allegendi. Optima enim abſque cõtentione optimi conſulunt. 23

Rempub. capeſſens, ad ea quæ ipſe per ſe præſtare non poteſt, adſciſcat lubenter peritiores, per quos adiuuetur. 24

25 Reſpub. optima eſt, in qua omnes Magiſtratus & ciues conferunt omnia ſua ad Reipub. ſalutem, vel commodum: neque quenquam eorum, qui Reipub. prodeſſe poteſt, prætermittunt vel aſpernantur.

26 Rempub. capeſſens lucri cupidus, vel lucripeta, à nullo vnquã ſcelere abſtinebit.

27 Honos verus quo contentus eſſe debet qui Rempub. capeſſit, eſt publica beneficij à ſe collati in Rempub. memoria ſeu beneuolentia ciuium.

28 Nihil tam populum homini conciliat Remp. capeſſenti, quàm opinio fidelitatis, & virtutis, quæ in eo eſſe exiſtimatur.

29 Beneuolentia ciuium optimum Remp. capeſſenti aduerſus omnes aduerſarios & inſidias munimentum.

30 Beneficentia, quæ fit in cultum Dei, maximè populo grata.

31 Quies populi & animi manſuetudo potiùs, quàm eiuſdem impetus & effrenis licẽtia Reip. ſalutaris & optãda & curanda.

32 Etiam priuatarum diſcordiarum ſemina ſopiat is, qui Rempub. capeſſit: quoniam ea ſæpè in publicam ſeditionem erum-

erumpunt, præsertim si nascantur ex eo, vnde tota plebs, aut aliquis Reipub. ordo iniuriam sibi fieri putat.

EX ISOCRATIS

ORATIONE AD NICOCLEM.

AMA eos quibus imperas. 7. 12. Et efficе, vt ab iisdem quoque vicissim ameris. 1

Amor populi diuturni imperij est fundamentum. 11. 15. 35. 2

Populus neque petulans esse, neque iniuria quenquam afficere concedatur. 3

Leges malæ & consuetudines tollendæ, quantumuis diuturnæ. 4

Lites minuendæ, & quæ leges easdem alunt, abrogandæ. 5

Sumptus publici superuacanei fugiendi. 8. 6

Religio vera est morum sanctitas. 7

Fides & constantia dictorum in Rege præcipuè commendatur. 8

9 Liberalitas item in extraneos.
10 Extraneorum ſit tuta habitatio, & liberum atque abſque iniuria eorundem commercium inter nos.
11 Bellorum ſciens ſit quidem Princeps, pacem tamen amet.
12 Præferendi in Repub. gerenda qui promiſſa præſtant, & cœpta perficiunt. 55.
13 Qui vtiles antea Reipublicæ, fuerunt boni quoque. Præfectorum enim iniuriæ, in ipſos Reges aut Reſpub. redundant.
14 Paraſiti fugiendi. 28. 29. 33.
15 Legi pareat ipſemet Princeps. 37. 51. 53.
16 Felix eſt imperium, in quo ſubditi euadunt tum meliores, tum etiam ditiores.
17 Citra modum potiùs, quàm vltra modum conſiſtas.
18 Exercitatio & doctrina faciunt Principem rerum, quas eum ſcire oportet, callentem: non altera duntaxat. 45. 50.
19 Mori præclarè Princeps & poſſit & didicerit.
20 Conſiliarius optimus, eſt res etiam regibus ipſis præſtantiſſima, ac vtiliſſima.

EX AGA-

EX AGAPETO
DIACONO.

Qvo quis in Republica maiorem gradum dignitatis est consequutus, eo Deum colat summissiùs. 1. 9. 1

Rex legi ipse pareto; suis autem legibus iisque iustis populum regito. 1. 2

Bonæ leges sunt Reipublicæ neruus; at iniustitia, & effrenis licentia est fluctus Reipublicæ, ac tempestas periculosissima. 3

Pietas non in verbis, sed in bonis operibus: inprimis autem, vera in Deum per Christum fide posita est. 5. 4

Regis voluntas, & vita sit Dei voluntati conformis & consentanea. 5

Solus beneficentiæ fructus manet, & in benefactorem redundat: eumque commendat maximè. 38. 39. 6

Quàm acerbus Princeps est subditis & durus, tam durum Deum & ipse quoque experietur. 8. 7

8 Princeps vel leuiter aberrans multum Reipub. nocet. 10.

9 Assentatores à Regibus tanquam pestis vitandi. 12. Nam non vtilia consulunt, sed quæ placent. 22. 31.

10 Regis animus sit in vtroque euentu bono vel malo constans, & idem. 11. & 13. 33. 34.

11 Reges sint Philosophi, id est, veræ sapientiæ fautores & cultores. 17.

12 Solius virtutis laus est immortalis. 18. 19.

13 Hostes armis domantur, velut feræ: Subditi verò beneficentia, velut oues propriæ, demulcentur & deuinciuntur. 20.

14 Qua mensura Princeps alios fuerit metitus, eadem illi Deus remetietur, 23. 24.

15 Diu delibera; sed deliberata maturè facito: in deliberando autem precibus ad Deum, & consiliis hominum prudentum vtere. 25. 57. In quibus te non pudeat aliorum sententiam sequi.

16 Nullum est leue Regis iussum, itaque prius ab eo perpendi debet, quàm iubeatur.

beatur. 26. 54.

Leges ab ipſomet principe obſeruandæ, vt earum obedientiam doceat ipſe ſuo exemplo ſubditos. 27. 17

Mali peruerſique à Principe neque tolerandi, neque promouendi. Nam qui eos tolerat, eorundem vitiis participat, 28. 30. 18

Bonos aſciſcat Princeps, quibus cum verſetur, vt bona diſcat. 29. 19

Imperium in homines volentes eſt diuturnum. 35. in inuitos autem breue & ſeditionis plenum. 20

Miſericors, & lenis animus maximè Principem commendat. 51. 37. 40. Immiſericordia autem multos à Principe arcet, vel auertit, & ſegregat. 21

Iudicia in quemuis, ſiue amicum, ſiue inimicum, ex legibus æqualia fiant. 41. 22

In conſiliis capiendis rationum momenta, non verboſulorum eloquentia eſt attendenda 42. 23

Princeps ſuorum ſubditorum, velut ſui ipſius corporis membrorum, curam gerat. 46. 24

Principi

25 Principi curandum ne ipſius poteſtas propter manſuetudinem ſpernatur. Itaq. ea poteſtate vtendum eſt in puniendis malis 48. 55. 59. non in tolerandis vitiis.

26 Amandi à Principe potius, qui ab eo beneficia petunt, quàm qui in eum ea conferunt. 50.

27 Vbi pietas pro ſcopo & fine & regula actionum noſtrarum proponitur, ibi omnia rectè fiunt & conuenienter. 54.

28 Regis officium eſt & ſubditos tueri, & hoſtes repellere. 62.

29 Princeps & domi, & foris honeſtam de ſe exiſtimationem tueatur, honeſta & graui vitæ conuerſatione. 65.

30 Principis actiones coram Deo deprehendentur, & punientur, vtcunque inter homines diſſimulentur, & fuco colorentur.

EX M.

EX M. TVLLII CICE-
RONIS EPISTOLA AD
Q. FRATREM. LIB. I.

OPTANDVM est, vt iis im- 1
peremns, qui bonam iam de
nobis opinionem concepe-
runt, aut à nobis beneficium
acceperunt.

Qui ſibi ipſe imperat ac temperans eſt, 2
alios facilè in officio continere poteſt.

Non tantum ipſum Principem, ſed 3
etiam ipſius comites, legatos, & ſeruos
continentes eſſe & moderatos oportet, vt
Principi comparetur commendatio.

Principis comites, legatos, officiarios. 4
& ſeruos, præceptis Principis præſertim
obtemperantes eſſe oportet.

Non exactè nimium omnium facta
inquirenda à Principe, ſed quædam le- 5
uiora prætermittenda, in iis præſertim,
quos non elegit ipſe.

Princeps non negligat quæ audit & ſcit. 6

Curet

7 Curet ne quiſquam ipſius auctoritate, vel annulo ad ſuam voluntatem, vel lucrum, vel vindictam abutatur.

8 Satellites Principis ne ſint niſi ex voluntate ipſius formidoloſi; & Principis, non autem ſuæipſorũ voluntatis miniſtri.

9 Iniuſtè dantibus & accipientibus æquè Princeps iraſcatur.

10 Diu explorandi ex extraneis & prouincialibus, præſertim quos Prouinciæ præfectus in amicitiam ac familiaritatem aſciſcit: facilè enim iſti ſimulant, vel ea familiaritate abutuntur.

11 Omnes adhibeat Princeps liberaliter, optimum autem quemque familiariter.

12 Serui Præfectorum & Magiſtratuum perinde ſe gerant extra ipſorũ familiam, atq. in ipſa dominorum familia & domo.

13 Commendationis Principis & dignitatis fundamentum ſunt, principis ipſius integritas, & continentia; omnium, qui cum eo ſunt, pudor: delectus in familiaritatibus: familiæ grauis & conſtans diſciplina: decernendi ſeueritas, & in iudicando æquabilitas.

In iure

In iure dicundo obſeruentur, facilitas in audiendo: conſtantia & grauitas, quæ reſiſtat non ſolùm gratiæ, ſed etiam ſuſpicioni: leuitas in diſcernendo: in diſputando diligentia. 14

Talem ſe præbeat Princeps, vt ab iis, quibus præeſt, alius non deſideretur. 15

Beatæ ſunt Reſpublicæ, vbi aut Reges philoſophantur: aut docti & ſapientes regnant: eſt enim Reipublicæ ſalutaris coniunctio poteſtatis & ſapientiæ. 16

Quales principes, tales & reliquos eſſe ciues. *Cicero lib. 1. Famil. epiſt. ad Lentulum.* 17

Tuenda eſt honeſtis artibus opinio virtutis de nobis concepta. 18

Principis eſt conſulere omnibus, mederi incommodis hominum, proſpicere ſaluti patriæ, vt illius parens eſſe & haberi velit, & poſſit. 19

Publicanorum licentiæ & auaritiæ occurrendum. 20

Difficile eſt eos, qui commodis & vtilitate inter ſe diſcrepant, inter ſe coniungere voluntate. 21

Iracundia in Principe acerbitaſque na- 22

turæ eſt cùm deformis, tũ etiam periculoſa. Multa enim iniuſtè peragit & præcipit.

23 Lingua Principi diligentiſſimè moderanda, continendaque.

24 Exorabilem eſſe Principem præſtat, quàm implacabilem, etiam in maximis iniuriis ſibi illatis.

25 Maledicta & contumeliæ in alium dedecent maximè Principem, & omnem dignitatem grauitatemque animi.

EX EPISTOLIS CICERONIS AD MARCVM BRVTVM.

1 NON temerè credat Princeps aut Magiſtratus quidpiam, quod ſit de ſibi ignoto homine ab aliis relatum. *Epiſt. 1.*

2 In bellis Ciuilibus partes aduerſarias paulatim creſcere minimè ſinendum eſt: ſed maximè tunc militibus concedendum, vt è ſuis ſceleratos, vel qui alios ad defectionem ſollicitant, ipſimet puniant.

puniant. *Epist. 2. & 5.*

Bella ciuilia sunt prohibenda acriùs, quàm in iam superatos iracundia promiscuè & populariter sit exercenda. *Epistola 2.* 3

Qui tamen in ipsos bellorum ciuilium auctores sûperatos sunt clementes, iis nunquam deerunt bella ciuilia. Salutaris enim est in istos acerba seueritas, vincitque ea inanem speciem clementiæ, *Epist. 2. & 15.* 4

In bellis ciuilibus, nemo ex iis, qui aduersæ parti etiam victæ fauere videtur, aut probabili coniectura eam redintegrare velle censetur, est honoribus ornandus, vel exercitu & potestate armandus. *Sic peccatur à Cicerone in extollendo Octauio. Epistola 3. 4. & 17.* 5

In bellis ciuilibus, nihil cuiquam Senatus decreto dari debet, quòd vel illi ipsi, vel aliis malè in Rempublicam & partes nostras cogitantibus exemplo sit, aut præsidio ad temerè quippiam audendum, & bella ciuilia redintegranda. *Epist. 4.* 6

Vt tyrannis tollatur, non dominus 7

tantum tollendus eſt, ſed dominatio ipſa euertẽda; nec alius, qui eiuſdem rei ſpem, aut ad eum gradum habeat, euehendus. Tunc enim non dominatio aut tyrannis tollitur: ſed dominus tantum à nobis mutatur. *epiſt.* 4. *&* 16.

8 Periculosè omnino ad pacem Reipublicæ conſeruandam, nobilis adoleſcens quiſpiam extraordinariis honoribus à Repub. præter vetuſta exempla ornatur, cui non omnia poſtea conceduntur, quæ petit. *Epiſt.* 4. 10. *&* 18.

9 In bellis ciuilibus, aliiſque magnis Reipublicæ calamitatibus, eius Magiſtratus (qui ſummæ rerum, aut parti vni præeſt) mors, magnam Reipublicæ toti, aut parti illi, cui præerat, perturbationem adfert. Itaque tunc facilè pars illa vincitur, vel ab armis reuocatur. *Sic mors Hircij & Panſa Coſ. Epiſt.* 5. In demortui autem locum alius ſtatim vir bonus, minimeq. de fauore vllo in partẽ nobis aduerſam ſuſpectus eſt eligendus, ſtrenuus & fortis. *Epiſt.* 7.

10 In bellis omnibus, tum præſertim ciuilibus, ij demum ad dignitates militares admittendi

admittendi, qui ex sinceritate & fide vera in partes nostras noti sunt, aut à non suspectis commendantur. *Epist.* 8. & 11.

Imperatorem præsertim in exercitu, etiam in casu suorum sibique charissimorum constantem, ac non nimis mœstum vel consternatum esse oportet, vt cæteros confirmet. Huiusmodi enim non tantum officio & naturæ, sed etiam populo & scenæ seruire oportet. *Epist.* 9. 11

In bellis præsertim ciuilibus, dum victam partem victor non statim persequitur, efficit vt ex eius manibus victoria elabatur. *Epist.* 10. & 15. 12

Vbi militum deliciæ, Imperatorum seu Ducum insolentia regnat: vbi non lex, non ratio, non officium valet, sed vult quisq. tantum in Repub. posse, quantum habet virium & armorum; ibi summa Reipub. perturbatio, ac tandem bellum ciuile exitiale oriatur necesse est. *Epist.* 10. 13

Parricidam & hostem Reip. liberi adhuc teneri, aut vxor nobiscum manentes, non debent inani misericordiæ specie à iusta pœna liberare & eximere. *Epist.* 12. & 15. 14

 In bel-

15 In bellis semper firmũ aliquem exercitum vicinũ esse oportet, ad quem nostri oppressi se recipiant. *Epist.* 14. 16 In bellis ciuilib. Metropolis regni imprimis, si fieri potest, occupãda, aut conseruãda. *Sic peccat Põpeius, qui Romã deserit. Sic Brutus in Italiã vocatus ex Græcia.* 17 Duabus rebus oĩs Resp. maximè continetur; præmio, aut pœna. *Epist.* 15. 18 Sublata Tyrãnide, instrumẽtum illius & vtilitas apud neminẽ relinquẽda, sed cuiuis eripiẽda. *Epist.* 15. 19 Tetrũ spectaculũ oppressa ab impiis ciuitas opitulandi potestate præcisa. Itaq. præstat tunc ab ea fugere & abesse, quã in ea manere. *Epist.* 15. 20 Etiam consensus Reip. summus in tuenda libertate aduersus eos, qui illius tyrannidẽ inuadunt, nihil prodest absq. armis ad eosdẽ repellẽdos paratis. *Epist.* 15. 21 Faciliùs in timore benigni, quã in victoria grati solẽt esse homines: quę res facit, vt sępe milites, qui nos adiuuerũt, postea in nos ipsos ob eã ingratitudinẽ insurgant. *Sic Octauius in Remp insurrexit. Epist.* 15. 22 In bellis ciuilibus, sunt quicũq. publicis exercitib. præsunt, in nostras partes, præmiis, pecunia, & honorib. traducẽdi. *Epist.* 15. 23 Qui tyrannũ occidit, meritò eius hæredib. aut omnibus tyrannidẽ inuadere cupientibus, suspe-

ctus est,neq. iis fidere debet. *Sic Brutus neq. M. Anto neq. Octauio fidit.Epist.*16. 24 Pulcherrima Principis viri cōsolatio, Memoria rectò factorū. 25 In vindicāda Patria fortis & liber animus sine constātia & æquabilitate inutilis est, ac nullus.*Epist.*16. Qui n.à sancto Patriæ tuendę proposito deficit,plus nocet quā proficit,& cęteros exterret. *26* Sic malis Reip.ingruētibus,præsertim in ciuili bello, prospiciēdū est à Magistratib. vt per alia mala,& quidē deteriora illis,quæ imminēt,non medeātur. Neq. n.est istud liberare Remp.sed euertere.*Epist.*17. 27 Stulta est prudētia,ꝙ vereris ita cauere,vt illud ipsū vltrò tibi accersas, etiam quū vitare fortassis potueris.*Epist.*17. 28 Bonus ciuis est, qui non potest pati eā in sua ciuitate potentiā, quę supra leges esse velit.*Epist.*17. *29* Grauior est & difficilior animi & sententiæ, maximis pręsertim in reb.pro altero q̃ pecuniæ obligatio. Itaq.sapiēter considerandū,quales Reip. nunc cōmendemus,*Epist.*18. 30 Maximus in Rep.nodus est,& ad res præclarè gerēdas impedimentum, inopia rei pecuniariæ. *Epist.* 18. 31 Plus pecuniæ in bellis ciuilib.quā in externis impēditur; ꝙ milites duplo sunt redimendi, ne ad hostes nostros deficiant. *Epist.* 18.

EX C. PLINII SECVNDI PANEGYRICO AD TRAIANVM.

1 NIHIL ritè, nihilq́ue prudenter auſpicantùr homines ſine Dei immortalis ope, & conſilio: Itaque rerum agendarum initia à precationibus ſunt capienda.

2 Nullum eſt præſtabilius & pulchrius Dei munus erga mortales, quàm caſtus, & ſanctus & Deo ſimillimus Princeps.

3 Principem legitimè & cum Numinis ſolenni inuocatione electũ, aut receptum eſſe, plurimum intereſt: Nam ea res eum populis valdè commendat.

4 In Conſiliario Principis tria maximè requiruntur, Libertas, Fides, & Veritas.

5 Princeps vt ſe hominibus imperare norit; ita ſe ipſum hominem quoque eſſe cogitet: Itaque voces & laudes quæ Numini ſoli debentur, tanquam putidiſſimas aſſentationes, oderit.

In Prin-

In Principe tres maximè virtutes prædicantur, Pietas, Abstinentia seu Temperantia, & Mansuetudo, seu eum adeundi facilitas. 6

Tyranni quantò magis laudantur verarum virtutum nomine, tantò magis vitia sua sibi exprobrari putant: ac proinde se irrideri, vnde irascuntur. 7

Princeps bonus ne permittat sibi vetare, quod Senatus iubet. 8

In bono Principe omnium virtutum cumulum inesse oportet. 9

Etiam corporis proceritas, & oris dignitas apud plebem commendat Principem. 10

Bona conscientia Principatum sibi delatum acceptat, qui non nisi animo seruandi illud accipit; & quem ipsius Reip. vtilitas & vox ad illud accersit, non sua. 11

Quod factum magnopere placet, placebat etiam antequam fieret. Itaque hac ratione animus & voluntas Principum anteà latens detegitur. 12

Optima prædecessoris Principis laus, si successorem bonum elegit, & reliquit. 13

Militaris Dux seu Princeps est deligen- 14

 dus,

dus, vt & ſubditi & extranei in officio contineantur.

15 Peſſimus eſt ibi miliaris ſtatus, vbi armorum ſtudium à manibus ad oculos, à labore ad voluptatem tranſlatus eſt, & exercitationibus militaribus non aliquis veteranorum; ſed græculus Magiſter aſſiſtit & præeſt.

16 Princeps vt ſit militaris, debet prius multum & diu in bello periclitatus eſſe: ſic enim diſciplinæ militaris ſcientiſſimus erit.

17 Aſſueſcat Princeps cum Republica calculum ponere, & expenſi acceptique rationem illi reddere.

18 Bonus Princeps cum ciuibus, velut cum liberis ſuis, verſari debet.

19 Primus Principum in vrbes ingreſſus lætus ac feſtus eſſe debet; & congiarium populo tunc dandum.

20 Affabilitas Principis virtus maxima.

21 Principis in pauperes liberalitas valdè eum commendat.

22 Princeps fruſtra Rempublicam plebe neglecta (velut deſectum corpore caput

ac mox

ac mox nutaturum) tueri ſtudet, & ſe poſſe putat.

Eſt boni Principis curare, vt itinera, portus, & commercia ſint in toto regno tuta, & libera. 23

Eſt boni Principis proſpicere annonæ, & ſi quæ ipſius regio inopia frumenti premitur, eam ſubleuare. 24

Magnorum imperiorum hæc eſt commoditas, quòd plures ſub illis populi in pace viuant, & quæ in ſingulis Prouinciis illius eximia aut vtilia ſunt, ab aliis Prouinciis eiuſdem regni ſentiantur: Denique faciliùs vnius Prouinciæ inopia ab alia ſubleuetur. 25

Eſt boni Principis, tam quæ in caſtris, quàm quæ in foro peccantur, emendare. 26

Delatores (hominum genus peſtilentiſſimum, & inſidioſiſſimum) à bono Principe ſunt tollendi, non tantùm coërcendi. 27

Sub bonis Principibus, neque ærarium publicum licet quocunque modo augere, neque fiſcum Principis; ſed ſi quid fiſcus non ſuum occupet, cum eo pari iure agere conceditur. 28

29 Fiſcus nunquam inops, aut nunquam ipſius mala cauſſa eſt, niſi ſub bono Principe: Multi enim ſemper fiſci vtilitates vrgent, præſertim ſub Tyrannis regibus.

30 Grauiter ferũt liberi, ſi quid de paterna hæreditate ſibi à fiſco, vt vigeſima, adimatur. Itaq. etiam impoſita remittẽda eſt.

31 Ambitio, iactantia, effuſio, & quiduis potiùs, quàm Principis liberalitas exiſtimandum, cui donato ratio non conſtat.

32 Non vti inter pecudes, ſic inter homines poteſtatem & imperium Deus valentioribus dedit. Ergo virtute, non viribus corporis commendantur reges.

33 Maieſtatis crimen ſub Tyrannis, vnicum & ſingulare crimen eorum qui crimine vacant. Hoc enim crimine optimi quique etiam à ſeruis ſuis ſubuertuntur.

34 Deteſtantur malos Principes etiam qui eos malos faciunt.

35 Sub bonis Principibus eadem ſunt virtutis præmia, quæ in libertate: & prodeſt bonum eſſe. Contrà ſub malis.

36 Pauci ita ingenio valent, vt non turpe & honeſtum, prout illis commodum aut incommo-

incommodum est, expetant, fugiántve. Quare multum in rebus politicis statuendis potest tum publica tum priuata vtilitas. Videndum tamen est, ne vtilitas vincat veram honestatem.

Diuersâ sunt naturâ Dominatio & Principatus: neque aliis Princeps est gratiosior, quàm qui Dominum maximè grauantur & oderunt. 37

Quales Principes, tales & reliqui sunt ciues. 38

Benefaciendo maximè subditorum suorum animos experitur Princeps, & sibi deuincit. 39

Vita boni Principis censura est ciuium, eaque perpetua: ad eam enim omnes sese conformant. 40

In iis quæ bene fiunt à malo Principe, non res aut factum, sed auctor displicere debet. 41

Bono Principe omne genus hominum lætatur. 42

De nullo ferè Principe minus queruntur homines, quàm de quo maximè licet; quoniam eorum Principum ferè est ho- 43

nestissima

honestissima vita, qui illam populo libertatem concedunt.

44 Bonus Princeps bonarum literarum studia intermortua restituere; & præmiis doctos afficere debet: itemque curare, vt in iis iuuentus rectè instituatur.

45 Principis fidelissima custodia, ipsius innocentia.

46 In Principum mensis & sobrietas in cibis, & suauitas in sermonibus, & benigna conuiuarum inuitatio, & studiorum honor cerni debet: non autem verborum petulantia aut lasciuia.

47 Sub bono Principe licet cuique sua etiam magnifica & opulenta retinere, & habere tutò.

48 Est Tyranni, quicquid habet quisque subditus amplum, egregium, pulchrum, siue in rebus mobilibus, siue in rebus soli, occupare, & sibi detinere.

49 Bonus Princeps opera publica tueri, & resarcire debet potius, quàm priuata sua ædificare.

50 Ille bonus Princeps est, sub quo malos Principes insectari licet absque periculo.

Nullum

Nullum eſt tempus, nullus locus, vbi funeſtorum & crudelium Principum Manes à poſterorum execrationibus conquieſcant. 51.

Tyrannorum eſt maioris momenti negotia publica ad ſe ſolos reuocare; Senatum autem publicum de his rebus alioqui conſultaturum, in friuolis propoſitionibus & nullius momenti rebus detinere & conſulere. 52

Vera boni Principis laus & fama non imaginibus, aut ſtatuis, ſed virtute & meritis prorogatur. 53.

Sub bono Principe ea eſt populi & Principis æmulatio, vt contendant inter ſe, vter alterum magis amet. 54

Tyranni eſt odiſſe eos, quos populus vel Senatus, quaſi de ſe bene meritos, diligit. 55

Nullis aulicis à bono Principe nimis credendum, quàm iis, qui contra famam publicam ſuſurros illi de aliquo malos clàm inſtillant. Melius enim omnibus, id eſt, famæ, quàm ſingulis, id eſt, iſtis creditur. 56

Princeps.

57 Princeps etiam ſummus Reipub. iureiurando, velut illius officiarius, obſtringitur: ac ipſa Repub. ſeu regno minor eſt.

58 Non eſt Princeps ſupra leges: ſed leges ſupra Principem.

69 Tutius eſt & ſecurius cuipiam ex Proceribus habere Tyrannum iratum, quàm ſibi aſſentantem & propitium, id eſt, diſſimulantem.

60 Nunquam à quoquam deceptus eſt aut decipitur Princeps, niſi qui prius alios ipſe decepit.

61 Bono Principi tandiu charus principatus, ac vita chara eſſe debet, quamdiu per eum incolumis, & ſalua eſſe Reſp. poteſt.

62 Boni Principis eſt ſic dare arma militibus, vt iis vtantur in ſeipſum ſi in Rempublicam peccet.

63 Eſt boni Principis nobiles familias, etiam collapſas, reſtituere, & merentes augere & fouere.

64 Peſſimè conſulit Reipublicæ Princeps, quum vel malignitate, vel negligentia, malè agentibus & in officio ſuo verſantibus præſidibus Prouinciæ, & aliis Magi-

ſtratibus

ſtratibus domeſticis, vel bellicis, procurat impunitatem: rectè autem ſuo munere perfunctis nullum dat aut procurat præmium. Hac enim ratione, illos facit deteriores, hos in bene agendo ſegniores.

Neque Reipub. felicitas eſſe poteſt abſque Principis felicitate: neque Principis beatitudo, abſque illius quoque. 65

Bonus Princeps (vt eum populus reueretur) omnes muneris ſui partes diligenter amet, & obeat, nullas verò aſpernetur. Qui ſuum enim principatum & officium obire dedignatur, contemptibilem ſe aliis propinat, & idolum potiùs, quàm Princeps à cunctis cenſetur. 66

Superborum Principum æuum omne & breue & fragile eſt. 67

Non poteſt non nimium eſſe priuatis, quod Principi ſatis eſt. 68

Eſt optimi Principis inter ſubditos, & præſertim inter ipſas Prouincias, inter ſe diſſidentes, ſinceriſſimè ac promptiſſimè ius dicere. 69

Optimus eſt princeps, qui ſatellitium habet ſanctiſſimum, & ſuos domeſticos 70

ſanctè inſtitutos: neque enim ipſum modò Principem ſanctum eſſe oportet, verùm etiam eius comitatum quoque, & familiam talem eſſe decet.

71 Diligi Princeps, niſi ipſe diligat, non poteſt.

72 Præcipuum Principis opus bonos amicos ſibi comparare; quos fouere, & audire debet, ac proinde bonos viros eligat.

73 Princeps neminem prorſus inuitum apud ſe retineat; gratior enim eſt bonis omnibus etiam poteſtate libertas ſua.

74 Honeſtius eſt ad poſterorum memoriam dici optimum Principem, quàm felicem. Illud enim eſt virtutis, hoc fortunæ.

75 Tunc veriſſimè iudicatur, meruerit quis honorem, necne, quum eum adeptus eſt. nam magiſtratus virũ arguit. Prudenter tamen diiudicãdi, & examinandi prius ſunt, ij quibus honores commendantur.

FINIS.

Ne quis hos Aphorismos in linguam Gallicam conuertat, monitũ Lectorem voluimus, auctorem ipsum hoc in se recepisse, & primo quoque tempore Gallicè editurum esse. Hoc te nescire, Lector, noluimus.

INDEX IN APHORISMOS POLITICOS, VBI PRIOR NVMERVS PAGINAM; *posterior, Aphorismum designat.*

A.

mora

exercitus,

D.

F.

Famosi

G.

H.

I.

L.

M.

N.

O.

Præui-

R.

S.

qui

Transfuga

V.

Vicinos

munitæ

FINIS.